T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HUKUKU ve MUKAYESELİ HUKUKTA ŞİRKETLER TOPLULUĞUNUN VERGİLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

MERT SİLAHŞÖR

KAMU HUKUKU DOKTORA PROGRAMI

ANKARA, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HUKUKU ve MUKAYESELİ HUKUKTA ŞİRKETLER TOPLULUĞUNUN VERGİLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

MERT SİLAHŞÖR

KAMU HUKUKU DOKTORA PROGRAMI

Tez Danışmanları

PROF. DR. YUSUF ZİYA TAŞKAN
BİRİNCİ DANIŞMAN

DOÇ. DR. NESLİHAN KARATAŞ DURMUŞ
İKİNCİ DANIŞMAN

ANKARA, 2021

ONAY SAYFASI

Mert SİLAHŞÖR tarafından hazırlanan "**Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukukta Şirketler Topluluğunun Vergilendirilmesi**" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri		Kurum	İmza
Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN		AYBÜ/Hukuk Fakültesi	
Kabul	Red		
Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL		AHBVÜ/İİBF	
Kabul	Red		
Prof. Dr. Elif Sibel ÇAKAR		Kırıkkale Ü./Hukuk Fakültesi	
Kabul	Red		
Doç. Dr. Cafer EMİNOĞLU		AYBÜ/Hukuk Fakültesi	
Kabul	Red		
Dr. Öğr. Üyesi Yasin POYRAZ		AYBÜ/Hukuk Fakültesi	
Kabul	Red		

Tez Savunma Tarihi: 11.08.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

MERT SİLAHŞÖR

TEŞEKKÜR

Tamamlanması uzun yıllar ve türlü meşakkatler gerektiren bu çalışmanın olgunlaşması, pek çok kişinin değerli katkılarıyla mümkün olabilmiştir. Çalışma konusunu bana öneren ve tezin en başından beri çalışmayla ilgilenerek konuyu bana emanet eden kıymetli hocam Doç. Dr. Neslihan KARATAŞ DURMUŞ'a bu süreçteki anlayışı ve bana duyduğu güven nedeniyle teşekkürlerimi sunarım. Tezin izlenmesi süreçlerinde bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak tezin ortaya çıkmasına katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN, Doç. Dr. Cafer Eminoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bedii KAYA'ya yardımları için çok teşekkür ederim.

Tezin savunma jürisinde yer alan ve eleştirileriyle çalışmanın geliştirilmesini sağlayan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Elif Sibel ÇAKAR, Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL ve Dr. Öğr. Üyesi Yasin POYRAZ'a eşsiz katkıları için teşekkür ederim. Bu vesileyle, lisans ve lisansüstü hukuk öğrenimim süresince desteklerini, yardımlarını gördüğüm; bir örnek ve rehber olarak hayatımda kılavuz edindiğim tüm kıymetli hocalarıma saygılarımı iletirim.

Hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra, belki en zor zamanlarımda, tüm iyi niyet ve samimiyetleri ile yol gösterici ve destekleyici olarak yanımda bulduğum kıymetli hocalarım Prof. Dr. Murat ATALI ve Prof. Dr. Muhammed Fatih UŞAN hocalarıma sevgi, saygı ve şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam kapsamında TÜBİTAK'ın araştırma bursu desteğiyle Viyana Ekonomi ve Ticaret Üniversitesi *(Wirtschaftsuniversität Wien)* Avusturya ve Uluslararası Vergi Hukuku Enstitüsü'nde incelemelerde bulunma fırsatına eriştim. Çalışmaya zemin oluşturan kaynaklara ulaşmam bu araştırma bursu sayesinde mümkün olmuştur. TÜBİTAK'ın değerli yönetimine ve çalışanlarına kolaylaştırıcı tavırları ve yardımları için teşekkür ederim. Viyana'daki çalışmalarım sırasında misafirperverliği ve yardımseverliği ile işimi kolaylaştıran Prof. Dr. DDr. h.c. Michael LANG ile onun akademik ve idari ekibine de teşekkürlerimi arz ederim.

MERT SİLAHŞÖR

Ankara, 14.07.2021

ÖZET

Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukukta Şirketler Topluluğunun Vergilendirilmesi, Mert Silahşör.

Şirketler topluluğu büyük çaplı ve uluslararası girişimlerin yönetilmesinde sağladığı etkinlik ve avantajlar nedeniyle küresel ekonomi düzeninde şirketlerin çokça rağbet ettiği bir işletme yoğunlaşmasıdır. Hukuken bağımsız olmasına rağmen iktisaden bütünlük derecesinde bağımlı şirketlerin oluşturduğu şirketler topluluğu, tüzel kişilik esasında gelişip biçimlenmiş hukuk sistemlerini zorlamaktadır. Her ülke, kendi hukuk sisteminin elverdiği koşullar içerisinde şirketler topluluğu ticari örgütlenme biçiminin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Gerek şirketler hukuku bağlamında gerekse kamu hukukunu ilgilendiren alanlarda ortaya çıkan sorunlara bulunan en etkili çözüm, tüzel kişilik yaklaşımı etrafında süregelmiş hukuk kurallarından ayrılarak şirketler topluluğunun ekonomik karakterine uygun yeni bir yaklaşım benimsemek olmuştur.

Şirketler topluluğunun karmaşık ve çok katmanlı yapısı, bu ekonomik girişimlerin vergi ödeme gücünün en doğru mahiyette tespitini zorlaştırmaktadır. Şirketler topluluğu çatısı altında yürütülen geniş ve çoğunlukla uluslararası ticari faaliyetlerden elde edilen kazançların vergilendirilmesi klasik vergi hukuku kurallarının cevap vermekte yetersiz kaldığı bir sorundur. Şirketler topluluğunun vergilendirilmesine yönelik vergi kurallarının içeriğinin belirlenmesi kanun yapıcıların uluslararası işbirliği ve uyumu da gözeterek çözmesi gereken güncel bir mesele teşkil etmektedir.

Uluslararasılaşan ve dijitalleşen ekonomide matrah aşındırma ve kâr kaydırma uygulamaları hayli yoğunlaşmıştır. Gelinen noktada, şirketler topluluğunun vergisel sorunlarının göz ardı edilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu çalışmada, şirketler topluluğunun vergilendirilmesine yönelik olarak pek çok ülkede uygulanan toplu vergilendirme kuralları incelenmiş; Türkiye için uygulanabilir bir toplu vergilendirme usulünün benimsenmesinin hem vergi idaresi hem de şirketler açısından yerinde olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

Taxation of Corporate Groups in Comparative Perspective and Solutions For Turkish Tax System, Mert Silahşör.

The group of companies provides high efficiency and advantages in the management of large-scale businesses and international economic activities. In this recpect, this business concentration type is highly preferred for many enterprises. Corporate groups consist of legally separate but economically controlled and dependent companies. The dual characteristic of the corporate groups challenging the classical legal systems based on the seperate entity approach. Every country has been struggling to find efficient solutions for the problems derived from the group structure. In this compelling context, the solution is a new approach which is suitable for the economic character of the group of companies by leaving the existing legal rules around the legal entity.

The complex and multi-layered structure of groups of companies is makes it difficult to correctly determine their ability to pay tax. The taxation of profits derived from large and mostly international commercial activities carried out under the umbrella of a group of companies is a problem that classical tax law rules are insufficient to respond. Determining the content of corporate group taxation rules is an actual issue that lawmakers should solve by taking into account international cooperation and harmony.

The base erosion and profit shifting practises has become widespread in the internationalized and digitalized economy. Therefore, the taxation problems of corporate groups are no longer negligible. In this study, corporate group taxation rules around the world are examined in detail. It has been concluded that adopting a applicable corporate group taxation model for Turkey would be appropriate for both tax administration and companies.

İÇİNDEKİLER

ÖZET …..…….. i

ABSTRACT ……. ii

İÇİNDEKİLER ……... iii

KISALTMALAR DİZİNİ ……...…. ix

TABLOLAR DİZİNİ ……..... xi

GİRİŞ …… 1

I. SORUNUN TESPİTİ ve TANIMLANMASI ……. 1

II. ÇALIŞMANIN KONUSU ve AMACI ……..... 5

III. METODOLOJİ …… 6

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNİN KAVRAMSAL ve HUKUKSAL BOYUTU

I. ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİ ve AÇIKLAMALAR ……... 9

A. KAVRAMSAL ve TERMİNOLOJİK BELİRLEMELER …….. 9

1. Şirketler Topluluğunun Tanımı …… 9

2. Şirketler Topluluğu Kavramı ve Benzer Kavramlar ……... 14

3. Terimsel Saptamalar ……... 16

B. ŞİRKETLER TOPLULUĞU OLGUSUNUN EKONOMİK ve HUKUKİ OLARAK GELİŞİMİ …….. 18

1. Avrupa'daki Durum …… 20

2. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Durum …….. 28

3. Doğu Asya Bölgesi'ndeki Durum …….. 30

4. Türkiye'deki Durum ……... 32

C. ŞİRKETLER TOPLULUĞUNA ÖZGÜ VERGİ KURALLARINA DUYULAN İHTİYACIN NEDENLERİ …… 36

1. Rekabet Gücünün Artırılması ……. 36

2. Vergi Gelirlerinin Artırılması ve Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi …….. 39

3. Temel Vergilendirme İlkelerine Uygunluk Sağlanması ……. 40

II. TÜRK HUKUK DÜZENLEMELERİNDE ŞİRKETLER TOPLULUĞU ve HÂKİMİYET ……... 43

A. TÜRK TİCARET KANUNU'NUN ŞİRKETLER TOPLULUĞU HÜKÜMLERİ …… 43

B. VERGİ HUKUKU ve MUHASEBE DÜZENLEMELERİ …… 47

1. Muhasebe Hukukunda Mali Tabloların Konsolidasyonuna Yönelik Düzenlemeler ……. 47

2. Vergi Hukukunda İştirak ve Kontrol İlişkilerine Yönelik Düzenlemeler …….. 54

III. ŞİRKETLER TOPLULUĞUNUN VERGİLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU DÜZENLEMELERİ ..…… 58

A. AVRUPA BİRLİĞİ YÖNERGELERİ …….. 58

1. Muhasebe Yönergeleri …… 58

2. Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi …….. 61

3. Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı Yönergesi Taslağı ……. 63

B. AVRUPA BİRLİĞİ KURUCU ANLAŞMALARININ ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNE ETKİSİ ……. 67

1. Genel Olarak …….. 67

2. *Marks & Spencer* Kararı …… 69

3. *Oy AA* Kararı …….. 71

4. *Société Papillon* Kararı …… 72

5. *Group Steria* Kararı ……..... 72

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNDE UYGULANAN TOPLU VERGİLENDİRME SİSTEMLERİ

I. TOPLU VERGİLENDİRME USULLERİNE DAİR GENEL BİLGİLER ……... 74

II. KATKI SİSTEMİ (*GROUP CONTRIBUTION*) ……..... 78

A. KAVRAM …….. 78

B. KAPSAM ……... 81

C. ŞARTLAR …….. 82

D. SONUÇLAR …….. 84

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar …… 84

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar …… 88

III. ZARAR PAYLAŞIMI SİSTEMİ (*GROUP RELIEF*) …….. 90

A. KAVRAM …….. 90

B. KAPSAM ……... 92

C. ŞARTLAR …….. 95

D. SONUÇLAR …….. 98

1. Kâr ve Zararın Dengelemesi Bakımından Sonuçlar …… 98

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar ……... 101

IV. TEK BÜNYE SİSTEMİ (*ORGANSCHAFT*) ……... 105

A. KAVRAM …… 105

B. KAPSAM …… 107

C. ŞARTLAR …… 109

D. SONUÇLAR …… 110

1. Kâr ve Zararın Dengelemesi Bakımından Sonuçlar ……. 110

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar …….. 112

V. MATRAH BİRLEŞİMİ SİSTEMİ (*TAX CONSOLIDATION*) …… 113

A. KAVRAM …… 113

1. Terminolojik Belirlemeler …… 113

2. Dünyada Genel Görünüm ……. 116

B. KAPSAM ……. 118

C. ŞARTLAR …… 122

D. SONUÇLAR …… 124

1. Kâr ve Zararın Dengelemesi Bakımından Sonuçlar …….. 124

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar …….. 126

VI. AVUSTURYA TOPLU VERGİLENDİRME SİSTEMİ …… 129

A. KAVRAM …… 129

B. KAPSAM ……..... 130

C. ŞARTLAR …… 132

D. SONUÇLAR …… 133

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar …… 133

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar ……... 134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİ: DEĞERLENDİRME ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. TÜRK KURUMLAR VERGİSİ SİSTEMİNİN ŞİRKETLER TOPLULUĞU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ …….. 137

A. GENEL OLARAK …….. 137

B. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI BAKIMINDAN …… 139

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler ……..... 139

2. Uygulama Şartları …… 141

3. Hukuki Sonuç …….. 149

4. BEPS ve Transfer Fiyatlandırması Belgelendirme Yükümlülükleri ……. 151

5. Şirketler Topluluğunda Grup İçi İşlemlerin Fiyatlandırılması ……..... 154

6. Değerlendirme ……..... 157

C. ÖRTÜLÜ SERMAYE BAKIMINDAN ……..... 159

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler ……..... 159

2. Uygulama Şartları ……. 160

3. Hukuki Sonuç ……... 164

4. Değerlendirme …….. 168

Ç. KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANCI BAKIMINDAN ……..... 169

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler ……..….. 169

2. Uygulama Şartları ……..……. 170

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme …… 172

D. İŞTİRAK KAZANCI İSTİSNASI BAKIMINDAN ……... 174

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler ……..... 174

2. Uygulama Şartları …… 175

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme ……. 178

E. İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASI BAKIMINDAN ……. 179

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler ……..... 179

2. Uygulama Şartları ……. 180

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme …….. 184

II. TÜRK KURUMLAR VERGİSİ SİSTEMİNDE TOPLU VERGİLENDİRME İHTİYACI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ……... 190

A. TOPLU VERGİLENDİRME KURALLARININ VERGİ POLİTİKASIYLA İLİŞKİSİ ……... 190

B. TOPLU VERGİLENDİRMEYE İLİŞKİN OLASI MEVZUAT ÇALIŞMASI İÇİN ÖNERİLEN METİN ……..…….... 196

SONUÇ ……. 198

KAYNAKÇA ……..... 201

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
Age	Adı Geçen Eser
BEFIT	Business in Europe: Framework for Income Taxation
Bkz.	Bakınız
BSMV	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
C	Cilt
CCTB	Common Corporate Tax Base
CCCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base
CJEU	The Court of Justice of the European Union
CTA	Corporation Tax Act (Birleşik Krallık Kurumlar Vergisi Kanunu)
dn.	Dipnot
E.	Esas Sayısı
EBOR	European Business Organization Law Review
ECFR	European Company and Financial Law Review
EEA	European Economic Area
EFTA	European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
EU	European Union
f.	Fıkra
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HGB	Handelsgesetzbuch (Alman Ticaret Kanunu)
IAS	International Accounting Standards
IFA	International Fiscal Association
IFRS	International Financial Reporting Standards
IL	Inkomstskattelagen (İsveç Gelir Vergisi Kanunu)
K	Karar Sayısı

KDV	Katma Değer Vergisi Kanunu
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KStG	Körperschaftsteuergesetz (Almanya/Avusturya Kurumlar Vergisi Kanunu)
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
m.	Madde
ML	Mervärdesskattelag (İsveç Katma Değer Vergisi Kanunu)
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
No	Number/Issue
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
pr.	Paragraf
s.	Sayfa
S	Sayı
SE	Societas Europaea (Avrupa Şirketi)
s.e.t.	Son Erişim Tarihi
T	Tarih
TCGA	Taxation of Chargeable Gains Act (Birleşik Krallık Kazanç Vergisi Kanunu)
TF	Transfer Fiyatlandırması
TFEU	Treaty on the Functioning of the European Union
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TUIR	Testo Unico Imposte Sui Redditi (İtalyan Kurumlar Vergisi Kanunu)
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
VDDK	Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu
Vol	Volume
VUK	Vergi Usul Kanunu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Katkı Sistemini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti ……..... 90
Tablo 2: Zarar Paylaşımı Sistemini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti …….. 105
Tablo 3: Matrah Birleşimi Sistemini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti …… 128
Tablo 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Matrah Birleşiminden Yararlanma Koşulları …...…….. 194

GİRİŞ

I. SORUNUN TESPİTİ ve TANIMLANMASI

Şirket toplulukları, şirketlerin faaliyetlerini yürütürken sahip oldukları kapasite ve kabiliyetlerini geliştirmek konusundaki işletmesel ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Bir yandan ölçek ekonomisi ve kapsam ekonomisi alanlarındaki gelişim; bir yandan ticari faaliyet alanlarının uluslararası düzeyde genişlemesi, yeni örgütlenme biçimlerinin hayata geçirilmesini gerekli kılmıştır. Şirketler topluluğu; kurumsal yönetimde etkinlik ve esneklik, işgücü ve kaynak yönetiminde verimlilik, finansmana ulaşma olanaklarında çeşitlilik sağlaması nedeniyle uluslararası ticaret yürüten çokuluslu girişimlerin rağbet ettiği bir ticari örgütlenme biçimi olmuştur. Şirketler topluluğu, şirketlerin uluslararası ekonomide birbirine eklemlenerek küresel üretim zincirlerinde yer edinmesinin yaygın bir yolu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle şirketler topluluğu yapısı, sağladığı esnek işleyiş mekanizmaları sayesinde günümüzün "Sanayi 4.0" üretim yaklaşımıyla uyumlu bir işletme biçimi sunmaktadır.

Geleneksel ticaret hukukunun ele aldığı şekliyle; kendisini oluşturan ortaklardan ayrı bir kişilik olarak onlardan bağımsız hareket edebilen, bizatihi hak ve borçlara ehil olabilen bir tüzel kişilik esasına dayalı ticaret anlayışı, geçen yüzyıl boyunca yerini yavaş yavaş şirketler topluluğu şeklinde organize olmuş çokuluslu küresel sermaye yapılarına bırakmıştır. Her biri ayrı tüzel kişiliğe sahip farklı işletmelerden oluşan şirketler topluluğu yapısının işlerin kollektif olarak gerçekleştirilmesine ve bu işlerde üstlenilen risklerin sınırlanmasına olanak sağlaması yanında, uluslararası ticari faaliyetlerde üyelerinin farklı ülkelerde yerleşmesine imkan tanıması çokuluslu şirketlerin yoğunlukla bu işletme yapısını tercih etmesine neden olmaktadır. Klasik tüzel kişilik yaklaşımının, her bir şirketi bağımsız ve tek bir özne kabul ederek tasarladığı hukuk kuralları, dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış pek çok bağlı şirketten oluşan ekonomik girişimlerin çoğul ve karmaşık yapısına uymamaktadır.

Türkiye ortaya koyduğu kalkınma planları ve stratejik planlar doğrultusunda dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer almayı amaçlamaktadır. Dış ticaret açığı ve doğrudan yabancı

yatırım konusunda olması gereken performans düzeyinin gerisinde kalan Türkiye ekonomisinin bu hedefe ulaşmasının yolu, ekonomiyi sırtlama işlevi gören şirketlerin hem Türkiye'deki hem de dünyadaki üretim, pazarlama ve satış faaliyetlerini mümkün olduğunca geliştirmek ve sahip olunan kaynakları bu yönde en etkin şekilde kullanmaktır. Teknolojik gelişmelerle birlikte oldukça ileri seviyelere gelen küresel ekonomik faaliyetler ulusal şirketlere uluslararası boyutlu büyük girişimlerde yer almanın önünü açmaktadır.

Türkiye'de 2019-2023 yıllarına ilişkin olarak hazırlanan On Birinci Kalkınma Planı'nın ön raporlarından Büyüme Dinamikleri Raporu'nda istikrarlı ve sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirebilmek amacıyla atılması öngörülen adımlar ve politika önerilerinden şirketler topluluğu ve vergilendirmeyi ilgilendiren bazıları şöyle tespit edilmiştir[1]:

- Türkiye, küresel eğilimleri dikkate alan, bu doğrultuda zayıf ve güçlü taraflarının farkında olan, bilgi temelli, bütünsel bir bakış açısıyla oluşturulmuş, kalkınmayı destekleyici, kapsayıcı ve nitelikli bir büyüme sağlayacak bir model ortaya koymalıdır.

- Türkiye'nin küresel ve bölgesel değer zincirlerine daha yüksek katma değerli noktalarda katılmasını sağlayacak ticari ağların geliştirilmesi, yeni pazarların bulunması, teknoloji transfer ve adaptasyon kapasitesinin güçlendirilmesi için adımlar atılmalıdır.

- Yurtiçindeki değer zincirlerindeki eksik aşamaların tamamlanmasına yönelik olarak kümelenme yaklaşımı etraflıca ele alınmalıdır.

- Firmalar arası ortaklaşmayı sağlayacak teşvikler verilmelidir.

- Kurumsal kalitenin verimlilik artırıcı etkisi göz önünde bulundurularak hem kamuda hem de özel sektörde iyi yönetişim ilkeleri benimsenerek kurumsal kalite geliştirilmelidir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, gelişmiş ülkelerin küresel ortalamasının altında kalan verimliliklerinin artırılmasına yönelik olarak kurumsallaşmalarını destekleyecek ve ana sanayiyi odak alan bir teşvik stratejisi planlanmalıdır.

---

[1] **Kalkınma Bakanlığı** (2018) Büyüme Dinamikleri İhtisas Komisyonu Raporu- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021, s. 53 vd.

- Verimsiz firmaları ayakta tutmaya yönelik teşvikler yerine, verimlilik artışlarını özendirmek amacıyla teşvik sisteminde verimli firmalara öncelik veren mekanizmalar tasarlanmalıdır.

- Ekonomik istikrarı destekleyecek uzun vadeli yurtdışı finansmanın ve yatırımların sürekliliğinin sağlanması için yatırım ortamının iyileştirilmesi sağlanmalı, bu yönde teşvikler geliştirilmelidir.

On Birinci Kalkınma Planı'nın maliye politikasına ilişkin açıklamalarında "nitelikli büyüme dostu yeni bir perspektifle" kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde vergi ve kamu harcamalarının "etkili bir araç" olarak kullanılacağı belirtilmektedir[2]. Yapılacak düzenlemeler yoluyla vergilemede gönüllü uyumun desteklenmesi, öngörülebilirliğin artırılması, vergileme hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi amaçları vurgulanmaktadır[3]. Ayrıca, şirketlerde nakit varlıkların verimli kullanılması ve iç finansman olanakları güçlendirilerek özkaynak yoluyla büyümenin teşvik edilmesi hedeflenmektedir[4].

Ekonomik kalkınma ve ilerlemenin taşıyıcısı olan şirketlerin işleyişinde ve özellikle finansal işlemlerinin yürütülmesinde belirleyici olan unsurlardan birisi vergi hukuku düzenlemeleridir. Türkiye'de; şirketler topluluğu yapısından kaynaklanan vergisel ve finansal sorunların çözümüne odaklanmış, şirketler topluluğu yapısına özgü vergi düzenlemeleri bulunmamaktadır. Bu durum uygulamada karşılaşılan teknik sorunların genel geçer kurallar ve süregelmiş klasik yaklaşımlarla çözüme kavuşturulmaya çalışılmasına yol açmaktadır. Vergi uygulamalarının kamusal yönünden baktığımızda, şirketler topluluğunun bünyesine uygun vergi düzenlemelerinin bulunmayışı şirketlerin transfer fiyatlandırması, örtülü sermaye gibi konularda kanuna karşı hile sayılabilecek çözümlere başvurmasına yol açmaktadır.

Şirketler topluluğunun vergi ödeme gücünün tam bir açıklık ve gerçeklikle ortaya çıkarılması vergi tekniği açısından oldukça zor bir iştir. Geçmiş ticari yapılara göre tasarlanmış kurumlar vergisi matrah tespiti yöntemleri bu yeni işletme biçimlerini kavramaktan uzaktır. Bu handikabın önüne geçmek için klasik sisteme çeşitli istisnalar getirilmiş olsa da özellikle içinde bulunduğumuz yeni küresel ekonomik ortamda şirketler

---

[2] **Kalkınma Bakanlığı** (2018) On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021, s. 44.

[3] On Birinci Kalkınma Planı, m.262, s. 46.

[4] On Birinci Kalkınma Planı, m.224 vd, s. 34.

topluluğunun ekonomik yapısına uygun yeni vergilendirme kurallarına duyulan ihtiyaç belirgin biçimde artmaktadır

Sahip oldukları finansal kapasiteyi en etkin şekilde kullanmak amacıyla hareket eden şirketler çeşitli vergi planlaması araçlarıyla şirketler topluluğunun bünyesine uymayan klasik düzenlemeleri bertaraf etmeye uğraşmaktadırlar. Vergi planlaması teknikleriyle şirketler topluluğunun zararlarının dengelenmesi ve grup içi transferlerin etkin bir şekilde kullanılması çabaları sonuç elde etmede yetersiz kalmakta ve yüksek işlem maliyetlerine neden olmaktadır[5]. Şirketler topluluğunda yer alan şirketlerin vergisel durumlarını açıklığa kavuşturup hukuki belirliliğin sağlanmasında konuyu doğrudan çözümleyen yasal bir düzenlemenin bulunmayışının eksikliği hissedilmektedir.

Temelde teknik bir sorun olan şirketler topluluğunun vergi ödeme gücünün kavranması meselesi bir yandan da temel bir vergi politikası sorunudur. Hem vergi idaresinin gelir kaybı tereddütlerini engelleyecek hem de şirketlere kullanabilecekleri makul bir vergi enstrümanı sağlayacak yeni bir sistem kurgulanmalıdır. Başka bir yönden, devlet bu yeni vergi enstrümanı ile şirketler topluluğu açısından hangi konuları teşvik edeceğine karar vermiş olacaktır. Şirket topluluklarının vergilendirilmesine yönelik uygulanmakta olan vergi kuralları hem devlet hem de şirketler bakımından kayıplara yol açmaktadır. Her iki tarafın da kazanacağı ya da kayıplarını azaltacağı daha makul bir sistem kurmak ise tartışılmaya değer bir sorun olarak önümüzde durmaktadır.

Vergi politikası açısından tartışılması gereken bir başka sorun vergi rekabeti ile vergi kaybı arasındaki dengedir. Buradaki sorun, devletlerin bir yandan diğer devletlerle vergi rekabetini sürdürürken diğer yandan da sınır ötesi faaliyet yürüten şirketlerin vergiden kaçınmasını önlemeye yönelik etkin tedbirlere ihtiyaç duyması ve bu ikisi arasında yeni bir denge kurma arayışıdır. Gelişen yeni küresel ekonomi ortamında uluslararası yatırımlara yönelik cazip bir vergi iklimi oluşturulurken şirketlere sağlanan avantajlar nedeniyle devletin de gelir kaybına uğraması çelişkisinin çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

---

[5] **Masui, Yoshihiro** (2004) "General Report: Group Taxation", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 26.

II. ÇALIŞMANIN KONUSU ve AMACI

Aralarında ekonomik veya hukuki açıdan bağlantı bulunan ilişkili şirketlerin ortak bir kontrol gücü etrafında toplanarak bağlı şirketler haline geldiği ve ekonomik bir bütünlük sergilediği şirketler topluluğu yapıları, dünyanın pek çok ülkesinde kendi bünyesine uygun özel vergi hukuku düzenlemelerine konu edilmektedir. Hâkimiyet ilişkisinin belirleyici unsur olduğu şirketler topluluğu örgütlenme biçimi ticaret hukuku düzenlemelerinde yer almayan kimi ülkelerde, şirketler topluluğu olgusuna vergisel açıdan birtakım sonuçlar bağlandığı da görülebilmektedir.

Bu çalışmanın konusu olarak; şirketler topluluğunu oluşturan şirketlerin, hukuken bağımsız ve her biri ayrı birer vergi mükellefi tüzel kişiler şeklinde kabul edildiği biçimsel anlayışla değil; işlevsel bir anlayış dahilinde ekonomik hayattaki gerçek mahiyetleri ve işleyişleri itibariyle vergilendirilmesi durumunda ortaya çıkabilecek meseleler mercek altına alınmaktadır. Çalışmanın odak noktasını oluşturan konu, şirketler topluluğu üyelerinin kurum kazançlarının vergilendirilmesidir. Bu çalışmada, vergi hukukunda şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğünü temel almanın hukuki ve vergisel sonuçlarının neler olabileceği çalışma boyunca detaylı bir incelemeye konu edilmektedir.

Şirketler topluluğunun oluşturduğu ekonomik bütünlüğe hukuki bir sonuç bağlamanın vergi hukukuna en önemli yansıması, şirketler topluluğunun vergi ödeme gücünün toplu vergilendirme denilen bir yöntem dahilinde ekonomik gerçekliğe en uygun şekilde kavranmasıdır. En temel ifadesiyle; toplu vergilendirme, topluluk üyesi bağlı şirketlerin matrahlarının hâkim şirket nezdinde konsolidasyonuna belli ölçüde veya bütünüyle müsaade edilmesidir. Bu yöntem aracılığıyla üye şirketlerin zarar ve giderlerinin bir diğerinin vergi matrahından indirilmesine izin verilmektedir. Buna ilave olarak, topluluk içi kâr aktarımlarını ya da mal ve hizmet transferlerini belirli şartlarla vergiye konu etmemek de şirketler topluluğu vergilendirmesinin önemli bir yönüdür.

Toplu vergilendirme sisteminde, aynı ekonomik bütünlük içinde yer alan hâkim ve bağlı şirketlerden birinin elde ettiği kâr veya uğradığı zararın bir diğer üye şirketin ödeyeceği vergiyi etkileyebilmesine imkan tanınmaktadır. Ayrıca, üye şirketlerin kendi aralarında yaptıkları mal ve hizmet alışverişlerinin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hükümlerine tabi olmaması veyahut da şirketler topluluğu ilişkisine özel birtakım hükümlere tabi olması da mümkün olabilmektedir.

Bu çalışmada, dünyada pek çok örneği bulunan ve giderek yaygınlaşan toplu vergilendirme usulünün Türkiye'de uygulanacak olması durumunda hangi şartlarda uygulanacağı konusunda vergi tekniği ve vergi politikası bakımından bir kanaate varmak ve bir sonuca ulaşmak gayesiyle yola çıkılmaktadır. Çalışmanın amacı, şirketler topluluğu vergilendirmesini karşılaştırmalı açıdan inceleyerek ülkemizde uygulamaya konulabilecek bir şirketler topluluğu vergilendirmesi rejiminin olası meselelerine ışık tutmaktır. Bu sayede, uzun yıllardır toplu vergilendirme usulünü uygulayan ülkelerin oluşturduğu kollektif tecrübe benimsenerek ülkemiz için yeni bir yöntemin en doğru şekilde kurulabilmesi mümkün olacaktır.

III. METODOLOJİ

Şirketler topluluğu çatısı altında elde edilen kazançların kurumlar vergisi bakımından nasıl vergilendirileceği konusu bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Yabancı ülke mevzuatlarında şirketler topluluğunun vergilendirilmesine ilişkin uzun yıllardır yer almaktadır. Yabancı literatürde şirketler topluluğu vergilendirmesi sorunlarına yönelik süregelen geniş tartışmalar mevcuttur. Bu çalışmada, topluluk kazançlarının vergisel açıdan kavranması ve vergiye tabi tutulmasına yönelik hukuk kuralları mukayeseli bir bakış açısıyla incelenmektedir.

Şirketler topluluğu vergilendirmesinde temel sorun alanlarından birisi, tüzel kişiliğe sahip olmayan fakat ekonomik bütünlük derecesinde bir birlik oluşturan topluluk yapısının kurumlar vergisi bakımından nasıl kavranıp ele alınacağı hususudur. Bu amaçla, çalışmada çeşitli ülkelerin kurumlar vergisi sistemleri incelenerek şirketler topluluğunun kurumlar vergisi karşısındaki konumuna ilişkin dünyadaki eğilim ve uygulamalar ortaya konulmaktadır.

Kendine özgü, ayrı ve nispeten yeni bir mükellefiyet türü oluşturması dolayısıyla şirketler topluluğuna ilişkin vergisel meseleler çok çeşitlidir. Şirketler topluluğuna ilişkin çalışma kapsamında yer almayan vergisel durumlar hem konunun sınırlanması bakımından bir tespit oluşturması hem de bundan sonraki bilimsel çalışmalara bir zemin oluşturması bakımından burada kısaca belirtilmektedir. Buna göre, şirketler topluluğunun KDV mükellefiyeti ve KDV ile ilgili diğer sorunlar bu çalışma kapsamında yer almamaktadır. Şirketler topluluğunun işleyişinde karşılaşılacak damga vergisi, BSMV gibi çeşitli vergisel

durumlar çalışmanın konusuyla doğrudan bağlantılı olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

Şirketler topluluğu bünyesindeki hâkim veya bağlı şirket yöneticilerine yapılan ücret ödemeleri dolaysız vergilendirmeye konu oluştursa da bu ödemelerin vergisel durumu çalışmanın odak noktası dışındadır. Şirketler topluluğunun birleşme ve bölünmeler yoluyla yeniden yapılanması faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan artık değer kurumlar vergisi bağlamında vergilendirmeye konu olacak bir husus teşkil etmektedir. Bununla birlikte, söz konusu durum mutad halin dışında ayrıca incelenmesi gereken bir konu olduğundan bu çalışma kapsamında doğrudan incelenmemiştir.

İlk bölümde, öncelikle şirketler topluluğunun ekonomik hayattaki gelişiminin sebepleri ve etkilerinin tarihi seyri içinde kavranılması amaçlanmıştır. Öncelikle, şirketler topluluğu ve vergilendirilmesiyle ilgili kavramsal ve terminolojik tespitler yapılmaya çalışılmaktadır. Önemli ekonomik çevrelerde şirketler topluluğunun nasıl bir ekonomik ve hukuki gelişim gösterdiği kısaca anlatıldıktan sonra Türkiye'de şirketler topluluğu ve hâkimiyet ilişkisine yönelik yürürlükte olan hukuk düzenlemeleri tanıtılmıştır. Sonrasında, uluslararası vergi hukuku bağlamında şirketler topluluğuna ilişkin düzenlemeler ve içtihadi yaklaşımlar kronolojik gelişimi de dikkate alınarak aktarılmaktadır.

İkinci bölümde, şirketler topluluğu vergilendirmesinde uygulanan sistemler karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve belli başlı grup vergilendirmesi rejimlerinin önemli özellikleri anlatılmaktadır. Şirketler topluluğu vergilendirmesinde temel sorunu oluşturan topluluğun vergi ödeme gücünün en doğru şekilde ortaya konulması meselesi mukayeseli olarak incelemeye konu edilmekte ve şirketler topluluğunda matrah tespiti sorunu ele alınmaktadır. Bu kapsamda, grup vergilendirmesi imkanlarından yararlanabilmenin kapsamı ve şartları, kâr ve zararların dengelenmesi, grup içi varlık aktarımlarının transfer fiyatlandırması kuralları karşısındaki konumu açılarından dünyadaki toplu vergilendirme sistemlerine bakılmaktadır.

Üçüncü bölümde, ilk başlıkta Türk kurumlar vergisi hukukunda şirketler topluluğu vergilendirmesini ilgilendiren düzenlemeler incelenmekte ve bunların şirketler topluluğunun bünyesine uygun bir içeriğe kavuşturulması yolunda değerlendirmeler yapılmaktadır. İkinci başlıkta ise, şirketler topluluğuna ilişkin karşılaştırmalı hukuk incelemelerinden elde edilen sonuçlara dayanarak şirketler topluluğu kazançlarına yönelik Türkiye için uygulanabilir bir şirketler topluluğu vergilendirmesi sisteminin hangi özellikleri taşıması gerektiği noktasında tespitler yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNİN KAVRAMSAL ve HUKUKSAL BOYUTU

I. ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİ ve AÇIKLAMALAR

A. KAVRAMSAL ve TERMİNOLOJİK BELİRLEMELER

1. Şirketler Topluluğunun Tanımı

Şirketler topluluğu, en temel anlatımıyla, üyesi olan şirketlere faaliyetlerini yürütmek için tek başlarına sahip olduklarından daha elverişli şartlar sunan bir yapı ve amaçlarına erişmek için ihtiyaç duydukları ticari imkanları sağlayan bir örgütlenme biçimi olarak tarif edilebilir. Başka bir tanıma göre de; belli sayıda şirketin, kendi bağımsız hukuki kişiliklerini koruyacak biçimde müşterek veya ilişkili hisseler yoluyla birbirine bağlanarak etkin bir kontrol ya da ortak bir yönetim çerçevesinde faaliyet göstermesine şirketler topluluğu denir[6]. İngilizce literatürde "*group, corporate group, groups of companies*", Almanca'da "*gruppe, konzern, unternehmensgruppe*" şeklinde ifade edilen kavram Türkçede "grup, şirketler grubu, grup şirketler, bağlı şirketler, şirketler topluluğu" gibi karşılıklar bulabilmektedir[7].

---

[6] **Farinha Aniceto da Silva, Bruno** (2016) "The Impact of Tax Treaties and EU Law on Group Taxation Regimes", (Doktora Tezi), University of Amsterdam, s. 11.

[7] Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'teki verilere göre, Türkçe'de "grup" biçiminde kullanılan kelime dilimize Fransızcadaki "groupe" kelimesi vesilesiyle geçmiştir ve tanımı "birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün; ortak özellikleri olan varlıklar, nesneler bütünü", şeklinde belirtilmiştir. Büyük Türkçe Sözlük'te aynı sözcüğe karşılık gelmek üzere takım, ekip, öbek, tomar, top, yığın, dizi, deste, güruh, toplam, topluluk gibi kelimeler yer almaktadır. Bunlardan başka, sözcük; birikmek, birleşmek gibi fiil anlamları da ifade edebilmektedir. Fransızca kökenli "groupe" kelimesi ise İtalyanca "gruppo" kelimesine dayanmaktadır ve bu dillerde "takım, küme" anlamına gelmektedir. Kelimenin bu hali ise Germence "yuvarlak kütle, yumru, topak, öbek, yığın, ekin yığını" anlamına gelen "kruppaz" kelimesinden türemiştir. Bkz. <http://www.tdk.gov.tr> ve <https://www.etymonline.com> s.e.t. 10.04.2019.

Şirketler topluluğuna kavramsal bir tanım getirmek oldukça zordur. Şirketler topluluğu hukukuna sahip ülkelerde hangi ölçüdeki şirket yoğunlaşmalarının şirketler topluluğu kapsamında değerlendirileceği belirtilmiş olsa da bu türden düzenlemelerde şirketler topluluğuna ilişkin bir tanım bulmak mümkün değildir. Şirketler topluluğu tıpkı şirketler gibi ekonomik anlamda bir "firma" oluşturur ve ekonomik bir birlikteliği ifade eder[8]. Şirketler topluluğunu diğer ekonomik yoğunlaşma modellerinden ayıran en temel unsur bir araya gelen şirketlerin tüzel kişiliğini ve hukuki bağımsızlığını koruması buna karşılık hâkimiyet ve ortak yönetim ilişkisi doğrultusunda bağlı şirketlerin ekonomik bağımsızlığını kaybetmesidir. Hukuken bağımsız ancak iktisaden bağımlı olan işletmeler, şirketler topluluğuna klasik hukuk kuralları tarafından kavranması zor çelişkilere yol açan ikili bir karakter vermektedir. Esasen bu yönüyle şirketler topluluğu işletmesel açıdan modern zamanların örgütlenme ve yönetme biçimi olarak tercih edilmektedir.

İşletme teorisi açısından şirketler topluluğu kaynak dağılımında etkinliği sağlayan bir "ara form" teşkil etmekte, kısa süreli işbirlikleri ile kalıcı birleşmeler arasında daha esnek bir yoğunlaşmayı ifade etmektedir[9]. Şirketler topluluğunun karakteristik yapısı konusunda dikkat çeken ve yine ikili bir zıtlık taşıyan diğer bir husus daha mevcuttur. Buna göre, bu yapılar bir yandan bir merkezileşme ve yoğunlaşma aracı işlevi görmekte; diğer yandan büyüyen şirketlerin genişleyen ticari faaliyetlerinin yürütülmesi için işletmelerin ihtiyaç duyduğu ademi merkeziyetin (*decentralization*) sonucu olarak ortaya çıkmaktadır[10].

Şirketler topluluğunun hukuk düzeni tarafından kavranması amacıyla ortaya konulmuş olan, ilkini "tüzel kişilik teorisi" ve diğerini "girişim teorisi" diye isimlendirebileceğimiz iki önemli yaklaşım bulunmaktadır. Tüzel kişilik teorisi olarak ifade ettiğimiz ilk anlayış şirketlerin münferit ve bağımsız kişiliklerini dayanak noktası olarak almaktadır. 1600'lü yıllarda şirketlerin ortaya çıktığı ilk zamanlarda; işletmenin, ortağı bulunan hissedarlardan ayrı ve bağımsız bir hukuk öznesi olarak tüzel kişiliğinin kabulü çeşitli mahkeme

---

8 **Harper-Ho, Virginia** (2012) "Theories of Corporate Groups: Corporate Identity Reconceived", Seton Hall Law Review, Vol: 42, s. 885.

9 **Tröger, Tobias H.** (2014) Corporate Groups, Sustainable Architecture for Finance in Europe (SAFE) Working Paper No: 66, Center for Financial Studies&Goethe University, s. 12.

10 **Manòvil, Rafael M.** (2020) "Groups of Companies: Les Groupes de Sociètès": Manòvil, Rafael M. (Editör), Groups of Companies- A Comparative Law Overview, Springer, s. 2.

kararlarıyla mümkün olmuştur[11]. İngilizce literatürde "*seperate entity doctrine, corporate law theory, seperate corporate personality, doctrine of corporate personality, artificial-entity theory, corporate entity principle*" gibi terimlerle adlandırılan ve Türkçeye "şirketler hukuku teorisi, tüzel kişilik teorisi" şeklinde aktarılan yaklaşımın odak noktası, şirketin onu oluşturanlardan ayrı ve bağımsız bir hukuki varlığının olduğudur.

Klasik tüzel kişilik yaklaşımı; ortaklar, paysahipleri, menfaat sahiplerinden bağımsız hatta onların aksine de olabilecek biçimde şirketin kendi başına haklara ve borçlara ehil olduğu, sözleşmeler düzenleyebileceği, şirket adına gerçekleştirilen fiillerden bizzat şirketin sorumlu olduğu gibi durumların hukuken kabulü anlamını taşımaktadır[12]. Daha sonraları oluşan ve tüzel kişilik yaklaşımını tamamlayan sınırlı sorumluluk anlayışını da göz önünde bulundurduğumuzda klasik şirketler hukuku teorisi, şirketin örgütlenme biçimine de bağlı olarak; ortaklar, paysahipleri ve menfaat sahiplerinin şirketin borçlarından dolayı sınırlı bir sorumluluğu bulunduğu veya hiç sorumluluğunun bulunmadığı yaklaşımı üzerine kurulmuştur[13].

Şirketler hukukunun temelinde yer alan ve içinde bulunulan tarihsel paradigma içerisinde öncü ve farklı bir yaklaşım getirmiş olan klasik tüzel kişilik anlayışı günümüz ekonomik faaliyetlerini ve işletme ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamaktan uzaktır. Şirketler topluluğu, klasik şirketler hukuku yaklaşımına kıyasla "her şeyin farklılaştığı"[14] çok yaygın bir fenomeni ifade etmektedir[15]. Bu açıdan tüzel kişilik teorisi şirketler topluluğunu kavramada "eskimiş ve işlevsiz" kalmaktadır[16].

---

[11] Birleşik Krallık için bkz. 1612 tarihli *Sutton's Hospital* Kararı, 1897 tarihli *Salomon v. Salomon* Kararı; ABD için bkz. 1809 tarihli *Bank of the United States v. Deveaux* Kararı, 1819 tarihli *Dartmouth College v. Woodward* Kararı.

[12] Tüzel kişilik teorisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **French, Derek/Mayson, Stephen/Ryan, Christopher** (2017) Mayson, French & Ryan on Company Law, 34. Baskı, Oxford, Oxford University Press, s. 127 vd ile s. 152 vd; Ayrıca bkz. **Blumberg, Phillip** (2001) "Accountability of Multinational Corporations: The Barriers Presented by Concepts of the Corporate Juridical Entity" Hastings International & Comparative Law Review, Vol:24, s.300-301.

[13] Sınırlı sorumluluk anlayışının gelişimiyle ilgili olarak bkz. **French/Mayson/Ryan,** s. 56; **Vandekerckhove, Karen** (2009) Piercing the Corporate Veil, Wolters Kluwer, s. 4.

[14] **Tröger,** s. 2.

[15] **Hopt, Klaus J**. (2015) Groups of Companies: A Comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups, European Corporate Governance Institute(ECGI), Law Working Paper No:286, s. 2.

[16] **Blumberg, Phillip** (2005) "The Transformation Modern Corporation Law: The Law of Corporate Groups", Connecticut Law Review, Vol: 37, No: 3, s. 608.

Serbest piyasa ekonomisinin gelişmesiyle birlikte şirketlerin faaliyetleri ve etkinliği artmış ve hissedarların kurduğu ortaklık ilişkileri çok katmanlı ve karmaşık boyutlar almıştır. Bu sırada, işletmelerin ve ekonomik faaliyetlerinin yönetimine ilişkin yapılar da aynı doğrultuda gelişme göstermiştir. Modern çağın üretim ve pazarlama ihtiyaçlarına cevap verebilmek üzere yeni bir işletme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yeni işletme anlayışının hukuki bakımdan ele alınabilmesi ihtiyacı "girişim teorisi" olarak ifade ettiğimiz hukuk yaklaşımını doğurmuştur.

Girişim teorisi yaklaşımı, şirketler arasındaki kontrol ilişkilerinin yol açtığı hukuki meselelerin çözümünde ekonomik gerçekliği önplanda tutmakta ve şirketlerin bir araya gelerek oluşturduğu ekonomik bütünlüğe önem atfetmektedir. İngilizce literatürde "*single economic entity, single business enterprise, single enterprise"* gibi ifadelerle anlatılan işletme yapıları *ve "enterprise doctrine, enterprise approach*" gibi terimlerle belirtilen hukuk yaklaşımları Türkçe literatüre "tek ekonomik kuruluş, tek teşebbüs, tek girişim, tek işletme, teşebbüs teorisi, girişim teorisi" gibi terimlerle aktarılabilir.

Bu kavramın ve yaklaşımın temel hareket noktası iktisadi faaliyet bakımından tek bir ekonomik girişimin var olmasıdır. Başka deyişle; ortada tek bir organizasyon, tek bir girişim, tek bir ticari varlık, birden fazla öznenin odaklandığı tek bir ekonomik amaç vardır. Uygulamada geçerli olan genel anlayış ve eğilim göstermektedir ki, hukuken ayrı tüzel kişilerden oluşsa bile ticari hayatta şirketler topluluğunun üst yöneticileri ve alacaklıları şirketler topluluğunu bir bütün olarak kabul etmekte ve karar alırken buna göre hareket etmektedirler[17].

Bir işletmeler grubunda yer alan üyelerin çeşitli sebeplerle bir araya gelerek ortak bir ekonomik amaca ulaşmaya çalışması pek çok öznenin üzerinde hemfikir olduğu bir girişimin var olduğu anlamına gelmektedir. Şirketler topluluğuna temel karakterini veren husus, hukuken ayrı ve bağımsız şirketlerin ortak mülkiyet ve hâkimiyet ilişkisine dayanan ortak bir yönetim etrafında bir araya gelerek ekonomik bütünlük derecesinde bir yoğunlaşma meydana getirmesidir[18]. Bu durum esasen şirketler topluluğu kavramının bünyesinde

---

[17] **Ting, Antony** (2012) The Taxation Corporate Groups Under Consolidation: An International Comparison, New York, Cambridge University Press, s. 16.

[18] **Blumberg, Phillip** (1993) The Multinational Challenge to Corporate Law: The Search for a New Corporate Personality, Oxford, Oxford University Press, s. 247; **Harper-Ho,** s. 887.

barındırdığı çelişki ve paradoksun da bir ifadesidir[19]. Birlikte çokluk veya çoklukta birlik karakterlerini aynı anda taşıyan bu yapıdan kaynaklanan sorunlar yeni bir hukuki yaklaşımı gerekli kılmaktadır[20].

Tipik bir şirketler topluluğunda, hâkim şirket ve doğrudan ya da dolaylı olarak ona bağlı bulunan şirketler bulunmaktadır. Bu yapıda, münferit açıdan bakıldığında bağlı şirketlerin aleyhine olabilecek fakat kollektif amaca uygun düşen ve şirketler topluluğunun yararına olan birtakım ticari faaliyetler mümkün olabilmektedir. Böyle bir işletme yapısında bağlı şirketler hukuki bağımsızlıklarını tamamen korumasına rağmen ekonomik ve yönetimsel açıdan bağımlılığın ve dolayısıyla merkezileşmenin en üst seviyede gerçekleşmektedir. Hukuk sistemleri, bahsedilen bu durum neticesinde ortaya çıkan çelişkileri ve menfaat çatışmalarını çözmekte zorlanmaktadır[21].

Tüzel kişilik teorisi ve girişim teorisi her ülkede belirli ölçülerde uygulama alanı bulmaktadır. ABD ve Birleşik Krallık'ta klasik yaklaşım çerçevesinde tüzel kişilik perdesinin kaldırılması gibi yaklaşımlarla tüzel kişilik teorisinin sınırları esnetilmektedir. Bu ülkelerde tüzel kişilik yaklaşımına yargı kararlarıyla istisnalar getirilerek şirketler topluluğu olgusundan doğan uyuşmazlıklara ve sorunlara çözüm bulmaya çalışılmaktadır.

Almanya, Türkiye gibi bazı ülkeler doğrudan ticaret hukuku düzenlemeleri ile girişim teorisini benimseyerek bir "şirketler topluluğu hukuku" oluşturmuşlardır. Japonya, İsviçre gibi birkısım ülkelerde şirketler topluluğuna ilişkin temel bir ticaret hukuku düzenlemesi olmamasına rağmen mahkeme kararlarıyla bir şirketler topluluğu hukuku oluşmuş ve girişim teorisi belli ölçülerde geçerlik kazanmıştır.

Şirketler topluluğunun vergisel açıdan muhatap alınması ve vergi hukuku düzenlemelerine konu edilmesi genellikle ticaret hukukunda benimsenen yaklaşımla aynı doğrultuda ve aynı gelişim çizgisindedir. Vergi hukuku bakımından girişim teorisinin geçerlilik kazanması, şirketler topluluğunun ekonomik gerçekliğine uygun düzenlemeler getirilmesi ve yeknesak bir ekonomik bütünlük oluşturan topluluğun tek bir mükellef olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

---

[19] **Teubner, Gunther** (1990) "Unitas Multiplex: Corporate Governance in Group Enterprises": Sugarman, David/Teubner, Gunther (Editörler), Regulating Corporate Groups in Europe, Baden-Baden, Nomos, s. 67.

[20] **Backmann, Christian** (2001) Steuerung im Konzern- Muster, Instrumente und Prozesse für Mobilisierung und Synergiemanagement, Wiesbaden, Springer, s. 73.

[21] **Tröger,** s. 2.

2. Şirketler Topluluğu Kavramı ve Benzer Kavramlar

Şirketler topluluğunu birden çok bağımsız işletmenin oluşturduğu ve ortak amaçlarla hareket eden bir teşebbüs olarak tanımlamak hem hukuk hem de işletme literatürü açısından uygun bir yaklaşımdır. Şirketler topluluğu şirket gruplaşmalarının en yaygın ve önemli örneğidir. Bununla birlikte, şirket gruplaşmaları başka biçimlerde de mümkün olabilmektedir. Örneğin ortak girişim (*joint ventures*), iş ortaklığı[22], konsorsiyum gibi şirket birliktelikleri de bir gruplaşma şeklidir.

Bu gruplaşma yöntemlerinden iş ortaklığında, belli bir işi gerçekleştirmek üzere bir araya gelen şirketler hem ekonomik hem de hukuki bağımsızlıklarını korumaktadır[23]. Şirketler topluluğunda da bağlı şirketler ekonomik bağımsızlıklarını hâkim şirkete devrederek kaybetse bile hukuki bağımsızlıklarını korumaktadır. İş ortaklığındaki ekonomik bütünleşme şirketler topluluğundakinden daha az seviyedir. Bu açıdan, şirket gruplaşmalarını diğer şirket yoğunlaşmalarından ayıran etken bir araya gelen şirketlerin hukuki varlığını ve bağımsızlığını sürdürmeye devam etmesidir. Bir oluşuma ya da birlikteliğe şirket grubu denilebilmesi için gruplaşmanın sebebi, belirleyici unsuru ve şartları ne olursa olsun şirketlerin heterojen yapıda bir birliktelik görünümü sergilemeleri gerekir.

Şirketlerin bir araya gelmeleri bakımından sıklıkla kullanılan yöntemlerden bir diğeri şirket birleşmeleridir. Şirket birleşmesi, bir şirketin diğer bir şirkete devrolunduğu ya da katıldığı veya birden fazla şirketin bir araya gelerek malvarlıklarını yeni bir şirket üzerinde birleştirdiği bir yoğunlaşma türünü ifade etmektedir. Birleşmeler, devralma/katma şeklinde birleşme (*absorption*) veya yeni kuruluş şeklinde birleşme (*combination/consolidation*) olabilir[24].

Devralma yoluyla birleşme durumunda bir şirketin diğerini kendisine katması söz konusudur. Bu tür bir birleşmede devralan ve devrolunan her iki şirket de tüzel kişiliklerini

---

[22] İş ortaklığı yoğunlaşma esaslı (*concentrative*) ve işbirliği esaslı (*cooperative*) şeklinde sınıflandırılabilecek ortak girişimlerin bir alt türüdür.

[23] **Pauer, Nada Ina** (2013) "The Single Economic Entity Doctrine and Corporate Group Responsibility in European Antitrust Law", (Doktora Tezi), Wirtschaftsuniversität Wien, s. 19.

[24] Devralma şeklinde birleşmeler İngilizce literatürde *acqusition* ve *takeover* şeklinde ifade edilirken, yeni kuruluş şeklinde birleşmeler *merger* olarak ifade edilmektedir. Bunlardan başka ve kimi zaman bu terimler yerine şu terimler de şirket birleşmelerine ilişkin olarak yoğunlukla tercih edilmektedir: *business consolidation, amalgamation, business combination, business restructuring, business concentration*. Özellikle ABD literatüründe ve eyalet düzeyindeki yasal metinlerinde bu kavramlar aralarında bir fark gözetilmeksizin birbiri yerine kullanıldığından terimsel bir karmaşa gözlemlenmektedir.

koruyabilmektedir. Bu açıdan, ana şirket ve yavru şirket ilişkisinin kurulmasında niteliği gereği kullanılabilen bir yöntemdir. Yeni kuruluş şeklinde birleşmede ise devralan ve devrolunan şirketler tüzel kişiliklerini kaybederek tek bir tüzel kişi içerisinde malvarlıklarını bir araya getirmektedirler. Bu nedenle, ana şirket yavru şirket ilişkisinin kurulması bakımından elverişli değildir.

Şirketlerin; güçlü bir sermaye yapısına kavuşmak, yeni finansman olanakları elde etmek, bilgi ve teknoloji aktarımından faydalanmak gibi amaçlarla başvurdukları birleşmeler "şirketlerin yeniden yapılanması, şirket yoğunlaşmaları veya şirket kombinasyonları" olarak ifade edilebilmektedir[25]. "Şirket yoğunlaşmaları" ve "şirket kombinasyonları" terimleri şirket gruplaşmalarını da içeren geniş bir anlama sahip olmasına rağmen ticaret hukuku literatüründe çoğunlukla birleşme ve devralmalara karşılık gelecek biçimde dar anlamda kullanılmıştır[26].

Şirketler topluluğu yapısı iktisadi ve işletmesel anlamda bir yoğunlaşma türüdür ancak bu yoğunlaşma birleşme ve devralma durumlarında olduğu gibi tekil yoğunlaşma (*unitary concentration*) biçiminde değildir. Şirketler topluluğunda geçerli olan yoğunlaşma türü iktisadi literatürde "*plural concentration*" olarak belirtilen "çoklu yoğunlaşma, çoğul yoğunlaşma" olarak ifade edebileceğimiz bir yoğunlaşma türüdür[27]. Çoğul yoğunlaşma, bir araya gelen şirketlerin tüzel kişiliklerini ve buna bağlı olarak ekonomik varlıklarını koruduğu bir ekonomik güç yoğunlaşmasını ifade etmektedir.

Şirket birleşmesi biçiminde gerçekleşen bir yoğunlaşma şirketler topluluğu yapısına göre işlevsel açıdan daha az esnektir. Zira şirketler topluluğu yapısı, hâkim şirkete pek çok

---

[25] İşletme veya şirketlerin ekonomik, hukuki, işletmesel sonuçlar doğuracak şekilde bir araya gelmelerini ifade etmek bakımından kullanılan *concentration* (yoğunlaşma) terimi daha çok iktisat ve işletme literatüründen kaynaklanmaktayken, *combination* (kombinasyon) terimi çoğunlukla muhasebe ve finans literatüründe kullanılmaktadır.

[26] IFRS m.3 *Business Combinations* başlığıyla şirketlerin çeşitli şekillerde bir araya gelmeleri durumunda uygulanacak muhasebe ve raporlama ilkelerini düzenlemektedir. IFRS m.3'e karşılık gelmek üzere ve onun tıpkı çevirisi olarak düzenlenen TFRS m.3'te *business combinations* terimine karşılık olarak "işletme birleşmeleri" ifadesi tercih edilmiştir. Ancak IFRS m.3'te *business combinations* olarak ifade edilen durumlar işletme birleşmelerinden daha geniş bir anlamı ifade etmektedir ve teknik anlamıyla devralma ve yeni kuruluş şeklinde birleşmeden daha çeşitli yoğunlaşma durumlarını düzenlemektedir. TFRS m.3'te "işletme birleşmeleri" ifadesinin tercih edilmesi uygun olmamıştır ve bu yönüyle yanıltıcı olabilmektedir. TFRS m.3'ün kapsadığı bir araya gelme durumları için "işletme birleşmeleri" ifadesi yerine "işletme yoğunlaşmaları, işletme kombinasyonları, işletme birliktelikleri, işletme biraradalıkları" terimlerinin tercih edilmesi daha yerinde olacaktır.

[27] **Farinha Aniceto da Silva,** s. 11.

şirketi belli bir amaç veya yarar için hâkimiyet ilişkisi yoluyla kontrol etme imkanı vermektedir[28]. Şirketler topluluğunda, aynı ekonomik bütünlüğün parçası olan grup üyeleri hukuken bağımsız bir birim olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu sayede bağlı şirket, şirket olmanın getirilerinden hem hukuki olarak hem de işletmesel anlamda işin yürütülmesinde sunduğu kolaylıklar dolayısıyla fayda sağlayabilmektedir.

3. Terimsel Saptamalar

Terimsel açıdan değinilmesi gereken ilk husus İngilizce "*corporate group*" terimiyle Türkçedeki "şirketler topluluğu" ifadesinin birbiriyle aynı anlamda kullanılıp kullanılamayacağıdır. Genel kullanım bakımından, Türkçede grup şirketler denildiğinde çoğunlukla hâkimiyet ilişkisinin mevcut olduğu ana şirket-yavru şirket ilişkisi anlaşılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda şirketler topluluğuna ilişkin getirilen düzenlemelerde doğrudan ya da dolaylı olarak bir şirketler topluluğu tanımı yapılmamış, şirketler topluluğu başlığı altında hâkim ve bağlı şirket tanımlanarak bunlara uygulanacak hükümler belirtilmiştir.

TTK'nın lafzından anlaşıldığı üzere; hâkim ve bağlı şirketlerden oluşan yapıya şirketler topluluğu denilmekle birlikte "şirketler topluluğu, şirket toplulukları" gibi ifadelerin geniş anlamıyla bütün şirket gruplaşmalarını karşılayacak şekilde kullanılması da mümkündür. Şirketler topluluğu terimi ile "*group*" ifadesi arasında hem teorik açıdan hem genel kullanım bakımından, geniş anlamıyla ve dar anlamıyla bir örtüşme söz konusudur. Şirketler topluluğu terimi TTK'da özellikle ana şirket-yavru şirket ilişkisine yönelik olarak kullanıldığından şirketler topluluğu ifadesinin "*corporate group*" ifadesiyle eş anlamlı kullanılması terminolojik olarak yerinde olacaktır. Çalışma boyunca "grup, topluluk, şirketler topluluğu" kelimeleri eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

Şirketler topluluğunun vergilendirilmesiyle ilgili olarak İngilizce literatürde kullanılan "*group taxation*" terimi teorik olarak bütün şirket gruplaşmalarını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, iş ortaklıklarının ve konsorsiyumların vergilendirilmesi de "*group taxation*" kavramına dahil bir durum teşkil etmektedir. Bununla birlikte literatürdeki eğilim genellikle "*group taxation*" ifadesinden hâkimiyet ilişkisinin geçerli olduğu şirketler

[28] **Eminoğlu, Cafer** (2013) Konzern/Gesellschaftengruppe: Österreich-Türkei-EU: Ein Rechtsvergleich, İstanbul, On İki Levha, s. 16.

topluluğu yapılarının vergilendirilmesinin anlaşılması yönündedir. Türkçeye "grup vergilendirmesi" olarak aktarılan "*group taxation*" ifadesinin karşılık geldiği vergilendirme yöntemine "toplu vergilendirme", bu rejime de "topluluk vergilendirmesi" denilmesi isabetli olacaktır. Toplu vergilendirme ifadesi, daha başka biçimlerde birliktelik oluşturan işletmeleri de kapsıyor olmakla birlikte, özellikle ve öncelikle şirketler topluluğu vergilendirmesini ifade etmek üzere kullanılmasında sakınca bulunmamaktadır.

Toplu vergilendirme kapsamında en fazla öne çıkan yöntem türü olan "*consolidation*" yöntemi, Türkçe kullanımda çoğunlukla "konsolidasyon" biçiminde yer almaktadır. Konsolidasyon terimi iktisat, muhasebe, bütçe hukuku, vergi hukuku, şirketler hukuku gibi alanlarda karşımıza çıkmaktadır ve her bir disiplinde ayrı bir anlam ve içerik kazandığı söylenebilir. Sözlük anlamı olarak "birleştirme, bir araya getirme, toplama, sağlamlaştırma" gibi anlamları olan "*consolidation";* vergi hukuku anlamında, belli bir grubu oluşturan üyelerin muhasebe sonuçlarının cebirsel olarak bir araya getirilmesi işlemidir. Bu amaçla ticari kârın tespit edilebilmesi için mali tablo konsolidasyonu; vergilendirilebilir kazancın tespiti için de matrah konsolidasyonu söz konusu olmaktadır.

Türkçe literatür bakımından "*consolidation*" kelimesinin karşılığı olarak "birleştirme" anlamının esas alınması yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, "mali tabloların birleştirilmesi, matrah birleştirmesi, matrah birleştirimi, matrah birleşimi, birleşik matrah" gibi kullanımlar yerinde olacaktır. Bir araya getirilen muhasebe sonuçlarının vergi idaresine bildirimi için kullanılan "konsolide vergi beyanı" ifadesi için de "birleşik vergi beyanı" terimi kullanılabilir.

Şirketler topluluğu kavramı ekonomi-işletme-hukuk diyalektik ilişkisi içerisinde ortaya çıkmış ve yasal düzenlemelerle şekillenmiştir. Şirketler topluluğunun vergi hukukuna yansıması da vergi hukukunun kendi özelliklerine uygun şekilde gerçekleşmiştir. Şirketler topluluğu olgusunun vergi hukukunun amaç ve öncelikleri doğrultusunda kavranması için İngilizce literatürde "*tax group"* adı verilen "vergi grubu, vergi topluluğu, vergi kümesi" diye ifade edebileceğimiz ayrı bir kavram türetilmiştir. Ticaret hukukunun kendi dinamikleri içerisinde yapılmış hukuki tanımlamaların vergi düzenlemelerine yansıması vergi tekniğinin gereklerine ve vergi hukukunun karakterine uygun şekilde olmalıdır. Bu doğrultuda, ticaret hukukunun şirketler topluluğu tanımı ile vergi hukukunun topluluk vergilendirmesi rejiminin kapsamının farklı olması kaçınılmazdır.

Dünya uygulamalarına baktığımızda; bir vergi sistemi, topluluk vergilendirmesi rejimini en geniş manada uyguluyor olsa bile, vergi düzenlemelerinin belirlediği vergi grubunun kapsamı ile ticaret hukuku kurallarının çizdiği şirketler topluluğu çerçevesinin örtüşmediği görülmektedir. Genellikle, ticaret hukuku düzenlemelerinde yer alan şirketler topluluğunun kapsamı daha genişken, vergi hukuku düzenlemeleri vergi grubu için daha dar kapsamlı bir tanım öngörmektedir. Vergi düzenlemelerinin temel amacı, etkin bir vergileme uygulanmasıyla birlikte vergi idaresinin gelir kaybına uğramasının önüne geçmek olduğundan, vergi düzenlemeleriyle getirilen daha katı ölçütler neticesinde şirketler topluluğunun bazı üyeleri topluluk vergilendirmesinin dışında kalabilmektedir.

B. ŞİRKETLER TOPLULUĞU OLGUSUNUN EKONOMİK VE HUKUKİ OLARAK GELİŞİMİ

Şirketler günlük hayatımızın bir parçası olarak gerek kişisel gerekse toplumsal hayatımızın her alanında önemli faaliyetler icra etmektedirler. Çokuluslu şirketler, kapitalizm ve finans kapitalin yükselişiyle doğru orantılı olarak geliştirdikleri ortaklık ilişkileri sayesinde çeşitli ticari örgütlenme biçimleriyle küresel çapta etkinliklerini artırdılar[29]. Şirketler topluluğu yapısı da sağladığı işleyişsel imkanlar dolayısıyla çokuluslu şirketlerin çoğunlukla tercih ettiği bir örgütlenme ve faaliyet gösterme biçimi oldu. Günümüzde şirket toplulukları şeklinde örgütlenmiş çokuluslu şirketler devasa boyutlara ulaşarak hem küresel hem de ulusal ekonominin öncü kuvveti ve taşıyıcı lokomotifi oldular. Basit tüketim mallarının üretiminden çağımızın yapay zeka, robotik gibi en ileri teknolojilerinin meydana getirilmesine kadar her alanda şirket topluluklarını bütün dünyada yaygın bir olgu halinde görebilmek mümkündür.

Tarihsel olarak, birden fazla şirketin piyasa şartlarında tek bir ekonomik bütünlük oluşturmak ve bu durumun sağlayacağı çeşitli avantajlardan faydalanmak amacıyla bir araya gelmesi şirketler hukukunun gelişimiyle doğrudan bağlantılıdır. 1800'lü yıllarda, anonim şirketler üzerindeki devlet baskısının hafiflemeye başlamasıyla; şirketler, ağırlıklı olarak portföy çeşitlendirmesini sağlamak ve bu yatay yoğunlaşmalar yoluyla piyasadaki risk ve

[29] Çokuluslu şirketlerin tarihsel kökenlerini 2000 yıl önce Asurlular zamanına kadar götüren bir anlatım için bkz. **Moore, Karl/Lewis, David** (1999) Birth of the Multinational: 2000 Years of Ancient Business History, From Ashur to Augustus, Copenhagen, Copenhagen Business School Press.

rekabet koşullarına etki edebilmek amacıyla çeşitli menfaat birliktelikleri kurmaya veya diğer şirketlerin sermayelerine iştirak etmeye başlamışlardır[30].

Şirketler topluluğu yapılarının yaygınlaşmasının her ülke bakımından çeşitli sebepleri bulunmaktadır[31]. Bununla birlikte, şirketler topluluğunun yaygınlaşmasında 3 temel sebep göze çarpmaktadır[32]. Bunlardan biri, hâkim şirketin sınırlı sorumluluk yoluyla bağlı şirketin alacaklılarından korunması imkanıyken; bir diğeri, hâkim şirket ve bağlı şirketlere kârlarını vergi cennetlerinde yer alan topluluk üyesi başka bir bağlı şirket vasıtasıyla vergi dışı tutması imkanı sunmasıdır. Üçüncü olarak; bir işletmenin, kazançlarını yeni bir işletmeye sermaye koymak suretiyle yatırım aracı olarak kullanması çoğunlukla daha kârlı ve vergisel açıdan daha uygun bir girişim olmaktadır.

Bu yapının tercih edilmesini artıran unsurlardan bir başkası, finansal analiz ve vergi planlaması açısından işin yürütülmesinde görece kolaylıklar ve yeni imkanlar sunmasıdır. Çünkü şirketlerin işleyişi açısından yöneticiler, ortaklar ve menfaat sahiplerinin gerçekte dikkate aldığı husus, birlikte bir işi yürüten şirketlerin faaliyetlerinden ortaya çıkan muhasebesel sonuçların her bir şirket açısından tek tek değil bir bütün olarak değerlendirilmesidir. Bu nedenle, topluluk meydana getirmenin bir sonucu olarak vergilendirme karşısında elde ettikleri görece elverişli konumun bu örgütlenme biçiminin tercih edilmesinde bir etken olduğu belirtilmektedir[33].

Çokuluslu şirketlerin ve dev ticari organizasyonların böylesine büyümesinin sebepleri genellikle ölçek ekonomisi ve kapsam ekonomisi kavramlarıyla açıklanmakla birlikte, modern zamanlar için bu yapıları küresel rekabette öne geçiren en önemli avantaj, uluslararası nitelikte bir mobiliteye ulaşmak bakımından daha fazla fırsat sunmasıdır. Bu çok katmanlı ticari organizasyonlar, ulusal sınırlarla bağlı olmaksızın kaynak dağılımı etkinliği sağlayabilmekte, bu yolla düşük maliyette işgücü ve sermayeye ulaşarak girdi maliyetlerini ortalamanın altına düşürebilmektedir[34]. Bir topluluk olarak ekonomik bütünlüğün tüm

---

30 **Boyacıoğlu, Cumhur** (2006) Konzern Kavramı, Ankara, Nobel, s. 67 vd.

31 Şirketler topluluğunun yaygınlaşma nedenlerine ilişkin ayrıntılı ilgi için Bkz. **Cahn, Andreas/Donald, David C.** (2010) Comparative Company Law, New York, Cambridge University Press, s. 678 vd.

32 **Ting,** s. 4.

33 **Corporate Governance Forum** (2000) "Corporate Group Law For Europe: Forum Europaeum Konzernrecht", European Business Organization Law Review (EBOR), Vol:1, No:2, s. 168.

34 **Roach, Brian** (2005) "A Primer on Multinational Corporations": Chandler, Alfred D./Bruce Mazlish (Editörler), Leviathans, Multinational Corporations and New Global History, Cambridge, Cambridge University Press, s. 28 ve 30.

avantajlarından yararlanmanın yanı sıra, topluluğu oluşturan her bir şirketin hukuki bağımsızlığından da istifade edilmektedir. Ekonomik bütünlük sayesinde; tek bir karar verici aracılığıyla tüm sorunlar kolayca çözülebilmekte, işlem maliyetleri azaltılabilmekte; diğer yandan, hukuki bağımsızlık yoluyla riskin dağıtılması ve yönetimde etkinliğin sağlanması mümkün olabilmektedir.

1. Avrupa'daki Durum

a. Şirketler Topluluğunun İlk Nüveleri

1800'lü yıllarda Avrupa'da finans sektörünün ve sanayinin güçlendirilmesi ekonomik yoğunlaşmanın destekleyici etkisiyle mümkün olabilmiştir. Ekonomik yoğunlaşma ve ticari riski dağıtma gibi ihtiyaçların etkisiyle şirketler başlangıçta hâkimiyet ilişkisi kurmak amacıyla hareket etmemiştir; ancak kısa süre sonra, doğal işbirliği ve bağımlılık içinde olunan, kendi faaliyet konularıyla yakın alakalı sektörlerdeki diğer şirketlerin sermaye ve yönetimine katılma ihtiyacı ortaya çıkmıştır[35]. Şirketlerin ekonomik merkezi yoğunlaşma eğilimleri gelişen ekonomik şartlarla birlikte giderek artmış ve günümüze kadar gelen çoklu şirket yoğunlaşması dönemi başlamıştır.

Avrupa'da şirketler topluluğu yapılarının ilk örnekleri 19. yüzyılın ilk yarısında yatırım ortaklıkları şeklinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Avrupa'da kurulan ilk şirketler topluluğu olarak 1822 yılında Belçika'da kurulan Brüksel merkezli *Société générale des Pays-Bas* gösterilebilir[36]. Daha sonra 1849 yılında İsviçre'de kurulan *Société civile Genevoise d'Emploi de Fonds ve* 1852 yılında Fransa'da kurulan *Société générale de Crédit mobilier* ortaklığı şirketler topluluğunun ilk örneklerindendir[37]. Almanya'da kurulan ilk şirketler topluluğu Birleşik Krallık ve Almanya'nın ortak girişimi olarak 1886 yılında faaliyete başlayan *Nobel Dynamit Trust Company* olmuştur[38]. Sonrasında ise Alman kalkınmasının öncüleri olarak *Krupp, Stinnes, Stumm, AEG ve Siemens&Halske* gibi kömür-çelik ve elektrik endüstrisi alanlarında faaliyet gösteren şirket toplulukları ortaya çıkmıştır[39].

---

35 **Boyacıoğlu,** s. 68.

36 **Schmitz, Holgar** (2009) Individuelle Depotverwaltung mit Investmentfonds, Frankfurt, Peter Lang, s. 72.

37 **Schmidt, Reinhard** (2006) Präferenzbasierte Segmentierung von Fondskäufern: Verbesserung der Kundenorientierung im Fondsvertrieb, Wiesbaden, Springer, s. 9.

38 **Boyacıoğlu,** s. 67, dn.194.

39 **Boyacıoğlu,** s. 68, dn.197.

Şirketler topluluğu yapısının uygulamada yaygın şekilde kullanılmasına karşılık hukuk düzenlerinin klasik tüzel kişilik doktrinini terk edip girişim teorisini benimsemesi bu nispette yaygın bir durum olmamıştır. Şirket topluluklarının yasal düzenlemelere konu edilmesi Kıta Avrupası hukukunda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadar erken bir dönemde olmamış, Avrupa'da şirketler topluluğuna ilişkin hukuk, uyuşmazlıklar üzerinden içtihatlar yoluyla geliştirilmiştir. Ülkeler şirketler topluluğunu belirli kurallara bağlamakla yeni sorunların çıkacağını öngördüğü için şirketler topluluğunu düzenlemekte tereddüt etmişlerdir. Girişim teorisinin özellikle benimsendiği alanlar konsolide bilanço, iştirak hissesi istisnası, yabancı kurum kazançları, iflas hukuku ve rekabet hukuku alanları olmuştur.

1600 yılında kurulan *East India Company* ile şirketler hukukunun ve tüzel kişilik doktrininin en erken dönemde geliştiği ülke Birleşik Krallık'tır. Buna karşılık, Birleşik Krallık'ta sınırlı sorumluluk anlayışının kabul edilmesi diğer Avrupa ülkelerinden ve ABD'den daha sonra olmuştur[40]. Benzer şekilde girişim teorisinin kabul edilmesinde de kanun koyucu ve mahkemeler tüzel kişilik ve sınırlı sorumluluk teorisinden ayrılmamakta uzun yıllar ısrar etmişlerdir[41]. Birleşik Krallık, hukuk politikası olarak şirketler topluluğuna ilişkin bazı meseleleri belli ölçüde düzenleyip temel bir düzenleme getirmemeyi benimsemiştir. Girişim teorisi çeşitli hukuk dallarında kısmen kendisine yer bulsa da belirgin şekilde kabulü 1985 tarihli Şirketler Kanunu (*Companies Act 1985)* ile olmuştur[42]. Bu kanunda, şirketler topluluğuna ilişkin kapsamlı bir düzenleme yer almamakta, sadece şirketler topluluğu muhasebesi, şirketin kendi paylarının iktisabı yasağı, şirket yöneticilerine borçlanma ve kefalet yasağı gibi üç başlıkla sınırlı bir düzenleme bulunmaktadır[43]. 1989 tarihinde AB Yedinci Yönergesi doğrultusunda; kanuna, "bağlı işletme" ve "hâkimiyet ilişkisi" bağlamında tanımlar eklenmiştir[44]. Günümüzde yürürlükte olan 2006 tarihli Şirketler Kanunu *(Companies Act 2006)* hükümleri de Birleşik Krallık'ta şirketler topluluğuna ilişkin bir rejim öngörmemiştir.

Şirketler topluluğunun ekonomik bütünlük teşkil eden tek bir özne olduğu, dolayısıyla da hâkim şirketin bağlı şirketlere yönelik sorumluluk iddialarının muhatabı olmasına izin

---

40 **Blumberg** (1993), s. 17.

41 Age, s. 154 vd.

42 Age, s. 89.

43 Age, s. 156.

44 Age, s. 156.

verildiği girişim teorisinin en erken dönemde ve güçlü bir biçimde yer bulduğu ülke Almanya olmuştur. Yaygınlaşan şirketler topluluğu ilişkileri 1900'lü yılların başında Almanya'da çeşitli mahkeme kararlarına konu olmaya başlamıştır. 1.1.1900 tarihinde yürürlüğe giren Alman Ticaret Kanunu (*Handelsgesetzbuch*-HGB) tek şirket temelinde kurulan bağımsız işletmeleri esas aldığından şirketler topluluğuna ilişkin herhangi bir hüküm içermemekteydi. Bu durum yargının önüne gelen olaylarda kanun hükümlerinin ekonomik yoğunlaşmaya izin verecek şekilde esnetilmesi imkanı vermiş ve çoğunlukla şirketler lehine verilen kararlar şirketler topluluğu örgütlenmesi konusunda şirketleri cesaretlendirmiştir. Bu sayede, Alman hukukunda kartel ve şirketler topluluğu uygulamalarının önü açılmış, ekonomik gelişme için uygun bir hukuki zemin oluşturulmuştur.

Kıta Avrupası Hukuku'nda şirketler topluluğuna ilişkin ilk hukuki ve vergisel düzenlemeler yine Almanya'da görülmüştür. 19 Eylül 1931 tarihli Şirketler Hukuku Hakkında Acil Düzenleme Kararnamesi (*Notverordnung des Reichspräsidenten über Aktienrecht*) hâkim ve bağlı şirket ilişkisine yönelik düzenlemelere yer vermektedir. Hâkim şirket-bağlı şirket ifadelerine ilk kez yer verilen bu düzenlemede şirketler topluluğunda bulunan işletmeler arasındaki ilişkilere muhasebe temelli olarak değinilmiştir. İkinci olarak, 1937 tarihli Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu (*Aktiengesetz*- AktG) şirketler topluluğuna ilişkin çeşitli yasal düzenlemeler içermekteydi. Kapsayıcı ve temel bir hüküm içermemekle birlikte dar bir kapsamda da olsa hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisinin nasıl kurulabileceği, şirketler topluluğunun sorumluluğu gibi bazı meselelerin çözümüne yönelik kurallar getirilmişti[45]. AktG 1937'nin kapsayıcı düzenlemeler içermemesinden kaynaklanan çeşitli sorunlar nedeniyle şirketler topluluğu ilişkilerini daha temelden ve geniş kapsamlı olarak ele alacak bir düzenlemenin gerekliliği hem uygulamada hem de doktrinde uzun yıllar tartışılmıştır. Neticede çıkarılan ve Alman ticaret hukukunda köklü bir reform hedefleyen 1965 tarihli Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu'nda konuyu temelden ele alan düzenlemelere yer verilmiştir. Bu yönüyle, AktG 1965 dünyadaki şirketler hukuku sistemleri arasında

[45] AktG 1937 ile ilk kez hukuki bir şirketler topluluğu tanımı yapılmaktaydı. Bu Kanunun 15. maddesine göre:

(I) Hukuken birbirinden bağımsız işletmeler ekonomik amaçlar için ortak sevk ve idare altında bir araya getirildiklerinde, bir şirketler topluluğu oluştururlar; bu münferit işletmeler, topluluğun işletmeleridir.

(II) Hukuken bağımsız bir işletme katılmalar yoluyla ya da bundan başka dolaylı veya doğrudan bir şekilde diğer bir işletmenin hâkimiyeti altında ise, hâkim ve bağlı işletme bir şirketler topluluğu oluştururlar ve münferiden topluluğun işletmesi olurlar.

girişim teorisini benimsemekte en çok öne çıkan yasal düzenleme olarak göze çarpmaktadır[46].

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Alman vergi hukukunda gelişen *organschaft* teorisi şirketler topluluğunun Almanya'da yaygınlaşmasının önemli sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir. Bu teoriye göre, kâr ve zararın devrine ilişkin imzalanan bir sözleşmeyle bir işletme başka bir işletme ile örgütsel ve ekonomik olarak bütünleştiği takdirde bünyesinde birleşilen ana şirketin bir organı olarak düşünülmektedir. Böylelikle şirketler topluluğu yapısında yer alan şirketler arasında taşıyıcı şirket-organ şirket(*organträger-organgesellschaft*) gibi bir ayrıma gidilmektedir. 1969 tarihli Alman Kurumlar Vergisi Kanunu (*Körperschaftsteuergesetz 1969*) ile *organschaft* düzenlemesi getirilmiştir. Bu sisteme göre, organ şirket kendi hesabına bir kazanç elde edemez ve yalnızca taşıyıcı şirket kurumlar vergisinin muhatabı olur. Bu sayede, hem topluluk işletmelerinin kârlarının mükerrer vergilendirilmesinden kaçınılmakta hem de topluluk içindeki işletmelerin kâr ve zararlarının vergisel anlamda da birleştirilmesi mümkün olmaktadır.

Organschaft sistemini benimseyen ikinci ülke olarak Avusturya Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yapılan değişiklikle Almanya'dan 3 yıl sonra 1972 yılında şirketler topluluğunun vergilendirilmesine yönelik olarak bu sistemi uygulamaya başlamıştır. Almanya'da çeşitli güncellemelerle halen yürürlükte olan *organschaft* sistemi Avusturya'da 2005 yılında terk edilmiş uluslararası rekabete açık ve daha yeni bir şirketler topluluğu vergilendirmesi uygulamasına geçilmiştir.

Alman şirketler topluluğu düzenlemesi 1976'da Brezilya, 1986'da Portekiz'de, 1988'de Macaristan'da, 1991'de Çek Cumhuriyeti'nde, 1993'te Slovenya ve Hırvatistan, 2008'de Arnavutluk ve 2011 yılında Türkiye'de uygulamaya konulan şirketler topluluğu kurallarına temel oluşturmuştur[47]. Almanya'dan başka şirketler topluluğunun düzenlenmesi konusunda farklı bir örnek oluşturan ülke olarak İtalya belirtilebilir. İtalya 2003 yılında yasal düzenlemeler yoluyla Almanya örneğinden bağımsız ve kendine özgü bir şirketler topluluğu hukuku oluşturma yoluna gitmiştir.

Şirketler topluluğu hukuku bakımından üçüncü bir yaklaşımı ise Fransa ve Belçika temsil etmektedir. Fransa ve Belçika'nın şirketler topluluğuna ilişkin içtihatlar ve

---

[46] **Blumberg** (1993), s. 161; **Boyacıoğlu,** s. 81 vd.

[47] Bunlardan Macaristan ve Çek Cumhuriyeti 2012 yılında şirketler topluluğu düzenlemesini terk etmişlerdir.

düzenlemeler yoluyla geliştirdiği kurallar Avrupa'da şirketler topluluğu hukukunun ele alınması bakımından önem arz etmektedir[48]. İspanya ve Polonya gibi bazı ülkelerde de şirketler topluluğu hukukuna ilişkin düzenleme taslağı oluşturma çalışmaları devam etmektedir.

Günümüzde çoğu AB ülkesinde şirketler topluluğu kavramı tanınmakla birlikte şirketler topluluğuna özgü bir yasal düzenleme rejimi yer almamakta, parça parça düzenlemelerle ve içtihatlar yoluyla çeşitli sorunlara çözüm bulunması yoluna gidilmektedir. Kapsamlı şirketler topluluğu kurallarının yer almadığı ülkelerde şirketler topluluğu ilişkileri çoğunlukla muhasebe ve vergi düzenlemeleri yönünden dikkate alınmakta ve girişim teorisi kısmen de olsa benimsenmektedir.

b. Avrupa Birliği'nde Şirketler Topluluğunu Düzenleme Arayışları

Uluslararası ekonomik bir işbirliği örgütü olarak kurulan Avrupa Birliği'nin gündeminde şirketler topluluğu ilk zamanlardan beri önemli ve ayrıcalıklı bir yer tutmuştur. 1970'lerin sonunda AB Komisyonu şirketler topluluğunu konu edinen Şirketler Topluluğu'na İlişkin Dokuzuncu Yönerge Taslağı'nı hazırlamıştır[49]. Yönerge taslağı büyük ölçüde Alman *konzern* hukukundan etkilenmiştir[50]. Ancak üye ülkelerden yeteri kadar destek bulamayan bu Dokuzuncu Yönerge Taslağı daha sonraki yıllarda kabul edilmeyerek terk edilmiştir[51]. Şirketler topluluğu ilişkilerinin muhasebesel sonuçlarını gerçeğe en yakın şekilde değerlendirebilmek amacıyla 1983 yılında grup hesaplarını konu edinen Yedinci Yönerge yayınlanmıştır[52]. 2013 yılında Yedinci Yönerge yürürlükten kaldırılmış, yerine geçmek üzere 2013/34/EU sayılı Yönerge kabul edilmiştir[53].

---

48 **Hopt, Klaus J.** (2018) "Groups of Companies: Regulatory Models, Legal Strategies, and Mechanisms": Gordon, Jeffrey N./Ringe, Wolfe-George (Editörler), The Oxford Handbook of Corporate Law and Governance, Oxford University Press, s. 613.

49 EEC Commission, Draft Proposal for a Ninth Council Directive Pursuant to Article 54(3)(g) of the EEC Treaty Relating to Links Between Undertakings and in Particular to Groups, December 1984.

50 **Liu, Junhai** (2017) "Globalisation of Corporate Governance Depends on Both Soft Law and Hard Law": du Plessis, Jean J./Low, Chee Keong (Editörler) Corporate Governance Codes for the 21st Century, Springer, s. 288.

51 **De Luca, Nicola** (2021) European Company Law, 2. Baskı, Cambridge University Press, s. 51 vd.

52 13 Haziran 1983 tarihli (83/349/EEC) sayılı Şirketler Hukuku Yedinci Yönergesi, Official Journal of the EEC 1983, L 193/1.

53 26 Haziran 2013 tarihli (2013/34/EU) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 29.06.2013, L 182/19.

Şirketler topluluğu vergilendirmesine ilişkin olarak; 2004 yılında, AB içerisindeki sınır aşan ticari faaliyetlerin vergilendirilmesi sorununa çözüm aramak amacıyla *Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group (Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı Çalışma Grubu-CCCTB Working Group)* adıyla bir çalışma grubu kurulmuştur. *CCCTB Working Group* tarafından 2011 yılında sunulan taslağa göre, vergisel açıdan şirketler topluluğunun AB seviyesinde hukuksal bir çerçeveye kavuşturulması işlevini görecek CCCTB tasarısı 15 Mart 2018'de AB Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. CCCTB tasarısının bütün yasama aşamaları tamamlanmış ancak yürürlüğe girmesi için son bir adım olarak AB Konseyi tarafından onaylanması gerekmekteydi. Beklenen AB Konseyi onaması şartı 2020 yılı itibariyle sağlanamadığından AB Komisyonu CCCTB Tasarısı'nı geri çekmiş ve "*Business in Europe: Framework for Income Taxation*- BEFIT" adında yeni bir yol haritası belirlemiştir[54].

Şirketler topluluğu yapılarının düzenleme altına alınmasına ilişkin olarak; *Forum Europaeum on Group Law* adı altında şirketler hukuku alanındaki önde gelen akademisyenlerden oluşan bir sivil inisiyatif, 1998 yılında, *The Corporate Group Law Principles and Proposals* başlığıyla şirket topluluklarının AB ölçeğinde kapsamlı ve detaylı şekilde düzenlenmesini öngören bir öneri sunmuştur[55]. Bundan başka, Avrupa Komisyonu'nun 2000 yılında kurduğu *High Level Group of Company Law Experts* isimli çalışma grubu ise 2002 yılında yayınladığı raporda, kapsamlı ve detaylı bir şirketler topluluğu düzenlemesine karşı çıkmış ve şirketler topluluğunda yaşanan belirli sorunlara ilişkin şirketler hukuku kurallarına tali nitelikte bazı eklemeler getirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir[56]. AB Komisyonu açısından her iki öneri de tam olarak benimsenmediğinden bu önerilerden hiçbirisi tam olarak hayata geçirilememiştir.

2007 yılında oluşturulan yeni bir akademik araştırma girişimi *European Model Company Act*- EMCA (Avrupa Model Şirketler Kanunu) adı altında AB ve AB dışı ülkelerin kendi hukuklarına uyarlayabileceği ortak bir şirketler hukuku oluşturulması arayışıyla

---

[54] **EU Commission,** Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Business Taxation for the 21st Century, 18.05.2021, COM(2021) 251.

[55] **Corporate Governance Forum** (2000) "Corporate Group Law For Europe: Forum Europaeum Konzernrecht", European Business Organization Law Review (EBOR), Vol:1, No:2, s. 165-264; Almanca olarak ilk basımı: **Forum Europaeum Konzernrecht,** "Konzernrecht für Europa", Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (ZGR), Vol:27, No:4, s.672-772.

[56] **High Level Group of Company Law Experts** (2002) Final Report of the High Level Group of Company Law Experts on A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe, s. 161.

çalışmalara başlamıştır. Çalışma grubu 2015 yılında bir taslak metin yayınlamıştır[57]. Model yasanın 15. maddesinde şirketler topluluğu hususu ele alınmıştır. Şirketler topluluğuna ilişkin 15. madde üzerinde çalışan ekibin özelliği şirketler topluluğuna ilişkin iki ayrı yaklaşımı temsil etmeleriydi. Buna göre, Fransa yargısı tarafından verilen 1985 tarihli *Rozenblum* kararı[58] temelinde "topluluk yararı" kavramını esas alan yaklaşım ile daha katı bir yorumla şirketler topluluğunun menfaatini tanımayan Almanya şirketler hukukunun 1965 tarihli *Konzernrecht* yaklaşımından hangisinin tercih edilmesi gerektiği tartışmalara konu olmuştur[59]. *Rozenblum* yaklaşımı hâkim şirket ve bağlı şirket menfaatlerinin dengelenmesinde daha kullanışlı olmasına rağmen Alman *Konzernrecht* yaklaşımı bağlı şirketi daha fazla koruyucu bir niteliğe sahiptir[60]. Çalışma grubu, tüm üye ülkelerde benimsenecek bir model arayışında olduğundan şirketler topluluğuna yönelik esnek bir yaklaşıma öncelik vermiştir. Bu nedenle, şirketler topluluğuna ilişkin madde yazılırken daha esnek ve işlevsel nitelikte olan *Rozenblum* yaklaşımı temel alınmış, bazı tali hususlarda ise Almanya, Danimarka, İtalya ve Birleşik Krallık şirketler hukuku kurallarından faydalanılmıştır[61].

AB Komisyonu tarafından 16-17 Mayıs 2011'deki *European Company Law: The Way Forward* konferansında sunulmak üzere bir rapor hazırlaması ve sonraki yasal düzenleme girişimlerine temel olacak önerilerde bulunması için Aralık 2010'da *The Reflection Group on the Future of EU Company Law* akademik araştırma grubu kurulmuş ve bu grup raporunu 5 Nisan 2011'de yayınlamıştır[62]. Bu raporun şirketler topluluğuna ayrılan dördüncü bölümünde "topluluk yararı" kavramının tanınmasına ilişkin çekincelerle birlikte bu hususun AB seviyesinde düzenlenmesinin sınıraşırı ticari faaliyet yürüten hâkim şirketler için faydalı olacağı, bununla birlikte düzenlemenin gereklilik olmadığı belirtilmiştir. Rapor, yapılacak düzenlemenin kapsam bakımından sadece 100% hâkimiyetin var olduğu durumlarla ve borsaya kayıtlı şirketler için geçerli olmak üzere sınırlanması önerisinde

---

57 **European Model Company Act** (2016) European Company and Financial Law Review (ECFR) Symposium, Vienna 2015, s. 198-374.

58 Cour de Cassation, Ch. Crim., 4 Fèvrier 1985, Rozenblum et Allouche, JCP et G II, 1985, p. 20585.

59 **Conac, Pierre-Henri** (2016) "The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA)", ECFR, No:2, s. 302.

60 **Hopt** (2018), s. 613.

61 **Conac,** s. 301. Alman *konzernrecht* düzenlemesi hâkim şirketin talimatlarına karşı bağlı şirketin korunması yönünden daha güçlü hükümler içermektedir. Fransa'nın *Rozenblum* yaklaşımı ise hâkim şirketin yönetimine ilişkin daha esnek bir çerçeve öngörmektedir.

62 **EU Commission** (2011) Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law, Brussels.

bulunmuştur. Topluluk yararı konusunda bir düzenleme taslağı hazırlanması durumunda bunun sağlayacağı faydaların somut olgular üzerinden desteklenmesi gerektiği söylenmiştir[63].

2012 yılında AB Komisyonu bir kamuoyu yoklaması (*consultation)* yayınlayarak "Komisyon şirketler topluluğu menfaatini tanımalı mıdır?" ve "AB şirketler topluluğu konusunda bir düzenleme girişiminde bulunmalı mıdır?" diye sormuş ve ilgili kurum ve kişilerden büyük oranda olumlu yanıt almıştır[64]. Komisyon bu doğrultuda hazırladığı faaliyet planında şirketler topluluğu menfaatinin AB seviyesinde tanınması için girişimler başlatılacağını duyurmuştur[65].

EMCA Çalışma Grubu'nun 2015 yılında yayınladığı raporundan başka *Forum Europaeum on Company Groups* çalışma ekibi de aynı yıl *Rozenblum* kararını esas alan bir düzenleme önerisinde bulunmuştur[66]. Diğer yandan, Ekim 2016'da *The Informal Company Law Expert Group (ICLEG)* tarafından *Report on the Recognition of the Interest of the Group* başlığıyla bir rapor yayınlanmıştır. 2017 yılında ise *European Company Law Experts-ECLE "A Proposal for the Reform of Group Law in Europe"* başlıklı bir rapor yayınlamıştır[67]. Sonuç olarak, yapılan tüm bu çalışmalarda AB için katı bir şirketler topluluğu hukuku rejimi yerine üye devletlerin ulusal hukuklarındaki şirketlere uyarlama yapabilmesinin mümkün olduğu bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu belirtilmektedir[68].

---

63 Age, s. 65.

64 EU Consultation Paper on the Future of European Company Law and Corporate Governance, 20 February 2012; Question 19. Feedback Statement, Summary of Responses to the Public Consultation on The Future of European Company Law, July 2012; Action Plan on European Company Law and Corporate Governance: Frequently Asked Questions, <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-972_en.htm> s.e.t. 17.05.2019.

65 **EU Commission,** Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action Plan: European Company Law and Corporate Governance – A Modern Legal Framework for More Engaged Shareholders and Sustainable Companies, 12 December 2012, COM(2012) 740/2.

66 **Forum Europaeum on Company Groups (FECG)** (2015) **"**Proposal to Facilitate the Management of Cross-Border Company Groups in Europe", ECFR, Vol:2, s. 299–306.

67 **European Company Law Experts (ECLE)** (2017) "A Proposal for the Reform of Group Law in Europe", European Business Organization Law Review (EBOR), Vol:18, 1-49.

68 **Teichmann, Christoph** (2016) "Towards a European Framework for Cross-Border Group Management" European Company Law, October, Vol: 13, No: 5, s. 157; **Hopt** (2018), s. 614.

2. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Durum

ABD'de faaliyet gösteren ilk şirketler topluluğu İngiltere, İskoçya ve ABD arasında faaliyet gösteren bir yatırım şirketi olarak 1894 yılında kurulan *Boston Personal Property Trust*'tur[69]. Şirket iştiraklerinin ilk örnekleri çoğunlukla dönemin gelişen sektörleri olan demiryolu ve telgraf alanlarında faaliyet gösteren şirketler arasından ortaya çıkmıştır. İlk dönemlerde şirketlerin birbirlerine iştiraki hukuksal açıdan olumlu karşılanmamış hatta bazı eyalet düzenlemelerinde yasaklandığı bile olmuştur. Şirketler topluluğu ile ilgili mahkemelere yansıyan ilk uyuşmazlıklar da bu davalar olmuştur. 1850'lerden 1900'lü yılların başına kadar mahkemeler şirketler topluluğu olgusunu kabullenmemiş, sorumluluk iddialarını şube veya temsilciye ilişkin kurallara kıyasen vermişlerdir[70].

Şirketlerin diğer şirketlerin sermayesine ortak olması ABD'de 19. yüzyılın sonlarında bazı eyaletlerde yasaklanmış olsa bile bu durum çok kısa sürmüştür[71]. Ekonomik birtakım faydalar ve üstünlükler sağlamak amacıyla bir şirketin diğer şirketlerin sermayelerine katılması 1889 yılında ABD'de yürürlüğe konulan bir yasa vesilesiyle ilk kez hukuki düzenlemeye konu edilmiştir[72]. New Jersey eyaletinde çıkarılan bu yasayla bir şirketin başka bir şirkete iştirakine ilk defa izin verilmiştir[73]. 1896 yılında bu yasada yapılan tadilatla *ultra vires* kuralına bir esneklik getirilmiş ve şirketlerin kuruluş senetlerinde yazan sektörler dışında da faaliyet gösterebileceğine dair serbestlik tanınmıştır[74]. Avrupa'daki şirketler topluluğuna ilişkin hukuk, uyuşmazlıklar üzerinden içtihatlar yoluyla geliştirilirken şirketler topluluğunun yasal düzenlemelere konu edilmesi ABD'de daha erken bir dönemde gerçekleşmiştir.

Birleşik Krallık'ta olduğu gibi ABD şirketler hukukunun temelinde de tüzel kişilik yaklaşımı vardır. 1800'lü yılların sonlarından itibaren şirketler topluluğu ile ilgili verilen mahkeme kararları genellikle girişim teorisini benimseyen çözümler üretmişlerdir. ABD'de

---

69 ABD vergi hukuku literatüründe şirketler topluluğu için kullanılan terimler Avrupa'daki kullanımdan farklıdır. Genellikle şirketler topluluğunu ifade etmek üzere *"affiliated companies, groups, groups of affiliated companies, controlled affiliation, company group, company systems"* gibi terimler kullanılır.

70 **Blumberg** (1993), s. 69.

71 **Corporate Governance Forum,** s. 167, dn. 2.

72 **Ebke, Werner F.** "Die Konzernierung im US-amerikanischen Recht": Ernst-Joachim Mestmäcker/Peter Behrens (Editörler), Das Gesellschaftsrecht der Konzerne im internationalen Vergleich, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, s. 281.

73 **Skeel, David** (2005) Icarus in the Boardroom: The Fundamental Flaws in Corporate America and Where They Came From, New York, Oxford University Press, s. 63.

74 Age, s. 63.

şirketler topluluğu hukukuna yönelik temel bir hukuk düzenlemesi yoktur. Yasama metinlerine mahkeme kararları doğrultusunda çeşitli hükümler eklense de günümüzde şirketler topluluğuna ilişkin meselelerde "*statutory law"* denilen idari düzenleme hukuku daha etkin bir rol oynamaktadır.

Temel yaklaşım şirketler topluluğunu tüzel kişilik teorisi çerçevesinde ele almak olmasına rağmen vergi düzenlemelerinde ağırlıklı olarak girişim teorisi benimsenmiş bazı tali hususlarda ise vergi matrahını korumak amacıyla tüzel kişilik teorisi doğrultusunda çözümler getirilmiştir. ABD'de uygulanan konsolide vergi beyanı düzenlemesi ile "hibrit yapıda" bir toplu vergilendirme rejimi kurgulandığı söylenebilir[75].

ABD girişim teorisini benimseyen düzenlemelerin en erken örneklerden biri olarak 1917 yılında getirilen bir vergi düzenlemesiyle matrah konsolidasyonuna izin vermiştir. 1929 yılındaki Büyük Buhran'ın etkisiyle 1934 yılında konsolidasyon sisteminden vazgeçilmiş fakat 1942 yılında tekrar uygulamaya konulmuştur. 1964 yılına kadar konsolide vergi beyanı şirketler tarafından pek rağbet görmemiştir çünkü vergi idaresi konsolidasyonda gelir kaybını önlemek için bu şirketlere *penalty tax* denilen bir ek vergi yükümlülüğü öngörmüştür. 1964 yılında ek vergi yükümlülüğü kaldırıldıktan sonra konsolidasyon uygulamasında önemli bir artış görülmüştür[76].

Günümüzde şirketler topluluğunun vergilendirilmesine yönelik konsolide vergi beyanı hususu *Internal Revenue Code- IRC* 1502. Kısım'da düzenlenmektedir[77]. ABD'de halihazırda bazı devletlerde konsolidasyon zorunlu tutulmuşken bazılarında ihtiyari kılınmış ve bazı devletlerde ise her iki tutumun aksine konsolidasyona izin verilmemiştir. Bu açıdan ABD'de hem şirketler topluluğu hem de vergilendirmesi açısından bir hukuk birliğinden söz etmek mümkün değildir[78]. Buna rağmen ABD'de konsolide vergi beyanı şirketler tarafından hayli yüksek bir ilgiyle uygulanmakta verilen beyannamelerin yüzde 60'ından fazlası konsolide beyan esasında hazırlanmaktadır[79].

---

75 **Sparagna, Giovanna Terese** (2004) "Branch Report United States", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 716.

76 **Sparagna,** s. 715.

77 Bkz. USC IRC Section 1502.

78 **Harper Ho,** s. 881.

79 **Sparagna,** s. 715.

3. Doğu Asya Bölgesi'ndeki Durum

Şirket toplulukları bakımından Doğu Asya'da öne çıkan ülkeler Japonya, Güney Kore, Singapur, Çin gibi ülkelerdir. Bunlar ülkelerden Güney Kore, büyük aile şirketlerinden oluşan grup şirketleri marifetiyle modern ve gelişmiş bir ekonomi oluşturabilmiştir. Japonya, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki toparlanmasını ve "Japon mucizesi" olarak adlandırılan kalkınmasını ekonomisinin temelinde yer alan geleneksel grup şirketleri aracılığıyla sağlayabilmiştir.

Japonya'da kendine özgü bir ticari örgütlenme yöntemi olan *keiretsu*[80] bütün grup şirketlere hâkimdir[81]. Japon ticaret hayatında, 1800'lü yılların sonlarından II. Dünya Savaşı'na kadarki dönemde, varlıklı ailelerin piramidal bağlarla oluşturduğu kontrol ilişkilerine dayanan örgütlenmeler *zaibatsu* olarak adlandırılmaktadır. *Zaibatsu* yapısı II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan *keiretsu* yapılarının ilkel halini oluşturmaktaydı. Japonya'nın varlıklı ailelerinin oluşturduğu *zaibatsu* yapıları ABD'nin savaş sonrası politikası nedeniyle dağıtılmıştır[82].

ABD 1952 yılında Japonya'dan çekilince arkasında bıraktığı ekonomik ortamda Japon şirketleri kendi geleneklerine uygun şekilde konum aldılar. Bankalar şirketlerin hisse değişimlerinde ve sermaye piyasasında öncü rol oynadılar ve bugünkü *keiretsu* yapısının oluşmasına katkıda bulundular[83]. Savaş öncesi *zaibatsu* yapıları kadar aile-yoğun topluluklar tekrar ortaya çıkmadı fakat daha profesyonel bir yönetim ve hisse yapısına sahip *keiretsu*lar Japonya'nın yeni şirketler topluluğu biçimi oldu[84]. Japon şirket toplulukları, günümüzde

---

80 *Keiretsu* yapıları iki başlık altında sınıflandırılabilmektedir: yatay şirket toplulukları ve dikey şirket toplulukları. Yatay şirket toplulukları finansal topluluklar veya banka merkezli topluluklar olarak da ifade edilmektedir. Dikey şirket toplulukları, büyük bir üretim işletmesinin etrafında aynı sektördeki veya yakın sektörlerdeki daha küçük tedarikçi şirketlerin kümelenmesi ile oluşan ilişkili şirketler topluluğudur. Dikey şirket toplulukları üretici merkezli topluluklar olarak da isimlendirilmektedir.

81 **Shimotani, Masahiro** (1997) "The History and Structure of Business Groups in Japan": Shiba, Takao/ Shimotani, Masahiro (Editörler), Beyond the Firm, Business Groups in International and Historical Perspective, Oxford, Oxford University Press, s. 7.

82 **Yafeh, Yishay** (2002) An International Perspective of Japan's Corporate Groups and Their Prospects, NBER Working Paper, No. 9386, s. 3.

83 **Morck, Randall/Nakamura, Masao** (2004) Been There, Done That- The History of Corporate Ownership in Japan, Center for Economic Institutions Working Paper Series, s. 4; **Yafeh,** s. 4.

84 **Yafeh,** s. 5.

eskisi kadar aile işletmesi niteliği taşımasalar da ABD şirketleri kadar büyük ölçüde portföy genişliği sağlayamadılar[85].

Japon işletme ve yönetim anlayışı Japonya'nın dünyadaki en gelişmiş ekonomilerden ve üretim merkezlerinden biri olmasına katkı sunmuştur. Japon geleneklerinin izini taşıyan şirket ağları olan *keiretsu* yapıları Japonya'nın uluslararası alanda rekabet gücü kazanıp küresel piyasalarda yer almasında anahtar rol oynamışlardır[86]. Japon şirket toplulukları diğer ülkelerdeki şirket toplulukları ile temelde benzer olmasına rağmen *keiretsu* yapısında merkezi bir kontrolün ve bu nedenle bir hâkim şirketin bulunmaması bu yapıların kendine özgü niteliğini oluşturmaktadır[87].

Keiretsu yapılarında topluluk üyeliğinin belirlenmesine ilişkin ölçütlerin ne olacağı belirsizdir. *Keiretsu* şirket yoğunlaşmalarının diğer ülkelerdeki benzerlerinden ayrıldığı esas noktanın riskin dağıtılması ve geri dönüşü hususunda olduğu belirtilmektedir[88]. Önde gelen örneklerini Toyota, Sony, Japan Railways Group, Mitsubishi, Yamaha, Toshiba, Nintendo, Fuji Heavy Industries, Kawasaki gibi toplulukların oluşturduğu şirket grupları Japon ekonomik hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır.

Japon ticaret hukukunda, bahsedilen bu kontrol ilişkilerini ele alan kapsamlı bir şirketler hukuku düzenlemesi bulunmamaktadır[89]. Azınlık paysahiplerinin korunması sermaye piyasası düzenlemeleriyle ve genel hukuk kuralları vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Bağlı şirketlerin menfaatleri ile hâkim şirketin menfaatinin dengelenmesi sorunu Japonya'da uzun yıllar tartışma konusu olmuş ve Japon şirketlerinin küresel rekabete uyumu açısından maliyetleri azaltacak, kurumsal yönetimde esneklik sağlayacak ve örgütlenmeyi basitleştirecek çözümler aranmıştır[90]. 2005 yılında Japon ticaret ve sanayisini yeniden canlandırma hedefiyle kapsamlı reformlar içeren müstakil bir Japon Şirketler Kanunu kabul edilmiştir. Söz konusu kanunla, Japonya'daki tüm şirketlerin işleyişi tek bir yasal düzenlemeyle temellendirilmek istenmiş ve Japonya'nın ticaret ve sanayi açısından yeniden

---

85 **Morck/Nakamura,** s. 83.

86 **Zerenler, Muammer/İraz Rıfat** (2006) "Japon Yönetim Anlayışı ve Şirket Ağları (Keiretsu) Analizi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:16, s.767.

87 **Yafeh,** s. 5.

88 **Yafeh,** s. 1.

89 **Hopt** (2018), s. 614.

90 **JETRO, Japanese Economy Division** (2005) "Reforms Under the New Company Law", Japan Economic Monthly, August, s. 2.

canlanmasına yasal zemin oluşturulmak amaçlanmıştır. Ancak bu kanunda şirketler topluluğuna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

2010 yılında kurulan Şirketler Hukuku Çalışma Grubu şirketler topluluğuyla ilgili meseleleri gündemine almış ve bu konuları çözüme bağlamaya çalışmıştır. Alman *konzernrecht* düzenlemesi esas alınarak yapılan tartışmalar paysahipleri ve üçüncü kişiler arasında menfaatlerin dengelenmesi ve azınlık paysahiplerinin korunması hususlarında somut çözümler üretmekten uzak kalmıştır[91]. Alman düzenlemesinin katı ve korumacı yönündense Avrupa'daki mevcut eğilim olan ve *Rozenblum* kararı olarak bilinen, şirketler topluluğuna esneklik katacak işlevsel bir yaklaşım beklentisi oluşmuştur. İki politika yaklaşımı arasında tercih yapmakta zorlanılması neticesinde Japon Ticaret Kanunu bağlamında sonuç doğuracak bir düzenleme yapılamamıştır. Vergilendirme bakımından şirketler topluluğunun ekonomik yapısına hukuki bir sonuç bağlanması 2002 yılında matrah birleşimi (vergi konsolidasyonu) rejiminin benimsenmesiyle olmuştur.

Şirket toplulukları vasıtası ile ülkesel kalkınma ve uluslararası ticarette önemli işler başarmış olan Doğu Asya ülkelerinden bir diğeri Güney Kore'dir. Güney Kore'de hâkimiyet ilişkilerine dayanan şirket birliktelikleri *chaebo* olarak isimlendirilmektedir. Güney Kore Japonya örneğini takip ederek şirketler topluluğuna dayalı güçlü bir ekonomi kurabilmiştir. Güney Kore'nin şirketler topluluğunu ifade eden *chaebo* yapıları geleneksel aile işletmesi yapısındadır. Bu yönüyle Japonya'daki *zaibatsu* yapısının karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Samsung, Hyundai, LG, SK Group, Lotte, GS Group, Kumho Asiana Group, Hanjin, Hanwha toplulukları en önemli örneklerini oluşturduğu *chaebo* tanımına uyan 45 topluluk bulunmaktadır. Bunlardan ilk 10'u ekonominin %27'sine sahip durumdadır[92].

4. Türkiye'deki Durum

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, sermaye birikiminin azlığı sebebiyle ilk şirket yatırımları dış kaynaklı olmuştur. Bu dönemde, şirketler topluluğuna benzer işletme yapıları olarak Milli İktisat Bankası, Milli Kantariye Şirketi gibi birkaç işletme dışında pek fazla bir örnek bulunmamaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu zamandaki ekonomik ve siyasi şartlar şirketlerin ve işletme yapısının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye

---

91 **Funatsu, Koji** (2015) "Trends in European Corporate Group Law Systems and the Future of Japan's Corporate Law System", Public Policy Review, July, Vol:11, No:3, s. 475.

92 **Pae, Peter** (2019) "South Korea's Chaebol", Bloomberg, < bloomberg.com> s.e.t. 11.11.2019.

Cumhuriyeti'nin ilk şirketleri Birleşik Krallık ve ABD'de olduğu gibi[93] kamusal hizmet ve işlerin görülmesine yönelik şirketlerdir.

1933 yılında kurulan Sümerbank, holding yapısına benzer şekilde kurulan ilk şirket olmuş; sonrasında da holdingler hem yerli hem de yabancı sermayenin temininde işlevsel bir araç oluşturmuşlardır. 1950 yılından sonra gelişen holdingleşme akımıyla birlikte ticaret hukuku ve vergi hukuku düzenlemelerinde bazı değişiklikler yapmak ihtiyacı hasıl olmuştur. 1957 tarihli 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile, sermaye sahiplerinin yönetimde sermaye oranlarına göre oy hakkı sahibi olması imkanı getirilmesi ve holding kurmak için Bakanlar Kurulu izni şartının kaldırılması holdingleşmeyi kolaylaştırmış ve teşvik etmiştir[94].

1949 tarihli 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na (KVK) mükerrer vergilendirmeyi önleyerek holdingleşmeyi teşvik etme amaçlı hükümler konulmasına rağmen aynı tarihli Gelir Vergisi Kanunu'nda (GVK) buna imkan tanınmamakta ve kazancın holding seviyesinde ikinci kez vergilendirilmesi söz konusu olmaktaydı[95]. Holding şirket bünyesinde yer alan şirketlerin mükerrer vergilendirilmesinin engellenmesi amacıyla 1961, 1980, 1985 yıllarında KVK ve GVK'da değişiklikler yapılmıştır. 1968-1972 yıllarını kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile büyük işletmelerin teşvik edilmesi amacı benimsenmiştir[96]. Yapılan teşvik ve kolaylaştırmalar sayesinde özel sektör tarafından Koç Holding A.Ş. (1963), Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş. (1967), Yaşar Holding A.Ş. (1968), Eczacıbaşı Holding A.Ş. (1970), Çukurova Holding A.Ş. (1972) gibi holding şirketler kurulmuştur. Kurulan bu holding şirketler kontrol derecesinde yakın iştirak ilişkileri ile oluşturmanın önünü açmıştır. Böylelikle, bahsedilen bu holding şirketleri etrafında bugünkü şirket topluluklarını oluşturan şirket birliktelikleri gelişmiştir.

Türkiye'de şirketler topluluğunun vergilendirilmesi bağlamında en önemli adımlardan biri 2005 tarihli ve 5520 sayılı KVK taslağı çalışmalarında gündeme gelmiştir. 5520 sayılı KVK'nın hazırlık çalışmaları sırasında, grup şirketlere yönelik olarak matrah birleşimi (vergi konsolidasyonu) yöntemini esas alan bir toplu vergilendirme düzenlemesi

---

93 **Blumberg** (1993), s. 6.

94 **Atikeler, Göksel** (1989) "Holdinglerde Denetim ve Konsolide Mali Tablolar", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 26.

95 Age, s. 27.

96 **Boyacıoğlu,** s. 73.

öngörülmüştür. Grup şirketlerde birleştirilmiş vergi beyannamesi düzenlenmesine imkan veren hüküm KVK taslağında şu şekilde yer almaktaydı[97]:

"Tam mükellefiyete tabi kurumlar ve bu kurumların sermayesinin doğrudan veya dolaylı olarak %90 ve daha fazlasına sahip oldukları diğer tam mükellefiyete tabi kurumlar, aynı hesap dönemini kullanmaları koşuluyla kazançlarını birleştirilmiş kurumlar vergisi beyannamesi ile topluca beyan edebilirler.

Bu durumda kazançları birleştirilmiş kurumlar vergisi beyannamesine dahil edilen kurumların kendi kazançları için vermeye devam edecekleri kurumlar vergisi beyannameleri üzerinden herhangi bir kurumlar vergisi tarhiyatı yapılmaz.

Kazançları birleştirilmiş beyannameye dahil olan tüm kurumlar bu beyanname üzerinden tarh ve tahakkuk ettirilen verginin ödenmesinden müteselsilen sorumludurlar.

Birleştirilmiş kurumlar vergisi beyannamesi uygulamasına tabi olmak isteyen kurumların, uygulamadan yararlanacakları ilk hesap döneminin üçüncü ayı sonuna kadar bağlı bulundukları vergi dairesine bildirmeleri gereklidir.

Kazançları birleştirilmiş kurumlar vergisi beyannamesine dahil edilen şirketlerin birbirleri ile yapmış oldukları işlemlerde, Kurumlar Vergisi Kanununun örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması hakkındaki hükümleri uygulanmaz.

Bu şirketlerin konsolidasyona geçilmeden önceki dönemlere ilişkin zararları ve kullanılamamış istisnaları, birleştirilmiş beyannamelerde sadece ilgili şirkete ait kazanç veya matrah kısmı ile sınırlı olarak dikkate alınabilir.

Birleştirilmiş beyan usulünü seçen mükellefler 5 hesap dönemi boyunca bu usulden dönemezler.

Birleştirilmiş kurumlar vergisi beyannamesi uygulaması ile ilgili usulleri belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir."

KVK Taslağı'nda maddenin gerekçesi şu şekilde belirtilmiştir[98]:

---

97 **Günay, Kerem** (2006) Vergi Konsolidasyon Sistemleri ve Dünya Uygulamaları, PwC, Temmuz, s. 62.

98 Age, s. 63.

"*Düzenleme ile şirketler topluluğunun, vergi kanunları ile sağlanan vergi avantajlarından zamanında ve tam olarak yararlanabilmesinin önündeki engeller kaldırılırken, topluluk şirketlerinin konsolide kara ulaşmak amacıyla verimlilik ve uzmanlaşmayı dikkate almaksızın hukuki birleşme yapmaları ve bu suretle ekonomik gereklere uygun olmayan şirket yapılanmalarına yönelmeleri, yine aynı amacı sağlamak üzere örtülü kazanç aktarımına konu olabilecek bir takım işlemleri yapmaları önlenmektedir.*

Düzenleme, aynı zamanda grup şirketlerinin ayrı ayrı beyanname vermelerinin ve bu beyannamelerle ilgili işlemlerin hem bu şirketlerde ve hem de idarede yol açtığı emek ve zaman kaybını da telafi etme ve vergi güvenliğini sağlama amacı da taşımaktadır."

Şirketler topluluğu vergilendirmesine yönelik söz konusu hükümler TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu çalışmaları sırasında vergi idaresinin ve özel sektörün uygulama için hazır olmaması nedeniyle taslaktan çıkarılmış ve uygulamaya konulamamıştır[99].

Türkiye'de şirketler topluluğu vergilendirmesi bağlamında önem arz eden bir başka düzenleme girişimi de 2018 yılında Katma Değer Vergisi Kanunu'nda değişiklik öngören 7104 sayılı Kanun'un tasarı çalışmaları sırasında olmuştur. Söz konusu Kanun tasarısında yer alan madde şu şekildedir[100]:

"Maliye Bakanlığı, kurumlar vergisi mükelleflerinin talebi üzerine, katma değer vergisi beyanlarının birleştirilmesine ilişkin olarak en az %50 oranında ortağı olduğu diğer kurumlar vergisi mükellefleriyle birlikte, talepte bulunan kurum nezdinde grup katma değer vergisi mükellefiyeti tesis ettirmeye, kapsama dâhil olacak mükellefleri sektörler, işletme büyüklükleri, iş hacimleri, doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık durumu ve diğer vergilerden dolayı mükellef olup olmadıklarına göre tespit etmeye bu fıkranın uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir."

Şirketler topluluğunda finansman olanakları anlamında önemli imkanlar sunacak olan bu düzenlemeden de TBMM görüşmeleri sırasında vazgeçilmiş ve söz konusu taslak madde Kanun metninden çıkarılmıştır.

---

99 **Eyüpgiller, S. Saygın** (2012) Şirketler Topluluğunda Konsolidasyon, Ankara, Detay, s.117; **Günay,** s. 62.

100 28 Şubat 2018 tarihinde TBMM'de görüşülmeye başlanan Katma Değer Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı.

2011 yılında şirketler topluluğuna ilişkin TTK'ya getirilen düzenleme ile grup şirketlerin temel meselelerini çözüme kavuşturarak bu yapıların yaygınlaşması amaçlanmış ve kapsamlı bir şirketler topluluğu hukuku oluşturulmuştur. AB ve Almanya, İsviçre gibi ülkelerin tecrübelerinden hareketle şirketler topluluğunda hâkimiyet ilişkisi, hâkimiyetin kötüye kullanılmasından doğan sorumluluk, güvenden doğan sorumluluk gibi durumlar bir düzenlemeye bağlanmıştır. Sermaye birikimi oluşturarak üretim temelli bir ekonomiye geçmenin genel kabul gören yöntemi şirket yoğunlaşmalarının teşvik edilmesidir. Türkiye'de şirket yoğunlaşmalarının ve büyük işletme yapılarının desteklenmesi bu açıdan halen önem arz etmektedir.

C. ŞİRKETLER TOPLULUĞUNA ÖZGÜ VERGİ KURALLARINA DUYULAN İHTİYACIN NEDENLERİ

1. Rekabet Gücünün Artırılması

Şirketler topluluğu vergilendirmesiyle elde edilmek istenen ana sonuçlardan birisi ülkelerin ve şirketlerin rekabet yeteneğinin güçlendirilmesidir. Şirketler topluluğu yapısı başlı başına şirketlerin küresel ekonomideki rekabet gücünü artıran bir etkiye sahiptir. Vergi idareleri; toplu vergilendirme yöntemiyle, şirketler topluluğu biçiminde faaliyet yürüten şirketlere vergisel yönden birtakım avantaj ve imkanlar sağlayarak bu durumu desteklemiş olmaktadır. Son yıllarda toplu vergilendirme sistemini benimseyen İtalya, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Avusturya gibi ülkeler bir vergi reform politikası olarak özellikle rekabetçiliği artırma amacıyla hareket etmişlerdir[101].

Rekabetçilik küresel düzlemde uluslararası piyasaların ve diğer ülkelerin ekonomik politikalarının göz önünde bulundurularak vatandaşların gerçek gelirlerinin artırılmasıdır[102]. Rekabetçilik ülkeler açısından ve şirketler açısından olmak üzere iki yönlü bir kavramdır. Küresel ekonomide; devletler, vergi rekabetinde kendilerine üstünlük sağlayacak ya da diğer ülkelere nazaran kendilerini olumsuz bir konumda kalmaktan kurtaracak vergi düzenlemelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Güçlü bir ekonomiye sahip olmak isteyen ülkeler şirketlerinin uluslararası piyasada etkin şirketler olmasını sağlamak zorundadırlar. Şirketler topluluğu bizatihi bir genişleme ve yeni pazarlara açılma ihtiyacının sonucudur. Şirket

[101] **Ting,** s. 7.

[102] **Farinha Aniceto da Silva,** s. 27.

topluluklarına benzer şekilde büyüme ve kalkınma amacı güden ülkelerin de ekonomik politikaları ile mali politikalarının bu amaca hizmet edecek biçimde uyum içinde olması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Şirketler topluluğu yapısını öne çıkaran temel özellik, münferit yapıdaki şirketler piyasa şartlarında birbiriyle işlem yaptığında ortaya çıkan verimsizlik durumlarının şirketler topluluğu yapısının sağladığı örgütlenme imkanlarıyla bertaraf edilebilmesidir. Şirketlerin rekabetçiliği açısından, uluslararası piyasalarda faaliyet yürütecek büyük işletmelerin veya bu işletmelerle rekabet edebilecek ulusal şirketlerin varlığı amaçlanmaktaysa şirketler topluluğunun gelişmesi teşvik edilmelidir. Şirketlerin yatırım kararlarında vergilendirme kuralları belirleyicilik derecesinde olmasa bile önemli bir rol oynamaktadır. Topluluğun vergi ödeme gücünün en doğru şekilde tespitini sağlayacak kuralların bulunması şirketler topluluğu olgusuna vergi hukukunun verebileceği en iyi yanıttır.

Vergi rekabeti, uluslararası vergi politikalarının temel belirleyicisi olmaya devam etmektedir. Yeni yatırımlar çekmek ve ticareti geliştirmek hedefindeki ülkeler bir yandan kurumlar vergisi oranlarını düşürürken bir yandan da uluslararası ticari faaliyetleri teşvik eden ayrıcalıklar geliştirmektedirler. Vergi rekabeti yoluyla ülke içerisinde yatırımların ve iş imkanlarının geliştirilmesi bakımından toplu vergilendirme rejimi teşvik edici bir rol üstlenebilmektedir[103]. Toplu vergileme imkanı sağlanmasıyla yatırımların düşük vergi oranlarının geçerli olduğu ülkelere kaymasının önüne geçilebilmektedir.

Toplu vergilendirme yönteminde, zararların indirilmesi yoluyla yeni bir yatırımın zararlarının daha önceden mevcut ve kâr etmekte olan bir şirketin kârından indirilmesine imkan tanınabilmektedir. Sunduğu bu fırsat neticesinde, toplu vergilendirme rejimi yeni yatırımlar için elverişli bir ortam oluşturulabilmektedir[104].

Gelişmekte olan ülkelerde finansman ihtiyacının karşılanması, yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, yatırım risklerinin katlanılabilir ölçüde azaltılması şirketler topluluğu yapısıyla mümkün olabilmektedir. Gelişmiş ekonomilerin bulundukları noktaya gelmesinde şirketler topluluğu önemli bir pay sahibidir. Gelişmiş ekonomilerin benimsediği vergi uygulamasında toplu vergilendirme rejimi günümüzde çoğunlukla tercih edilen bir yöntem

---

[103] **Dreßler, Daniel/Overesch, Michael** (2010) Investment Impact of Tax Loss Treatment- Empirical Insights from a Panel of Multinationals, Discussion Paper No. 10-097, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH, s. 23.

[104] **Farinha Aniceto da Silva,** s. 27.

olmuştur. Gelişmiş ekonomilerde böylesine yaygın şekilde kabul edilen toplu vergilendirme şirketler topluluğu açısından da yeni fırsatlar anlamına gelmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin hem kendi aralarındaki hem de gelişmiş ülkelerle olan küresel rekabetinde şirket topluluklarının vergilendirilmesine ilişkin elverişli bir konum almaları gerekmektedir. Bu açıdan, şirketler topluluğu bakımından toplu vergilendirme rejimini benimsemek artık bir tercihten çok zorunluluk barındıran bir uyum meselesi olmuştur. Yerli ve yabancı şirketlerin kazançlarının vergilendirilmesi, ekonomik politika ve hedeflere ulaşılması bakımından vergi politikasının özellikle önem taşıdığı başlıca alanlardan birisidir.

Dünya ekonomisinin yaklaşık %65'ini temsil eden G-7 Ülkelerinden 6'sı belli bir şirketler topluluğu vergilendirmesi rejimini uygulamaktadır[105]. OECD ülkelerinin büyük çoğunluğu bir toplu vergilendirme rejimini benimsemişken; böyle bir rejimi henüz uygulamaya geçirmemiş ülke sayısı çok azdır[106]. Gelişmiş vergi sistemlerinin hemen hemen hepsinde toplu vergilendirmeye imkan tanınmaktayken uluslararası pazarlarda yer almak isteyen bir ülkenin bu konuda elverişsiz vergisel araçlar kullanması söz konusu ülkeyi rekabet edebilir konumda tutmayacağı gibi daha da dezavantajlı bir durumda bırakacaktır.

Devletler uluslararası ekonomide çokuluslu şirketlerin nasıl daha etkin vergilendirilebileceği ile ilgili yoğun bir arayış içindedir. OECD çatısı altında uluslararası vergilendirmeye yönelik ciddi çalışmalar yürütülmektedir. AB de kendi içerisinde sınıraşırı ticari faaliyetlerin vergilendirilmesinde ortaya çıkan sorunlara ilişkin Tek Pazar anlayışına uygun çözümler üretmeye çalışmaktadır. Ancak küresel ve dijital bir ekonomiye uygun çözümlere kapı aralanması için en temelde bir toplu vergilendirme rejiminin bulunması ilk şart olarak belirmektedir. Bu aşamadan sonra yapılacak tartışmalar toplu vergilendirme rejiminin nasıl daha ileriye götürülebileceği ile ilgili olacaktır.

Toplu vergilendirme usulünün ekonomik gerçekliğe uygun niteliği ve rekabetçiliği destekleyen işlevselliği yanında, modern bir yaklaşım olması da bu yöntemin tercih edilmesini gerektiren bir durumdur. Bununla birlikte, toplu vergilendirme yöntemi hem

---

[105] ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ülkelerinden oluşan G-7 Ülkelerinden yalnızca Kanada bir şirketler topluluğu vergilendirmesi rejimine sahip değildir.

[106] 36 üyesi bulunan OECD'de kurumlar vergisi uygulamasında herhangi bir toplu vergileme rejimini benimsemeyen ülkeler Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya, Şili, İsviçre, Türkiye ve Yunanistan'dır. Bu ülkelerden İsviçre, kurumlar vergisi bakımından toplu vergilendirmeyi benimsemese de KDV bakımından toplu vergilemeye müsaade etmiş durumdadır.

modern hem de gelecek vadeden, vergilendirme sistemlerinin geleceğini yansıtan bir yaklaşımdır. Ülkeler vergi sistemlerinin uluslararası ölçekte kabul görmesi ve çokuluslu şirketlerin tercihleri açısından uzun dönemli "çekicilik vadeden" bir vergi ortamı sağlamak için sürekli bir rekabet içerisindedir. Bunun için vergi oranlarını indirmekten çeşitli indirim ve teşviklere kadar mümkün olan her türlü imkan şirketlere tanınmaktadır.

Halihazırda toplu vergilendirme kurallarına sahip ülkeler, değişen ekonomik dinamikler karşısında sistemlerini ideal duruma getirmek için sürekli güncelleme arayışı içerisindedir. Toplu vergilendirme rejimi, ülkeye neden yatırım yapılması gerektiği noktasında doğrudan yabancı yatırım tercihleri açısından ülkenin ekonomik görünüşüne artı değer katmaktadır. Toplu vergilendirme yöntemi; işlem maliyetlerini düşürmesi, verginin tahsili bakımından yönetim kolaylığı sağlaması ve zamandan tasarruf gibi avantaj ve imkanlarla şirketlerin rekabet gücüne katkı yapmakta, ülkelerin vergi rekabeti bakımından olumlu bir görünüm yaratmaktadır.

2. Vergi Gelirlerinin Artırılması ve Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi

Şirketler topluluğu vergilendirmesine özel bir anlam kazandıran hususlardan biri bu türden yapılanmalarda çokça görülen vergiden kaçınma uygulamalarının önüne geçme mahiyetini taşımasıdır. Toplu vergilendirme rejiminin sağladığı imkanlarla şirketlerin transfer fiyatlandırması, örtülü sermaye gibi yollarla kazançlarını vergi dışı bırakmaları engellenebilir. Şirketler topluluğu üyelerinin kazançlarının bir kısmının belli şartlarla vergiye konu edilmemesi söz konusu olsa da bu süreç şeffaf bir ortamda gerçekleşir. Vergi dışı kalma ekonomik gerçekliğe uygun bir şekilde ve onun gerektirdiği biçimde meydana gelir.

Şirketler topluluğu ile elde edilmek ticari ve ekonomik faydaların vergi sistemi aracılığıyla da desteklenmesi vergi gelirleri üzerinde pozitif bir etki oluşturacaktır. Toplu vergilendirme rejimi şirketlere tanıdığı avantajlar ve getirdiği vergileme tekniği sayesinde örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması uygulamaları yoluyla devletin uğradığı vergi kayıplarını azaltacaktır[107].

[107] **Karataş Durmuş, Neslihan** (2015) "Ticaret Kanunu Kapsamındaki Şirket Toplulukları ve Bunların Vergi Hukuku Karşısındaki Durumları" Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi(TFM), S:2, s. 80.

Şirketlerin vergiden kaçınma davranışı verginin doğasından kaynaklanan olası bir durumdur. Bu kaçınmayı en aza indirmenin yolu denetleme yolunu geliştirmek olduğu gibi vergiye gönüllü uyumu artıracak özellikte bir vergi sisteminin varlığı da önemlidir. Şirketlerin işlem maliyetlerini azaltan, şartlar sağlandığında vergi yükünü optimize etmeyi mümkün kılan bir vergilendirme rejimi şirketler açısından da arzu edilen bir seçenek olacaktır. Toplu vergilendirme rejiminde, şirketler topluluğunda yer alan hâkim ve bağlı şirketlere vergi birleştirmesi yoluyla birtakım avantajların sağlanması hem bu yapının mevcut haldeki kötüye kullanımlarını engelleyecek hem de vergiye uyum anlamında teşvik edici bir rol üstlenebilecektir.

3. Temel Vergilendirme İlkelerine Uygunluk Sağlanması

Klasik vergilendirme ilkeleri, vergi sistemi açısından ulaşılması hedeflenen ideal ekonomik ve toplumsal düzeni ifade etmektedir. Vergilendirme ilkeleri halihazırda her ülkenin kendi sosyo-politik şartları çerçevesinde belirleyip uyguladığı vergi kurallarının iktisadi bir metodolojiye uygun olarak tespit edilmesini öngörür. Bu anlamda vergi hukuku kuralları bakımından "olması gereken" duruma işaret eden bir yol haritası vazifesi icra ederler.

Şirketler topluluğunun vergilendirilmesi bağlamında yapılan akademik çalışmalarda, bu kendine özgü ticari yapıların geleneksel kurumlar vergisi anlayışından ziyade; işlevsel, dinamik ve daha yenilikçi olan toplu vergilendirme anlayışıyla vergilendirilmesinin vergilendirme ilkeleri açısından daha uygun olacağı belirtilmektedir[108]. Buna göre, şirketler topluluğunun ekonomik niteliği göz önünde bulundurularak bu yapıların vergisel açıdan ekonomik bir bütün olarak değerlendirilmesi ve bu doğrultuda tek bir şirketmiş gibi vergilendirilmesi daha adil sonuçlar doğuracaktır[109]. Tek bir ekonomik bütünlük oluşturan şirketler topluluğunun, vergi grubu oluşturarak tek bir şirket gibi vergilendirilmesi aynı durumda olanların aynı şekilde vergilendirilmesi prensibi bakımından daha doğru olacaktır.

---

[108] **Correia, Miguel G.** (2010) "The Taxation of Corporate Groups Under a Corporation Income Tax: An Interdisciplinary and Comparative Tax Law Analyses", (Doktora Tezi), London School of Economics, Department of Law, s. 3; **Ting,** s. 19.

[109] **De Wilde, Maartin Floris** (2015) "Sharing the Pie: Taxing Multinationals in a Global Market", (Doktora Tezi), Erasmus University Rotterdam, s. 40.

Vergilendirme ilkelerine uygunluk, küresel ekonomide ticaret ve üretimin ana taşıyıcıları olan çokuluslu ve büyük şirketlerin finansal kaynaklarını daha etkin kullanmasına ve günümüz dinamik ekonomi ortamında önemli bir yer teşkil eden şirket yeniden yapılanmalarının daha esnek biçimde gerçekleştirilmesine hizmet edecektir[110]. Ayrıca, ekonomi ve hukuk ilişkisinin açıkça belirginleştiği günümüzde, ekonomik aktiviteler için esneklik sağlayan bir ticaret ortamı oluşturulması hukuk sistemlerinin birbiriyle rekabet içerisinde olduğu önemli hususlardandır[111].

Ekonomik faaliyetler küreselleştikçe ticaret hukuku, sözleşme hukuku, rekabet hukuku gibi alanlar da uluslararasılaşmaktadır. Devletlerin vergi sistemleri açısından böyle bir uluslararasılaşmaya verebileceği en yerinde cevap, esnekliğe ve sınıraşırı ekonomik faaliyetlere daha elverişli vergi kuralları benimsemektir. Dünya Bankası'nın yayınlamış olduğu *Doing Business* endeksi ülkelerin ticaret yapma bakımından değerlendirildiği önemli bir puanlama sistemidir. Bu endekste hukuk düzenlemelerinin ekonomik çekiciliği değerlendirilmektedir. Kredi değerlendirmelerinden yatırım yapılabilirlik tavsiyelerine kadar önemli bir işlev gören bu endekste önemli ölçütlerden biri de uluslararası ölçekte serbest piyasaya faaliyetlerine müsaade eden vergi düzenlemelerinin varlığıdır.

Klasik kurumlar vergisi sisteminin yetersiz kaldığı hususlarda veya çözüme kavuşturmakta verimsiz kaldığı sorunlarda etkin bir vergilendirmenin gerçekleştirilmesi bakımından toplu vergilendirme rejimi daha elverişli olabilmektedir[112]. Belli bir ekonomik faaliyet üzerinden alınacak vergiyi ödemekle hangi kişi veya kurumların yükümlü tutulacağı tespit edilirken ekonomik gerçekliğe ne kadar uygun bir cevap verilirse vergilendirmede etkinliğe o derece yaklaşılmış olacaktır[113]. Şirketler topluluğunda bunu gerçekleştirebilmek için kontrolün sınırlarını takip ederek bütünlük oluşturan ekonomik girişime yönelmek ve bu ekonomik bütünlüğü muhatap almak en doğru yöntemdir. Şirketler topluluğunun elde ettiği kurum kazançlarının ekonomik, hukuki ve vergisel olarak farklı yaklaşımlarla ele

---

[110] **Correia,** s. 186 vd.

[111] **Schmiegelow, Michèle** (2014) "Interdisciplinary Issues in Comparing Common Law and Civil Law": Schmiegelow, Michèle/ Schmiegelow, Henrik (Editörler), Institutional Competition Between Common Law and Civil Law- Theory and Policy, Berlin, Springer, s. 3.

[112] **Farinha Aniceto da Silva,** s. 26.

[113] **The Taxation of Corporate Groups** (2010) Consultation Paper of the Department of Finance of Canada, s.2.

alınması da şirketler açısından etkinliğe ters düşen durumlar oluşturmakta ve kaynakların dağıtımında verimsizliğe neden olmaktadır[114].

Dünyadaki kurumlar vergisi düzenlemelerinin; transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, örtülü sermaye, kontrol edilen yabancı kurum kazancı, gider olarak yazılabilecek harcamalar gibi günümüz ticari hayatında önemi artan pek çok hususta karmaşık çözümler sunması hem vergi otoritelerinin hem de şirketlerin üzerinde gittikçe ağırlaşan bir yük oluşturmaktadır. Toplu vergilendirme rejiminin vergilendirilebilir birim olarak şirketler topluluğunu esas alması anılan sorunlara daha basit çözümler geliştirilmesine imkan tanımaktadır. Böylelikle; toplu vergilendirme rejimi, vergilendirmede basitlik olarak belirtilen vergileme ilkesine de denk düşen bir düzen olmaktadır[115].

Vergilendirmede tarafsızlık ilkesi bakımından toplu vergilendirme rejiminin ne ifade ettiği tartışmalıdır[116]. Şirketler topluluğu yapısında yer alan işletmeler için dezavantajlı bir vergisel durum yaratmamak anlamında değerlendirildiğinde, toplu vergilendirmenin vergilendirmede tarafsızlık ilkesine uygun düştüğü belirtilebilir. Vergi mükellefleri arasında benzerlerine nazaran adil ya da daha az dezavantajlı bir vergisel durum oluşturmak vergilendirmede tarafsızlığın bir sonucu olarak yorumlanabilir[117]. Sonuç olarak; vergilemede etkinliğin, basitliğin ve tarafsızlığın üst düzeyde sağlandığı bir vergi sistemi rekabetçilik açısından bakıldığında daha tercih edilir bir ekonomik ortam anlamına gelmektedir.

---

[114] Age, s. 2.

[115] Age, s. 3.

[116] Bir kısım yazara göre şirketler topluluğu vergilendirmesinde tarafsızlık ilkesinin önemli rolü vardır ve diğer işletme biçimleriyle aynı muameleye tabi tutulmalıdırlar. Bazı yazarlar ise tarafsızlık ilkesinin etkili ve gerekli olmadığını farklı durumda olanların farklı hukuk kurallarına tabi olmasının tarafsızlıkla çelişmediğini belirtmektedir. Bkz. **Farinha Aniceto da Silva,** s. 25; **Masui,** s. 35.

[117] Bkz. **Barrios, Salvador/Huizinga, Harry/Laeven, Luc/Nicodéme, Gäetan** (2009) International Taxation and Multinational Firm Location Decisions, Taxation Paper, No:16, European Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union, Luxemburg, s. 23.

II. TÜRK HUKUK DÜZENLEMELERİNDE ŞİRKETLER TOPLULUĞU ve HAKİMİYET

A. TÜRK TİCARET KANUNU'NUN ŞİRKETLER TOPLULUĞU HÜKÜMLERİ

TTK'nın 2012 yılında yürürlüğe giren şirketler topluluğu hükümleriyle kapsamlı bir şirketler topluluğu rejimi Türk hukuk sistemine dahil olmuştur. Bu tarihe kadar Türk hukukunda şirketler topluluğu olgusu, vergi hukuku ve muhasebe kuralları başta olmak üzere tüzel kişilik teorisine getirilen çeşitli istisnalar bağlamında kısmen ve dar kapsamda değinilen bir konu idi. Halen pek çok ülkede tartışılan şirketler topluluğu rejimini TTK temel olarak Almanya, kısmen İsviçre ve Fransa hukuklarından etkilenerek ve kısmen de kendi özgün çözümlerini üreterek düzenlemiştir[118]. Halihazırda şirketler topluluğunu rejimini yasal zeminde düzenleyen ülkeler arasında Türkiye'den başka Almanya, Avusturya, İsveç, Hollanda, Brezilya, Portekiz, Tayvan, Hırvatistan, Slovenya sayılabilir.

Türk yasa koyucusu Türkiye'nin ekonomik gelişme ve uluslararası piyasalara dahil olma hedeflerini de göz önünde bulundurarak şirketler topluluğunu TTK kapsamında düzenlemenin faydalı ve yerinde olabileceğini öngörmüştür[119]. Bu doğrultuda, TTK 195 ilâ 210. maddeler arasındaki şirketler topluluğu hükümleriyle şirketler topluluğunun oluşumu, hâkimiyet, hâkimiyetin kötüye kullanılmasından doğan sorumluluk, güvenden doğan

---

[118] **Eminoğlu, Cafer** (2014) Türk Ticaret Kanunu'nda Kurumsal Yönetim (Corporate Governance), İstanbul, On İki Levha, s. 161.

[119] TTK Genel Gerekçesi'nde şirketler topluluğunun gelişimiyle ilgili durum "Türk Ticaret Kanunu'nun Çıkarılmasında Etkili Olan Sebepler" başlığı altında değerlendirilmiştir: "6762 sayılı Kanunun uygulandığı 20. yüzyılın ikinci yarısında, bir ticaret kanunu için önemli, hatta bir *anlamda sıradışı olaylar cereyan etmiş, kalıcı sonuç doğuran dönemler başlamıştır. Bunlar, ... 1960'ların ortalarından itibaren serbest pazar ve rekabet ekonomisinin tüm ülkelerde yaygınlık kazanması, bu kavramların AB için ortak değerler olarak kabul edilmesi ve AB'nin Kopenhag kriterleri arasına girmesi; işletmeler arası yoğunlaşmaların, yani şirketler topluluklarının artması ve böylece işletmenin bağımsız hareket ettiği, hep menfaatine olan kararları alması gerektiği şeklindeki hukuk dogması ile gerçek arasındaki çelişkinin büyümesi*…" Ayrıca şirketler topluluğunu düzenleme altına almaya yönelik ihtiyaç TTK Madde Gerekçeleri'nde şu şekilde belirtilmiştir: "*Sermaye şirketleri, özellikle anonim şirketler hukuku, uzun yıllardan beri ekonomik yaşam gerçeğine yabancı bir hukukî varsayımda ısrar etmektedir. Bu varsayımın veya başka bir deyişle temel hipotezin yanlışlığı gün geçtikçe daha da belirgin hâle gelmektedir. Bu hipotez, bir şirketler topluluğu içinde yer alsa, bağlı şirket konumunda bulunsa bile bir şirketin, dolayısıyla bir sermaye şirketinin bağımsız olduğudur.*"

sorumluluk, tescil ve bildirim yükümlülükleri gibi konulara ilişkin temel kurallar getirilmiştir[120].

Ticaret hukuku bağlamında şirketler topluluğu hukukuna kaynaklık eden temel sorun bağlı şirket menfaati ile hâkim şirketin menfaatinin çatışması riskidir[121]. Şirketler topluluğu hukukunun konusu, hâkim şirket ve bağlı şirketler arasındaki hâkimiyet ilişkisidir. Bir işletme yoğunlaşmasının şirketler topluluğu hukukunun kapsamına girebilmesi için TTK 195 ve 196. maddelerde belirtilen hâkimiyet şartlarını taşıması gerekir. Türk yasa koyucusu hâkimiyet ölçütlerini belirlerken Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarından ve AB Yedinci Yönergesi'nden faydalanmış, hâkimiyetin kötüye kullanılması noktasında ise Alman konzern hukukunun fiili konzerne ilişkin hükümlerini esas almıştır[122].

Şirketler topluluğuna ayırt edici karakterini veren husus ana şirket ile yavru şirket arasında kurulan hâkimiyet ilişkisidir. Hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturmaktadır. Hâkimiyet bir şirketin başka bir şirket üzerinde hükmedici bir etkiye sahip olması, onun faaliyetlerinin nasıl yönetileceğini belirleyebilecek bir gücü elinde bulundurmasıdır[123]. Türk şirketler topluluğu hukukunda hâkimiyet kıstaslarının belirlenmesinde "genişletilmiş kontrol" yaklaşımının benimsendiği belirtilmektedir[124]. Bu yaklaşıma göre, hâkimiyetin varlığı sadece kanunda sayılan belirli hallerde değil aksi ispatlanabilir bazı karine durumlarında da söz konusu olabilecektir. Başka deyişle, hakimiyetin varlığına dair kesin ve belirli sınırlar çizilmemiş karşılaşılan olgulara göre değerlendirme yapmayı gerektirecek nitelikte esnek bir çerçeve oluşturulmuştur.

Düzenlemede, hâkimiyetin uygulamaya yansıması olarak iki temel gösterge belirlenmiştir. Bunlardan birisi şirketi yönetme imkanı verecek ölçüde oy hakkına sahip olmak, diğeri ise şirketin yönetim organını belirleyebilecek düzeyde güce sahip olmaktır.

---

[120] "*Bu bölümün bir diğer yeniliği "şirketler topluluğu" terimi altında bağlı işletmeler hukukunun düzenlenmesidir. Düzenleme ile, ana ve yavru ortaklıklar arasındaki ilişkiler, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve menfaat dengesi temelinde kurallara bağlanmıştır. Kısmen Alm. POK'dan esinlenen, Forum European'ın bu konudaki görüşlerinden de yararlanan bu hükümlerle, yeni paysahipliği, özellikle dava hakları getirilmiş ve yeni sorumluluk halleri öngörülmüştür*." Bkz. TTK Genel Gerekçesi.

[121] **Okutan Nilsson, Gül** (2009) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku, İstanbul, On İki Levha, s. 75.

[122] **Uygun, İbrahim Doğuhan** (2015) Şirketler Topluluğu Hukukunda Paysahipliği Haklarına Dayalı Hâkimiyet, On İki Levha, s. 10.

[123] **Okutan Nilsson,** s. 34.

[124] **Eminoğlu** (2014), s. 161.

Söz konusu ölçütler, aksi ispatlanamayacak bir faraziye olarak, paysahipliğine dayalı hâkimiyetin göstergesi kabul edilmiştir. TTK'ya göre hâkimiyet bağlı şirket üzerinde doğrudan doğruya tesis edilebileceği gibi başka şirketler vasıtasıyla dolaylı olarak da kurulabilir.

Paysahipliğine dayalı hâkimiyetten başka; bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketinin oy haklarının çoğunluğuna doğrudan veya dolaylı olarak sahipse; şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse; kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa hâkimiyet ilişkisinin var olduğu kabul edilir (TTK m.195). Bunun dışında, TTK sözleşmesel şirketler topluluğuna da imkan tanımış, bir ticaret şirketinin diğer bir ticaret şirketini sözleşme yoluyla hâkimiyet altında tutabileceğini belirtmiştir (TTK m.195/f.1-b). Son olarak, hâkimiyet ilişkisi kurmanın yöntemlerini sayılanlarla sınırlandırmamak adına, başka yollarla kurulmuş bir hâkimiyetin varlığı halinde şirketler topluluğunun oluşmuş sayılacağını kabul etmiştir (TTK m.195/f.1-b).

Şirketler topluluğunun varlığı için bir hâkim şirket ve bir de onunla bağımlılık ilişkisi içinde olan bağlı şirketin varlığı gerekmektedir. Bağımlılık unsuru olmadan iki şirketin bir araya gelmesi hatta "tek elden yönetim" altında toplanması bir şirketler topluluğu oluşturmaz[125]. Hâkim şirketin kural olarak bir ticaret şirketi olması gerekirken bir teşebbüsün de hâkim konumda bulunması mümkündür (TTK m.195). Bağlı şirketinse her hâlükârda ve mutlaka bir ticaret şirketi olması gerekmektedir.

Bağlı şirket; hâkim ve diğer bağlı şirketlerle ilişkileri hakkında her yıl "bağlı şirket raporu" düzenlemek zorundadır. Bu raporda, hâkim şirketle bağlı şirket arasındaki ilişkinin içeriği açıklanmalıdır (TTK m.199/f.1). Hâkim şirketin yönetim kurulu üyeleri de hâkim şirket yönetim kurulu başkanından böyle bir rapor düzenlenmesini talep hakkına sahiptir (TTK m.199/f.2). Bu durumda, bağlı şirketler bu raporun hazırlanması için gerekli bilgi ve belgeleri hâkim şirkete vermek zorundadır (TTK m.199/f.2). TTK mali tabloların hazırlanması ve denetlenmesi açısından hâkim şirket ve bağlı şirketlerden oluşan topluluğu bir bütün olarak görmektedir(TTK m.398). Şirketler topluluğuna dahil olan şirketlerin her

[125] **Okutan Nilsson,** s. 68.

bir paysahibinin özel denetçi atanması yoluyla bağlı şirket-hâkim şirket ilişkisinin denetlenmesini talep hakkı bulunmaktadır (TTK m.207, m.406).

TTK'nın şirketler topluluğuna ilişkin sistematiğinde merkeze aldığı hâkimiyet olgusu; doğrudan hâkimiyet-dolaylı hâkimiyet, kısmi hâkimiyet-tam hâkimiyet, tek başına hâkimiyet- birlikte hâkimiyet gibi sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Doğrudan hâkimiyet, hâkim şirketin bağlı şirket üzerinde üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bizzat hâkimiyet kurması olarak tanımlanmaktadır[126]. Dolaylı hâkimiyet ise bir hâkim şirketin bir veya birkaç bağlı şirketi aracılığıyla bir başka şirkete hâkim olması durumunu ifade etmektedir (TTK m.195/f.3). Sonuçları bakımından hâkimiyetin doğrudan veya dolaylı olmasının TTK düzenlemesinde bir önemi yoktur.

Bir ticaret şirketinin kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak tek başına veya diğer pay sahipleriyle birlikte başka bir ticaret şirketindeki oy haklarının çoğunluğunu oluşturması durumunda birlikte hâkimiyet meydana gelmektedir (TTK m.195/f.1a-3). Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketi üzerinde hâkimiyet sağlayacak araçlara tek başına sahip bulunmaktaysa, şirketin yönetimsel kararları ile finansal politikaları üzerindeki gücünü, kendisinden bağımsız bir başka kişiyle paylaşmıyorsa tek başına hâkimiyet söz konusudur[127].

Bir ticaret şirketinin, bir sermaye şirketinin hem paylarının hem de oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak %100'üne sahip olması durumu tam hâkimiyet olarak adlandırılmaktadır (TTK m.203)[128]. TTK'nın tesis ettiği şirketler topluluğu hukuku; kısmi hâkimiyeti esas alarak düzenlenmiş, tam hâkimiyet halleri içinse bazı özel hükümler konulmuştur[129]. Buna göre, tam hâkimiyet halinde hâkim şirket bağlı şirkete talimat verme yetkisine sahip olmaktadır (TTK m.203-m.206). Tam hâkimiyetin bulunmadığı haller kısmi hâkimiyet olmakta ve bu durumda hâkim şirketin bağlı şirket yönetimine talimat verme hakkı bulunmamaktadır.

---

[126] **Tekinalp Ünal/Poroy Reha/Çamoğlu Ersin** (2019) Ortaklıklar Hukuku II, 14. Basım, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 719.

[127] **Akın, İrfan** (2014) Şirketler Topluluğu Sorumluluk Hukuku, Ankara, Seçkin, s. 63.

[128] **Sırakaya, Elif Yalçın** (2020) "Şirketler Topluluğunda Tam Hâkimiyet Halinde Alacaklıların Dava Açma Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Nisan, C:11, S: 42, s. 364.

[129] **Gültepe, İrem** (2020) "Bağlı Şirketi Kayba Uğratma Suretiyle Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanımı", (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 68.

Hâkim şirket bağlı şirketin ve onun ortaklarının ve alacaklılarının menfaatini gözetmek borcu altındadır(TTK m.202/f.2). Hâkim şirketin, sahip olduğu yetkileri hukuka aykırı biçimde kullanması durumunda sorumluluğu gündeme gelmektedir[130]. Hâkim şirket bağlı şirkete kayıp verdirmemekle sorumludur[131]. Bu sorumluluğun sınırı, aynı koşullar altında bulunan bağımsız bir şirket yönetim kurulunun özen borcu ile kıyasen belirlenecektir(TTK m.202/f.1-d). Hâkim şirkete yüklenen bu ödevler dışında bağlı şirketi yönetmek, desteklemek, ilave sermaye koymak gibi olumlu ödevler yüklenmemiştir[132].

B. VERGİ HUKUKU ve MUHASEBE DÜZENLEMELERİ

1. Muhasebe Hukukunda Mali Tabloların Konsolidasyonuna Yönelik Düzenlemeler

Türkiye'de 2011 yılında TTK aracılığıyla yapılan en önemli reformlarından birisi şirketlerde raporlama ve denetim hususlarında getirilen yenilikler olmuştur. Yürütülen ticari faaliyetin sonuçlarına ilişkin iktisadi ve mali durumun "dürüst resim ilkesi" doğrultusunda yansıtılması amacıyla tacirlerin belirli finansal tabloları hazırlama yükümlülüğü bulunmaktadır. TTK'nın kurguladığı çerçevede finansal tablolar hazırlanırken Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyulması gerekmektedir (TTK m.88). Ticari faaliyete ilişkin muhasebe kayıtlarının tutulmasında ve hesap döneminde elde edilen neticelerin ortaya konulmasında uyulacak esasların bütününe Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) denilmektedir[133]. Konsolide finansal tabloları hazırlamakla yükümlü işletmeler ile

---

[130] **Sevi, Ali Murat** (2019) "Hâkim Şirket Yöneticilerinin Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu", Terazi Hukuk Dergisi, Mart, C:14 S:151, s. 112-139; **Aytaç, Zühtü** (2013) "Yönetim Kurulu Üyelerinin Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluğu", BATİDER, Aralık, C:29 S:4, s. 5-56. **Gürel, Murat** (2009) "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Şirketler Topluluğunda Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluk", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 90 vd.

[131] **Gültepe,** s. 71.

[132] **Okutan Nilsson,** s. 71.

[133] Türkiye Muhasebe Standartları'nın kapsamını Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ile bunların yorumları; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için belirlenen standartlar ve diğer düzenlemeler oluşturmaktadır (TTK m.88/f. 3 ve Geçici m.1).

konsolidasyon kapsamına giren işletmelerin belirlenmesinde ve ilgili diğer konularda Türkiye Muhasebe Standartları geçerlidir (TTK m.517)[134].

Günümüzde, uygulama birliği sağlamak ve Türk şirketleri tarafından hazırlanan finansal tablolara milletlerarası pazarlarda geçerlilik kazandırmak amacıyla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) söz konusu muhasebe, raporlama ve denetim standartlarını (TMS/TFRS) belirlemekle yetkili tek otorite kılınmıştır[135]. Bununla birlikte, Türkiye'de muhasebe uygulamaları konusunda geçerli üç önemli yasal kaynak bulunmaktadır. Bunlar TTK, Vergi Usul Kanunu (VUK), Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğleri'dir[136].

TTK'nın raporlama ve denetim hükümlerinden başka, ticari kârı tespit etmek ve Tekdüzen Hesap Planı oluşturmak amacıyla Maliye Bakanlığı'nın 1992 yılından 2008 yılına kadar yürürlüğe konulmuş 15 adet Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) yürürlüğünü korumaktadır. Aynı zamanda, VUK kapsamındaki mali kârın tespiti amacına yönelik defter tutma yükümlülükleri de devam etmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan sonuca göre, uygulamada kimi zaman üç farklı düzene göre üç farklı rapor oluşturulması gündeme gelebilmektedir.

---

[134] TTK'ya tabi gerçek ve tüzel kişilerden TMS'ye göre münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenleyecek olanlar KGK tarafından "Türkiye Muhasebe Standartlarının Uygulama Kapsamının Belirlenmesine İlişkin Kurul Kararı" ile belirlenmiştir. Söz konusu Karar uyarınca; 660 sayılı KHK'da belirtilen kamu yararını ilgilendiren kuruluşların, TTK 397. madde çerçevesinde Bakanlar Kurulu kararıyla bağımsız denetime tabi olanların ve TTK m.1534/f.2'de sayılan şirketlerin münferit ve konsolide finansal tablolarını hazırlarken TMS'yi uygulamaları gerekmektedir.

[135] 2011 yılındaki düzenleme öncesinde pek çok kuruluş bu alanda yetki sahibiydi. İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu, Muhasebe Standartları Komisyonu, Sermaye Piyasası Kurulu, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu gibi kuruluşlar daha önce kendi alanlarına ilişkin muhasebe işlemleriyle ilgili düzenlemeler yayınlamaktaydı fakat 2011 yılında 660 sayılı KHK ile Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuş ve bu alanda tekdüze kurallar getirmekle yetkilendirilmiştir.

[136] TTK m.528/f.1 hükmü şöyledir: "Bankalar ile diğer kredi kurumlarının, finansal kiralama ve faktöring gibi finansal şirketlerin, sigorta ve reasürans şirketlerinin, Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki tüm kurumların finansal tabloları ile konsolide finansal tablolarına ilişkin olarak Türkiye Muhasebe Standartlarında ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca belirlenmiş idari düzenlemelerde hüküm bulunmayan hâllerde, söz konusu alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulan kurum, kurul ve kuruluşların özel kanunlarında yer alan hükümler uygulanır."

Son yıllarda hem ülke içinde yeknesak bir uygulamaya kavuşmak hem de uluslararası piyasalarla uyum sağlamak amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları-UMS (*International Accounting Standards*-IAS) ve devamı niteliğindeki Uluslararası Finansal Raporlama Standartları-UFRS (*International Financial Reporting Standats*-IFRS) düzenlemelerini ulusal hukukumuza aktarmak bağlamında yoğun bir gayret ortaya konulmuştur. Tüm dünyada geçerli şeffaf ve karşılaştırılabilir finansal raporlama ilkeleri belirlemek amacıyla oluşturulan IAS/IFRS standartları Türkiye muhasebe düzenlemelerine TMS/TFRS olarak aktarılmaktadır[137].

IAS/IFRS standartlarında, bağlı şirket ilişkilerinin; şirketlerin malvarlığı, finansal kaynakları ve borç-alacak durumu üzerindeki etkilerini isabetli şekilde ölçebilmek için hâkimiyet ilişkisinin bulunduğu organizasyonlara yönelik olarak özel düzenlemeler getirilmiştir. Türkiye'de muhasebe düzenlemelerine "kontrol" kavramının girmesi Türk mevzuatına aktarılan bu uluslararası standartlar yoluyla olmuştur.

Türkiye'de ekonomik yoğunlaşmanın ve şirketlerin bir araya gelmelerinin yaygın örneklerinden birini 1960'lı yıllarda gelişmeye başlayan holding işletme yapıları oluşturmaktadır. Ekonomik gelişmelerin hukuksal açıdan en erken yansıma bulduğu alan vergi ve muhasebe düzenlemeleri olduğundan, holding bünyesinde yürütülen ticari faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi ve vergilendirilmesi ile ilgili ilk düzenlemeler de 1960'lardan beri üzerinde durulan konulardan olmuştur. Bununla birlikte, mali tablo konsolidasyonu özellikle holdingler ve iş ortaklıkları üzerinden tartışılmış ve çeşitli düzenlemelere konu edilmiştir. "Kontrol" unsuru etrafında şekillenen işletme yapıları ve buna yönelik finansal tablo konsolidasyonu uygulaması ise Türkiye'de son yıllardaki ekonomik ve hukuki gelişmeler neticesinde gündeme gelmiştir.

Şirketler topluluğuna yönelik muhasebe kuralları "kontrol ilişkisinin" belirleyici olduğu işletme yapılarında konsolide mali tablolar düzenleyerek ekonomik ve finansal durumu gerçeğe en yakın biçimde yansıtmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Kontrol ölçütü daha kesin sınırlara sahip olması nedeniyle "hâkimiyet" ve "tek elden yönetim" kavramlarına nazaran hem uluslararası muhasebe standartlarında hem de hâkimiyetin belirlenmesine ilişkin olarak TTK'da tercih edilen bir kavram olmuştur. Konsolide mali tabloların, Türkiye

[137] IAS/IFRS metinleri, muhasebe standartlarını belirleme konusunda o tarihte yetkili kuruluş olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından birebir çevrilerek 2005 yılından itibaren yayınlanmaya başlanmıştır.

Muhasebe Standartları doğrultusunda, şirketin malvarlığını, borç ve yükümlülüklerini, özkaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçlara ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde; şeffaf ve güvenilir olarak; gerçeği dürüst, aynen ve aslına sadık surette yansıtacak şekilde çıkarılması gerekmektedir (TTK m.517).

Konsolide mali tablo düzenleme yükümlülüğü yalnızca şirketler topluluğuna özgü bir yükümlülük olmamakla birlikte konsolidasyon düzenlemelerinin en önemli muhatabını ana ortaklık ve bağlı işletmelerden teşekkül eden şirketler topluluğu oluşturmaktadır. Bunlardan başka; iş ortaklıkları ve müşterek faaliyetler[138], iştirakler[139] ve ana ortaklığın yatırım yaptığı diğer girişimler[140] mali tablolar bakımından konsolidasyona konu olan işletmelerdir[141].

Hâkim şirket ve bağlı şirketin konsolide mali tablo düzenlemesine ilişkin olarak 28 Ekim 2011 tarihinde TFRS 10 standardı yayınlanmıştır[142,143]. Şirket topluluklarının 1 Ocak

---

[138] Müşterek faaliyetler bakımından esas alınan ölçüt "eşdüzey etki" kavramıdır. Eşdüzey etki, bir ekonomik işletmenin veya ekonomik faaliyetin sözleşmeler çerçevesinde kontrolünün iki veya daha fazla tarafça paylaşılmasıdır. Burada herhangi bir tarafın kontrol gücü söz konusu değildir. Eş düzeyde etkiye sahip olunan işletme veya ekonomik faaliyete müşterek yönetime tâbi işletme denir.

[139] İştirakler, ana ortaklık tarafından hisselerinin doğrudan ya da dolaylı olarak en az %10'una, en fazla %50'si kadarına veya aynı oranlarda oy hakkına malik olunan işletmelerdir. İştirakler bakımından kullanılan ölçüt "önemli etki" kavramıdır. Önemli etkinin bulunmakta olduğu işletmelere, iştirak adı verilmektedir (TMS 28, m.2). Önemli etki; kontrol ya da eşdüzeyde etki gücü olmadan, işletmenin finansal politikalarına ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlara katılma gücüdür.

[140] Kontrol, eşdüzey etki ve önemli etki bulunmaksızın bir işletmenin özkaynaklarına yatırım yapmak "diğer uzun vadeli yatırımlar" kapsamında değerlendirilmektedir. Uzun vadeli yatırımlarda bulunmak ya da yapılacak olan faaliyetler üzerinde müdahale imkanına sahip olabilmek için ana ortaklığın doğrudan veya dolaylı olarak, hisselerinin %10'undan azına sahip olduğu, bağlı ortaklıkların ve iştiraklerin dışında kalan işletmelerdeki sermaye paylarını oluşturan menkul kıymetlere "bağlı menkul kıymetler" denilmektedir. Bu yatırımlar; "diğer işletmelerdeki paylar", "bağlı menkul kıymetler", "diğer yatırımlar", "diğer uzun vadeli yatırımlar olarak" isimlendirilebilmektedir.

[141] İştirakler, TMS 28 ve TFRS 12 doğrultusunda özkaynak yöntemine göre; iş ortaklıkları ve müşterek faaliyetler, TFRS 11 ve TFRS 12 doğrultusunda özkaynak yöntemine göre; diğer uzun vadeli yatırımlar ise TFRS 9, TMS 39 ve TFRS 12 doğrultusunda maliyet bedeli esasına göre mali tablolara yansıtılacaktır.

[142] Bu tarihten önce konsolide finansal raporlara ilişkin kurallar 1989 yılında yayınlanan "Bireysel ve Konsolide Finansal Raporlar" başlıklı IAS 27'nin karşılığı olarak mevzuatımıza 2005 yılında aktarılan TMS 27'de bulunmaktaydı. IFRS 10/TFRS 10'un yayınlanmasıyla IAS 27/TMS 27 standardındaki konsolidasyon hükümleri IFRS 10/TFRS 10'a aktarılmış, IAS 27/TMS 27 sadece bireysel(solo) tablolara yönelik hükümleriyle yürürlükte kalmıştır.

[143] Bireysel finansal tablolarda; ana ortaklık, iştirak yatırımı olan bir işletme veya müştereken kontrol edilen bir işletme yatırımcısı, yatırımlarını özkaynak payına dayalı olarak, bir özkaynak yatırımı gibi muhasebeleştirmektedir. Bu halde, işletmelerin faaliyet sonuçlarından veya net varlıklarından bir pay alınması esasına dayalı bir muhasebeleştirme yapılmaz.

2013 tarihinde veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerine ilişkin mali tablolarının hazırlanmasında TFRS 10'da belirtilen kurallara uyulması zorunludur. TFRS 10 standardının amacı, bir işletme bir veya daha fazla işletmeyi kontrol ettiğinde düzenlenmesi gereken konsolide finansal tabloların hazırlanmasına ve sunumuna ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemek şeklinde ifade edilmiştir. Bu amacın karşılanması amacıyla konsolidasyonun dayanağı olan "kontrol ilkesi" tanımlanmıştır. Buna göre, bir veya daha fazla işletmeyi kontrol eden bir işletmenin konsolide finansal tabloları hazırlaması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, konsolide finansal tabloların hazırlanması sırasında uygulanacak muhasebeleştirme hükümleri de bu standartta yer almaktadır.

TFRS 10 standardında yapılan kontrol tanımına göre; yatırımcı işletmenin,

(i) Yatırım yaptığı işletmeyle olan ilişkisinden dolayı değişken getirilere maruz kalması veya bu getirilerde hak sahibi olması,

(ii) Aynı zamanda bu getirileri yatırım yaptığı işletme üzerindeki gücüyle etkileme imkanına sahip olması durumunda, yatırım yapılan işletme üzerinde "kontrol gücünün" varlığı kabul edilmektedir (TFRS 10/17).

Şirketler topluluğunda mali tablo konsolidasyonunda öncelikle uygulanacak düzenleme olan TFRS 10'a göre; bir veya daha fazla işletmeyi kontrol eden bir işletme "ana ortaklık"; başka bir işletme tarafından kontrol edilen işletme "bağlı ortaklık"; bir ana ortaklık ve onun bağlı ortaklıkları "grup" olarak tanımlanmıştır. Grubu oluşturan ana ortaklığın ve onun bağlı ortaklıklarının varlıklarının, borçlarının, özkaynaklarının, gelirlerinin, giderlerinin ve nakit akışlarının tek bir işletmeninki gibi sunulduğu, gruba ait finansal tabloların "konsolide finansal tablo" olduğu belirtilmiştir[144]. Bu bağlamda, finansal tabloların konsolidasyonu; bir araya gelen işletmelerin varlıklarının (aktiflerinin), yükümlülüklerinin (pasiflerinin), özkaynaklarının, gelir ve giderlerinin bir araya getirilmesi sürecidir.

Ana ortaklık ve bağlı ortaklık hesaplarının birleştirilmesi sırasında önem taşıyan bir başka husus konsolidasyon şerefiyesi kavramıdır. Konsolidasyon şerefiyesi, yatırım yapılan işletmenin "gerçekleşen alış fiyatı" ile "şirketin net varlıklarının gerçeğe uygun değeri" arasındaki farkı ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle konsolidasyon şerefiyesini meydana getiren husus, yatırım yapılan işletmenin satın alınma fiyatı ile özsermayesinin gerçeğe

[144] TFRS 10 Ek A, s. 6.

uygun değeri arasındaki farktır[145]. "İşletmenin net varlık ve borçlarının satın alınma sırasındaki piyasa değeri" ile "yatırımcı işletmece yapılan ödeme miktarı/nominal değeri" arasındaki fark pozitif şerefiye veya negatif şerefiye şeklinde gerçekleşebilmektedir. Maddi olmayan duran varlıkların konsolidasyon şerefiyesi; yazılım programları, gayri maddi haklar ve diğer maddi olmayan duran varlıklardan oluşmaktadır.

TFRS 10 standardına göre; kontrol gücü, yatırımcı işletmenin yatırım yapılan işletme üzerindeki yönetme imkanı veren haklarından doğar. İşletmeler üzerinde kontrol gücünün varlığına delalet eden haklardan bazıları şu şekilde sayılmıştır (TFRS 10/B15):

(i) Yatırım yapılan işletmedeki oy hakkı (veya potansiyel oy hakkı) şeklindeki haklar,
(ii) Yatırım yapılan işletmenin ilgili faaliyetlerini yönetme imkanı bulunan kilit yönetici personelini atama, yeniden atama veya azletme hakları,
(iii) İlgili faaliyetleri yöneten başka bir işletmeyi atama ya da azletme hakları,
(iv) Yatırımcı işletmenin, kendi menfaatine işlemler tesis etmek veya işlemlerdeki herhangi bir değişikliği veto etmek üzere yatırım yapılan işletmeyi yönetmeye yönelik hakları,
(v) Elinde bulunduran kişiye ilgili faaliyetleri yönetme imkanı veren diğer haklar (bir yönetim sözleşmesinde belirlenen karar alma hakları gibi).

TFRS 10/B88'e göre ana ortaklık, bağlı ortaklığının gelir ve giderlerini, bağlı ortaklık üzerinde kontrol sahibi olduğu tarihten kontrolü kaybettiği tarihe kadar konsolide finansal tablolara dâhil eder. Bağlı ortaklığın gelir ve giderleri, edinim tarihindeki konsolide finansal tablolara yansıtılmış varlık ve borç tutarlarına dayanmalıdır. Ayrıca, konsolide finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan ana ortaklık ve bağlı ortaklık finansal tablolarının aynı raporlama tarihine sahip olması gerekmektedir.

TFRS 10/B86'da belirtildiği üzere konsolide finansal tablolar:

(i) Ana ortaklığın ve bağlı ortaklıklarının varlık, yükümlülük, özkaynak, gelir, gider ve nakit akışlarına ait benzer kalemleri birleştirir.

[145] **Akdoğan, Nalan/Tenker, Nejat** (1997) Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, s. 464.

(ii) Ana ortaklığın her bir bağlı ortaklıktaki yatırımının defter değeri ile her bir bağlı ortaklığın özkaynaklarından ana ortaklığın payına isabet eden tutarları eleme yöntemiyle (*elimination method*) netleştirir.

(iii) Grup işletmeleri arasındaki işlemlerle ilgili özkaynak, gelir, gider ve nakit akışları ile grup içi varlık ve borçların tümünü elimine eder[146].

Kontrolün kaybedilmesi halinde konsolide hesapların ne şekilde tutulacağı da standartta belirtilmiştir. TFRS 10/B98'e göre, ana ortaklık, bir bağlı ortaklığındaki kontrolünü kaybederse:

Aşağıda sayılan hususlar konsolide finansal durum tablosunun dışında bırakılır:

(i) Kontrolün kaybedildiği tarihteki defter değeri üzerinden olacak şekilde, bağlı ortaklığın şerefiye de dahil varlık ve borçları;

(ii) Kontrolün kaybedildiği tarihteki defter değeri üzerinden olacak şekilde eski bağlı ortaklığının kontrol gücü olmayan payları(diğer kapsamlı gelirin, söz konusu paylara dağıtılabilir her türlü bileşenleri de dâhil olmak üzere).

Aşağıda sayılan hususlar ise muhasebeleştirilir:

(i) Varsa, kontrolün kaybı ile sonuçlanan işlem, olay ya da koşullardan elde edilen bedelin gerçeğe uygun değeri,

(ii) Kontrolün kaybı ile sonuçlanan işlem, olay ya da koşulların, bağlı ortaklık hisselerinin ortaklara ortak olmaları nedeniyle dağıtımını içermesi durumunda söz konusu dağıtım,

(iii) Kontrolün kaybedildiği tarihteki gerçeğe uygun değer üzerinden olacak şekilde eski bağlı ortaklıkta devam eden her türlü yatırım.

[146] Muhasebeleştirilen grup içi işlemler sebebiyle stoklar ve duran varlıklarda oluşan kâr veya zararlar tamamen elimine edilir. Grup içi zararlar, konsolide finansal tablolara yansıtılması gereken bir değer düşüklüğünü gösterebilir. Grup içi işlemlerden kaynaklanan kâr veya zararların elimine edilmesi sırasında ortaya çıkan geçici farklar için TMS 12 Gelir Vergileri Standardı hükümleri uygulanır.

2. Vergi Hukukunda İştirak ve Kontrol İlişkilerine Yönelik Düzenlemeler

Şirketlerin birbirleriyle ya da gerçek kişilerle kurduğu ortaklık ilişkileri ve hâkim şirket-bağlı şirket sonucunu doğuracak biçimdeki kontrol ilişkileri vergi matrahının belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Ortaklık ilişkilerine dayalı olarak elde edilen kâr payları mükerrer vergilendirmenin önüne geçilmesi amacıyla istisna unsuru olarak dikkate alınmaktadır. Kurumlar vergisi mükellefi şirketler ve diğer kurumların bu mahiyetteki kazançları Türk vergi hukukunda iştirak kazancı istisnası, yurtdışı iştirak kazancı istisnası, iştirak hissesi satış kazancı istisnası gibi düzenlemelerle vergi matrahının tespitinde istisna olarak kabul edilmektedir[147].

Yurtdışında bulunan bir şirket üzerinde kontrol derecesinde etkisi olan mükellef şirketin sahip olduğu kontrol gücünü Türkiye'deki vergi matrahını azaltmak için kullanmasını önlemek amacıyla kontrol edilen yabancı kurumun kazancının doğrudan matraha eklenmesi öngörülmüştür. Bahsedilen bu iştirak ve kontrol ilişkilerinden başka, mükellefler arasındaki olası menfaat ilişkileri de "ilişkili kişi" kavramıyla ele alınarak vergiden kaçınmanın ve vergi kaçırmanın önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu türden menfaat özdeşlikleri Türk kurumlar vergisi hukukunda "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç aktarımı" ve "örtülü sermaye" başlıkları altında düzenlemeye konu edilmektedir.

İştirak kazancı istisnası uygulamasında, şirketlerin diğer ticari işletmeler üzerindeki ortaklık haklarına dayalı olarak elde ettikleri kâr payları iştirak kazancı olarak kurumlar vergisinden istisna edilmektedir. KVK m.5/f.1-a'da yer alan hükme göre; Türkiye'de kurumlar vergisine tabi mükelleflerin sermayesine veya kârına katıldıkları tam mükellef kurumlardan elde ettikleri kazançlar kurumlar vergisinden istisnadır. Aynı kapsamda, tam mükellef girişim sermayesi yatırım fonlarından katılım payları veya hisse senetleri yoluyla elde edilen kâr payları da vergiden istisna edilmektedir.

Yurtdışında bulunan işletmeler üzerindeki ortaklık hakları da yurtiçindeki işletmeler üzerindeki ortaklık haklarına benzer şekilde kurumlar vergisi matrahının belirlenmesinde istisna kapsamında tutulmuştur. KVK m.5/f.1-b'deki yurtdışı iştirak kazancı istisnası düzenlemesi ile Türkiye'de kurumlar vergisine tabi mükelleflerin, kanuni merkezi (kuruluş yeri) ve iş merkezi (yönetim yeri) Türkiye'de bulunmayan anonim ve limited şirket

---

147 **Ak, Ahmet** (2009) Vergi Hukukunda İştirakler- Kurumların İştirakleri- Açıklamalı ve Uygulamalı, Ankara, Savaş Yayınevi, s. 36.

niteliğindeki şirketlerin sermayesine katılması durumunda bu iştiraklerinden elde edilen kazançların istisna kapsamında matrahtan indirilebilmesine imkan tanınmaktadır. Bahsi geçen hükümde belirtildiği üzere bu istisnadan yararlanabilmek için yurtdışında bulunan işletme üzerinde en az %10'luk bir ortaklık payının mevcut olması, söz konusu payın kesintisiz biçimde 1 yıl elde tutulması ve iştirakin bulunduğu ülkede kazancın en az %15 vergi yükü taşıması şartları vardır.

KVK m.5/f.1-e hükmünde yer alan iştirak hissesi satış kazancı istisnasında tam veya dar mükellef şirketlerin en az iki tam yıl aktiflerinde bulundurdukları ortaklık haklarının satışından doğan kazançların bir kısmı belirli şartlarla kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Düzenlemeye göre iştirak hisseleri, kurucu senetler, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların %75'lik bölümü kurumlar vergisinden indirilebilecektir. İstisnadan yararlanabilmek için satış kazancının 5 yıl süreyle şirket hesaplarında pasif bir fon hesabında tutulması şartı vardır. Katılma haklarının elden çıkarılmasına ilişkin bu istisna imkanıyla şirketlerin finansman tercihi olarak özkaynak kullanımının teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Türk vergi hukukunda kontrol ilişkilerinin göz önünde bulundurulduğu önemli bir düzenleme "kontrol edilen yabancı kurum kazançları" başlığıyla KVK m.7'de yer almaktadır. Kontrol edilen yabancı kurum kazançları düzenlemesi hâkimiyet ilişkisinin vergi yükümlülükleri karşısında kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla getirilen bir vergi güvenlik önlemidir. Bu düzenleme ile Türkiye mukimi şirketlerin bir başka ülkede kontrolü altında bulunan şirketler yoluyla elde ettiği kazançların Türkiye'deki vergi matrahını aşındırma amaçlı kullanılmasının önüne geçmek hedeflenmektedir. Kontrol kavramı çerçevesinde hâkimiyet ilişkilerine özel bir sonuç bağlaması bakımından kontrol edilen yabancı kurum kazançları düzenlemesi şirketler topluluğu vergilendirmesinde değinilmesi gereken hususlardan birisidir.

Düzenlemeye göre; Türkiye'de tam mükellef olarak vergi ödemekle yükümlü bir şirket sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkında doğrudan ya da dolaylı biçimde %50 ve daha fazla oranda hak sahibi olmak suretiyle yurtdışında yerleşik bir şirketi kontrol etmekteyse söz konusu yabancı şirketin kazançları Türkiye'deki hâkim şirketin kurum kazancına eklenerek Türkiye'de vergilendirilecektir. Sermaye, kâr payı ve oy hakkı ölçütlerinden yalnızca birinde kontrol sahibi olmak hüküm kapsamında kalmak için yeterlidir. Sahiplik doğrudan doğruya olabileceği gibi başka şirketler vasıtasıyla dolaylı

olarak da kontrolün sağlanması mümkündür. Ayrıca, yurtdışı iştirakin kazancının Türkiye'de vergilendirilmesi için kazancın Türkiye'deki hâkim şirkete aktarılıp aktarılmaması da önem taşımamaktadır.

Kontrol oranının belirlenmesinde belli bir hesap dönemi içindeki en yüksek oran dikkate alınacaktır (KVK m.7/f.3). Yurtdışında yerleşik bulunan iştirakin elde ettiği kazanç Türkiye'deki ana şirketin vergi matrahına dahil edilirken, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibariyle kayıtlı kârı Türkiye'deki ana şirketin sermaye hissesi oranında kurumlar vergisi matrahına eklenecektir (KVK m.7/f.4). Kontrol edilen yurtdışı iştirak kazancını dağıtmamış fakat bu kazanç ilgili hesap dönemi kayıtlarına göre Türkiye'de vergilendirilmişse kazanç sonradan dağıtıldığı zaman ortaya bir matrah farkı çıkması mümkündür. Sonradan ortaya çıkan böyle bir matrah farkı vergi idaresi tarafından Türkiye'de kurumlar vergisine tabi tutulacaktır (KVK m.7/f.5).

Kontrol edilen yurtdışı iştirak kazancının bir vergi güvenlik önlemi olarak yer almasının temel sebebi yurtdışı iştirakler yoluyla vergiden kaçınma davranışlarının önüne geçmektir. Bu doğrultuda, yabancı iştirakin toplam ticari kârı üzerinde gelir vergisi türünde %10'dan az bir vergi yükü varsa düzenlemenin kapsamına girecektir (KVK m.7/f.1b). Yine bu bağlamda, yurtdışı iştirakin gayrisafi hasılatının %25 veya daha fazlasının pasif nitelikli gelirlerden oluşması ölçütü getirilmiştir (KVK m.7/f.1a).

Kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi, hâkimiyet ilişkisi bağlamında bir araya gelen farklı şirketlerin aynı ekonomik bütünlüğün bir parçası olduğunun bir ifadesidir olmaktadır. Başka deyişle, şirketler topluluğunu işlevsel yönüyle dikkate alan girişim teorisinin belli ölçülerde kısmen kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Şirketler topluluğu vergilendirmesi rejimine yer vermeyen ülkelerde de modern ihtiyaçların gereği olarak tüzel kişilik teorisine getirilmiş bir istisnadır.

Ortaklık ilişkilerinin vergisel düzenlemeye konu edildiği bir başka alan örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin olarak KVK m.12 ve m.13'te yer alan hükümlerdir. Söz konusu kanun maddelerinde ortaklık bağı temel alınmak üzere ortaya çıkabilecek menfaat örtüşmelerinin vergi gelirinin azaltılmasına yol açacak şekilde kullanılmasının önüne geçmek amaçlanmaktadır. Şirketler ve ortaklık ilişkisine sahip olduğu kişiler ya da bu kişilere yakınlığı bulunan kimseler arasındaki menfaat özdeşlikleri peçeleme ve benzeri işlemlerle ödenecek vergiyi azaltmak için yoğunlukla

kullanılabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek için geliştirilen ilişkili kişi kavramıyla belirli kimselerle yapılan ticari işlemler ayrıca bir denetim ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Örtülü sermaye düzenlemesinde yer alan hükme göre; kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları borçların, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşması halinde, aşan kısım ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılacaktır. Örtülü sermaye uygulamasında ortakla ilişkili kişi, ortağın doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında ortağı olduğu veya en az bu oranda oy veya kâr payı hakkına sahip olduğu bir kurumu ifade etmektedir. Ayrıca, doğrudan veya dolaylı olarak ortağın veya ortakla ilişkili bu kurumun sermayesinin, oy veya kâr payı hakkına sahip hisselerinin en az %10'unu elinde bulunduran bir gerçek kişi veya kurumda bu kapsamda değerlendirilmektedir (KVK m.12/f.3-a).

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesinde kurumların ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal ya da hizmet alım satımında bulunması durumunda, kazancın tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılacağı belirtilmektedir. KVK m.13/f.2'de yapılan tanımlamaya göre, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı bakımından ilişkili kişi; (1) kurumların kendi ortaklarını, (2) kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları; (3) idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade etmektedir. Ayrıca aynı hüküm doğrultusunda, (1) ortakların eşleri ve (2) ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılmaktadır. Bunlardan başka, kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurularak Cumhurbaşkanınca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılması imkanı da bulunmaktadır.

Şirketlerin ve gerçek kişilerin ilişkili kişi sayılması için belirlenen bu ölçütler yanında KVK m.13'te başka kriterler de öngörülmüştür. Buna göre, ilişkinin doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık kanalıyla oluştuğu durumların örtülü kazanç dağıtımı kapsamında

sayılabilmesi için en az %10 oranında ortaklık, oy veya kâr payı hakkının olması gerekmektedir. Ortaklık ilişkisi olmadan doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkının olduğu durumlarda da taraflar ilişkili kişi sayılır. Ortaklık veya menfaat ilişkisinin birden fazla kişi aracılığıyla dolaylı yoldan sağlandığı durumlarda, belirtilen bu oranlar ilişkili kişiler açısından topluca dikkate alınacaktır.

Türk kurumlar vergisi hukukunun iştirak, kontrol ve ilişkili kişiler bakımından yukarıda belirtilen düzenlemeleri bir ekonomik bütünlük ve topluluk oluşturacak derecede yakın bağlar gerektiren şirketler topluluğu ilişkileri için de tamamen uygulanabilir niteliktedir. Bununla birlikte, süregelmiş ticari işletme yapılarına uygun olarak getirilmiş düzenlemelerin şirketler topluluğu ilişkilerine uygulanması hem vergi tekniğinin amaçlarına ulaşması bakımından hem de ticari işleyişin beklentilerini karşılamak bakımından yetersiz sonuçlara yol açabilmektedir. Özellikle transfer fiyatlandırması bakımından şirketler topluluğuna has vergilendirme kurallarının tesis edilmesinin vergi idaresi ve şirketler için önemli bir ihtiyaç olduğu gözlemlenmektedir.

III. ŞİRKETLER TOPLULUĞUNUN VERGİLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU DÜZENLEMELERİ

A. AVRUPA BİRLİĞİ YÖNERGELERİ

1. Muhasebe Yönergeleri

Şirketler topluluğu ve şirketler arası kontrol ilişkileri ulusal hukuk düzenlerinde ilgi konusu olduğu kadar uluslararası hukuk düzenleri bakımından da tartışma konusu oluşturan bir ilgi odağı olmuştur. Şirketler topluluğu yapısı sunduğu imkanlarla şirketlerin uluslararasılaşmasının etkili bir aracı olduğu gibi AB'nin en önemli kuruluş amaçlarından birisi olan Tek Pazar projesinin gerçekleştirilmesinin de önemli bir aktörüdür. Üye ülkeler arasında sorunsuz işleyen bir ticari faaliyet ağının tesis edilmesini hedefleyen AB, şirketler topluluğu yapısının tüm üye ülkelerde yaygınlaşması yönünde politika gütmüştür. Bu amaçla, tüm Üye Devletlerde şirketler topluluğuna ilişkin yeknesak kuralların oluşması için uzun yıllardır çalışmalar sürmektedir.

AB'de henüz 1960'lı yılların başlarında şirketler topluluğu olgusunun hukuki durumunun ne şekilde ele alınması gerektiği sorusuna cevap aranmaya başlanmıştır.

Akademik camiadan alınan görüşlerle geliştirilen düzenleme taslakları şirketler topluluğu yapısına ilişkin meselelerin karmaşık ve çok boyutlu hali nedeniyle 1970'li yıllarda uzun tartışmalara konu olmuştur[148]. Temel AB özgürlükleriyle yakından ilgili olması yanında ticaret hukuku, çalışma hukuku, vergi hukuku gibi alanları da kapsayan bir etkiye sahip olan şirketler topluluğu yapısının Üye Devletler bazında yaygınlaşması ve etkin işlerlik göstermesi için halen süren düzenleme çabaları mevcuttur. Ortak pazarın kurulmasında etkin unsurlardan biri olarak şirketler hukuku ve muhasebe alanları AB düzeyinde düzenleme konusu yapılmış ilk alanlardan olmuştur[149].

Şirketler topluluğu ile ilgili temel meselelerden olan muhasebe kayıtlarının tutulması hususuna ilişkin AB Konseyi tarafından hayata geçirilen ilk düzenleme, 1983 yılında çıkarılan ve sonrasında şirketler topluluğunun Avrupa'da yaygınlaşmasında büyük etki sahibi olmuş Şirketler Hukuku Yedinci Yönergesi'dir[150]. Yönerge ile, hâkim ve bağlı şirketler temelinde faaliyet yürüten şirket topluluklarının muhasebe kayıtlarını birleşik(konsolide) hesap şeklinde tutması konusu düzenlenmiştir. Yedinci Yönerge hem ulusal hukuklarda hem de uluslararası girişimlerde önemli derecede etkili olmuştur. "Konsolidasyon Yönergesi" olarak bilinen Yedinci Yönerge'den başka, "Bilanço Yönergesi" olarak bilinen Dördüncü Yönerge ve daha sonra "Denetim Yönergesi" olarak çıkarılan Sekizinci Yönerge, AB çapında muhasebe uygulamalarını şekillendiren "Muhasebe Yönergeleri"dir. 78/660/EEC sayılı Dördüncü Yönerge, muhasebe sürecini baştan sona düzenleyen hükümlerle 1978 yılında yürürlüğe konulmuştur. 84/253/EEC sayılı Sekizinci Yönerge ise 1984 yılında uygulamaya konulmuştur[151].

Yedinci Yönerge ile belirli büyüklüğün üzerindeki işletme gruplarının konsolide finansal tablo düzenlemesi zorunlu hale getirilmiş ve şirket topluluklarının "kontrol" unsuru çerçevesinde daha rahat yönetilmesi ve denetlenmesi amaçlanmıştır. Bu yolla elde edilmek

---

148 **Gleichmann, Karl** (1990) "The Law of Corporate Groups in the European Community": Sugarman, David/ Teubner, Gunter (Editörler), Regulating Corporate Groups in Europe, Baden-Baden, Nomos, s. 435, 440, 445.

149 **Moussis, Nicholass** (2016) Access to the European Union- Law, Economics, Policies, 22. Baskı, Cambridge, Intersentia Publishers, s. 115.

150 13 Haziran 1983 tarihli (83/349/EEC) sayılı Şirketler Hukuku Yedinci Yönergesi, Official Journal of the EEC 1983, L 193/1.

151 2006 yılında 2006/43/EC sayılı Yönerge, 84/253/EEC sayılı Sekizinci Yönerge'yi yürürlükten kaldırarak onun yerini almıştır. Sonrasında 2006/43/EC sayılı Yönerge, 2013/34/EU ve 2014/56/EU sayılı yönergeler tarafından tadil edilmiştir.

istenen faydalardan biri de şirketler topluluğu üzerinde menfaat sahibi olan tarafların haklarının korunmasında etkinlik sağlanmasıdır.

Dördüncü Yönerge ve Yedinci Yönerge muhasebe kurallarının gelişmesinde hem ulusal hem de uluslararası boyutta önemli bir işlev görmesine rağmen AB Parlamentosu tarafından çıkarılan bazı yasalarla uyumsuzluk taşıması ve EU 2020 Stratejisi ile uyumlu olmamaları nedeniyle yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur[152]. 2013 yılında kabul edilen düzenlemeyle Dördüncü Yönerge ve Yedinci Yönerge'nin yerine geçmek üzere 2013/34 sayılı Yönerge yürürlüğe konulmuş ve anılan bu yönergeler yürürlükten kaldırılmıştır[153]. 2013/34 sayılı Yönerge'nin amacı, küçük-orta ölçekli işletmelerin işlevselliğini artırmak ve uluslararasılaşmayı teşvik etmek şeklinde belirtilmektedir.

2013/34 sayılı Yönerge Gerekçesi[154] m.31'e göre, konsolide finansal tablolar hâkim teşebbüs ile bağlı işletmelerin faaliyetlerini "tek bir ekonomik birimin işleri" olarak yansıtmalıdır[155]. Hâkim teşebbüs tarafından kontrol edilen işletme bağlı işletme olmaktadır. Küçük değişikliklerle Yedinci Yönergenin yerine geçen 2013/34 sayılı Yönerge'de yer alan "kontrol" anlayışı TFRS 10 standardı ile aynı doğrultudadır. Yönerge ile "kontrol" kavramının temeline oy hakkı ölçütü konulmuştur. Oy haklarının çoğunluğuna sahip olmakla kontrol gerçekleşmiş olur.

Kontrolün varlığını gösteren durumlar oy hakkı ölçütünden ibaret değildir. Oy haklarının çoğunluğuna sahip olmasa bile diğer hissedarlar veya üyeler ile oy kullanımına ilişkin bir anlaşmanın mevcut olması durumunda, anlaşma dışındaki paylar üzerinde kontrol bulunmaktadır. Bunun dışında hâkim teşebbüs bağlı işletmenin paylarının çoğunluğuna sahip olmasa bile fiilen kontrol sahibi olduğu durumlar gündeme gelebilmektedir. Ayrıca Üye Devletler, 2013/34 sayılı Yönerge'de belirtildiği üzere kontrolün var olmadığı durumlarda tek elden yönetilen işletmeler veya ortak bir idare, sevk ya da denetim mekanizmasına sahip işletmeleri konsolide finansal tablolara dahil etmeyi gerektiren düzenlemeler öngörebilirler (Yönerge Gerekçesi m.31).

---

[152] Bkz. **EU Commission,** Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2011) 78, 23.02.2011, s.8.

[153] 26 Haziran 2013 tarihli (2013/34/EU) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 29.06.2013, L 182/19.

[154] 2013/34 sayılı Yönerge'nin maddelerinden hemen önce, 58 paragraf halinde, Yönerge'ye ilişkin genel açıklamalar yapılmaktadır, bahsi geçen bu açıklamalar "Yönerge Gerekçesi" olarak değerlendirilmiştir.

[155] Bkz. 2013/34 sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, L 182/23.

Konsolidasyon, şirketler topluluğunun üyesi işletmelerin varlıkları ve yükümlülükleri ile gelir ve giderlerinin tam olarak birleştirilmesini gerekli kılmaktadır[156]. Aynı zamanda, üzerinde kontrol bulunmayan azınlık paylarına ait sermaye ve yedek akçe ile kâr ve zararın ayrı şekilde gösterilmesi de konsolidasyonun bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Konsolidasyonun son adımı ise finansal tabloları birleştirilen işletmelerin kendi aralarındaki finansal ilişkilerin etkilerini ayıklayacak düzeltmelerin yapılmasıdır (Yönerge Gerekçesi m.34)[157]. Başka deyişle, şirketler topluluğu içerisindeki grup içi işlemlerin eleme yöntemiyle[158] gözden geçirilmesi ve aynı işlemin birden fazla kez finansal tablolara yansımasının önüne geçilmesidir.

2. Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi

Parent-Subsidiary Directive olarak anılan Yönergenin amacı farklı AB ülkelerinde bulunan ana ve yavru şirketler arasında yapılan kâr dağıtımlarının vergilendirilmesini ortak kurallara bağlamak ve bu sayede ekonomik çifte vergilendirme veya vergilendirmeme gibi durumların önüne geçmektir[159]. Bu amaçla Yönerge, farklı Üye Devletlerin ilişkili şirketleri arasındaki temettü ödemelerinde stopaj vergisinin kaldırılması ve ana şirketlerin yavru şirketlerin kârları üzerinden çifte vergilendirilmesini önlemeye yönelik düzenlemeler getirmiştir. Yönerge sayesinde, farklı Üye Devletlerdeki ilişkili şirketler arasında gerçekleştirilen kâr dağıtımı ödemeleri, kârı aktaran bağlı şirketin bulunduğu ülkede bir kez stopaj vergisine tabi tutulduktan sonra ana şirketin bulunduğu ülkede tekrar bir stopaj vergisine konu edilemeyecektir.

Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesinin ilk taslağı 1969 yılında hazırlanmış; yönerge haline gelip uygulamaya konulması ise 23 Temmuz 1990 tarihinde olmuştur[160]. Bu tarihten

---

[156] İştirakler Yedinci Yönerge'de olduğu gibi özkaynak yöntemine göre konsolide finansal tablolara yansıtılırlar. Müşterek yönetim altındaki işletmelerin ise oransal konsolidasyon yöntemi ile konsolide finansal tabloda yer alması konusu Üye Devletlerin yetkisinde bırakılmıştır (2013/34 sayılı Yönerge, m.36).

[157] Bkz. 2013/34 sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, L 182/23.

[158] Muhasebe literatüründe, İngilizce *"elimination method"* teriminin karşılığı olarak kullanılan "eleme yöntemi" bazı kaynaklarda "giderim yöntemi" olarak da ifade edilebilmektedir.

[159] **Tenore, Mario** (2016) "The Parent-Subsidiary Directive": Lang, Michael/ Pistone, Pascal/ Schuch, Josef/ Staringer, Claus (Editörler), Introduction to European Tax Law on Direct Taxation, 4. Baskı, Vienna, Linde Verlag, s. 13.

[160] Council Directive 90/435/EEC of 23 July 1990 on the Common System of Taxation Applicable in the Case of Parent Companies and Subsidiaries of Different Member States.

sonra Yönerge çeşitli tarihlerde değiştirilip güncellenmiş ve kapsamı genişletilmiştir[161]. 30 Kasım 2011 tarihinde ise konuya ilişkin ana mevzuat kaynağı olarak 2011/96/EU sayılı Yönerge yeni bir yönerge şeklinde Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi'nin yerini aldı[162]. Halihazırda bu Yönerge de 8 Temmuz 2014 tarihli 2014/86/EU sayılı Yönerge ve 2015/121/EU sayılı 27 Ocak 2015 tarihli Yönerge ile değişikliğe uğramıştır.

Yönerge, ilişkili şirketler açısından ekonomik çifte vergilendirmenin önüne geçilmesi amacıyla Üye Devletler'de mukim bulunan şirketlerle sınırlı olmak üzere ana ve yavru şirketleri konu edinmektedir. Yönerge'nin 2. maddesine göre, "Üye Devlet şirketi" ifadesi, Yönerge Eki'nde sayılan şirket türlerinden olmak kaydıyla, Üye Devletlerden birinde mukim bulunan ve AB Üyesi Olmayan Devletlerle imzalanan çifte vergilendirme anlaşmaları kapsamında bu ülkelerde mukim sayılması mümkün olmayacak şirketleri kapsamaktadır. Ayrıca bu şirketler, Yönerge'nin 2. maddesinde sayılan kurumsal vergilerden birine zorunlu ve mutlak şekilde mükellef olmalıdırlar.

Yönerge m.3/f.1-a hükmü, ana şirkete ilişkin yaygın şekilde geçerli ve geniş bir tanım yapmaktadır. Buna göre; ana şirket, bir başka Üye Devlet şirketinin sermayesinde en az %10'luk bir paya sahip olan şirketi ifade etmektedir. Yavru şirketteki katılımın tamamen veya kısmen bir daimi işyeri vasıtasıyla olması da mümkün olabilmektedir. Katılımın aracı bir şirket vasıtasıyla dolaylı olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği konusu ise açık değildir. Yavru şirketin tanımı; ana şirketin, m.3/f.1-a bendinde belirtilen şekilde sermayesine ortak olduğu şirketler olarak verilmiştir. Yönerge, ana şirketin yavru şirketin mukim olduğu ülkede "vergisel açıdan görünmez" olması durumuna ilişkin bir düzenleme getirmemiştir[163].

Yönerge'de daimi işyerinin tanımı da yapılmaktadır. Buna göre, "bir Üye Devlet şirketinin işlerinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü başka bir Üye Devletteki sabit ve belli bir faaliyet yeri" daimi işyeri olarak tanımlanmaktadır (Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi m.2/f.2). Yapılan bu tanım OECD Model Vergi Anlaşması[164] m.5/f.1'de yapılan fiziki işyeri

---

[161] 2003 yılında 2003/123/EC sayılı Yönerge ile daimi statüdeki işyerleri ve Avrupa Şirketi (Societas Europaea-SE), Avrupa Kooperatif Şirketi (Societas Cooperativa Europaea-SCE) ve başka bazı şirketler Yönerge kapsamına dahil edilmiştir.

[162] Council Directive 2011/96/EU of 30 November 2011 on the common system of taxation applicable in the case of parent companies and subsidiaries of different Member States.

[163] **Tenore,** s. 138.

[164] Bkz. Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma (*Model Tax Convention on Income and on Capital)*

(*material permanent establishment*) tanımına karşılık gelmektedir. Model Anlaşma'daki diğer işyeri türleri bakımındansa Yönerge bir düzenleme getirmemiştir[165].

Yönergede "kâr dağıtımı" ve "dağıtılmış kâr" terimleri tanımlanmamakla birlikte, kâr dağıtımı ile kastedilen yalnızca ana şirketin sermaye paylarına karşılık gelen bir temettü geliri değildir. Bir Üye Devletteki ana şirketten başka bir Üye Devletteki yavru şirkete yapılan her türlü menfaat aktarımı kâr dağıtımı olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) yaklaşımı Yönergenin amacına ve ekonomik yaklaşım ilkesine uygun olan bu anlayışın tersi yöndedir ve kâr kavramı hisse payı sahipliğine sıkı sıkıya bağlı olarak yorumlanmaktadır[166]. Hangi gelir türlerinin dağıtılmış kâr sayılacağı konusunda Üye Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklarda nasıl bir yol izleneceği Yönerge'de belirtilmemiştir.

3. Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı Yönergesi Taslağı

AB sınırları içinde kurulmuş uluslararası şirketler pek çok idari sorun yanında yüksek uyum maliyetlerine de katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Başlangıçtan itibaren bir ekonomik örgüt olarak kurulan ve bir "ortak pazar" oluşturmayı varlık amacı haline getiren AB uluslararası şirketlerin faaliyetlerine engel olan uygulamaları da kuruluşundan bu yana tespit edip bertaraf etmek üzere çalışmaktadır. 1960'lı yıllardan beri yapılan pek çok çalışmada tek pazarın gerçekleştirilmesinde en iyi yöntemin vergi matrahının merkezi bir şekilde saptanması ve sonrasında ilgili devletlere vergi gelirinin dağıtılması olduğu ileri sürülmüştür[167].

AB Konseyi Mart 2000'de AB'nin geleceği için yeni bir ekonomik bakış açısı tanımlamıştır. Lisbon Stratejisi olarak adlandırılan belgeye göre Birliğin gelecek on yıl için amacı "Dünyadaki en rekabetçi ve en yenilikçi bilgi temelli ekonomi olmak; bunu gerçekleştirirken de sürdürülebilir, yeni ve daha iyi iş imkanları yaratarak sosyal bütünlüğü sağlamak" şeklinde belirlenmiştir. AB Komisyonu; 2001 yılının Ekim ayında şirketlerin vergilendirmesiyle ilgili yayınladığı çalışmasında, Lisbon Stratejisi doğrultusunda rekabetçi ve yenilikçi bir ortak pazarın gerçekleştirilmesi yolunda en önemli engellerden birinin

---

165 **Tenore,** s. 139.

166 CJEU, 5 February 2007, C-48/07, Les Vergers du Vieux Tauves SA.

167 **Aujean, Michel** (2008) "The CCTB Project and the Future of European Taxation": Lang, Michael/ Pistone, Pascal/ Schuch, Josef/ Staringer, Claus (Editörler) Common Consolidated Corporate Tax Base, s.15 vd.

kurumlar vergisi olduğunu vurgulamış ve sorun için ilk defa temel bir çözüm önermiştir[168]. Çalışmada yapılan değerlendirmeye göre, AB üyesi ülkeler arasında sınıraşırı ticaretin geliştirilmesi bakımından 4 önemli vergi engeli bulunmaktadır. Bunlar; (1) sınıraşırı şirket yapılanmalarındaki vergi maliyeti, (2) sınıraşırı zararların mahsubu, (3) çifte vergilendirme sorunları ve (4) transfer fiyatlandırması uyuşmazlıkları olarak sayılmıştır[169].

2001 yılındaki çalışmadan sonra, çeşitli AB kurumları vasıtasıyla şirketlerin vergilendirilmesiyle ilgili bahsi geçen çalışma tartışılmaya devam etmiştir. 2003 yılında AB Komisyonu IAS hükümlerini başlangıç noktası kabul ederek konuyu kamuoyunun görüşlerine sundu. Tartışmalar sırasında konak (ev sahibi) devlet vergilendirmesi (*home state taxation)* ve ortak konsolide kurumlar vergisi matrahı *(common consolidated corporate tax base-CCCTB)* şeklinde iki çözüm modeli önplana çıkmıştır[170]. Getirilen öneriye göre, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere öngörülen "konak devlet vergilendirmesi" sistemi ile vergilendirme yetkisi bakımından şirketlerin kuruluş yeri esas alınmaktadır. Uluslararası faaliyet yürüten şirketlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarlanan CCCTB sistemi ile Tek Pazar içerisindeki sınıraşırı ticaretin önündeki vergi engelleri kaldırılmış olacaktır. Bahsedilen bu iki somut öneri, sonraki yıllar için AB kurumlar vergisi sisteminin başat özellikleri olarak kurgulanmıştır[171].

CCCTB sistemi AB'nin ekonomik entegrasyon ve Tek Pazar hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Bu hedefler doğrultusunda CCCTB, AB ülkeleri arasında çokuluslu şirket topluluklarının vergi engelleriyle karşılaşmadan tek bir kurumlar vergisi matrahı üzerinden vergilendirilmesini sağlayacaktır. Üye Devletler açısından bakıldığında; CCCTB, AB içerisindeki sınıraşırı ekonomik faaliyetlerden doğan kazançların ortaya çıkardığı vergi matrahının; şirketin bulunduğu ülkedeki varlıkları, çalışan sayısı ve iş hacmi gibi kriterlere dayanarak paylaşılmasını temin edecektir.

---

168 **EU Commision** (2001) Company Taxation in the Single Market, Commission Staff Working Paper, SEC(2001)1681, 23 October, Brussels.

169 **Bowler-Smith, Mark** (2013) The Taxing Road to Sustainable Growth, Amsterdam, IBFD, s. 83.

170 Konak devlet vergilendirmesi, şirketler topluluğunun yürüttüğü uluslararası ticari faaliyetten doğan kârların ana şirketin yerleşik olduğu ülkede vergilendirilmesi esasına dayanan bir yaklaşımdır. Bkz. **Lodin, Sven-Olof/Gammie, Malcolm** (2001) Home State Taxation, Amsterdam, IBFD, s. 2.

171 **Aujean,** s. 32.

2004 yılının Eylül ayında AB Komisyonu öncülüğünde kurulan CCCTB Çalışma Grubu, Kasım ayında çalışmalarına başlamıştır. Çalışma Grubu pek çok sivil toplum kuruluşu, akademisyen ve siyasetçiyi bir araya getirerek CCCTB üzerine tartışmalar yürütmüştür. Çalışma Grubu, 2007 yıllında CCCTB'nin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için "çerçeve düzenleme" şeklinde bir yönergeyle düzenlenmesini önermiş, detaylı ve mutlak nitelikte düzenlemelerin bu amaca uygun olmadığını vurgulamıştır[172]. 2008 yılında Komisyon CCCTB'ye ilişkin bir yasal düzenleme taslağı hazırlamayı amaçladığını çeşitli vesilelerle kamuoyuna açıklamıştır[173]. 2011 yılına kadar yoğun şekilde süren müzakere ve çalışmalar 22 Ekim 2011 tarihinde Komisyon tarafından bir yönerge taslağı olarak sunulmuştur. Ancak Taslak bu haliyle Parlamento'da kabul görmemiştir.

25 Ekim 2016 tarihinde, AB Komisyonu CCCTB Projesini duyurduğu iki yeni taslakla yeniden hayata geçirmiştir[174]. Taslaklardan biri *Common Corporate Tax Base* (Ortak Kurumlar Vergisi Matrahı) diğeri *Common Consolidated Corporate Tax Base* (Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı) başlığıyla hazırlanmıştır[175]. 21 Şubat 2018 tarihinde Ekonomik ve Mali İşler Komitesinden geçen Taslak 15 Mart 2018 tarihinde de Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiş ve onay için AB Konseyine sunulmuştur.

Parlamento'nun kabul ettiği Yönerge Taslağı'nda, CCCTB sisteminin en geç 2019 sonuna kadar Üye Devletler tarafından kabul edilip yayınlanması ve 2020 yılı başlangıcından itibaren uygulamaya konulması öngörülmekteydi[176]. Söz konusu taslağın Yönerge olarak geçerlilik kazanabilmesi için AB Konseyi tarafından oybirliği ile onaylanarak uygulamaya konulması gerekmekteydi ancak Taslak AB Konseyi'nden onay alamadığı için süreç belirtildiği şekilde işleyememiş ve CCCTB Taslağı yürürlüğe konulamamıştır.

---

[172] **Bertani, Paolo** (2017) "CCTB: What Future for its Implementation? An Overview on the Past, Present and the Future of the Common Corporate Tax Base Proposal", (Yüksek Lisans Tezi), Tilburg University, s. 14.

[173] **Aujean,** s. 34.

[174] **Briefing- EU Legislation in Progress: Common Corporate Tax Base,** s.6. <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595907/EPRS_BRI%282017%29595907_EN.pdf> s.e.t. 16.12.2018.

[175] 2016 yılında yeniden sunulan taslağın 2011 Taslağı'ndan iki önemli farkı bulunmaktadır. 2011 Taslağı ihtiyari bir uygulama öngörmekteyken, 2016 Taslağı zorunlu bir uygulama getirmektedir. İkinci önemli fark ise 2016 Taslağı'nın aşamalı bir yaklaşımla CCCTB yöntemine geçmeyi öngörmesidir. Buna göre, aşamalardan ilki, önce CCTB konusunda bir anlaşmaya varmaktır, ikinci aşama ise konsolidasyon sorunlarına yoğunlaşarak CCCTB'yi gerçekleştirmektir.

[176] **CCCTB Proposal for a Directive,** m.80.

AB Komisyonu Tek Pazar için ortak bir kurumlar vergisi hukuku oluşturma yolundaki çalışmalarını sürdürmektedir. Küreselleşme ve dijitalleşme yönünde yaşanan gelişmelerin vergisel anlamda da kavranması ve etkin bir kurumlar vergisi sistemi kurulabilmesi için köklü değişiklikler yapılması zorunluluğu devam etmektedir. Komisyon, sınıraşırı ticari faaliyet yürüten şirket topluluklarının faaliyetlerini vergisel açıdan kavrayabilmek için yol haritasında ve çözüm metotlarında değişikliğe giderek yeni bir mevzuat çalışması planlamıştır.

Bu doğrultuda, CCCTB Taslağı geri çekilmiş, onun yerine sorunların parça parça ele alındığı bir yöntemle ve daha küresel eksende yeni bir plan benimsenmiştir. AB Komisyonu'nun kurumlar vergisi reformuna ilişkin yeni yol haritası 18 Mayıs 2021 tarihinde yayınlanan *Business Taxation for the 21st Century* başlıklı Komisyon Tebliği'nde[177] ilan edilmiştir. Tebliğ dijital vergilendirme, karbon vergileri gibi konularda da adım atmayı öngören geniş kapsamlı bir vergi reformu adımı oluşturmaktadır.

Tebliğ'de OECD'nin vergi gelirlerinin ülkeler arasında dağıtımına ilişkin asgari etkin vergi oranı (*minimum effective tax rate*) çalışmasına da atıf yapılarak, bu anlaşmayla uyumlu bir taslağın ortaya konulacağı ifade edilmektedir. Belirtilen amaçlara ulaşılması ve AB çapında geçerli olacak tek bir kurumlar vergisi düzeninin tesis edilmesi için CCCTB'nin yerine geçmek üzere "*Business in Europe: Framework for Income Taxation*- BEFIT" ismiyle bir mevzuat reformu çalışması öngörülmüştür.

Bahsedilen Tebliğ'de ortak bir kurumlar vergisi hukukunun bulunmayışının AB'nin üçüncü ülkelere karşı uluslararası ticaretteki rekabet gücünü zayıflattığı vurgulanmakta ve bu nedenle AB'de faaliyet gösteren şirketlerin vergilendirilmesine yönelik yeni bir kurgu önerileceği belirtilmektedir[178]. Bu plana göre, BEFIT AB'de şirketlerin vergilendirilmesinde geçerli tek kurallar bütünü olacaktır. BEFIT Taslağı'nın temel olarak benimsediği yaklaşım CCCTB'de olduğu gibi ortak bir kurumlar vergisi matrahının tesis edilmesi ve şirketlerin vergilendirilecek kârlarının belirli bir formül esasına göre(*formulary apportionment*) Üye Devletler arasında paylaştırılmasıdır[179].

---

[177] **EU Commission,** Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Business Taxation for the 21st Century, 18.05.2021, COM(2021) 251.

[178] Age, s. 11.

[179] Age, s. 12.

Tebliğ'de belirtilen ilkelere göre, BEFIT kapsamında şirketler Tek Pazar'da karşılaştıkları vergi engellerinden kurtarılırken diğer taraftan Üye Devletlerin ulusal vergi kurallarındaki farklılıklar ortadan kalkacağı için vergi idarelerinin gelir kaybına uğramaması temin edilecektir. Ayrıca BEFIT AB'de faaliyet yürüten şirket topluluklarının matrah tespitinde kolaylaştırıcı bir rol oynayacak, 27 farklı Üye Devlet vergi mevzuatıyla uğraşmak yerine tek bir kurallar bütünüyle muhatap olacaktır. Tebliğ'de genel hatları belirtilen BEFIT Taslağı'nın 2023'e kadar hazırlanacağı yol haritası olarak ilan edilmiştir.

B. AVRUPA BİRLİĞİ KURUCU ANLAŞMALARININ ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNE ETKİSİ

1. Genel Olarak

AB'nin Kurucu Anlaşmaları ile teminat altına alınan temel özgürlüklerin gerçekleştirilmesi Tek Pazar hedefine ulaşılması bakımından son derece önem taşımaktadır. Malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı Tek Pazar'ın sağlıklı işleyişi için vazgeçilmezdir. Tek Pazar anlayışı, ekonomik entegrasyonun en üst düzeyde gerçekleştirilmesi ve Üye Devlet vatandaşlarının ulusal sınırlara takılmadan ticaret yürütebilmesi anlamına gelmektedir. Tek Pazar'ın olmazsa olmaz şartlarından birisi, sınırötesi ekonomik faaliyetlerin önündeki yasal veya uygulama kaynaklı her türlü engelin kaldırılmasıdır.

İç pazarın işleyişini temin için gerekli olan rekabet kurallarının belirlenmesi AB'nin Üye Devletler üzerindeki temel yetki alanlarındandır. AB hukuku bakımından ikincil kaynak niteliğindeki AB Yönergeleri bu amaca yönelik uyumlaştırma adımlarının önemli bir ayağı olsa da yönergeler Üye Devletler için tavsiye niteliğinde kalmakta ve çoğunlukla seçimlik düzenlemeler öngörmektedir. AB hukukunun birincil kaynağı olan Kurucu Anlaşmaların etkisi ise bunlara dayanarak içtihat oluşturan ABAD'ın AB hukukundaki belirleyici rolüyle birlikte daha etkili ve işlevsel olmaktadır[180].

Kurucu Anlaşmalarda belirtilen temel özgürlükler ABAD'ın kararlarıyla somutluk kazanmaktadır. Bu kararların Üye Devletler nezdinde bağlayıcılığının bulunması Divan'ın

[180] **Schön, Wolfgang** (2012) Taxing Multinationals in Europe, Working Paper of the Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance, No:11, s. 1.

ticari özgürlükleri genişletici yorumu neticesinde Tek Pazar'ın oluşumuna büyük katkı sağlamıştır.

Şirketlerin vergilendirilmesi konusunda verilen Divan kararlarının önemli bir çoğunluğu dolaysız vergi hükümlerinin iş kurma hakkı üzerindeki etkilerine yöneliktir[181]. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren verilen *Avoir fiscal, Commerzbank, Halliburton Services, Futura Participations Royal Bank of Scotland, Joined Cases, Metallgessellschaft and Others, Lankhorst-Hohorst, Dail-Mail, AMID, ICI, X AB and Y AB, Bosal Holding, Baars, X and Y, Saint Gobain* gibi kararlar konak devlet ile kuruluş yeri devletini ulusal işletmeler ve sınır ötesi faaliyetler arasında tamamen eşit bir muamele geliştirmeye zorlamaktadır[182]. Bu yaklaşım en büyük etkisini şirketler topluluğuna ilişkin vergisel işlem ve düzenlemelerde göstermektedir. Bu sayede, ulusal yasakoyucular yerel şirket topluluklarına tanınan tüm ayrıcalıkları sınıraşırı faaliyet gösteren şirket topluluklarına da sağlamak durumunda kalmaktadır[183].

Divan'ın şirketler topluluğuna ilişkin kararlarının temel dayanağı Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (*Treaty on the Functioning of the European Union*-TFEU) m.49'da yer alan iş kurma hakkı ya da başka bir deyişle girişim özgürlüğüdür[184]. TFEU m.49'a göre; Üye Devlet uyruklarının diğer bir Üye Devletin topraklarında iş kurma serbestisine kısıtlamalar getirilmesi yasaktır. Bu yasak, bir üye devletin topraklarında yerleşik diğer Üye Devlet uyruklarının ticari temsilcilik, şube veya bağlı şirket kurmasına ilişkin kısıtlamalara da uygulanmaktadır. İş kurma hakkı, başta şirket biçiminde olmak üzere çeşitli şekillerde teşebbüs kurma ve bunları yönetme haklarını da kapsamaktadır[185]. AB'ye üye devletlerin sınırları içerisinde gerçekleştirilecek tüm doğrudan yatırımlar bu özgürlük

---

[181] **European Parliament Directorate-General for Internal Policies** (2010) The Impact of the Rulings of European Court of Justice in the Area of Direct Taxation, s. 40.

[182] Konuyla ilgili diğer kararlar için bkz. CJEU, 22 February 2018, (*Joined Cases*) C-398/16 and C-399/16, *X BV and X NV v Staatssecretaris van Financiën*; 14 May 2020, (*Joined Cases*) C-39/13, C-40/13 and C-41/13, *SCA Group Holding BV and others*; 8 October 2020, C-558/19, *Impresa Pizzarotti & C SPA Italia Sucursala Cluj;* 12 June 2018, C-650/16, *Denmark vs Bevola*.

[183] **Schön,** s. 1.

[184] Türkçe literatürde çoğunlukla iş kurma hakkı olarak yer alan bu kavram kapsamıyla da bağlantılı olarak çeşitli çalışmalarda iş kurma serbestisi, yerleşim serbestisi, yerleşme özgürlüğü, girişim özgürlüğü gibi isimlerle de zikredilmektedir. Literatürden örnekler için bkz. **Kara, Etem** (2013) Avrupa Birliği'nde Şirketlerin Sınıraşan Hareketliliği, Seçkin, s. 41; **Aşcı Akıncı, Nuray** (2013) Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Dolaysız Vergilerde Ayrımcılık Yasağı, Beta, s. 57.

[185] AB Temel Haklar Bildirgesi'nin (Charter of Fundamental Rights of the European Union-CFREU) 16. maddesinde de girişim özgürlüğü vurgulanmaktadır.

çerçevesinde fiziki, teknik ve mali engellere karşı korunmaktadır[186]. Ayrımcılık yasağıyla birlikte ele alındığında; iş kurma hakkı, şirketler topluluğunun AB düzeyinde yaygınlaşmasında ve Tek Pazar'ın oluşturulmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

İş kurma hakkı hem gerçek kişiler hem de şirketler için tanınmış bir özgürlük olmasına karşın pratikte hâkim ve bağlı şirketlerden oluşan çokuluslu şirketlerin faaliyetleri açısından daha büyük önem taşımaktadır. Bu özgürlüğün sunduğu imkanlar sayesinde, Tek Pazar kapsamında ulusal sınırlara takılmadan pek çok AB ülkesinde faaliyet gösteren şirket toplulukları oluşturulabilmektedir. Bu durum iş kurma hakkını temin eden AB hukuku tarafından sadece korunmakla kalmamakta ayrıca teşvik de edilmektedir. ABAD'ın yorumladığı haliyle iş kurma hakkı, ticari faaliyetlerin hangi tür ve biçimde işletmeler aracılığıyla yürütüleceğine ilişkin kısıtlamalar getirilmesine de engel olmakta ve tam bir ekonomik karar alma özgürlüğü sağlamaktadır[187].

2. *Marks & Spencer* Kararı

ABAD'ın iş kurma hakkı ve şirketler topluluğu bağlamında verdiği kararların çoğu ana şirket ve bağlı şirketlerin Üye Devletlerdeki vergisel durumlarına ilişkin kararlardır. Uluslararası ticari faaliyet yürüten şirket topluluklarının vergilendirilmesi, başta ayrımcılık yasağı ve iş kurma hakkı olmak üzere AB'nin Kurucu Anlaşmalarında yer alan temel özgürlükler ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda, Divan'ın temel özgürlükler yaklaşımı çerçevesinde değinilmesi gereken kararlardan biri 2005 tarihli *Marks & Spencer* davasıdır[188].

Kanuni merkezi Birleşik Krallık'ta bulunan *Marks & Spencer* şirketi Hollanda'da yerleşik bir başka şirket aracılığıyla Almanya, Belçika ve Fransa'da bulunan dış bağlı şirketlere sahiptir. Söz konusu bağlı şirketler birkaç vergi dönemi boyunca zarar etmiş ve bunun neticesinde ya üçüncü kişilere devredilmek ya da kapatılmak zorunda kalmışlardır. *Marks & Spencer* şirketi bu zararlardan 1998-2001 yıllarına ait olanları Birleşik Krallık'ta

---

[186] Şirketlerin hisselerine ortak olmayı içeren sermaye yatırımları dolaylı yatırım niteliği arz ettiğinden girişim özgürlüğü kapsamında değil sermayenin serbest dolaşımı (*free movement of capital*) kapsamında korunmaktadır.

[187] CJEU, 5 November 2002, C-208/00, Überseering, European Court Reports (ECR) 2002 I-09919; 21 September 1999, C-307/97, *St. Gobain*, ECR 1999 I-6161, pr. 42.

[188] CJEU, 13 December 2005, C-446/03, Marks & Spencer, ECR 2005 I-10837.

ödeyeceği verginin matrahından burada geçerli şirketler topluluğu vergilendirmesi rejimi olan zarar paylaşımı sistemi çerçevesinde matrahtan indirmek istemiştir.

Birleşik Krallık vergi idaresi ana şirketin yerleşik bulunduğu Birleşik Krallık'ın sınırları dışında gerçekleşen zararların Birleşik Krallık'ta ödenecek vergiye etki edemeyeceğini söylemiştir. *Marks & Spencer* şirketi bu yaklaşım karşısında dış bağlı şirketlerinin zararlarının Birleşik Krallık nezdinde matrahtan indirilmesine müsaade edilmemesinin iş kurma hakkını ihlal ettiğini ve Birleşik Krallık dışında bir bağlı şirket kurmayı daha dezavantajlı duruma getirdiğini öne sürmüştür[189].

Divan'ın iş kurma hakkı bakımından yaptığı değerlendirmeye göre, Birleşik Krallık vergi idaresinin sırf başka bir Üye Devletin ülkesinde yerleşik olmasından dolayı zarar indirimine müsaade etmemesi iş kurma hakkını ihlal etmektedir. Birleşik Krallık'ta uygulanan zarar paylaşımı rejimi şirketler topluluğu yapılanmaları için açık bir avantaj sağlamaktadır. Yine Divan'a göre, söz konusu avantajlı durumdan dış bağlı şirketlerin yararlandırılmaması ana şirketin bir başka AB ülkesinde iş kurmasını engellemektedir ve bu yönüyle iş kurma hakkına sınırlama oluşturmaktadır[190]. Böyle bir sınırlamanın meşru olabilmesi ise Kurucu Anlaşmalarda tesis edilen ilkelere uygun düşmesi ve elde edilmek istenen amaca nazaran ölçülü bir tedbir olmasına bağlıdır.

Sonuç olarak, şirketler topluluğunun dış bağlı şirketlerinde gerçekleşen zararların ana şirketin bilançosunda yer alması ekonomik gerçekliğe daha uygun düştüğü gibi AB'nin iç Pazar hukukunun da gereği olarak kabul edilmiştir. Yargılamada Divan'ın dikkat çektiği bir diğer nokta, vergi mükelleflerinin mukim olduğu ülke vergi idaresinin yerleşik ve yerleşik olmayan mükelleflerin vergisel durumları arasında haklı gerekçelerle ayrıma gidebileceğidir. Ancak, yerleşim yeri ölçütünün her zaman uygun bir ayrım kriteri olmayabileceğine vurgu yapılmaktadır. Sonuçta Divan; vergi avantajlarının sadece yerleşik şirketler bakımından öngörülmesindeki ayrımın meşruluğunun, ulaşılmak istenen amaca ve bunun yasal gerekçelerine bağlı olduğunu belirtmiştir[191].

Divan bu yaklaşımıyla, hâkim şirketin yerel bağlı şirketleri ile dış bağlı şirketleri arasında vergisel farklılaştırmaya gidilmesini toptan reddetmemiş, duruma göre böyle bir

---

[189] **Gillham, George** (2006) "The Implications for Cross- Border Loss Relief in the Europan Union": The European Union and Group Relief: How Will the Marks & Spencer Case Impact?, BNA International, London, s.8.

[190] *Marks & Spencer* Kararı, pr. 33-34.

[191] *Marks & Spencer* Kararı, pr. 37-38.

ayrıma izin verilebileceği yönünde açık bir kapı bırakmıştır. Başka deyişle, uluslararası vergi hukukunda mülkilik ilkesinin geçerliliğini benimsemiş ancak ayrıksı durumların da yerine göre AB hukukuyla uygun düşebileceğini kabul etmiştir. Böyle bir kabul, AB Devletlerinin münhasır vergilendirme yetkisinin de kabulü anlamına gelmektedir[192].

3. *Oy AA* Kararı

Şirketler topluluğu vergilendirmesi ile AB temel özgürlüklerinin tartışma konusu edildiği bir başka önemli karar ise *Oy AA* kararı olmuştur[193]. Bu karara konu olan olayda Finlandiya Yüksek İdare Mahkemesi TFEU 49. maddede düzenlenen iş kurma hakkı ve TFEU 63. maddede düzenlenen sermayenin serbest dolaşımı hakkı ve Ana Şirket - Bağlı Şirket Yönergesi birlikte ele alındığında Finlandiya'daki gibi bir grup vergileme rejimine karşı olup olmadığını sormuştur.

Bahse konu olguda Finlandiyalı şirket *Oy AA* ara-bağlı şirketler (*intermediate holding companies*) yoluyla dolaylı olarak %100 sermayesine sahip olduğu alt-bağlı şirketlerinden (*sub-subsidiaries*) biri olan Birleşik Krallık'ta yerleşik *AA Ltd.* şirketine Finlandiya'daki vergiden indirilebilir bir katkı ödemiştir[194]. Alt-bağlı şirketi elinde bulunduran iki ara-bağlı şirket de Hollanda'da yerleşiktir. Finlandiya'da yerleşik olmak dışında, Finlandiya grup vergileme rejiminden yararlanmak için gerekli tüm şartlar ise somut olayda gerçekleşmiştir[195].

Divan *Oy AA* davasında yürüttüğü yargılamada, *Marks & Spencer* davasındaki yaklaşımını sürdürerek yerleşik ve yabancı şirketler arasındaki farklı vergisel muamelenin iş kurma hakkına aykırı olduğunu belirtmiştir. Buna göre; yerleşik bir bağlı şirketle yabancı bağlı şirket arasında yerleşim yeri ölçütüne göre yapılan ayrım, başka Üye Devletler'de faaliyette bulunan şirketler için iş kurma hakkını daha az avantajlı hale getirmektedir. Bu

---

192 **Führich, Gregor** (2008) "Exit Taxation and ECJ Case Law", European Taxation, January, Vol:48, s. 13.

193 CJEU, 18 July 2007, C-231/05, *Oy AA*, ECR 2007 I-06373.

194 İngilizce literatürde *"intermedieate holding company, intermediary holding company"* terimlerine karşılık olarak "ara-bağlı şirket" ifadesi benimsenmiştir. Dolaylı hakimiyet hallerine ilişkin olarak kullanılan "*second tier subsidiaries" ya da "sub-subsidiaries"* terimlerine karşılık olarak ise "dolaylı bağlı şirket" ve "alt-bağlı şirket" ifadeleri aynı anlamda olmak üzere kullanılmaktadır.

195 *Oy AA* Kararı, Opinion of Advocate General Kokott, pr.10.

yönüyle, bahsedilen türden engellemelerin TFEU m.49 hükmüyle bağdaşmayacağı içtihadını *Oy AA* kararında da yinelemiştir[196].

4. *Société Papillon* Kararı

AB içtihat hukukunun şirketler topluluğunun vergilendirilmesine ilişkin etkili kararlarından birisi de *Société Papillon* kararıdır[197]. *Papillon* şirketi Hollanda'da yerleşik *Artist Performance and Communication BV* (APC şirketi) bağlı şirketinin sermayesine %100 oranında sahiptir. APC şirketi, Fransa'da yerleşik *SARL Kiron* şirketi hisselerinin %99.99'unu elinde bulundurmaktadır. SARL Kiron şirketi ise Fransa'da yerleşik başka bazı bağlı şirketlere çeşitli oranlarda sahiptir. Papillon şirketi Fransa'da geçerli olan toplu vergileme rejimi "*intégration fiscale*" aracılığıyla bir vergi grubu oluşturmak istemiş ve Hollanda'daki bağlı şirketi APC'yi dışarda bırakacak şekilde bir grup için başvuru yapmıştır. Bu talebi değerlendiren Fransız vergi idaresi APC şirketi grubun dışında bırakıldığı için bu şartlarda bir vergi grubuna müsaade etmemiştir. Divan önüne gelen yargılamada iş kurma hakkına ilişkin TFEU 49. madde hükmünün bir Üye Devlette geçerli olan toplu vergilendirme rejiminin ulusal sınırları içindeki hâkim ve bağlı şirketleri kapsamında bulundururken başka bir Üye Devletteki bağlı şirket aracılığıyla ulusal sınırlar içinde alt-bağlı şirketlere sahip olan hâkim şirketin kapsam dışında bırakılmasına engel olduğunu belirtmiştir[198]. Dolayısıyla Fransız vergi idaresinin AB ilkeleriyle bağdaşmayan ve yerel unsurları önceleyen uygulaması Birlik hukukuna uygun bulunmamıştır.

5. *Group Steria* Kararı

ABAD'ın şirketler topluluğu vergilendirilmesine ilişkin olarak iş kurma hakkını vurguladığı kararlarından bir diğeri *Groupe Steria* kararıdır[199]. Fransa 'da yerleşik *Group Steria SCA* şirketi, Fransız Maliye Bakanlığı'na karşı yaptığı başvuruda, Fransa dışında fakat bir AB Üye Devletinin sınırları içinde bulunan bağlı şirketlerinden aktarılan kâr paylarının yerel bağlı şirketlere nazaran farklı vergisel konumda tutulmasını dava etmiştir. Buna göre,

---

196 *Oy AA* Kararı, pr. 39.

197 CJEU, 27 November 2008, C-418/07, *Société Papillon,* ECR 2008 I-08947.

198 Société Papillon Kararı, pr. 63.

199 CJEU, 2 September 2015, C-386/14, Groupe Steria, EU:C:2015:524.

Group Steria SCA yerleşik bağlı şirketlerinden aldığı kâr paylarının tamamını vergi matrahından istisna edebilirken yurtdışındaki bağlı şirketlerinden elde ettiği kârların %5'i vergiye tâbi tutulmaktadır.

ABAD *Group Steria* davasına ilişkin verdiği kararda, TFEU m.49'un iş kurma hakkına yönelik sınırlamaları kaldırmayı amaçladığını vurgularken yabancı şirketlere yerleşik şirketlerle aynı biçimde davranılması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda yerleşik şirketlerin başka Üye Devletlerde iş kurmasını engelleyici düzenlemelerin de iş kurma hakkını ihlal edeceği ifade edilmiştir[200]. Yabancı şirketlerin veyahut yabancı iş yerlerinin yerleşik işletmeler karşısında vergisel açıdan dezavantajlı durumda bırakılmasını iş kurma hakkının ihlali olarak yorumlamıştır[201].

Group Steria Kararı ile Divan; TFEU m.49'un, Üye Devletlerin ulusal vergi kurallarının kısıtlayıcılığına engel olacak biçimde yorumlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, konuya ilişkin Fransız vergi kurallarının yurtdışı ve yerleşik kazançlar için farklı sonuçlar öngörmesinin iş kurma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.

[200] *Group Steria* Kararı, pr. 14.

[201] *Group Steria* Kararı, pr. 15.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİNDE UYGULANAN TOPLU VERGİLENDİRME SİSTEMLERİ

I. TOPLU VERGİLENDİRME USULLERİNE DAİR GENEL BİLGİLER

Şirketler topluluğunu oluşturan hâkim ve bağlı şirketlerin vergi ödeme gücünü en doğru şekilde yansıtacak biçimde matrah tespitinin yapılabilmesi için şirketler topluluğunun ekonomik gücünün gerçeğe en yakın mahiyette kavranması gerekmektedir. Vergi hukukunun şirketlerin vergilendirilmesinde benimsediği geleneksel yaklaşım ticaret hukukunun şirketlere ilişkin tüzel kişilik yaklaşımıyla aynı doğrultudadır. Bu kapsamda, şirketleri hak ve borçlarında ortaklarından bağımsız ve müstakil bir kişilik olarak kabul eden tüzel kişilik yaklaşımı ve sınırlı sorumluluk anlayışı vergi düzenlemelerinin de temel saydığı ilkelerdendir.

Şirketlerin kişiliği ve sorumlulukları tartışması hem kurumsal yönetim bağlamında hem de sorumluluk hukuku bağlamında ticaret hukuku ve işletme bilimi doktrinlerinin konusu olsa da bu tartışmanın vergi hukukuna ilişkin sonuçlarının olması kaçınılmazdır. Ekonomi ve hukukun yoğun etkileşimleri neticesinde son yıllarda daha fazla biçimde tartışma konusu olan şirketler topluluğunun hukuki konumu, bu yapıya yönelik vergi düzenlemelerinde kapsamlı bir değişimi zorlamaktadır.

Şirketler topluluğu yapısının vergi ödeme gücünün en doğru şekilde tespit edilebilmesi biçimsel hukuki varsayımlardan ziyade ekonomik mahiyetin ortaya çıkartılması sayesinde mümkün olacaktır. Bu amaca hizmet etmek üzere, şirketler topluluğunun ekonomik bünyesine uygun şekilde tek bir vergi mükellefiyeti tesis ederek, vergilendirme açısından ayrı şirketler olarak değil de "tek bir girişim" olarak kabul edilmesi girişim teorisinin bir yansımasıdır. Bu anlayış, şirketler topluluğunda hâkimiyet ilişkisinin etkilerini göz ardı etmeyen, ortak amaç ve ortak yönetim gerçekliğinin yansımalarını şirketler topluluğunun vergisel durumunu değerlendirmede temel etken olarak kabul eden bir yaklaşım olmaktadır.

Devletler genellikle hem tüzel kişilik yaklaşımından hem de girişim yaklaşımından belli ölçülerde faydalanmaktadır. Bir kısım ülkeler şirketler topluluğu ilişkilerinde ortaya çıkan vergisel sorunları hukuki biçimi önceleyen klasik tüzel kişilik teorisine istisnalar getirmek yoluyla çözmeye çalışmaktadır. Çoğu ülkede ise gerçekleştirilen ekonomik faaliyetin mahiyetini esas alan bütüncül bir yaklaşımla girişim teorisine uygun toplu vergilendirme kuralları tesis edilmektedir.

Bu çalışmada, şirketler topluluğuna yönelik vergi düzenlemelerinde girişim teorisini önemli ölçüde benimseyerek şirketler topluluğunun "ekonomik teklik" karakterini dikkate alan, bu nedenle de şirket topluluklarına diğer mükelleflerden ayrıca ve özel olarak vergisel sonuçlar bağlayan yöntemler "toplu vergilendirme" ya da "grup vergilemesi" olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşımı esas alan vergi kuralları bütününe de "şirketler topluluğu vergilendirmesi sistemi, topluluk vergilendirmesi düzeni, grup vergileme rejimi" denilmektedir. Toplu vergilendirme, şirketler topluluğunda yer alan şirketlerin ödeyeceği verginin belirlenmesinde topluluğun oluşturduğu ekonomik girişimin göz önünde bulundurulup, girişimin toplam vergi ödeme gücü üzerinden bir değerlendirme yapılması anlamına gelmektedir[202].

Toplu vergileme rejimlerinin teknik olarak iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan biri, üye şirketlerin zararlarını topluluk bünyesinde dengelemesine imkan sağlamak; diğeri ise topluluk içindeki varlık transferlerinin vergiye konu edilmeden gerçekleştirilmesini sağlamaktır[203]. Böylelikle topluluğu oluşturan şirketler sanki tek bir şirketmiş gibi işlem görmekte ve aralarındaki hâkimiyet ilişkisinin ekonomik mahiyeti ile işlevsel sonuçları göz ardı edilmemiş olmaktadır. 1900'lerin ilk yıllarından itibaren ülkelerin vergi sistemlerinde yer almaya başlayan toplu vergilendirme yöntemi, şirketler topluluğunun vergisel açıdan kavranması bakımından günümüzde pek çok ülkenin kullandığı bir teknik haline gelmiştir.

Şirketler topluluğu bir ticari örgütlenme biçimi olarak uluslararası ticarette başarı ve yaygınlık kazandıkça bu yapıların ortaya çıkardığı vergisel sorunlar da ülkelerin gündemlerinde daha fazla yer almaktadır. Küresel açıdan bakıldığında, dünya ekonomisinin yaklaşık %65'ini temsil eden ve dünyanın en gelişmiş ekonomilerinin yer aldığı bir organizasyon olan G7 Ülkeleri içerisinde ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Almanya, Fransa,

[202] **Masui,** s. 25.

[203] **Ting,** s. 38.

İtalya, Japonya'dan Kanada dışındaki diğer 6'sı bir toplu vergilendirme rejimi uygulamaktadır.

Kanada'da toplu vergilendirme rejimine ilişkin 1980'lerden beri süren yoğun tartışmalar ve istişare süreçleri ile konu tartışılmıştır[204]. 2009 yılında daha kurumsal bir zarar paylaşımı rejimine geçilmesi ya da bir toplu vergileme rejiminin hayata geçirilmesi amacıyla konu yeniden tartışmaya açılmıştır[205]. 2010 yılında konuya ilişkin bir rapor yayınlanmış ve 2010 yılı Bütçe Kanunu ile . Halihazırda Kanada Hükümeti 2013 Bütçe Kanunu çalışmalarında bu sistemin büyük bir maliyete yol açacağı ve mevzu tarih itibariyle vergi idaresinin önceliği olmadığını duyurulmuştur[206]. [207]

2014 yılına kadar G8 Ülkeleri adını taşıyan bu organizasyon içerisinde yer alan Rusya da 2012 yılından beri toplu vergilendirme rejimini uygulayan ülkeler arasındadır[208]. Rusya rekabetçi bir vergi sistemi meydana getirmek amacıyla toplu vergilendirme esasını benimsemiştir[209]. Ancak Rusya'da 1 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe giren yasal

---

[204] Detaylarına bu çalışmada detaylarına değinilmeyecek olmakla birlikte, Kanada vergi sistemi toplu vergilendirme bakımından ilginç bir örnek teşkil etmektedir. 1932 yılında bir toplu vergilendirme rejimi uygulamaya başlayan ülke 1952 yılında bu sistemden vazgeçmiş, sonraki tarihten günümüze kadar da toplu vergilendirme rejimi benimsenmesi konusunda yoğun olarak tartışma ve çalışmalara sahne olmuştur. Söz konusu tarihsel süreç ve çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Brook, Kim** (2008) "Branch Report Canada": Maisto, Guglielmo (Editör), International and EC Tax Aspects of Group of Companies, IBFD, s.247-277.

[205] Kanada Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı 1985 tarihli rapor için bkz. **Wilson, Michael Holcombe** (1985) A Corporate Loss Transfer System for Canada, Department of Finance, Ottowa. Bu tartışmanın sonucu olarak 2010 yılında kamudan görüş isteme raporu için bkz. **The Taxation of Corporate Groups** (2010) Consultation Paper of the Department of Finance of Canada.

[206] 21 Mart 2013 tarihli Kanada Bütçe Kanunu, "Tax Measures: Supplementary Information and Notices of Ways and Means Motions" başlıklı Ek: 2.

[207] **Donnelly, Maureen/Young, Allister W.** (2011) "Policy Forum: Group Relief for Canadian Corporate Taxpayers—At Last?" Canadian Tax Journal, Vol: 59, No: 2, s. 239–263; **Jeffrey, C. Johns** (2011) "Toward a New System for the Taxation of Corporate Groups in Canada: Has the Time (Finally) Come?" Report of the Proceedings of Sixty-Second Tax Conference, 2010 Tax Conference, Toronto, Canadian Tax Foundation, Vol:35, s.1-33; **Laurin, Alexandre** (2009) Cleaning Up the Books: A Proposal for Rewamping Corporate Group Taxation in Canada, C.D. Howe Institute Commentary, March, No:284,

[208] Rusya Vergi Kanunu'na *Federal Law No. 321-FZ of 16.11.2011* düzenlemesi ile eklenen ilgili maddeler için bkz. Rusya Vergi Kanunu, Bölüm 3.1 m.25.1 - m.25.6.

[209] Bkz. **Troyanskaya, Mariya A.** (2016) "Monitoring of Global Experience of Consolidated Taxation", Mediterranean Jounal of Social Sciences, Vol:7, No:1, s.416; **Kondrashova, Natalia A.** (2016) "Consolidated Group of Taxpayers: Infusion into the Russian Economic Practice", International Journal of Economics and Financial Issues, Vol:6, No:4, s.1677-1683; **Leontieva, Jamila/Klychova, Guzalia/**

düzenlemeye göre, 2018 yılından sonra yeni bir vergi grubu oluşturmak mümkün olmayacaktır[210]. 2018'den önce oluşturulan vergi grupları ise 2023 yılına kadar bu sistemden faydalanmaya devam edebileceklerdir. Son düzenlemelere göre Rusya toplu vergilendirme rejimini bir süreliğine askıya almış olacaktır.

OECD ülkeleri içerisinde 2019 yılında Macaristan ve 2020 yılında Belçika'nın toplu vergilendirme rejimini kabulünden sonra klasik sistemi uygulamaya devam eden OECD ülkeleri Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya, Şili, İsviçre, Türkiye ve Yunanistan'dır. AB üyesi ülkelerden Malta 2020 yılında şirket topluluklarına yönelik bir toplu vergilendirme rejimini uygulamaya koymuştur. AB üyesi ülkelerden Çekya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dan başka Bulgaristan, Hırvatistan, Romanya'da geçerli bir toplu vergilendirme düzenlemesi bulunmamaktadır. AB hukuku açısından bakıldığında; bütün Tek Pazar çapında geçerli olacak bir toplu vergilendirme sistemi kurmayı hedefleyen CCCTB Yönergesi Taslağı'nı yürürlüğe koymakta başarısız olunmasına rağmen, AB Komisyonu bu konudaki kararlılığını BEFIT projesiyle sürdürmektedir[211].

Etkin, adil ve rekabeti destekleyici bir şirket vergilendirmesi hukuku oluşturmak isteyen tüm ülkelerde toplu vergilendirme usulü çeşitli tartışmalarla gündemdedir. Bununla birlikte, yukarıda sayılanlardan başka Ukrayna, Kanada, İsrail, Brezilya, Kolombiya, Arjantin, Güney Afrika, Hong Kong, Çin ve Hindistan halen şirketler topluluğuna yönelik belli bir toplu vergilendirme rejimi düzenlemesi getirmemiş ülkelerdendir. Bu ülkelerden Kanada, Güney Afrika ve Hindistan şirketler topluluğunun vergilendirmesine ilişkin olarak matrah birleşimi (vergi konsolidasyonu) sistemini yürürlüğe koymak için güncel mevzuat çalışmaları yürütmektedir[212].

Kurumlar vergisi bakımından topluluk vergilendirmesi rejimi uygulamamakla birlikte, şirket topluluklarına çeşitli vergisel kolaylıklar sağlayan bazı ülkeler mevcuttur. Bu ülkelerden İsviçre, şirketler topluluğunun vergilendirilmesi noktasında kurumlar vergisi bakımından klasik sistemi uygulayan ülkelerden olmasına rağmen katma değer vergisi

---

Zaugarova, Evgenia/Zakirova, Alsou/ Klychova, Aigul (2018) "Tax System of Consolidated Taxpayers Groups in Russia and Ways of Its Improvement", MATEC Web of Conferences, June, Vol:170, No:01087.

[210] Rusya Meclisi'nin (Devlet Duması'nın) ilgili düzenlemesi için bkz., *Federal Law No: 302-FZ, 03.08.2018*.

[211] BEFIT Taslağı ile ilgili bkz. **EU Commission,** COM (2021) 251, s. 11.

[212] **Masui,** s. 28 ve s. 30.

bakımından hâkim şirket ve bağlı şirketlere matrah birleşimi imkanı vermektedir[213]. Yine bu ülkelerden Hindistan toplu vergilendirme rejimi uygulamasa da şirketler topluluğu içinde gerçekleşen mal ve hizmet aktarımlarını transfer fiyatlandırması düzenlemesinin dışında bırakarak bu türden aktarımlara vergi kolaylığı sağlamaktadır. Çin'de geçerli kurumlar vergisi kurallarına göre ise, yabancı bir şirketin Çin'de ikiden fazla işletmesi varsa bu şirketlere ilişkin olarak belli şartlarla tek bir toplu beyanname verme imkanı sunulmaktadır. İsrail'de sanayi sektöründe faaliyet gösteren şirket toplulukları için belli ölçüde toplu vergilendirme imkanı sunulmaktadır[214].

Türk kurumlar vergisi hukuku açısından bakıldığında, Türkiye'de şirketler topluluğunun vergilendirilmesinde kabul edilen bir toplu vergilendirme düzenlemesi yoktur. Şirketler topluluğunu ilgilendiren iştirak kazancı istisnası, iştirak hissesi satış kazancı istisnası, kontrol edilen yabancı kurum kazancı gibi hususlarda tüzel kişilik teorisinden ayrılarak girişim teorisine uygun bazı hükümler getirilmekle birlikte bu düzenlemeler toplu vergilendirme rejimi oluşturmaktan uzaktır. Türkiye'de, şirket toplulukları bakımından önemli yeri bulunan grup içi mal ve hizmet alım satımları, grup içi borçlanmalar ve grup içi kefalet gibi hususlara yönelik olarak transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ve örtülü sermaye düzenlemeleri mevcuttur. Bahsi geçen bu düzenlemelerle, girişim yaklaşımı belli ölçüde uygulama alanı bulmakta, işletmelerdeki iştirak ve menfaat ilişkilerinin ekonomik mahiyeti vergisel durumda belirleyici olmaktadır.

II. KATKI SİSTEMİ (*GROUP CONTRIBUTION*)

A. KAVRAM

Katkı sistemi olarak adlandırılabilecek "*group contribution"* sisteminin esasını; kâr elde eden şirketler topluluğu üyelerinin, söz konusu kârı, topluluktaki zarar eden şirketlere aktararak vergi yükünü azaltması oluşturmaktadır. Bu sistem, grup katkılarının kullanılarak topluluk içinde kâr ve zararın dengelenmesine imkan vermektedir. Katkı sisteminde kâr ve zararın dengelenmesi topluluk yapısı içinde yer alan şirketler arasında kârların transferi yoluyla olmaktadır. Sonuçta, katkı veren ve alan şirketler arasında bir grup içi borç ilişkisi

[213] **Regli, Florian** (2013) "Grundlagen für die Konzernbesteuerung im Schweizerischen Steuerrecht", (Doktora Tezi), Der Universität St.Gallen Hochschule für Wirtschafts-, Rechts- und Sozialwissenschaften, s. 97.

[214] **DLA Piper Intelligence** <https://www.dlapiperintelligence.com> s.e.t. 23.05.2021.

kurulmaktadır. Bu durumda katkı miktarı, katkı veren şirket için matrahtan indirilebilecek; katkı alan şirket için ise kendi gelir hesabına eklenerek vergi konusu edilecek bir miktar olmaktadır.

Bu sistemde, şirketler topluluğu üyesi şirketlerin her biri birer tüzel kişi olarak ayrı ayrı vergi mükellefidirler. Sistemin temel yaklaşımı şirketlerin ayrı ve bağımsız vergi mükellefleri olmalarıdır. Bu yönüyle vergisel ödev ve sorumluluklarında bir eksilme meydana gelmez. Katkı sisteminde yer alan şirketler topluluğu üyeleri kendi defterlerini ve muhasebe kayıtlarını olağan haliyle tutmaya devam ederler ve hesaplarda bir birleşme olmaz. Vergi dönemi sonunda her bir şirket kendi beyannamesini verir ve vergisini öder. Ödenecek vergide de bir birleşme söz konusu değildir. Şirketlerin ayrı tüzel kişiler ve mükellefler olması hukuki ve vergisel açıdan baskın şekilde devam eder. Bununla birlikte; grup üyesi diğer şirketlere yapılan katkı aktarımlarının, vergi matrahı belirlenirken bir ekonomik bütünlük anlayışı içerisinde dikkate alınmasından dolayı girişim teorisi belli ölçüde kendisine yer bulmaktadır[215].

İskandinav ülkelerinde yaygın olarak kullanılan ve bu nedenle "İskandinav sistemi" de denilen bu sistemi uygulayan İskandinav ülkeleri Finlandiya, Norveç, İsveç'tir. Bu ülkeler dışında bir başka İskandinav ülkesi olan Danimarka ise katkı sistemini benimsememiştir. Bunun yerine Danimarka'da "müşterek vergilendirme (*joint taxation*)" denilen ve ABD ve Fransa'daki toplu vergileme uygulamasına yakın bir sistem geliştirilmiştir. İskandinav ülkelerinden başka; 2017 yılında Belçika, katkı sistemini benimseyen ülkeler arasına dahil olmuştur[216]. Bu çalışmada, katkı sisteminin örneği olarak İsveç katkı sistemi incelenecektir.

Gelişmiş ekonomiler arasında yer alan İsveç, ekonomik büyümesini ve sosyal refahını önemli ölçüde şirketlere yönelik teşvik edici vergi politikalarıyla sağlamıştır[217]. Katkı sistemi olarak adlandırılan toplu vergilendirme yöntemi de bu doğrultuda şirketleri destekleyici ve büyük girişimlerin karşılaştığı vergisel zorlukların aşılmasını kolaylaştırıcı

---

[215] **Ting,** s. 35 ve dn. 85.

[216] 22 Aralık 2017 tarihli Kurumlar Vergisi Reformu Yasası (*Hervorming Vennootschapsbelasting*), 29 Aralık 2017 tarihli Belçika Resmi Gazetesi.

[217] **Wiman, Bertil** (2004) "Branch Report Sweden", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 633.

bir adım olarak öngörülmüştür[218]. Katkı sisteminin tipik uygulayıcılarından olan İsveç'te bu uygulama 1965 yılında yasal zeminde kabul edilmiştir[219]. 1965 öncesinde ise yargı kararları ile şirketlerin transfer fiyatlandırması yoluyla grup vergilendirmesine benzer sonuçlar elde etmesine müsaade edilmiştir[220]. Ancak yasal düzenleme öncesinde şirketlerin hangi şartlarda bu imkandan yararlanacağı belirsizlik taşıdığından, İsveç Gelir Vergisi Kanunu'na (*Inkomstskattelagen-IL*) "grup katkıları (*koncernbidrag*)" başlığıyla eklenen 35. Bölüm'le katkı sistemi düzenlenmeye kavuşturulmuştur[221].

İsveç'te uygulanan katkı sisteminin temel amacı bir ekonomik faaliyetin tek bir tüzel kişi çatısı altında gerçekleştirilmesi ile bir şirketler topluluğu bünyesinde gerçekleştirilmesi arasında vergi yönünden bir farklılığa yer vermeyip vergisel tarafsızlığı sağlamaktır[222]. Esasen İsveç'te 1965 yılındaki düzenlemeyle iki ayrı toplu vergilendirme usulü öngörülmüştür. Bunlardan biri katkı sistemi (*koncernbidrag)* diğeri ise aracı işletme (*kommissionärsföretag*) sistemidir. Ancak aracı işletme sistemi, karmaşık ve işleyişi zor kuralları nedeniyle fazla rağbet görmemiştir ve çok az uygulanma imkanı bulmuştur[223]. Katkı sistemi ise hem aracı işletme sistemine nazaran hem de diğer ülkelerde uygulanan toplu vergilendirme rejimlerine nazaran çok geniş bir ilgi görmüştür. Bu sisteme yoğun ilginin sebebi olarak sistemin şirketlerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılaması ve uygulanmasının nispeten daha basit olması gösterilmektedir[224].

Katkı sisteminde hâkim şirketin ve onun bağlı şirketlerinin tüm gelirlerinin bir arada gösterildiği birleşik gelir beyanı uygulaması yoktur. Bunun yerine grup içerisinde kâr ve zararların üyeler arasında el değiştirmesi ile vergisel açıdan "nötr" bir durumun oluşması sağlanır. Söz konusu katkıya dayalı rejim, şirketlerin geliri üzerinden alınan tek vergi durumunda olan gelir vergisi (*inkomstskatte*) bakımından sonuç doğurmaktadır. Bununla

---

[218] **Morris, Benjamin A.W.** (2010) "The Swedish Group Taxation Regime and EU Law", (Yüksek Lisans Tezi), Lund University Faculty of Law, s. 31.

[219] **Masui,** s. 30.

[220] **Lindbäck, Jonny** (2006) "The Swedish Group Taxation Regime and Its Conformity with EC Law", (Yüksek Lisans Tezi), Stockholm School of Economics, Depatment of Accounting and Business Law, s.13.

[221] Bkz. Inkomstskattelagen (1999:1229), IL, Kapital 35.

[222] **Wiman,** s. 635.

[223] Age, s. 636.

[224] **Rosenberger, Florian** (2005) "Gruppenbesteuerungssysteme im Internationalen Vergleich": Quantschnigg, Peter/Achatz, Markus/Haidenthaler, Ernst/Trenkwalder, Verena/Tumpel, Michael (Editörler) Gruppenbesteuerung-Kommentar, Vienna, Linde Verlag, s. 508.

birlikte, İsveç Katma Değer Vergisi Kanunu'nda (*Mervärdesskattelag-ML*) şirket topluluklarına katma değer vergisine ilişkin bir vergi grubu (*mervärdesskattegrupper)* oluşturabilmeleri imkanı tanınmıştır (ML Bölüm 6a).

B. KAPSAM

İsveç'te şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğüne sonuç bağlayan ve topluluğun yapısına uygun olarak kurgulanmış katkı sisteminin öngördüğü vergilendirme kurallarından yararlanmak için şirketlerin taşıması gereken bazı nitelikler vardır. İsveç vergi hukuku kurallarına göre katkı sisteminden yararlanmak için bir vergi grubu oluşturmak isteyen işletmeler, kanunda belirtilen hukuki biçimlerden birinde kurulmuş olmalıdır. Bir şirketin hâkim şirket olarak vergi grubunda yer alabilmesi için anonim şirket, limited şirket, kooperatif şirket veya tröst olması gerekmektedir (IL Bölüm 35, m.2) . Bağlı şirket kategorisinde grup üyesi olabilmek içinse anonim şirket, limited şirket veya kooperatif şirket türünde bir şirket olunmalıdır. İstisnai bir durum olarak yatırım şirketleri ve yapı kooperatifleri toplu vergilendirme rejiminin dışında tutulmuştur. Zira yatırım şirketleri ve yapı kooperatiflerine uygulanan ayrı vergilendirme kuralları bulunmaktadır[225].

Toplu vergilendirme rejimi, önceleri İsveç mukimi şirketlere has kılınmış ve yabancı şirketler bu uygulamanın dışında tutulmuştur[226]. Daha sonraları AB hukukundaki gelişmelere paralel olarak[227] bu katı uygulama İsveç Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen bir hükümle yumuşatılmıştır[228]. Eklenen bu hükme göre, İsveç mukimi şirketler dışında Avrupa Ekonomik Alanı'nda (*European Economic Area-EEA*)[229] mukim olan şirketler ile İsveç'in ayrımcılık yasağı içeren çifte vergilendirme anlaşmasının bulunduğu ülkelerde mukim olan şirketler belirli şartlarla vergi grubunun kapsamı içerisine alınabilmektedir (IL Bölüm 35, m.2a).

---

[225] **Wiman,** s. 635.

[226] İsveç hukukuna göre bir şirketin İsveç mukimi olabilmesi için İsveç sınırları içerisinde kurulması bunun için de İsveç kanunlarına tabi olması gerekmektedir (IL Bölüm 2, m.5; IL Bölüm 6, m.3).

[227] Bkz. CJEU, X AB ve Y AB Kararı (C-200/98).

[228] Bkz. IL Bölüm 35, m.2a.

[229] Avrupa Ekonomik Alanı, AB Tek Pazarı'nın sınırlarını Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association- EFTA) üyesi olan ülkeleri de kapsayacak şekilde genişleten, uluslararası anlaşmaya dayalı bir ekonomik işbirliği bölgesidir. Bu sayede EFTA üyesi Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn ülkeleri de AB Tek Pazarı'nın bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Katkıların İsveç'te vergilendirilebilir kalmasını sağlamak üzere vergi grubunda yer alacak şirketlerin hepsinin kural olarak İsveç'te vergiye tabi şirketler olması aranmaktadır[230]. Katkı alan şirketin kazançları çifte vergilendirme anlaşması yoluyla dahi olsa vergiden istisna edilmemiş olmalıdır. Bu kapsamda, İsveç'le aralarında çifte vergilendirme anlaşması bulunan bir devletin mukimi olarak kazançları İsveç'te kurumlar vergisinden istisna edilmiş bir şirket katkı alamayacaktır.

Bahsedilen bu duruma, çift yerleşimli şirketler açısından bir istisna öngörülmüştür. Buna göre, yönetim merkezi Avrupa Ekonomik Alanı'nda yer alan ülkelerden birinde bulunan şirketler, İsveç'te daimi işyerlerinin mevcut olması şartıyla katkıya dayalı bu vergi rejiminde katkı alan şirket konumunda olabilmektedirler[231]. Burada da görüldüğü gibi İsveç devleti kendi sınırları içerisinde vergilendirme hakkına sahip olduğu bir kazancın başka devlete aktarılmasına müsaade etmemektedir[232]. Bu durum İsveç katkı sisteminin çokuluslu ticari faaliyetleri kapsamak bakımından hem OECD Model Vergi Anlaşması'nın m.24/f.5 hükmüyle hem de ABAD'ın iş kurma hakkına yönelik içtihatlarıyla ters düşmektedir[233].

C. ŞARTLAR

Katkı sistemi; hâkim şirket ile bağlı şirketler arasında, bağlı şirketlerin kendi aralarında ya da hâkim şirket ve dolaylı bağlı şirketleri (*second tier subsidiaries/sub-subsidiaries*)[234] arasında bir vergi grubu oluşturulmasına imkan tanımaktadır. Söz konusu vergi grubunun kapsamına girmek üzere gerekli nitelikleri taşıyan şirketlerin ayrıca taşıması gereken başka birtakım şartlar bulunmaktadır.

Vergi grubuna dahil olabilmek için gerekli şartlardan ilki, grupta yer alan hâkim şirketin bağlı şirketler üzerindeki sermaye payının en az %90 olmasıdır. Bazı özel durumlarda Bakanlar Kurulu'nun daha düşük bir katılım oranı şartı belirleme yetkisi vardır (IL Bölüm 35, m.8). Hâkim şirketin bağlı şirketlerde bulunan oy hakkının veyahut kâr

---

230 **Lindbäck,** s. 14 ve 32.

231 **Rosenberger,** s. 508.

232 **Lindbäck,** s. 33.

233 Bkz. ABAD'ın *Marks & Spencer* (C-446/03), *Oy AA* (C-231/05), *Société Papillon* (C-148/07), *Groupe Steria* (C-386/14) kararları.

234 Dolaylı hakimiyet hallerine ilişkin olarak İngilizce literatürde kullanılan "*second tier subsidiaries" ya da "sub-subsidiaries"* terimlerine karşılık olarak, bu çalışmada "dolaylı bağlı şirket" ve "alt-bağlı şirket" ifadeleri aynı anlamda olmak üzere kullanılmaktadır.

payının vergi grubuna dahil olma bakımından bir etkisi yoktur. Katkı sisteminde hâkimiyet olgusu sadece sermayeye sahip olmak ölçüsüyle değerlendirilmiştir. Bu hususta vergi hukuku kuralları kendine özgü bir sınırlandırma yaparak şirketler hukuku kurallarından ayrılmıştır[235].

Hâkim şirketin elinde tuttuğu sermaye payına, kural olarak, doğrudan bir şekilde sahip olması gerekmektedir. Ancak ABAD'ın verdiği *X AB* ve *Y AB* kararından sonra bu konuda bir değişikliğe gidilmiştir[236]. Bu doğrultuda, dolaylı yoldan elde bulundurulan sermaye payları da toplu vergilendirme rejimine dahil olabilmek açısından bazı şartları sağlamak kaydıyla dikkate alınmaya başlanmıştır. Buna göre, hâkim şirketin dolaylı şekilde hisselerini elinde bulundurduğu bir bağlı şirketin vergi grubuna dahil olabilmesi için hâkim şirketin diğer bağlı şirketler aracılığıyla da olsa "dolaylı bağlı şirket hisselerinin tamamına" sahip olması gerekmektedir[237].

Bir diğer şart olarak, vergi grubuna dahil olacak bağlı şirketin hisselerinin ilgili vergi dönemi boyunca hâkim şirketin elinde kalması gerekmektedir. Yıl boyunca hâkimiyet ilişkisinin herhangi bir şekilde ortadan kalkması halinde toplu vergileme imkanından yararlanılamaz. Ancak bağlı şirketin hisselerinin grup içinde el değiştirmesi ve grubun rejimden yararlanma şartlarını devam ettirmesi durumunda katkı sisteminden yararlanmaya devam edilebilmektedir[238].

Katkı sistemine dahil olmak şirket toplulukları için bir zorunluluk teşkil etmemektedir. Hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisi içerisinde olan şirketler, vergi grubu oluşturmak noktasında kendileri karar verebilmektedirler. Katkı sistemi kapsamında bir vergi grubu oluşturmak için her vergi döneminde ayrıca başvuru yapılması gerekmektedir. Şirketler topluluğunda yer alan bütün şirketlerin sisteme dahil olması da şart değildir. Bu şekilde, hangi üyelerin vergi grubu içerisinde yer alacağına, hangilerinin vergi grubu dışında kalacağına şirketler topluluğu içerisinde karar verilerek bir vergi planlaması yapma imkanı elde edilmektedir[239].

---

[235] 1965 yılında getirilen katkı sistemi kuralları o zamanki haliyle İsveç Ticaret Kanunu'nun şirketler topluluğu tanımını kabul ettiğinden oy ve başka yollarla hâkimiyet kurulmasından bahsedilmemiştir. Sonraki yıllarda Ticaret Kanunu'nundaki tanım değişmesine rağmen İsveç Gelir Vergisi Kanunu'ndaki tanım aynı kalmıştır.

[236] CJEU, 18 November 1999, C-200/98, *X AB and Y AB*.

[237] **Wiman,** s. 645.

[238] **Koppensteiner, Doris** (2006) "General Aspects of Tax Consolidation (Conditions, Consequences)", (Yüksek Lisans Tezi), Wirtschaftsuniversität Wien, Institut für Österreichisches und Internationales Steuerrecht, s. 10.

[239] **Rosenberger,** s. 509.

Şirketler topluluğu üyelerinden herhangi ikisi katkı sisteminden yararlanmak üzere anlaşarak başvuruda bulunabilirler. Daha sonradan bu vergi grubuna dahil olmak isteyen şirketler topluluğu üyeleri de, şartları taşıyorlarsa, bir başvuruyla sisteme dahil olabilirler. Sistemin işleyişi vergi dönemi esasına göre olduğu için başvurular bir vergi dönemine ilişkindir ve vergi dönemi bittiğinde geçerliliği kendiliğinden sona erer[240].

Sistemden çıkmaya ilişkinse herhangi bir kural öngörülmemiştir. Gelecek vergi döneminde sistemden yararlanmak için yeni bir başvuru yapılması gereklidir. Vergi grubunda kaç vergi dönemi kalınacağına ilişkin asgari bir dönem şartı da belirlenmemiştir.

Katkı sisteminde, her bir şirket bağımsız varlığını koruduğu için vergi grubu oluşturan şirketler ayrı ayrı vergi beyannamelerini vermeye devam ederler. Grup içerisinde yer alan şirketlerden biri, bir diğerine katkı gönderirse; bu durum her iki şirketin muhasebe kayıtlarında ve vergi beyannamesinde açıkça gösterilir, aktarılan katkı miktarı bu şekilde vergiye konu edilir (IL Bölüm 35 m.3/f.2). Ayrıca, bir şirketten diğerine katkı yapılabilmesi için katkı alan şirketin zarar etmesi şartı bulunmamaktadır.

D. SONUÇLAR

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar

İsveç'te şirket zararlarının vergi matrahına yansıtılması bakımından genel kural olarak ileriye dönük zarar mahsubu sistemi bulunmaktadır (IL Bölüm 40). Zararların geriye dönük mahsubu ise bazı istisnalar dışında genel olarak mümkün değildir. Şirketler topluluğunda yer alan şirketler zarar indirimine ilişkin genel kurallardan yararlanabildikleri gibi katkı sisteminin sunduğu kâr ve zararların dengelenmesi imkanından da yararlanabilirler.

Katkı sisteminde yer alan şirketler hukuki bağımsızlıklarını kaybetmezler, aynı zamanda vergi hukuku açısından mükellefiyetlerini de korurlar. Bu nedenle, hem hâkim şirket hem de bağlı şirketler kendi defter ve hesaplarını ayrı ayrı tutmaya devam ederler. Vergi grubunda yer almak muhasebe hesaplarında birleşme sonucunu doğurmaz. Her şirketin ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarı kendi muhasebe kayıtlarına göre ve diğer vergi grubu üyelerinden bağımsız şekilde tespit edilir.

[240] **Wiman,** s. 636.

Katkı sisteminde, aktarılan malvarlığı değeri devreden şirket için vergiden indirilebilir bir miktar iken devralan şirket için vergisi ödenmesi gereken bir kazanç anlamına gelmektedir[241]. Devralan şirket genellikle ilgili vergi dönemi için zarar etmiş bir şirket olduğundan aktarılan miktara ilişkin vergi ödeme yükümlülüğü oluşmaz. Ancak, vergi grubu üyeleri arasında katkı aktarılabilmesi için katkı alan şirketin mutlaka zarar etmesi gerekmez. Ayrıca katkının matrahtan indirilebilmesi ya da matraha eklenebilmesi için katkının muhasebe kayıtlarında gelir veya zarar biçiminde sınıflandırılması veya kaydedilmesi gerekmez[242].

Katkı gönderen şirketin vergi borcu, aktardığı kazanca ilişkin hesaplanacak kurumlar vergisi miktarı kadar azalır ve katkı gönderen şirket vergi idaresine bununla ilgili bir ödeme yapmaz. Bununla birlikte, aktarılan katkıların vergi matrahından indirilebilir olması bunların aktaran şirket bakımından gelirin elde edilmesi için yapılmış bir masraf veyahut gelirin sürdürülmesi için katlanılmış bir maliyet olduğu anlamına gelmez (IL Bölüm 35, m.1/f.2). Aktarılan kazanca ait verginin ödenmesiyle ilgili yükümlülükler katkı alan şirkete geçmektedir, ancak katkı alan şirket de aktarılan kazançla mevcut zararını dengelemektedir. Sistemin temel amacı, yürütülen ticari faaliyet tek bir şirket bünyesinde sürdürülseydi katlanılacak olan vergi yükü ne olacak idiyse, şirketler topluluğu bünyesinde gerçekleştirilen aynı faaliyet nedeniyle şirketleri daha az veya daha fazla vergiye maruz bırakmamaktır[243]. Sonuç olarak, şirketler topluluğu içerisinde elde edilen kazancın vergisi vergi idaresine ödenmek yerine grup içi finansmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Vergi grubu üyelerinin birbirlerine yaptıkları katkılar kâr ve zararın grup içinde dağıtılmasına imkan vermektedir. Bu yolla; kâr eden bir şirketin kârı, zarar eden bir şirkete aktarılabilmektedir. Söz konusu katkılar katkı veren şirket için matrahtan indirilebilir bir miktar anlamına gelmektedir. Katkı alan şirket nezdinde ise bu katkılar vergiye konu olacaktır. Bu şekilde bir katkı ile birlikte vergi grubunda yer alan şirketlerin cari yıl için vergi matrahlarını azaltmaları mümkün olmaktadır. Dolayısıyla şirketler topluluğu katkı sisteminden yararlanan üyeleri vasıtasıyla toplam vergi yükünü azaltmış olmaktadır.

Kâr ve zararların grup içinde dengelenmesi imkanından yararlanmak için en önemli şartlardan birisi vergi grubundaki şirketin ilgili vergi dönemi boyunca grupta yer almış

---

[241] **Wiman,** s. 636.

[242] Age, s. 636.

[243] **Morris,** s. 31.

olmasıdır. Tam bir vergi dönemi dolmadan gruptan çıkan şirket veya vergi dönemi başladıktan sonra gruba dahil olan şirket o dönem için kâr ve zararın dengelenmesi imkanından yararlanamaz. Katkı sisteminin şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğüne sonuç bağlayan yapısının çeşitli yollarla zedelenmesi bu türden kurallarla engellenmektedir[244]. Pay sahipliğinde veya grup yapısında meydana gelecek değişiklikler vergi grubunun ekonomik bütünlüğünde farklılık meydana getirmekteyse katkı sisteminden yararlanma imkanı da ortadan kalkacaktır (IL Bölüm 35, m.7).

Yabancı ülkede gerçekleşen zararlar bakımından değerlendirildiğinde, İsveç şirketlerinin zarar eden bir yabancı şirkete katkı aktarması mümkün değildir. Başka deyişle, katkı alan şirket her hâlükârda İsveç şirketi olmalı, yabancı bir şirket olmamalıdır. İsveç gelir vergisi hukuku bakımından yabancı şirket, İsveç'te kurulmamış ve yönetim merkezi de İsveç sınırları dışında bulunan şirketleri ifade etmektedir[245]. Katkı gönderen veya alan şirketlerden birisi Avrupa Ekonomik Alanı sınırları içinde olsa bile bu durum değişmeyecek, katkı alan şirket İsveç'e vergi ödeme yükümlülüğü bulunan bir şirket olmadıkça aktarılan katkıyı matrahtan indirmek mümkün olmayacaktır (IL Bölüm 35, m.2a).

İsveç vergi sisteminde, şirketler topluluğunun yurtiçinde uğradığı zararların topluluk içinde dengelenmesi yönünde katkı sisteminden başka imkanlar da mevcuttur. Buna göre, sermaye kaybına uğrayan grup üyesi şirket bu zararı çeşitli nedenlerle indirme imkanı elde edememişse gruptaki bir başka şirkete bu zararını aktarabilir (IL Bölüm 48, m.26). Bundan başka, iştirak kazancı istisnası gibi şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğünü göz önünde bulunduran düzenlemeler de İsveç vergi mevzuatında bulunmaktadır. Şirketler topluluğunda zararların mahsubu açısından katkı sisteminin sunduğu imkanlar dışında vergi sisteminde yer alan zarar mahsubuna yönelik genel kurallar da vergi grubunda yer alan şirketler bakımından geçerliliğini sürdürmektedir.

Yurtdışı zararların dengelenmesi açısından bakıldığında katkı sistemi uluslararası ticari faaliyetler yönünden uygulanmaya elverişli kurallar sunmamaktadır. Katkı sisteminin ulusal özellikleri ağır basmakta ve İsveç'in vergi mükellefi olmayan yabancı şirketler katkı aktarımı imkanından yararlanamamaktadır. Bununla birlikte, İsveçli bir hâkim şirketin İsveç dışındaki bağlı şirketlerinin zarar etmesi durumunda bu yurtdışı zararların İsveç'teki hâkim şirkete aktarılabilmesi için "*koncernavdrag*" denilen bir zarar indirimi imkanı tanınmıştır

[244] **Wiman,** s. 639.

[245] Bkz. IL Bölüm 1, m.5a ve Bölüm 6, m.3.

(IL Bölüm 35a). Bu imkanla belirli şartlarla yurtdışındaki bağlı şirketlerin yurtdışı zararlarının İsveç'teki hâkim şirketin vergi matrahından mahsubu gerçekleştirilebilmektedir.

İsveç vergi hukukuna 2010 yılında getirilen bu hükümler katkı sisteminin yanında Birleşik Krallık'takine benzer bir zarar indirimi sisteminin uygulanmasına da imkan vermektedir. Katkı sisteminden başka ayrıca şirketler topluluğunun yurtdışı zararlarının mahsubuna yönelik özel bir düzenleme yürürlüğe konulması ABAD'ın *Marks & Spencer* ve *Oy AA* kararlarının etkisiyle olmuştur[246]. AB hukukuna uyum amacıyla getirilen düzenlemede bahsedilen ABAD kararlarının mümkün olduğunca dar şekilde yorumlanarak İsveç vergi idaresinin gelir kaybına uğramaması sağlanmaya çalışılmıştır[247].

Düzenleme öncesinde İsveç Yüksek İdare Mahkemesi yurtdışındaki bağlı şirketlerin zararlarının İsveç'teki vergi matrahından indirilmesine müsaade edebiliyordu[248]. Ancak düzenlemeyle bu durum sınırlandırılmış ve katı kurallara bağlanmıştır. Buna göre, yurtdışındaki bağlı şirketle ilgili zararın indirilebilmesi için bağlı şirketin iflas vb. sebeplerle tasfiye edilmiş vaziyette olması gerekmektedir. Başka deyişle, olağan hallerde yurtdışındaki bağlı şirket zararlarının İsveç'teki şirketlere aktarılması mümkün değildir.

İndirilecek zarar miktarı bağlı şirketin son vergi dönemindeki zarar miktarından ve hâkim şirketin ilgili vergi dönemindeki vergi matrahından fazla olamaz (IL Bölüm 35, m.7/f.1). Söz konusu bağlı şirketin grup üyelerine gönderdiği bir katkı varsa bu miktar da hâkim şirketin indirebileceği rakamdan çıkarılır (IL Bölüm 35, m.7/f.2*)*. Bunlardan başka, indirim imkanını kullanabilmek için hâkim şirketin bağlı şirketin sermayesine en az %90 oranında ve doğrudan doğruya sahip olması gerekmektedir. İsveç'in yurtdışı zararların mahsubuna ilişkin getirdiği bu kurallar, AB vergi hukukuna uyum sağlama zorunluluğuyla getirilmiş olmasına rağmen öngördüğü karmaşık ve sıkı şartlar nedeniyle hem uygulanması kolay olmayan hem de ABAD'ın içtihatlarıyla bağdaşmayan bir zarar indirimi rejimi oluşturmuştur[249].

---

[246] **Morris**, s. 32.

[247] Age, s. 32.

[248] Age, s. 33.

[249] Bkz. ABAD'ın *Marks & Spencer* (C-446/03), *Oy AA* (C-231/05), *Société Papillon* (C-148/07), *Groupe Steria* (C-386/14) kararları.

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar

Şirketler topluluğu içerisinde gerçekleşen mal ve hizmet devirlerinin transfer fiyatlandırması kuralları gereğince yapılması İsveç'te genel kural olarak kabul edilmiştir. İsveç vergi hukuku, transfer fiyatlandırması yaklaşımı bakımından OECD Model Vergi Anlaşması'nı esas almıştır ve büyük çoğunlukla Model Anlaşma ile uyumludur. Bu doğrultuda, şirketler topluluğu içerisinde bir şirketten diğerine gönderilen katkılar transfer fiyatlandırmasının konusunu teşkil edecek bir kazanç aktarımı olmaktadır.

Kârın bir kısmının veya tamamının bir başka şirkete katkı olarak verilmesi katkı veren şirket bakımından bir vergi indirimi anlamına gelse de bir başka açıdan belli bir malvarlığını başka şirkete aktarması anlamına da gelir. İsveç'teki yaygın uygulamada şirketler bu malvarlığı transferini grup içi borçlanma yoluyla yapmaktadırlar[250]. Katkı sisteminde yer alan şirketin vergi grubundaki bir başka şirkete katkı aktarması teknik anlamıyla bir malvarlığı aktarımıdır. Katkı gönderen şirket aktarıma konu olan malvarlığı değerini hukuki tüm sonuçlarıyla fiili olarak devreder. Başka deyişle, devir tam ve gerçek bir devirdir. Aksi takdirde, gerçek bir malvarlığı transferi yoksa, katkı sisteminin sağladığı matrahtan indirim ve diğer imkanlardan faydalanılamaz[251].

Bahsedilen şartları sağlayan bir katkı aktarımı gerçekleştiğinde, aktarılan malvarlığı değeri ile ilgili vergisel yükümlülükler devralan şirkete geçmektedir. Katkı aktarımı genellikle bir miktar paranın devralan şirkete transferi biçiminde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, para dışında malvarlığı aktarımları da mümkün olabilmektedir. Bu durumda, aktarılan malvarlığının parasal değeri devreden şirket tarafından verilmiş bir borç olarak kabul edilir ve devralan şirket kayıtlarında ödenecek borç olarak ilgili hesaba kaydedilir[252]. Katkı aktarımı sistemi vergisel bir düzenleme olmakla birlikte İsveç'teki ticari hayatın kendi işleyişi bağlamında şirketler bakımından farklı amaçlarla katkı aktarımları yapılabilmektedir. Devredenin bağlı şirket, devralanın hâkim şirket olduğu bir durumda katkı aktarımı kâr dağıtımı olarak değerlendirilirken; devredenin hâkim şirket, devralanın bağlı şirket olduğu durumda katkı aktarımı sermayeye katkı olarak değerlendirilebilmektedir[253].

---

[250] **Masui,** s. 30.

[251] **Wiman,** s. 636.

[252] Age, s. 636.

[253] **Lindbäck,** s. 14.

Katkı sistemine göre, vergi grubu içerisindeki şirketler arasında yapılan malvarlığı aktarımları vergiye tabidir. Grup içi kazanç aktarımlarının vergilendirilmesi bakımından katkı sistemi özel bir sonuç doğurmamaktadır. Bununla birlikte, İsveç'teki katkı sisteminde grup içi kazanç aktarımları bakımından belli durumlarda verginin etkisini azaltmak mümkündür. İsveç vergi sisteminde transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal değer ilkesi geçerli olmasına rağmen bazı durumlarda piyasa satış fiyatına göre emsal değerden değil maliyet fiyatı üzerinden aktarım yapılabilmesi imkanı getirilmiştir. Bunlardan başka, diğer şirketler için geçerli olan vergisiz birleşme ve bölünme kuralları vergi grubunda yer alan şirketler için de geçerlidir. Bu gibi durumlarda varlıkların vergisiz şekilde bir şirketten diğerine aktarılması mümkün olmaktadır.

Yurtdışında bulunan bağlı şirketlerden aktarılan katkılar transfer fiyatlandırması kurallarına tabi olduğu gibi kontrol edilen yabancı kurumdan elde edilen bu kazançlar bir vergi önlemi olarak ayrıca gözden geçirilmektedir (IL Bölüm 39a). Buna göre, yabancı bağlı şirket bulunduğu ülkede belli bir seviyeden daha düşük oranda vergi ödemişse veya bulunduğu ülke kara listede yer alan bir ülke ise; İsveç'te bulunan hâkim şirket, yabancı bağlı şirketten aldığı katkı ve diğer kazançlardan dolayı İsveç'te vergi ödemek durumundadır[254]. Katkı sisteminden tamamen bağımsız olarak, yurtdışında bulunan bağlı şirketlerden %25 veya daha fazla sermayesine veya oy hakkına sahip olunanları "kontrol edilen şirket" olarak tanımlanmaktadır. Kontrol edilen şirket uygulamasında sermaye ve oy haklarının mutlaka doğrudan doğruya elde bulundurulması gerekmez, dolaylı olarak sahip olunması da yeterlidir.

[254] İsveç'te kurumlar vergisi oranı %26.3'tür. Yabancı bağlı şirketin düşük oranda vergilendirilmiş sayılmaması içinse kazancının en az %14.5 oranında vergilendirilmiş olması gerekmektedir. Bkz. **Morris,** s. 33.

Tablo 1: Katkı Sistemini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti

Katkı rejimi uygulayan ülkeler	Zararların grup içinde dengelenmesine izin veriliyor mu?			Grup içi varlık aktarımlarının vergi dışı bırakılması imkanı var mı?
	Yurtiçi zararlar için	Yurtdışı zararlar için		
		AB/AEA Ülkeleri	Diğer Ülkeler	
İsveç	✓	✓		✓
Finlandiya	✓	✓		
Norveç	✓	✓		✓
Belçika	✓	✓		

III. ZARAR PAYLAŞIMI SİSTEMİ (*GROUP RELIEF*)

A. KAVRAM

Zarar paylaşımı sistemi olarak adlandırılabilecek "*group relief*" sisteminde kâr ve zarar dengelemesi, katkı aktarımı sisteminin aksine, malvarlığında yer alan aktif değerlerin değil pasif bir değer olan zararların topluluk şirketleri arasında aktarımı yoluyla olmaktadır. Türkçe literatürde "feragat sistemi" olarak da isimlendirilen[255] bu sisteme karakteristiğini veren ana özellik, belli bir vergilendirme dönemine ilişkin zararların topluluk üyesi şirketler arasında transfer edilebilmesidir.

Zarar paylaşımı rejiminin temel hedefi şirketler topluluğu içinde zararı devralıp kurumlar vergisi matrahından indirim konusu yapan şirketin vergi borcunu azaltmaktır. Bu yöntemle, şirketler topluluğunun ekonomik faaliyetleri sırasında ortaya çıkan zararların topluluğun oluşturduğu ekonomik bütünlüğe ait olduğu kabul edilmekte ve topluluk bünyesinde mahsubuna izin verilmektedir. Böylelikle, şirketler topluluğunun katlanacağı vergi yükünün gerçeğe uygun biçimde topluluk şirketleri arasında dağıtılması mümkün olmaktadır.

[255] Bu çalışmada "feragat sistemi" isimlendirmesi yerine "zarar paylaşımı sistemi" ifadesi kullanılmaktadır. Zira "zarar paylaşımı" bahse konu toplu vergilendirme usulünün içeriği bakımından daha açıklayıcı bir nitelendirme olmaktadır. "Feragat" biçiminde kullanım için bkz**. Eyüpgiller,** s. 80.

Bu sistemi halihazırda uygulayan ülkeler Birleşik Krallık, Singapur, İrlanda, Malezya, Yeni Zelanda, Güney Kıbrıs'tır[256]. Zarar paylaşımı, genellikle Anglo-Sakson hukuk sistemine yakın ülkelerde benimsenmiş bir yöntemdir. Sistemi uygulayan ülkelerden Yeni Zelanda "zarar gruplandırması" yöntemiyle zarar paylaşımı sistemini uygularken buna ek olarak 1993 yılında bir başka toplu vergilendirme yöntemi olan matrah birleşimi (vergi konsolidasyonu) sistemini de aynı anda uygulamaya başlamıştır. Zarar paylaşımı sistemini geçmişte uygulamış olan Avustralya 2003 yılında zarar paylaşımı sistemini terk ederek matrah birleşimi sistemini uygulamaya başlamıştır[257]. Şirketler topluluğu bakımından zarar paylaşımına imkan veren ülkelerden olan Malta, bu sistemi 2019 yılında bırakarak matrah birleşimi sistemine geçmiştir[258].

Zarar paylaşımı sistemini uygulayan ülkelerin başında 1965 yılında bu yöntemi yürürlüğe koyan Birleşik Krallık gelmektedir. Birleşik Krallık kurumlar vergisi hukukunda zarar paylaşımı sisteminden başka, toplu vergilendirme usulünü benimseyen "*consortium*" isimli bir yöntem daha bulunmaktadır[259]. Zarar paylaşımı ve *consortium* yöntemlerine ek olarak sermaye kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin "*capital gains group*" şeklinde ifade edilen ve grup içi kazanç dağıtımlarını vergiden istisna tutan ayrı bir rejim de şirket toplulukları yönünden uygulama alanı bulmaktadır.

Zarar paylaşımı sistemi, vergi grubu üyelerine zararlarını birbirlerine aktarabilmeleri imkanı tanımaktadır. Şirketler topluluğunda yer alan şirketlerden belirli şartları sağlayan üyeler birlikte bir vergi grubu oluşturabilmektedir. Zarar paylaşımı sisteminin sonucu, zararların yalnızca muhasebesel anlamda bir diğer şirkete aktarılmasıdır. Hesaplarda bir birleşme olmaz, vergi grubunda yer alan her bir şirket kendi defter ve kayıtlarını tutmaya devam eder. Her bir şirket vergi dönemi sonunda kendi beyannamesini verir ve vergi grubu adına topluca bir vergi beyannamesi verilmesi söz konusu olmaz.

Zarar paylaşımı sisteminde klasik tüzel kişilik yaklaşımı ağırlığını korumakta ve tüzel kişi şirketler ayrı ayrı vergi mükellefiyetlerini sürdürmektedirler. Ancak şirketler topluluğu

---

256 **Ting,** s. 53.

257 **Masui,** s. 30.

258 Bkz. Consolidated Group (Income Tax) Rules (L.N. 110 of 2019) ve Maltese Income Tax Act, Chapter 123.

259 *Consortium* rejimi en fazla 20 şirketten oluşan ve her üyenin bir diğer üyeyle en az %5 katılım oranında ortaklığının gerektiği bir ticari organizasyon biçimidir. Bu rejimin uygulaması zarar paylaşımı sistemine nazaran daha azdır. *Consortium* rejimi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. *Corporation Tax Act 2010* Bölüm 6.

üyesi bir şirketin vergisel ve ekonomik durumunun topluluk üyesi bir başka şirketin vergi matrahını etkilemesine izin verilmesinden dolayı girişim teorisi önemli ölçüde kendisine yer bulmaktadır[260].

2010 tarihli Birleşik Krallık Kurumlar Vergisi Kanunu (*Corporation Tax Act 2010*-CTA 2010) Bölüm 5'te düzenlenen zarar paylaşımı rejimi, şirketler topluluğuna özgü zarar indirimi kurallarıyla topluluk içinde bir vergi grubu oluşturulmasına imkan vermektedir. Bu yolla, şirketler topluluğunun faaliyetleri sırasında gerçekleşen zararların bütün grup tarafından üstlenilmesi sağlanmaktadır. Kurumlar vergisi yanında katma değer vergisi ve damga vergisi gibi başka bazı vergi türlerinde de toplu vergilendirme yöntemine başvurulabilmektedir. Katma değer vergisine ilişkin olarak Birleşik Krallık Katma Değer Vergisi Kanunu (*Value Added Tax Act)* 43 ve 43A maddelerinde toplu vergilendirmeye imkan tanınmıştır[261].

B. KAPSAM

Zarar paylaşımı sistemine dahil olmak tamamen şirketlerin kendi inisiyatiflerine bırakılmıştır, sisteme katılmak için herhangi bir zorunluluk yoktur. Kural olarak; zararı devralan şirket, vergi beyannamesinde bu zararları kullanmak üzere zarar aktarımı sisteminden yararlanmak istediğini vergi idaresine bildirmelidir. Ancak bu durumun aksi kararlaştırılıp vergi grubu içerisinde bir üyenin gerekli bildirimleri yapmakla görevlendirilmesi de mümkündür.

Zararını devredecek şirket, zararlarını vergi grubu üyeleri arasında belli oranlarda paylaştırma imkanına sahiptir. Ayrıca sistemden yararlanmak için başvuru yapıldıktan sonra talebin geri çekilmesine izin verilmektedir[262].

Birleşik Krallık vergi hukuku kurallarına göre bir vergi grubu oluşturmak için en az iki şirketin bulunması gereklidir. Sistem sadece şirketlere özgü olup şirketlerin türüne ilişkin

---

[260] Birleşik Krallık'ta 1 Nisan 2020 tarihinde yürürlüğe konulan dijital hizmet vergisine ilişkin bir düzenlemede, bu vergiye ilişkin mükellefiyet ölçüleri hizmeti yürüten şirketin üyesi bulunduğu şirketler topluluğunun toplam geliri üzerinden belirlenmektedir. Benimsenen bu yöntem, girişim teorisinin yeni ekonomik ihtiyaçları karşılamakta daha elverişli ve daha kullanışlı bir seçenek olduğunu göstermektedir.

[261] Bkz. *Value Added Tax Act 1994*, Bölüm 3, m.43 ve 43A.

[262] **Rupal, Yash** (2004) "Branch Report United Kingdom", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 688, dn. 13.

ise herhangi bir kısıtlama yoktur. Vergi grubunda yer alacak şirketlerin CTA 2010'da düzenlenen şirket türlerinden herhangi birinde olması yeterlidir. Uygulamada kapsama yönelik şartları sağlayan hâkim ve bağlı şirketler genellikle anonim şirket ve limited şirketler olmaktadır[263].

Zarar paylaşımı rejiminden yararlanabilmek için önceleri şirketlerin Birleşik Krallık'ta mukim olması şartı bulunmaktayken ABAD'ın verdiği kararların etkisiyle bu sınırlama kaldırılmıştır[264]. Yürürlükte bulunan düzenlemeyle Birleşik Krallık mukimi olmamakla birlikte Avrupa Ekonomik Alanı'nda mukim olan ya da burada daimi işyeri bulunan şirketlerin zarar paylaşımı rejiminden yararlanmak üzere vergi grubu içerisinde yer almasına izin verilmiştir (CTA 2010 Bölüm 5, Kısım 3, m.114-121). Ancak halihazırda geçerli vergi kurallarına göre vergi grubu içinde yer alacak şirketlerin Birleşik Krallık mukimi olmasa da bir vergi anlaşması veya yürütülen ticari faaliyet nedeniyle Birleşik Krallık vergi kurallarına tabi olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, tam anlamıyla Birleşik Krallık'ta mukim olmasa dahi burasıyla bir vergisel bağının bulunması, mali ikametgâhının Birleşik Krallık'ta bulunması aranmaktadır.

Avrupa Ekonomik Alanı'na ilişkin CTA 2010 5. Bölüm, 3. Kısım'da getirilen düzenlemelerle zarar paylaşımı rejiminin kapsamı uluslararası ticari faaliyetler lehine genişletilmiştir. Bu hükümler Birleşik Krallık mukimi olmasa dahi Avrupa Ekonomik Alanı'nda mukim veya burada daimi işyeri bulunan şirketlerin de zarar paylaşımı rejiminden yararlanmasına imkan vermektedir. Buradaki sınırlandırıcı yaklaşımın temeli ise gerçekleşen zararın en azından Birleşik Krallık'ta yürütülen ticari faaliyetle bağlantılı olmasıdır. Bu düzenlemeyle, zarar paylaşımı grubunda yer alacak hâkim veya bağlı şirketin Birleşik Krallık'ta en azından bir daimi işyeri vasıtasıyla da olsa ticari faaliyetinin mevcut olması amaçlanmıştır. Avrupa Ekonomik Alanı'yla bağlantılı bir şirketler topluluğunun Birleşik Krallık'ta da hâkim veya bağlı şirketlerle ya da daimi bir işyeri vasıtasıyla bir ticari faaliyet yürütmesi ve zararın da Birleşik Krallık'ta yürütülen bu faaliyetle ilgili olması aranmaktadır. Tamamıyla Birleşik Krallık dışında gerçekleştirilmiş ticari faaliyetler dolayısıyla gerçekleşen faaliyet zararları bu rejimin kapsamına dahil edilemez (CTA 2010 m.100/f.2a). Buna göre, yabancı bir şirket tarafından kontrol edilen Birleşik Krallık'ta veya Avrupa Ekonomik Alanı'nda mukim bir bağlı şirketin zarar paylaşımı sisteminden

[263] **Koppensteiner,** s. 13.

[264] Bkz. *Marks & Spencer* Kararı.

yararlanma imkanı vardır. Bir şirketin Birleşik Krallık'ta mukim sayılması içinse ya Birleşik Krallık'ta kurulmuş olması ya da yönetim ve kontrolünün Birleşik Krallık'tan sürdürülmesi gerekmektedir.

Birleşik Krallık *Brexit* adı verilen süreçle AB üyeliğinden çekilmiştir. Çekilmeye ilişkin usul ve esasları belirlemek üzere getirilen *Withdrawal Act 2018* düzenlemesinde, Birleşik Krallık'ın 31 Ocak 2020 tarihi itibariyle üyelikten çekilmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte, 31 Aralık 2020'ye kadar sürecek geçiş süreci içerisinde eski vergi düzenlemelerinin çoğunun geçerliliğini koruyacağı belirtilmiştir. 1 Ocak 2021 tarihi itibariyle, AB ve Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerin çerçevesi konuya ilişkin imzalanan Ticaret ve İşbirliği Anlaşması (*Trade and Cooperation Agreement)* ile belirlenmiştir. Birleşik Krallık'ın 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren AB yönergeleri ve ABAD'ın kararlarıyla bağlılığı kalmamıştır.

Bu yeni durumda Avrupa Ekonomik Alanı'nın da bir parçası olmayan Birleşik Krallık'ın, AB ülkeleri ile olan sınıraşırı ticari faaliyetlerin vergisel durumunu yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. AB üyeliği döneminde; Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi ile Faiz ve Gayrimaddi Haklar Yönergesi kapsamında, Birleşik Krallık'ta mukim şirketlerden AB'de mukim şirketlere yapılacak kâr payı ödemeleri ile faiz ve gayrimaddi hak bedeli ödemelerinden vergi kesintisi yapılmamaktaydı. Mevcut durumda, bahsedilen yönergelerin Birleşik Krallık açısından bağlayıcılığı kalmamıştır. Bununla birlikte, Birleşik Krallık hükümeti bu türden ödemeler için vergi kesintisi yapılmaması uygulamasına devam edileceğini belirtmiştir.

Zarar paylaşımı rejimi, Birleşik Krallık'ın *Brexit* kararından en fazla etkilenecek alanlardan biridir. Zira AB içerisinde sınıraşırı ticaret yürüten Birleşik Krallık'ta mukim hâkim ve bağlı şirketlerin vergisel durumlarına ilişkin belirleyici bir düzenlemedir. Zarar paylaşımı rejimi kapsamında yurtdışı zararların durumu yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir konudur. ABAD'ın serbest dolaşım hakkı (TFEU m.45) ile iş kurma hakkı (TFEU m.49) bağlamında verdiği *Marks & Spencer* kararından bu yana AB üyesi ülkelerde bulunan bağlı şirketlerin uğradığı zararlar Birleşik Krallık'ta vergi matrahından indirilebilmekteydi. Halihazırda, yurtdışı zararlara ilişkin zarar paylaşımı rejiminde bir mevzuat değişikliği öngörülmese de, bu konudaki hükümlerde gelecekte bir güncelleme yapılması gerekebilecektir. Birleşik Krallık şirketlerine karşı AB üyesi devletlerin gelecek dönemdeki tavrı bu hususta belirleyici rol oynayacaktır. Bu bağlamda, AB'nin işbirliğine ve

Üye Devletlerin ortak menfaatine dayalı vergi mevzuatına nazaran, Birleşik Krallık ilerleyen zamanlarda daha rekabetçi nitelikte vergi tedbirleri alma yoluna gidebilir[265].

C. ŞARTLAR

Zarar paylaşımı sisteminin şartlarını sağlayıp bu rejim kapsamında yer alan şirketler için bu toplu vergilendirme yönteminden yararlanmak zorunlu değildir. Zarar paylaşımı sisteminden yararlanmak isteyen şirketlerin, cari dönemde gerçekleşen zararlarını paylaşmak üzere bir vergi grubu oluşturmak için vergi idaresine başvurması gerekmektedir. Vergi grubunda bulunmaya ilişkin minimum bir kalma süresi şartı öngörülmediğinden vergi grubu her yıl yenilenebilmektedir. Zarar paylaşımı grubunda yer alarak zararı devralan şirket, vergi beyannamesinde vergi grubuna katılıp zarar paylaşımı sisteminden yararlanmak istediğine dair bir talepte bulunur. Zararını aktaracak şirketin de zarar paylaşımı konusunda onayı bulunmalıdır[266]. Zararını devreden şirketin onayına ilişkin belge, vergi beyannamesinin verilmesinden önce veya beyanname ile aynı anda vergi idaresine sunulmalıdır[267].

Zarar paylaşımı rejimi hükümlerinden faydalanabilmek için iki veya daha fazla şirketin varlığı gereklidir. Vergisel anlamda bir zarar paylaşımı grubundan bahsedebilmek için hâkim şirketin bağlı şirketler üzerinde finansal kontrolü aranmaktadır. Finansal kontrolün varlığını tespit etmek için üç tür ölçüt öngörülmüştür. Bu ölçütler aracılığıyla, hâkim şirketle bağlı şirket arasındaki hâkimiyet ilişkisi; (1) sermaye payı, (2) kâr payı ve (3) güvenilirlik yönlerinden değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır. Getirilen bu ölçütlerin amacı, hâkim şirketle bağlı şirketler arasında sağlam bir hâkimiyet ilişkisinin ve gerçek bir ekonomik bütünlüğün var olup olmadığını tespit edebilmektir.

Sermaye payı kuralı, bağlı şirketin sermayesi üzerinde hâkim şirketin doğrudan veya dolaylı en az %75 oranında pay sahibi olması anlamına gelir. Söz konusu paylar imtiyaz ve ayrıcalıklar yoluyla kısıtlanmamış olmalıdır[268]. Sermaye sahipliği kağıt üzerinde ve etkisiz

---

[265] 2019 yılında getirilen *The Taxes(Amendment) (EU Exit) Regulations 2019, No: 689* düzenlemesiyle vergi mevzuatında *Brexit* süreciyle ilgili birtakım değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu düzenleme zarar paylaşımı rejimiyle ilgili herhangi bir değişiklik getirmemiştir.

[266] **Rupal,** s. 688, dn. 13.

[267] **HMRC,** Company Tax Return Guide 2020, s. 43.

[268] **Rupal,** s. 689.

vaziyette olmamalı, hâkim şirketin bağlı şirket üzerinde gerçek anlamda bir kontrolü bulunmalıdır.

Kâr payı ölçütüne göre ise, bağlı şirketin dağıtacağı kârın en az %75'inin hâkim şirkete ait olması gerekmektedir. Aynı zamanda bağlı şirketin tasfiyesi durumunda malvarlığının %75'inin hâkim şirkete intikal edeceği kararlaştırılmış olmalıdır. Bu şart, hâkim şirket ile bağlı şirketin ekonomik anlamda güçlü bir bütünlük oluşturduğunu teyit etmek için geliştirilmiştir[269]. Kâr payı veya tasfiye kârı ile ifade edilen husus, dağıtılacak net kâra ilişkindir. Dağıtılmayıp şirket bünyesinde bırakılarak sermayeye eklenen kârlar hesaplanan net kâra katılmaz.

Güvenilirlik kuralına göre, hâkim şirket bağlı şirketi gerçek anlamda kontrol ettiğine dair deliller sunmak zorundadır. Kontrol, hâkim şirketin bağlı şirketi kendi iradesi doğrultusunda yönlendirme gücüne sahip olmasıdır[270]. Uygulamada bu şartın gerçekleşmesi genellikle hâkim şirketin bağlı şirketteki oy haklarının çoğunluğuna sahip olmasıyla sağlanmaktadır. Bahsedilen kısıtlamalar yapay vergi grupları oluşturulup sistemin suiistimal edilmesinin önüne geçmektedir. Sonuç olarak, zarar paylaşımı usulünün imkanlarından yararlanabilmek için hâkim şirketin bağlı şirketin sermaye payı, kâr payı ve oy hakkı üzerinde söz sahibi olması aranmaktadır.

Zarar paylaşımı rejimi ile vergi grubu bünyesinde dağıtılıp kurumlar vergisi matrahından indirim konusu yapılabilecek zararlar açısından ayrıntılı şartlar bulunmaktadır. İndirim konusu yapılabilecek zararlardan temel olarak ilgili vergi döneminde gerçekleşmiş faaliyet zararlarının (*trading losses*) anlaşılması gerekmektedir. Bundan başka, Birleşik Krallık'taki bir mülkün alım-satımıyla ilgili zararlar (*UK property business loss*) indirime konu edilebilmektedir.

Zarar paylaşımı rejimi sadece şirket faaliyetiyle ilgili ticari zararlara özgü kılınmamıştır. Şirketin maruz kaldığı başka giderler de bu rejim kapsamında başka bir şirkete devir konusu yapılabilmektedir. Kullanılamayan amortismanlar (*capital allowance excess*), şirket bütçesindeki açıklar (*non-trading deficit on loan relationship*), geçerli bağışlar ve sponsorluk harcamaları, yönetim giderleri, maddi olmayan duran varlıklara ilişkin ticari olmayan zararlar gibi tutarlar devredilmesine izin verilen giderlerdir (CTA 2010 m.99).

[269] Age, s. 689.

[270] Age, s. 692.

Buna göre, topluluktaki bir şirket tek başına kurumlar vergisinden indirebileceği bu türden tutarları topluluk içindeki bir başka şirkete devretme hakkına sahiptir (CTA 2010 m.99/f.2).

Avrupa Ekonomik Alanı'ndaki bir ülkede bulunan şirket veya işyeri tarafından Birleşik Krallık'taki hâkim veya bağlı şirkete yapılacak zarar aktarımlarında devredilen zararın Birleşik Krallık vergi yasalarına göre yeniden hesaplanması gerekmektedir. Bunun için zarar devreden yabancı şirket sanki Birleşik Krallık mukimi imiş gibi değerlendirilerek kâr ve zararı Birleşik Krallık muhasebe standartlarına göre yeniden tespit edilir. Daha sonra, bulunan ticari kâr veya zarardan Birleşik Krallık vergi yasalarınca kabul edilen indirimler gerçekleştirilir ve zarar paylaşımına esas olacak zarar miktarı belirlenir (CTA 2010 m.210).

2017 yılında getirilen bir düzenlemeyle, zararların bahsedilen türlerden hangisinden olduğunun önemi olmaksızın kârlarla dengelenmesine imkan tanınmıştır[271]. Başka deyişle, faaliyet zararlarının özellikle faaliyet kârlarından indirilmesi gibi önceki dönemlerde gelişen uygulama terk edilmiştir. Bu açıdan, devredilerek indirim konusu yapılması bakımından zararın türü ve kaynağı önem taşımamaktadır. Bununla birlikte, sermaye kazançları ayrı bir vergilendirme rejimine tabi olduğu için sermaye zararları (*capital losses*) zarar paylaşımı kapsamında değerlendirilemez. Sermaye varlıklarının ya da sermaye piyasası araçlarının alım satımıyla oluşan sermaye kâr ve zararları, sermaye kazançları vergisine tabidir ve oluşan zararlar belirli şartlarla yalnızca sermaye kazancı vergisinin matrahından indirilebilir.

Zarar paylaşımı rejiminin şartlarını taşıyan şirketler kanunda kabul edilen türdeki bütün zararlarını devredebilirler. Devredilecek zararın tutarına ilişkin önceleri bir sınırlama yokken; 2017'de yapılan değişiklikle, zarar mahsubuna yönelik hem miktar hem de oran olarak bir sınırlandırma getirilmiştir. 2017'de yapılan düzenleme öncesinde, devredilecek zararlara ilişkin hâkim şirketin katılım oranıyla ilgili herhangi bir sınırlama bulunmamaktaydı. Hâkim şirket; zarar eden bağlı şirketin %75'ine sahip olsa bile, zarar eden bağlı şirket zararlarının %75'ini değil, %100'ünü hâkim şirkete devredebilmekteydi.

Bahsedilen değişikliklerle 2017 Reformu, zarar paylaşımı sistemi üzerinde bir yandan genişletici, diğer yandan sınırlayıcı iki yenilik getirmiştir. Düzenlemenin genişletici yönü; kâr ve zararın dengelenmesinde, bunların elde edildiği kaynağın etkisinin olmayacağının belirtilmesi; sınırlayıcı yönü ise, zarar devirlerine miktar ve oran olarak bir üst sınır belirlenmiş olmasıdır.

[271] Finance Act 2017 No:2, 16.11.2017.

D. SONUÇLAR

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar

Zarar paylaşımı rejiminden yararlanacak şirketlerin her biri; diğerlerinden bağımsız şekilde kendi defter ve hesaplarını tutmak, vergi beyannamelerini vermek ve hesaplanan vergilerini ödemekle yükümlüdür. Bu rejimde, grup üyelerinin tek bir vergilendirme sürecine tabi olması ve grup adına tek bir beyanname verilmesi söz konusu olmamaktadır. Aksine, grup üyeleri kâr ve zararlarını münferit olarak ayrı ayrı hesaplamakta, zarar paylaşımı rejimi kapsamında zararlarını grup içerisinde bir diğer şirkete nakledebilmektedir. Bu yöntemle; zararı devralan şirketin müstakil olarak hesaplanmış kârları ile, zararını devreden diğer şirketin ilgili dönemdeki zararları dengelenmektedir.

Zararı devralıp kurumlar vergisinden indirim konusu yapacak şirket, ödeyeceği vergi miktarını azaltmaktadır. Böylelikle şirketler topluluğunun cari vergi dönemindeki toplam vergi yükü azaltılmış, şirket kazançlarının vergi idaresine aktarılması ertelenmiş ve sonuçta kaynaklar grup içi finansmanda kullanılmak üzere topluluk içinde bırakılmış olmaktadır. Yapılan zarar paylaşımı neticesinde, "şirketler topluluğu bütünü" grubun toplam kârı üzerinden vergilendirilmiş olur.

Zarar eden şirket zararını bir başka grup şirketine devredip devretmemekte serbest olduğu için istenirse zararını devretmeyip gelecek yıllarda kendi vergi yükünü azaltmak üzere indirim olarak kullanabilir[272]. Ayrıca, zararları geriye dönük olarak kullanıp (*carryback losses*) uğranılan zararları geçmişte elde edilmiş kârlarıyla dengeleme imkanı da vardır. Zarara uğrayan şirket zararını devretmeye karar vermişse gelecek yıllardaki kârlarını bu zararlarıyla denkleştirme imkanını yitirecektir. Ancak zarar eden şirketlerin grup içinde kâr eden diğer şirketlere zararlarını aktarmaları bir bütün olarak grup açısından daha faydalı sonuçlar doğurmaktadır. Zira bu yolla halihazırda mevcut kârları, geçmiş ve şimdiki zararlarla dengeleyerek daha yakın tarihte gerçekleşecek vergi ödemelerini geciktirmiş olurlar[273].

Bu sistemde; zararı devralan şirketin, diğer şirketin zararını devralmak karşılığında, devreden şirkete herhangi bir ödeme yapması öngörülmemiştir. Bununla birlikte, yasal bir gereklilik bulunmamasına rağmen uygulamada zararı devralan şirket devreden şirkete belli

[272] **Rupal,** s. 693.

[273] **Koppensteiner,** s. 16.

bir ödeme yapmaktadır[274]. Bu ödeme, aktarılan zarar miktarını geçmediği sürece vergilendirilmez ve vergi açısından bir sonuç doğurmaz. Şirketler uğradıkları zarar dolayısıyla elde ettikleri vergi azaltma imkanını bu yöntem sayesinde bir kredi aracı gibi kullanarak vergi planlaması yapmak isteyen diğer şirketlerden borçlanma imkanı bulmaktadırlar. Başka bir deyişle, matrah azaltma imkanının değiş tokuşu karşılığı belli bir kazanç elde etmektedirler.

Zarar aktarımları grup içerisinde yukarı, aşağı veya yatay yönlü olabilmektedir. Başka deyişle, bağlı şirketin hâkim şirkete, hâkim şirketin bağlı şirkete ve bağlı şirketin bir diğer bağlı şirkete zararını aktarması mümkündür[275]. Zarar aktarımlarında göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus ise aktarımların vergi dönemi esasına göre yapılması gerektiğidir. Bu esasa göre yapılan aktarımlarda, devreden şirketin aktaracağı zararların aynı cari yıl içerisinde uğranılmış zararlar olması gerekmektedir[276]. Cari yıldan önce uğranılmış zararlar veya sonrasında uğranılacak zararlar devir konusu yapılamaz. Devredilen cari dönem zararlarının henüz gerçekleşmemiş gelecek yıl kârlarından indirilmek üzere ileriye dönük olarak kullanılması mümkün olmadığı gibi geçmiş dönem kârları ile cari yıl zararlarının dengelenmesi de mümkün değildir[277]. Dolayısıyla zarar ve kârın gerçekleştiği dönemler arasında bir örtüşme ya da en azından bir uygunluk olmalıdır. Muhasebe dönemlerinde günü gününe tam bir örtüşmenin olmadığı durumlarda örtüşen tarihlere ilişkin oranlama yoluyla kâr-zarar dağıtımı yapılır[278].

Zararını devreden şirketin aktardığı zararların hangi vergi dönemine ait olduğu grup öncesi ve sonrası zararlar açısından önem arz etmektedir. Kâr ve zararın dengelenmesine ilişkin bir başka ilke bunların vergi grubu içerisinde yer alındığı zaman dilimine ait olması gerektiğidir. Zarar devreden şirketin vergi grubuna katılmadan önceki zararları indirim konusu yapılamamaktadır. Bununla birlikte, zararını devreden şirketin gruptan ayrılması durumunda geçmiş yıllarda gerçekleştirilen zarar paylaşımları bu durumdan etkilenmemekte, gruptan ayrılma geriye dönük sonuç doğurmamaktadır[279].

---

[274] **Rupal,** s. 693.

[275] **Schön,** s. 831.

[276] **Rosenberger,** s. 498.

[277] **Rupal,** s. 693.

[278] Age, s. 694.

[279] Age, s. 694.

Aktarılan zararlar devralan şirketin müstakil olarak hesaplanmış cari yıldaki toplam kâr tutarından indirilecektir. Zarar paylaşımı rejimi kapsamında aktarılan zarar, devralan şirketin kendi muhasebe kayıtları üzerinden bireysel olarak yapması gereken diğer tüm indirimler yapıldıktan sonra ortaya çıkan nihai kârdan düşülecektir. Zararı devralan şirket devralınan zarar miktarı kadar vergi matrahını azaltmış olacaktır. Şirketler topluluğunun katlanacağı vergi yükü, vergi grubu üyeleri arasında paylaştırılan zararların kurumlar vergisinden indirilmesi yoluyla ekonomik gerçekliğe uygun olarak nötrlenmiş olacaktır.

Yurtdışı zararlar bakımından zarar paylaşımı sistemi sadece Birleşik Krallık mukimi şirketlere mahsus kılınmışken 2000 yılı Nisan ayında yapılan bir düzenlemeyle bu sınırlama kaldırılmıştı. Bu şekilde, vergisel açıdan uluslararası vergi grupları oluşturmak mümkün hale gelmiştir. Belirli şartlar altında, yabancı şirketlerin Birleşik Krallık'ta bulunan daimi işyerleri ve Birleşik Krallık mukimi şirketlerin yabancı ülkede bulunan daimi işyerleri zarar paylaşımı rejiminden faydalanabilmektedir. Bu açıdan aranan şartlar, grup üyesi her şirketin Birleşik Krallık mukimi olması ya da en azından bir şube, acente, daimi işyeri vasıtasıyla Birleşik Krallık'ta ticari faaliyet yürütüyor olmasıdır. Belirlenen şartları taşıdıkları takdirde, yabancı bir şirketin kontrol ettiği iki bağlı şirket bir vergi grubu oluşturabilmektedir. Aynı kapsamda, yabancı bir şirketin Birleşik Krallık'taki şube ve acenteleri Birleşik Krallık'ta yerleşik bir başka grup üyesine zararlarını aktarabilmektedir.

Yabancı bir şirkete ait Birleşik Krallık'ta bulunan daimi işyerlerinin zararlarının indirilebilmesi için daha kapsamlı şartlar aranmaktadır. Bunun için öncelikle zararların Birleşik Krallık'ta gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin olması gerekmektedir. İkinci olarak zararların ilişkin olduğu söz konusu faaliyetler bir çifte vergilendirme anlaşmasıyla Birleşik Krallık'ta vergilendirilmekten istisna edilmemiş olmalıdır. Üçüncü bir şart olarak ise, Birleşik Krallık'taki faaliyete ilişkin uğranılan zararlar Birleşik Krallık dışında elde edilen gelirlerden indirilemeyecek nihai zararlar olmalıdır.

Birleşik Krallık'ın çifte vergilendirme anlaşması bulunan bir ülkede yerleşik olan yabancı bir şirketin Birleşik Krallık'taki daimi işyerinin uğradığı zararları, şirket mukim olduğu ülkede mahsup yöntemiyle vergi matrahından düşebileceğinden, aynı zararların Birleşik Krallık'taki indirim rejimi kapsamında da kullanılarak bir "çifte vergilendirmeme" durumu oluşmasına engel olmak amacıyla bu ilkeler devreye sokulmuştur[280]. Birleşik Krallık'ta daimi işyeri bulunmuyorsa yabancı şirketlerin Birleşik Krallık'taki zarar

[280] Age, s. 702.

paylaşımı rejimine katılmaları ve Birleşik Krallık mukimi bir grup üyesine zarar devretmeleri mümkün değildir. Başka deyişle, Birleşik Krallık'taki bir hâkim şirket Birleşik Krallık veya Avrupa Ekonomik Alanı dışında bulunan bağlı şirketlerinin zararlarını Birleşik Krallık'ta ödeyeceği vergiden indirim konusu yapamaz.

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar

Birleşik Krallık vergi sisteminde, ticari faaliyetten kaynaklanan kazançlar ve zararlar *Corporation Tax Act 2009 ve Corporation Tax Act 2010* kapsamında vergilendirmeye tabi tutulmakta ve zarar paylaşımı rejimine dahil edilebilmektedir[281]. Birleşik Krallık zarar paylaşımı kuralları grup içi varlık aktarımlarına ilişkin bir hüküm içermemektedir. Hem münferit (tekil) yapıdaki şirketler hem de şirket toplulukları için geçerli transfer fiyatlandırması kuralları mevcuttur. Bahsedilen bu transfer fiyatlandırması hükümleriyle birlikte, şirket topluluklarına belirli şartların sağlanması halinde grup içi varlık aktarımlarını vergisiz biçimde gerçekleştirme imkanı veren özel hükümler öngörülmüştür.

Şirketlerin menkul veya gayrimenkul malvarlıklarının satım, kira, bağış ya da başka yollarla elden çıkarılmasıyla gerçekleşen kazançlar ise sermaye kazançlarını oluşturmaktadır. Bu işlemler sonucunda uğranılan zararlar ise sermaye zararları olmaktadır. Sermaye kazançları, şirketlerin vergilendirilmesine ilişkin ayrı bir kanun olan 1992 tarihli Kazanç Vergisi Kanunu (*Taxation of Chargeable Gains Act 1992-TCGA 1992)* kapsamında vergilendirilmekte ve bu Kanun'da öngörülen varlık aktarımı ve zarar indirimi hükümlerine tabi olmaktadır.

Sermaye kazançlarının sedüler bir anlayışla vergilendirilmesi temeline dayalı Kazanç Vergisi Kanunu, kazançların şirketler topluluğu içerisinde aktarımına ilişkin özel hükümler öngörmüştür (*TCGA 1992* Bölüm 6, Kısım 1). Bu hükümlerle, şirket varlıklarının topluluk içinde aktarımına yönelik olarak "sermaye kazancı grubu" veya "kazanç aktarımı grubu" olarak tercüme edilebilecek "*capital gains group*" rejimi düzenlenmiştir. Böylelikle, şirketler topluluğunda malvarlıklarının transferi için ayrı bir kazanç aktarımı sistemi getirilmiştir.

Sermaye kazancı grubunda bütün grup tek bir şirket olarak ele alınmakta ve malvarlıklarının kazançsız ve zararsız biçimde aktarıldığı kabul edilmektedir. Bu ilke "*no*

[281] Birleşik Krallık'ta yürürlükte olan 2009 ve 2010 tarihli Kurumlar Vergisi Kanunları.

gain, no loss" ya da "*nil gain/nil loss*" olarak ifade edilmektedir. Bu rejim kapsamında sermaye kazançları sadece gruptan ayrıldıktan sonra vergiye tabi olmaktadır[282].

Birleşik Krallık, sermaye kazançlarının vergilendirilmesinde sedüler bir yöntemi benimsemiştir. Bu doğrultuda; sermaye kazançlarını, emek faktörünün daha yoğun olduğu ticari kazançlardan ayrı bir vergi rejimine tabi kılmıştır. Bu vergilendirme yaklaşımıyla birlikte, şirketler topluluğu içerisinde gerçekleşen sermaye kazancı aktarımlarının vergilendirilmemesi de bir vergi politikası olarak benimsenmiştir. Buna göre, aynı şirketler topluluğu içerisindeki şirketler arasında gerçekleşen malvarlığı aktarımları ve bunlar sonucunda oluşacak kazanç veya zararlar vergiye konu edilmemektedir[283]. Bu yönüyle Birleşik Krallık vergi sisteminde girişim teorisine büyük ağırlık verildiği söylenebilir.

Sermaye kazancı grubunda yer almak için Birleşik Krallık Şirketler Kanunu'nda (*Companies Act 2006)* düzenlenen şirket türlerinden olmak gerekli ve yeterlidir. Yabancı şirketlerin sermaye kazancı aktarımı grubunda yer alması zarar paylaşımı rejiminde olduğu gibi, Birleşik Krallık'ta daimi bir işyerinin bulunması halinde mümkündür. Yabancı şirketin Birleşik Krallık'taki daimi işyeri ile ilişkili olan malvarlıklarının aktarımının da Birleşik Krallık'ta yürütülen faaliyetlerle ilgili olması gerekmektedir. Ayrıca, şirketlerin katılım oranları göz önünde bulundurulduğunda bir şirket yalnızca bir sermaye kazancı grubunda yer alabilmektedir (TCGA 1992 m.170/f.6).

Zarar paylaşımı rejimine nazaran sermaye kazancı rejiminde kapsama dahil edilebilecek şirketlere ilişkin daha esnek bir yaklaşım benimsenmiştir. Sermaye kazancı grubuna katılım için sermaye payı kuralı ve kâr payı kuralı şeklinde iki şart öngörülmüştür. Zarar paylaşımı rejiminde kullanılan güvenilirlik testi ise sermaye kazancı rejiminde aranmamaktadır.

Belirlenen sermaye payı kuralına göre; Birleşik Krallık ticaret hukukundaki genel kural olan ve zarar paylaşımı rejiminde de kabul edilen hâkim şirketin bağlı şirkette %75 ve daha fazla sermaye payına sahip olma şartı aynen benimsenmiştir. Bahsi geçen sermaye payının herhangi bir imtiyaz hakkıyla sınırlandırılmamış olması şartıyla hâkimiyetin doğrudan veya dolaylı olabilmesi mümkündür.

---

[282] **Rupal,** s. 696; **Schön,** s. 834.

[283] Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. HMRC Internal Manual, "Capital Gains" başlığı.

Dolaylı hâkimiyet yoluyla sermaye kazancı grubunda yer alacak alt-bağlı şirketlerde (*second tier subsidiaries/sub-subsidiaries*) sermaye payının en az %75 olması yanında alt-bağlı şirkette en az %51 oranında hâkim şirketin etkin kontrolü gerekmektedir. %51 oranında etkin kontrolün varlığı içinse kâr payı ve tasfiye halinde tasfiye kârı payı üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak %50'den fazla hak sahibi olunmalıdır[284]. Bu sistemde hâkim şirketin bağlı şirketler üzerindeki oy hakkına ilişkin herhangi bir şart öngörülmemiştir.

Kazanç aktarımı grubundaki şirketlerden bir malvarlığı değerini devralan şirket, devredilen varlıkla birlikte kazanca ilişkin esas maliyet değerlerini de devralmış olur[285]. Söz konusu kazanç ancak grup dışına çıkarıldığı zaman vergiye konu olmaktadır. Bu anlamda kazanç aktarımı sisteminin vergilendirmeyi geciktirme şeklinde bir etkisi ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bütün sermaye varlıkları bu rejimden yararlanmaktadır. Kârını veya zararını devredecek şirket bunların tamamını veya bir kısmını devretme hususunda tercih hakkına sahiptir (TCGA 1992 m.171A).

Sermaye zararları aynı vergi yılı içinde ya da gelecek yıllardaki vergilendirme dönemlerinde sermaye kazançlarıyla dengelenebilmektedir. Bununla birlikte, varlıklar şirketin sermaye piyasasında işlem gören hisselerinden kaynaklanmaktaysa özel bazı kuralların uygulanması gündeme gelebilmektedir. Zira borsada işlem gören varlıkların grup içi transferi hususunda peşin vergilendirme yöntemi geçerli olmaktadır[286].

Kötüye kullanımları önlemek amacıyla kazancı devralan şirketin devirden sonraki 6 yıl içinde gruptan ayrılması durumu özellikle düzenlenmiştir. Grup içerisindeki bir şirketten bir malvarlığını devralan şirket 6 yıl içerisinde gruptan ayrılırsa vergi dışı tutulan söz konusu aktarım bir "ayrılma vergisine (*degrouping charge*)" tabi tutularak telafi edilecektir. Bu yöntemle, ayrılan şirket devraldığı varlıkları ayrıldığı tarihteki piyasa değeri üzerinden satmış gibi değerlendirilerek vergilendirilecektir[287]. Hem devralan hem de devreden şirketin gruptan ayrılmaları halinde ise herhangi bir vergisel sonuç doğmamaktadır.

Birleşik Krallık vergi sisteminde şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğüne uygun sonuçlar elde edilmesi açısından öngörülmüş hukuki imkanlar bahsedilen "zarar paylaşımı" ve "kazanç aktarımı" kurallarından ibaret değildir. Örneğin yurtdışında ödenip Birleşik

---

[284] **Rupal,** s. 695.

[285] Age, s. 696.

[286] Bu durumun girişim yaklaşımından önemli bir sapma olduğuna dair yorum için bkz. **Ting,** s.282.

[287] **Rupal,** s. 696.

Krallık'ta mahsup edilememiş vergilerin şirketler topluluğundaki bir başka şirkete devredilmesine imkan veren "*onshore pooling"* rejimi bunlardan biridir. Ayrıca kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi de bulunmaktadır[288].

Borç ilişkileri ve bunlara bağlı sözleşmelerin şirketler topluluğu içerisinde vergiye tabi olmadan devredilebilmesi mümkün olabilmektedir. Şirket malvarlığında bulunan maddi olmayan duran varlıklar şirketler topluluğu içerisinde vergisiz şekilde aktarılabilmektedir. "*Roll-over relief*" olarak ifade edilen kolaylıkla belli malvarlıklarının topluluk içinde aktarılmasından elde edilen kazancın vergilendirilmesi ertelenmektedir[289]. Bunlardan başka, kontrol edilen yabancı kurum kazancı ve iştirak kazancı istisnası düzenlemeleri de Birleşik Krallık vergi sisteminde bahsedilen toplu vergilendirme kurallarıyla birlikte uygulanmaktadır.

Bütün yönleriyle birlikte değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık hukuk düzeninde ve vergi sisteminde şirketler topluluğunun ekonomik yapısının büyük ölçüde kavrandığı tespit edilebilir. Bununla birlikte, tüm bu düzenlemelerin oldukça kapsamlı ve karmaşık bir vaziyette olduğu da görülmektedir. Bu dağınıklığın giderilmesi amacıyla çeşitli reformlar gerçekleştirilmesi için Birleşik Krallık yasa koyucusunun mevzuat taslağı oluşturma çalışmaları bulunmaktadır.

[288] Bkz. *Taxation(International and Other Provisions) Act 2010*, Bölüm 9A.

[289] Age, s. 697.

Tablo 2: Zarar Paylaşımı Sistemini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti

Zarar paylaşımı rejimi uygulayan ülkeler	Zararların grup içinde dengelenmesine izin veriliyor mu?			Grup içi varlık aktarımlarının vergi dışı bırakılması imkanı var mı?
	Yurtiçi zararlar için	Yurtdışı zararlar için		
		AB/AEA Ülkeleri	Diğer Ülkeler	
Birleşik Krallık	✓	✓		✓
İrlanda	✓	✓		
Singapur	✓			
Yeni Zelanda	✓			
Malezya	✓			
Güney Kıbrıs	✓	✓		

IV. TEK BÜNYE SİSTEMİ (*ORGANSCHAFT*)

A. KAVRAM

"Organschaft" ifadesi kelime anlamı itibariyle bir "bütünlük" halini belirtmekte ve iki ayrı şirketin ekonomik, mali ve organizasyonel olarak bütünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu çalışmada Almanca *"organschaft"* ifadesine uygun Türkçe karşılık olarak "tek bünye" terimi benimsenmiştir[290].

Tek bünye sistemi, uygulanmakta olduğu Almanya'da şirketler topluluğu üyesi şirketlere yönelik birtakım vergi kolaylıklarını içeren bir toplu vergilendirme yöntemini ifade etmektedir. Bu sistem, bağlı şirketin hâkim şirketin bir organı, ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi temeline dayanmaktadır. Tek bünye sistemi şirketler topluluğuna yönelik kapsamlı bir şirketler topluluğu vergilendirmesi rejimi değildir. Bunun yerine, katı uygulama şartlarını sağlayan hâkim ve bağlı şirketlerin kâr ve zararlarının bir arada değerlendirilmesini sağlayan vergisel bir imkandır.

[290] *Organschaft* terimi İngilizce kaynaklarda çoğunlukla aynen aktarılmakla birlikte, çeşitli kaynaklarda "*organic unity, fiscal unity"* ifadeleri de bu terimin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Hâkim ve bağlı şirketlerin vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunlar Almanya'da 1900'lü yılların başından itibaren yargı kararlarına konu olmaya başlamıştır. 1930'lu yıllarda konuya ilişkin muhasebe eksenli bazı düzenlemeler getirilmişse de vergisel sonuçları olan kapsayıcı ve genel bir düzenleme 1969 tarihli Alman Kurumlar Vergisi Kanunu'nunda *"organschaft"* başlığı ile getirilmiştir. Sonrasında sadece kurumlar vergisinde değil, katma değer vergisi (*umsatzsteuer*) ve ticaret vergisi (*gewerbesteuer*) gibi vergilerde geçerli kılınarak kapsamı genişletilmiştir[291]. Alman hukuk sisteminde tek bünye rejiminin ortaya çıkmasında temel etken, birbiriyle ortaklık ilişkisi içinde olan ilişkili şirketlerin vergilendirilmesinde mükerrer vergilendirmenin önüne geçilmesi düşüncesi olmuştur[292]. Ancak bu kapsamdaki imkanlardan yararlanabilmek için şirketler arasında bağımlılık derecesinde yakın bir ilişkinin var olması şartı koşulmuştur.

Almanya'da halihazırda geçerli tek bünye sistemine göre; tek bünye rejiminin şartlarını sağlayacak bir hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisinin var olduğu durumlarda, bağlı şirketin kâr veya zararlarının hâkim şirkete aktarılması kararlaştırılabilmektedir. Bunun sonucu olarak, şirketler topluluğu üyeleri kâr veya zararlarını bir devir sözleşmesiyle hâkim şirkete transfer etmek suretiyle hâkim şirket nezdinde bir zarar dengelemesi imkanı elde edebilmektedirler[293].

Bu rejime göre, hâkim ve bağlı şirket vergisel açıdan ayrı bir hukuki varlık olarak bağımsız hukuki yapısını sürdürmekte ve kendi muhasebe kayıtlarını tutmayı devam ettirmektedir. Bağlı şirket her yıl kendi vergi beyannamesini sıfır matrahlı olacak biçimde bildirmektedir. Bu sistemde bağlı şirketin kâr ve zararları klasik yaklaşımdaki gibi tüzel kişilik esasına göre hesaplanmakta ve grup içi işlemlerin vergi dışı bırakılması söz konusu olmamaktadır[294]. Başka bir deyişle, grup içi alım, satım, kira gibi ticari işlemlerden doğan kazanç ve zararlar vergiye konu edilmektedir[295].

Tek bünye sisteminin grup içi hisse devirleri ve diğer varlık transferleri üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Tek bünye rejiminin özelliği, bağlı şirketin kâr ve zararının ticaret

---

[291] Ayrıntılı bir anlatım için bkz. **Prinz, Ulrich** (2015) "Steuerliche Grundlagen der Organschaft im Wandel": Prinz, Ulrich/Witt, Sven-Christian (Editörler) Steuerliche Organschaft, Verlag Dr. Otto Schmidt, s. 2-44.

[292] **Picciotto, Sol** (2013) International Business Taxation, Cambridge University Press, s. 181.

[293] **Beinert, Stefanie/Nees, Claudia** (2015) "Der Gewinnabführungsvertrag als Kernelement der ertragsteuerlichen Organschaft: Beratungsüberlegungen, Muster-GAV": Prinz, Ulrich/Witt, Sven-Christian (Editörler) Steuerliche Organschaft, Verlag Dr. Otto Schmidt, s. 107.

[294] **Ting,** s. 65.

[295] **Koppensteiner,** s. 24.

hukuku anlamında da sonuç doğuracak şekilde fiili olarak hâkim şirkete geçmesidir. Başka deyişle, sadece vergisel amaçlarla hesaplarda bir eşitlemeden ziyade, tam anlamıyla ve gerçekten bir kâr devri söz konusudur.

B. KAPSAM

Tek bünye sisteminde hâkim şirket konumunda yer alabilmek için temel ölçüt Almanya'da tam mükellef olarak kurumlar vergisine tabi bir şirket olmaktır. Tam mükellef olmanın şartı ise Almanya'da yürütülen ticari faaliyete ilişkin kanuni merkezin ya da en azından iş merkezinin Almanya'da bulunmasıdır. Gerçek kişilerin de hâkim teşebbüs niteliğiyle vergi grubunda yer alması mümkündür. Bunun için gerçek kişinin de tam mükellef olarak Alman Gelir Vergisi Kanunu (*Einkommensteuergesetz*-EStG) m.15/f.2'de belirtilen ticari işlerden birini yürütüyor olması gerekmektedir.

Tam mükellef olmayan şirketlerin ve gerçek kişilerin Almanya'da bağlı bir şirketinin bulunması durumunda hâkim teşebbüs olarak vergi grubunda yer alması mümkündür. Tam mükellef olmayan şirket ve gerçek kişilerin Almanya'da daimi işyerinin bulunması ise tek bünye sistemine dahil olabilmesi için yeterli değildir. Bu husus AB hukuku bakımından iş kurma hakkına aykırı bir durum olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir[296].

Vergi grubunda bağlı işletme olarak yer alabilecek kişilere ilişkin şartlar hâkim işletmeye yönelik kısıtlamalara nazaran daha katıdır. Çünkü gerçek kişiler, şahıs şirketleri ve sermaye şirketleri hâkim teşebbüs konumunda bulunabilirken; bağlı şirketin anonim şirket, paylı komandit şirket veya Avrupa Şirketi türünde olması gerekmektedir (KStG m.14/f.1)[297].

Bundan başka, bağlı şirketin tek bünye rejimine dahil olabilmesi konusunda mukimlik yönünden iki farklı ihtimal mevcuttur. Birinci ihtimal, bağlı şirketin hem iş merkezinin hem de kanuni merkezinin Almanya'da bulunmasıdır. Son yıllarda AB hukukuna uyum bağlamında getirilen değişikliklerle ikinci ihtimal doğmuştur. Buna göre, iş merkezi

---

[296] **Eckstein, Hans-Martin,** (2004) "Branch Report Germany", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 299.

[297] Avrupa Şirketi (*European Company* veya Latince *Societas Europaea-SE*) AB Konseyi'nin 8 Ekim 2001 tarih ve 2157/2001 sayılı Tüzüğü ile belirlenen hukuki çerçeve kapsamında, birden çok AB ülkesinde faaliyet gösterebilmek amacıyla AB üyesi ülkelerden herhangi birinde kaydettirilebilen ya da kayıtlı merkezi sonradan başka bir AB ülkesine kolaylıkla aktarılabilen halka açık bir sermaye şirketi türüdür.

Almanya'da yer almaktayken kanuni merkezi Almanya dışında fakat AB üyesi ülkelerde veya Avrupa Ekonomik Alanı ülkelerinde bulunan şirketler de bağlı şirket olarak sisteme dahil olabilmektedir.

İş merkezi Almanya'da olmakla birlikte kanuni merkezi AB üyesi ülkelerde veya Avrupa Ekonomik Alanı'ndaki ülkelerde bulunan bağlı şirketler, belirli şartlarla tek bünye rejiminden yararlanabilme imkanına 2014 yılında KStG m.17'de yapılan değişiklikle kavuşmuşlardır. Daha öncesinde kanuni merkezi ve iş merkezi Almanya'da olmayan yabancı şirketlerin bağlı şirket olarak tek bünye rejiminden yararlanma imkanı bulunmamaktaydı. Değişiklikten önce, bu sistemden yararlanmak için Alman şirketler hukuku kurallarına göre kurulmuş tam mükellef bir şirketin mevcut olması ve bu şirketin yönetim merkezinin de Almanya'da bulunması gerekmekteydi. Bu durum AB hukukunun iş kurma hakkı ile ilgili kuralları bakımından yabancı şirketlere yönelik bir vergi engeli oluşturmaktaydı. Yabancı şirketlere yönelik bu ayrımcı tutum son yıllarda yapılan bazı reformlarla bir nebze gevşetilmiştir. Ancak yabancı şirketlerin Almanya'da bulunan daimi işyerlerine yönelik halen tek bünye sisteminden yararlanma imkanı mevcut değildir.

Tek bünye sisteminde, hâkim şirketin bağlı şirket üzerindeki kontrolü açısından da bazı ölçütler getirilmiştir. Buna göre, hâkim teşebbüs bağlı şirketin oy haklarının yarıdan fazlasını elinde bulunduracak şekilde bağlı şirket üzerinde kontrol sahibi olmalıdır (KStG m.15). Oy haklarına sahip olma doğrudan olabileceği gibi ara-bağlı şirketler (*intermediate holding companies*) aracılığıyla dolaylı yollardan da olabilir. Ancak dolaylı hâkimiyet durumunda hâkim şirket ara-bağlı şirketlerde de %50'den fazla oy hakkını elinde bulundurmalıdır (KStG m.14/f.1). Ara-bağlı şirketin, kanuni merkezi ve iş merkezi Almanya dışında bulunan yabancı bir bağlı şirket olması tek bünye sistemi açısından engel teşkil etmez. Çünkü, kâr aktarımını yapacak alt-bağlı şirket ve kârı devralacak hâkim şirketin yerleşiklik ve diğer hususlara ilişkin şartları taşıması yeterlidir.

Hâkim şirketin bir başka şirket tarafından kontrol edilen şirket konumunda bulunması mümkündür. Ancak bir vergi grubunda yalnızca tek hâkim şirketin varlığı kabul edilmektedir[298]. Bu durumda da vergi grubunun hâkim şirketinin tek bünye sisteminin şartlarını eksiksiz biçimde taşıması gereklidir.

[298] **Koppensteiner,** s. 24.

C. ŞARTLAR

Tek bünye rejimine dahil olacak bağlı şirketler için temel şart, finansal olarak hâkim şirkete "entegre" olmalarıdır[299]. Finansal kontrolü sağlamanın ölçütü olaraksa hâkim şirketin bağlı şirketteki oy haklarının çoğunluğuna sahip olması aranmaktadır. Bu doğrultuda, bir şirketin tek bünye rejiminde vergi grubuna dahil olabilmesi için hâkim şirketin söz konusu bağlı şirket üzerinde %50'den fazla oy hakkına sahip olması gereklidir.

Hâkim şirket bağlı şirketin ilgili vergi döneminin başlangıcından itibaren kontrol hakkını elinde bulundurmalıdır. Belli bir mali yıl için tek bünye rejiminin sonuçlarından yararlanılabilmesi hâkim şirketin bağlı şirket üzerindeki finansal kontrolünün cari vergi dönemi boyunca kesintisiz olarak devam etmesine bağlıdır. Doğrudan ve dolaylı oy haklarının oranlarında vergi dönemi boyunca gerçekleşebilecek değişiklikler kapsama ilişkin belirlenen oranlar arasında kalıyorsa tek bünye rejiminden yararlanmaya engel olmayacaktır. Ayrıca şahıs şirketlerinin hâkim şirket konumunda bulunduğu durumlarda şahıs şirketinin ortaklarında ya da ortaklık yapısında meydana gelecek değişiklikler tek bünye sistemine etki etmemektedir. Kapsama ilişkin oranların altında kalarak veyahut da başka bir şekilde vergi grubunda bulunma şartlarını kaybeden bağlı şirketin kâr ve zararları o yıl ve sonrasında hâkim şirketin toplam gelirinin hesaplanmasında dikkate alınmaz ve geriye dönük bir düzeltme uygulanır.

Bu rejimden yararlanarak bir vergi grubu oluşturmak isteyen şirketler bir kâr devri sözleşmesi imzalarlar. Kâr ve zararların tek bünye sistemine göre transfer edilebilmesi için mutlaka bir kâr devri sözleşmesinin varlığı aranmaktadır. Devir sözleşmesinin Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu m.291/f.1 hükümleri doğrultusunda hazırlanmış olması gerekmektedir. Söz konusu devir sözleşmesinde bağlı şirketin tüm kârını hâkim şirkete aktardığı, hâkim şirketin de bu kârı bütünüyle devralacağı beyan edilmelidir. Devir sözleşmesiyle bağlı şirketin aktarabileceği gelirler yalnızca kanuni yedek akçeleri ayırdıktan sonra geriye kalan kârıdır (KStG m.14/f.1, pr.4).

Tek bünye sisteminden yararlanmak için kâr devri sözleşmesinin en az 5 yıllık bir süre için imzalanması gerekmektedir (KStG m.14/f.1, pr.3). Kâr devri sözleşmesi ilk 5 yıllık

---

[299] 2002 yılında yapılan reformla tek bünye sisteminin şartları hafifletilmiş ve böylelikle sistemin kapsamının genişletilmesi amaçlanmıştır. Reformdan önce bağlı şirketin finansal olarak entegrasyonu yanında idari ve ekonomik olarak da entegrasyonu gerekmekteydi. Mevcut durumda ise bağlı şirketin idari ve ekonomik olarak hâkim şirketin kontrolü altında bulunması şartı artık aranmamaktadır.

dönemde önemli bir sebep olmaksızın süre dolmadan önce sona ererse vergisel sonuçları en baştan itibaren geçersiz sayılır ve sözleşme hiç doğmamış sayılarak geriye dönük vergisel bir düzeltme uygulanır[300]. Bağlı şirket hisselerinin elden çıkarılması, bağlı şirketin birleşme, bölünme gibi nedenlerle yeniden yapılandırılması sözleşmeyi sonlandıran önemli bir neden olarak kabul edilmektedir[301].

Kâr devri sözleşmesinin bağlı şirket genel kurulunda sermayenin en az %75'inin temsil edildiği bir toplantıyla onaylanması gerekmektedir. Devir sözleşmesi bağlı şirketin ticaret siciline kaydedilir ve böylelikle yürürlüğe girer. Sözleşmeye taraf olan şirketlerin yönetim kurulları sözleşme hakkında ayrıntılı bir raporu ortaklar genel kuruluna sunarlar. Ayrıca kâr devrine ilişkin sözleşme bir sözleşme denetçisi tarafından denetlenir.

Kâr devri sözleşmesi sonucunda, bağlı şirketin elde ettiği kâr hâkim şirkete aktarılır ve sadece hâkim şirket nezdinde vergilendirilir. Bu kâr devrinden kaynaklanan hak kayıpları için azınlık ortaklara bir denkleştirme yapılması da zorunludur. Bunun yanında, bağlı şirketin kârını devretme yükümlülüğüne karşın hâkim şirket de sözleşme süresi boyunca bağlı şirket nezdinde oluşacak zararları telafi etmeyi taahhüt etmelidir (AktG m.302/f.1).

Tek bünye rejimine dahil olmak şirketlerin tercihine bırakılmıştır. Hâkim ve bağlı şirketler bu sisteme göre vergilendirilmeyi kabul edip etmemekte serbesttirler. Rejimden faydalanmak ihtiyari olmakla birlikte, herhangi bir başvuru da gerektirmez. Ancak vergi idaresi vergi grubunun gerekli şartları taşıyıp taşımadığını vergilendirme sürecinde her zaman denetleme yetkisine sahiptir.

D. SONUÇLAR

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar

Kâr devri sözleşmesi, hâkim şirket ve bağlı şirket arasında bir sorumluluk ilişkisi doğurmaktadır (AktG m.302/f.1). Bu anlaşma sonucunda, bağlı şirket dönem sonundaki kârını hâkim şirkete aktarmayı kabul ederken hâkim şirket de bunun karşılığında bağlı şirketin dönem içinde zarara uğraması halinde bu zararları üstlenmeyi taahhüt etmektedir[302]. Sonuç olarak, tek bünye sistemiyle kâr ve zararların hâkim şirket nezdinde toplandığı bir

[300] **Rosenberger,** s. 291.

[301] **Eckstein,** s. 303.

[302] Age, s. 304.

birleştirme sistemi oluşmakta ve şirketler topluluğu üyelerinin kâr ve zararlarını dengelemesi imkanı doğmaktadır.

Hâkim şirket, vergi grubunun gelirlerini kendi vergi beyannamesinde göstermek ve bu toplam gelir üzerinden tahakkuk edecek kurumlar vergisini ödemekle yükümlüdür. Vergiye konu edilecek gelir, hâkim şirkete aktarılan kârların toplanmasıyla oluşan toplam gelirdir. Vergi grubundaki her bir üye ayrı bir vergi mükellefi olduğundan kendisi ayrı bir muhasebe kaydı tutmaya devam edecek ve vergi dönemi sonunda kendi gelirini bağımsız şekilde hesap edecektir. Vergi grubunda yer alan bağlı şirketin vergi beyannamesinde göstereceği gelir, kârlar hâkim şirkete aktarıldıktan sonra geriye kalan bakiye şeklinde belirtilir. Örneğin eğer hâkim şirketin bağlı şirket üzerinde hâkimiyet oranı yüzde yüzse kârın tamamı aktarılacağı için bağlı şirketin beyannamesinde gelir miktarı sıfır olarak gösterilecektir[303].

Bağlı şirketin vergi grubu oluşturmadan önceki zararları vergi grubunda bulunduğu sürece dondurulur[304]. Bu zararlar tek bünye rejimi kapsamına alınamaz ve hâkim şirket bunları ödeyeceği vergiden indiremez. Ancak bağlı şirket vergi grubundan ayrıldıktan sonra vergi grubundan önceki zararlarını genel zarar indirimi kuralları kapsamında kendi vergi matrahından indirebilir. Bu zararların sonradan indirilmesine ilişkin bir zamanaşımı süresi bulunmamaktadır. Bağlı şirketin grup öncesi zararları açısından geçerli olan böyle bir kısıtlama, hâkim şirketin grup öncesi zararları açısından mevcut değildir. Hâkim şirket, grup öncesi zararlarını grup vergi beyannamesinde göstererek kurumlar vergisi matrahından indirime konu edebilir[305]. Vergi grubunda bulunulduğu zaman dilimi içerisinde bağlı şirketin uğradığı zararlar vergi grubu olağan şekilde sona erdikten sonra dahi hâkim şirketin sorumluluğunda kalmaktadır[306].

Almanya'da yerleşik hâkim veya bağlı şirketin yabancı ülkedeki daimi işyeri tarafından uğranılan zararlar, eğer mevcut bir çifte vergilendirme anlaşmasına dayanarak istisna yöntemi uygulanmaktaysa, genellikle yabancı ülkede vergi konusu edilirler[307]. Eğer mahsup yöntemi uygulanmaktaysa veya çifte vergilendirme anlaşması mevcut değilse zararların hâkim şirkete aktarılmasında Alman Gelir Vergisi Kanunu m.2a/f.1'de yer alan AB üyesi olmayan üçüncü ülkelerde katlanılan zararlara ilişkin sınırlandırmalar geçerli

[303] **Koppensteiner,** s. 26.
[304] **Eckstein,** s. 306.
[305] Age, s. 26.
[306] **Eckstein,** s. 306.
[307] **Koppensteiner,** s. 27.

olacaktır[308]. Buna göre, aynı devlette katlanılan aynı türden zararlar bir bütün olarak hâkim şirketin hesaplarına aktarılır ve aynı türden gelirle dengelenebilir (EStG m.2a).

Hâkim şirkete devredilen kârlar tamamıyla menkul veya gayrimenkul sermaye iradı gelirlerinden oluşmaktaysa bu durumda hâkim teşebbüs gerçek kişi bile olsa Alman Gelir Vergisi Kanunu m.34'te tanınan kolaylıktan yararlanamaz (KStG m.19). Bağlı şirket, AktG m.304 kapsamında bir denkleştirme ödemesi yapmışsa bu tutarın 3/4'üne ilişkin vergiyi kendisi ödemek zorundadır. Aynı şekilde hâkim şirket de bu kurala tabidir. Eğer bağlı şirketin aktardığı gelir içerisinde kaynakta kesinti yoluyla vergilendirilmesi gereken kazançlar mevcutsa bu kesinti hâkim şirketin kârıyla dengelenecektir (KStG m.19/f.5). Başka deyişle, kesinti yoluyla ödenecek vergi hâkim şirkete aktarılacak kârdan indirilecektir.

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar

Tek bünye sistemi kazançların veya diğer malvarlıklarının vergi grubu içerisinde vergiye tabi olmadan el değiştirmesine izin vermemektedir. Esasen tek bünye rejimini oluşturan kurallar içerisinde bu konuya yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu anlamda grup içi işlemlerden doğan kazanç veya kayıplar için bir vergi ertelemesi mekanizması yoktur. Grup içi malvarlığı aktarımı işlemleri klasik yaklaşımla genel transfer fiyatlandırması kurallarınca değerlendirmeye konu edilmektedir.

Tek bünye sistemi, şirketler topluluğunun uluslararası ekonomik faaliyetlerini kapsamak bakımından elverişli vergi kuralları sunmamaktadır. Kâr ve zararların dengelenmesi bakımından matrah birleşimi sistemine yakın sonuçlar verse de bu rejimden yararlanmaya ilişkin kurallar çok karmaşık olduğundan etkin ve pratik bir yöntem değildir. Grup içi işlemler ve hizmetlere yönelik bir kolaylık sağlamaması dolayısıyla da şirketlerin ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap vermemektedir.

Tek bünye sistemi, katı kuralları ve sınırlı kapsamı bakımından eleştirilmektedir. Bu sistemin kaldırılması veya değiştirilmesi yönünde ciddi girişimler bulunmaktadır. 2009 yılında göreve gelen Alman hükümeti, tek bünye sistemini reforme edeceğini seçim çalışmaları sırasında beyan etmiştir[309]. Bu doğrultuda, Alman Federal Maliye Bakanlığı

---

[308] **Schön,** s. 744.

[309] Alman toplu vergilendirme usulüne ilişkin sözü edilen reform çalışması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Nickel, Paul** (2017) "Die Organschaftsreform: Analyse aktueller Reformkonzepte und Vorschlag des

bünyesinde 2010 yılında kurulan bir çalışma grubu, Fransız Maliye Bakanlığı'ndan uzmanlarla Alman tek bünye sisteminin yenilenmesine ilişkin ortak bir rapor hazırlamıştır[310]. 2011 yılında yayınlanan raporda belirtildiğine göre, tek bünye sisteminden başka bir sisteme geçmek Almanya için maliyetli bir tercih olacaktır[311]. Raporda, her halükârda bir sistem değişikliğine gitmek istenirse de katkı aktarımı sisteminin benimsenmesi tavsiye edilmiştir. Zira bu sistemin daha basit ve yönetimi daha kolay bir sistem olarak önplana çıktığı belirtilmektedir. Bu halde dahi sistem değişikliğinin Alman maliyesine 2 milyar Avro kadar bir yük oluşturacağı öngörülmüştür.

Almanya'daki şirketler özellikle grup içi işlemler ve hizmetler bakımından daha işlevsel bir toplu vergilendirme rejiminin benimsenmesi yönünde uzun yıllardır beklenti içerisindedir. 2013 yılında AB üyesi veya Avrupa Ekonomik Alanı'ndaki ülkelerde yer alan şirketlere ilişkin bazı yumuşatıcı hükümler eklenerek tek bünye sistemi uluslararası bakımdan biraz daha işlevsel hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu değişikliklere rağmen tek bünye sistemi mevcut haliyle işlevsel olmaktan uzak olduğu gibi şirketler topluluğu vergilendirmesinde etkin bir vergi rejimi de sunmamaktadır.

V. MATRAH BİRLEŞİMİ SİSTEMİ (*TAX CONSOLIDATION*)

A. KAVRAM

1. Terminolojik Belirlemeler

Matrah birleşimi sistemi olarak adlandırılabilecek *"tax consolidation"* sisteminde toplu vergilendirmenin özünü, şirketler topluluğu üyeleri tarafından ortaklaşa hesaplanan vergi matrahı oluşturmaktadır. Matrah birleşimi sistemi Türkçe literatürde "vergi konsolidasyonu, matrah konsolidasyonu, konsolide vergi beyanı, konsolidasyon," gibi terimlerle de ifade edilebilmektedir[312]. Şirketler topluluğu örgütlenmesinin yol açtığı

Gruppenkonten-Modells als Alternative zur Organschaft", (Doktora Tezi), Ludwigs-Universität Freiburg, Wirtschafts- und Verhaltenswissenschaftlichen Fakultät der Albert.

310 Bahsi geçen rapor için bkz. **BMF,** Verlustverrechnung und Gruppenbesteuerung Bericht, 15.09.2011.

311 **BMF**-Facharbeitsgruppe, Bericht der Facharbeitsgruppe Verlustverrechnung und Gruppenbesteuerung, 15.11.2011, FD-DStR 2011, 325000.

312 Vergi konsolidasyonu terimi, geniş anlamda bütün toplu vergileme rejimlerini ifade etmek üzere kullanılabilir. Ancak teknik farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda "vergi konsolidasyonu" daha özel ve dar bir anlama karşılık gelmektedir. Bu çerçevede; vergi konsolidasyonu terimi, yaygın kullanımıyla matrah birleşimini ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

vergisel sorunlar karşısında vergi sistemleri tarafından verilen en etkin ve doğru cevabın matrah birleşimi sistemi olduğu tespiti yapılmaktadır[313]. Bu sistemde bütün topluluk vergi mükellefiyeti bakımından tek bir işletme olarak değerlendirilir. Bu yönüyle matrah birleşimi yöntemi, şirketler topluluğunun arz ettiği ekonomik bütünlük karakterine en üst seviyede hukuki sonuç bağlayan vergilendirme rejimi olmaktadır.

Matrah birleşimi kavramı, şirketler topluluğu bünyesinde yer alan şirketlerin her birine ait zararların matrahtan düşürülmesine ve vergiye konu olmaksızın grup içinde malvarlıklarının aktarılmasına imkan sağlayacak şekilde tek bir vergi beyannamesi verilebilmesi anlamına gelmektedir[314]. Başka bir tanıma göre; matrah birleşimi, şirket kazançlarının her bir şirket nezdinde ayrı ayrı hesaplandıktan sonra yapılan bazı düzeltmelerle (*adjustments*) topluluk seviyesinde birleştirildiği ve ortaya çıkan toplam vergiden hâkim şirketin sorumlu tutulduğu bir vergilendirme düzenini ifade etmektedir[315]. Halihazırda matrah birleşimi rejimini uygulayan ülkelerden bazıları İtalya, Fransa, Hollanda, Danimarka, İspanya, Macaristan, Polonya, Malta, Lüksemburg, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, Meksika, Portekiz, Rusya, Japonya, Güney Kore'dir.

Matrah birleşimi sisteminde, hâkim şirket ve bağlı şirketlerin vergisel durumunu kavrayabilmek bakımından üç farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Bunlar havuz yöntemi (*pooling*), atfetme yöntemi (*attribution*) ve bütünleşme yöntemi (*absorbtion*) biçiminde sayılabilir.

İtalya, Fransa, İspanya, Polonya, Lüksemburg, ABD, Yeni Zelanda, Rusya, Japonya ve Güney Kore havuz yönteminin kullanıldığı ülkelerdendir. Atfetme yöntemi Hollanda'da uygulanan sistemi ifade etmektedir. Bütünleşme yöntemi ise Avustralya'da uygulanmakta olan matrah birleşimi yöntemini belirtmek için kullanılmaktadır.

Havuz yönteminin özelliği, vergi grubunu oluşturan hâkim şirket ve bağlı şirketlerin ayrı ve hukuken bağımsız şirketler olduğu gerçeğinin vergilendirme açısından da büyük ölçüde geçerliliğini korumasıdır[316]. Bu doğrultuda, vergi grubunda yer alan şirketler vergilendirilebilir kazançlarını diğer üyelerden bağımsız biçimde ve kendi muhasebe düzenleri içinde belirlemeye devam etmektedirler. Münferit kazançların belirlenmesi

---

313 **Ting,** s. 7; **Correira,** s. 5; **Wilde,** s. 159-172.

314 **Ting,** s. XVI.

315 **Masui,** s. 30.

316 **Ting,** s. 271.

aşamasından sonra vergi grubu üyelerinin muhasebe sonuçları bir araya getirilip toplanarak kâr ve zarar dengelenir; grup içi işlemler elemeye (*elimination*) tabi tutularak grubun nihai vergilendirilebilir kazancına ulaşılır.

Atfetme sisteminde, vergi grubunda yer alan bağlı şirketlerin varlıkları ve borçları ile tüm faaliyetleri hâkim şirkete atfedilir ve hâkim şirket tarafından yüklenilir. Başka deyişle, bağlı şirketler ile hâkim şirket vergisel açıdan tek bir şirketmiş gibi değerlendirilir. Bu nedenle de, atfetme yöntemini uygulayan Hollanda'da sistemin adı mali birlik (*fiscal unity*) olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemde, bağlı şirket vergisel olarak etkisiz bir hale gelir ancak yine de vergisel açıdan ayrı ve bağımsız hukuki varlığını koruduğu kabul edilir[317].

Bütünleşme yönteminde ise vergi grubunda yer alan bağlı şirketler hâkim şirketin bir parçası olarak kabul edilir. Başka deyişle, bağlı şirket bir nevi "vergisel açıdan görünmez işletme (*fiscally transparent entity/pass-through entity*)" haline gelir. Bu durumda, bağlı şirketin kurumlar vergisi yönünden ayrı ve bağımsız bir şirket olma özelliği taşımadığı kabul edilir. Bağlı şirketin tüm varlıkları doğrudan doğruya hâkim şirketin varlıkları olarak işlem görür. Dolayısıyla; grup içi kâr ve zararlar dengelendiği gibi, grup içi varlık aktarımları da tamamen vergi dışı kalır ve hatta bu aktarımların muhasebesel olarak izlenip kaydedilmesi dahi gerekmez[318].

Matrah birleşimi rejimini uygulayan ülkelerde vergi grubu içerisinde yer alacak şirketlerin matrahlarının hangi miktarda ve neye göre birleştirileceğine ilişkin farklı ölçütler bulunmaktadır. Vergi grubu üyelerinin kâr ve zararlarının dengelenmesine izin verilmekle birlikte, grup içi transferlerin vergi dışı bırakılmadığı rejimlere kısmi konsolidasyon (*partial consolidation*); hem kâr-zarar dengelenmesi imkanı bulunan hem de varlık aktarımlarının vergi dışı kalmasına izin verilen rejimlere de tam konsolidasyon (*full consolidation*) denilmektedir.

İtalya, Rusya, Lüksemburg, Polonya'da uygulanan matrah birleşimi rejimleri kısmi konsolidasyona örnek verilebilir. Matrah birleşiminde hem zararların dengelenmesi hem de varlıkların vergiye konu olmadan grup içinde aktarımı imkanı sağlayan tam konsolidasyon rejimi uygulayan ülkeler ise ABD, Fransa, İspanya, Hollanda, Avustralya, Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda olarak sayılabilir. Bu ülkeler içinde en geniş ölçüde matrah birleşimini sağlayan ülkeler; mali birlik rejimi kapsamında bağlı şirketin faaliyetlerini, varlık

[317] Age, s. 272.

[318] Age, s. 272.

ve borçlarını hâkim şirkete atfetme yöntemini uygulayan Hollanda ve benzer nitelikteki bütünleşme yöntemini uygulayan Avustralya'dır[319].

Belirtilen bu sınıflandırmadan başka, matrah birleşimi yöntemlerini mutlak konsolidasyon (*full consolidation*) ya da oransal konsolidasyon (*proportional consolidation*) şeklinde de ayırabiliriz. Mutlak konsolidasyon, şartları sağlayarak vergi grubunda yer alan bağlı şirketin tüm muhasebe sonuçlarının matrah birleşimine katılmasıdır. Oransal konsolidasyon ise; vergi grubundaki bağlı şirketin tüm sonuçlarının değil, hâkim şirketle ilişkisini sağlayan katılma oranına göre elde edilen orantıda sonuçlarının matrah birleşimine dahil edilmesidir.

2. Dünyada Genel Görünüm

Matrah birleşimi sisteminin dünyadaki en eski uygulayıcısı ABD'dir. 1917 yılında matrah birleşimi sistemini uygulamaya başlayan ABD sonraki yıllarda yaptığı reformlarla günümüze kadar bu sistemi sürdürmüştür[320]. Matrah birleşimine izin verilmesi başlangıçta şirketlerin bağlı şirketler yoluyla vergiden kaçınma uygulamalarına karşı bir vergi önlemi olacağı düşüncesiyle mümkün olmuştur[321]. Bu nedenle uygulamanın ilk yıllarında sisteme dahil olmak zorunlu tutulmuşken halihazırda sisteme katılım zorunlu değildir[322].

Matrah birleşimi rejimini uygulayan ülkelerden Avustralya bu sisteme geçmeden önce şirketler topluluğunun vergilendirilmesine ilişkin bir "zarar paylaşımı" sistemine sahipken diğer avantajları yanında uygulamanın da daha kolay olduğu gerekçesiyle 2002 yılında matrah birleşimi rejimine geçmiştir. Avustralya, matrah birleşimi uygulayan ülkeler içerisinde bütünleşme yöntemiyle girişim teorisinin en etkili şekilde vergi düzenlemelerine yansıdığı ülkelerden birisi olarak öne çıkmaktadır.

Şirket topluluklarının özel bir öneme sahip olduğu Japonya'da matrah birleşimi sistemi 2002 yılında yürürlüğe konulmuştur. Japon matrah birleşimi sistemi yürürlüğe

---

319 **Gedik, Gülşen** (2019) Grup Şirketlerinin Vergilendirilmesi Sistemleri ve Konsolidasyon Amerika ve Hollanda Mevzuatları Bakımından Değerlendirmeler ve Türkiye İçin Öneriler), 2. Baskı, On İki Levha, İstanbul, s. 17.

320 Bkz. **Wudernitz, Brigitte** (1995) "Die Geschichte der Konzernbesteuerung in den USA", (Doktora Tezi), Wirtschaftuniversität Wien, s. 72 vd.

321 **Ting,** s. 70.

322 **Gedik,** s. 134.

konulmadan önce ABD, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık'ta uygulanan toplu vergilendirme rejimleri detaylıca incelenmiştir. ABD ve Fransa'da uygulanan matrah birleşimi sistemi daha işlevsel bulunduğu için tek bünye ve zarar paylaşımı sistemleri değil, matrah birleşimi sistemi tercih edilmiştir. Bu özelliği dolayısıyla; Japonya'daki matrah birleşimi sistemi, düzenlemeyi getirirken etkilendiği ABD ve Fransa'daki matrah birleşimi rejimlerine benzer hususlar içermektedir[323].

Japonya'da vergi grubu içerisinde yer alan şirketler tek bir kurumlar vergisi mükellefi gibi değerlendirilerek vergi idaresine bütün şirketler adına tek bir vergi beyannamesi sunulmaktayken, Mart 2020'de getirilen bir yenilemeyle bu uygulamada değişikliğe gidilmiştir. Buna göre, vergi grubundaki şirketler artık tek bir şirket gibi değerlendirilmek yerine ayrı birer vergi mükellefi olarak işleme tabi tutulacaktır. 1 Nisan 2022 tarihinde yürürlüğe girecek bu düzenlemeyle, grup adına verilen toplu vergi beyannamesi yanında grupta yer alan şirketler kendi adlarına düzenledikleri vergi beyannamelerini de vergi idaresine sunacaklardır[324].

Türkiye'nin de dahil olduğu Kıta Avrupası hukuk sisteminde matrah birleşimi uygulayan ülkeler içerisinde en tipik ve kapsamlı uygulama örneklerinden birinin İtalyan ve Fransız matrah birleşimi rejimleri olduğu görülmektedir. İtalyan matrah birleşimi rejimi bir yandan rekabetçiliği esas alırken diğer yandan klasik tüzel kişilik yaklaşımının etkisini de büyük ölçüde korumaktadır[325]. Bu açıdan uygulanması nispeten daha basit ve kolay bir matrah birleşimi rejimi örneği oluşturmaktadır. Bahsedilen yönleriyle çalışmada detaylarıyla incelenecek olan matrah birleşimi sistemi İtalya'da uygulanmakta olan matrah birleşimi rejimidir.

İtalya'da 2000'li yılların başında kapsamlı bir vergi reformu hareketine girişilmiş ve bu reformun en önemli yeniliği şirket topluluklarına yönelik bir matrah birleşimi rejimi getirilmesi olmuştur[326]. İtalya 2004 yılında ilk defa uygulamaya başladığı matrah birleşimi rejimiyle hem ulusal şirketlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi hem de uluslararası şirketler açısından çekici bir yatırım ortamı oluşturmayı amaçlamıştır.

---

[323] **Masui,** s. 31.

[324] Bkz. 27.03.2020 tarihli 2020 Yılı (Japon) Vergi Reformu Kanunu.

[325] **Ting,** s. 97.

[326] **Giaconia, Massimo** (2004) "Branch Report Italy", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b, s. 378.

İtalyan matrah birleşimi sisteminde, İtalya'da yerleşik bağlı şirketler için "yerel matrah birleşimi (*consolidato nazionale*)" ve ülke dışındaki yabancı bağlı şirketler için "küresel matrah birleşimi (*consolidato mondiale*)" olmak üzere iki ayrı matrah birleşimi rejimi uygulanmaktadır. Ayrıca, 2019 yılından itibaren uygulanmak üzere, şirketler topluluğu üyesi işletmelerin katma değer vergisi yükümlülükleri bakımından da vergi grubu oluşturma imkanı getirilmiştir[327].

B. KAPSAM

Yerel matrah birleşimine ilişkin kurallar İtalyan Gelir Vergisi Kanunu (*Testo Unico delle Imposte sui Redditi*-TUIR) 117 ilâ 130'uncu maddeleri arasında matrah tespiti bölümü kapsamında düzenlenmiştir. Kural olarak, yerel matrah birleşimi rejiminden faydalanmak için hâkim teşebbüsün İtalya'da yerleşik olması temel şarttır (TUIR m.117/f.1). Mukimlik yönünden öngörülen bu şart, mali ikametgâhı İtalya'da bulunmayan şirketlere matrah birleşiminden yararlanma yolunu kısıtlamaktadır.

Hâkim teşebbüs statüsünde vergi grubunda yer alabilecek bir başka mükellef türü ise yabancı şirket veya işletmelerin İtalya'da yerleşik daimi işyerleridir[328]. Bu imkandan yararlanabilmek için vergi konusu ticari gelirin İtalya'da bulunan bir daimi işyeri vasıtasıyla elde edilmesi gerekmektedir(TUIR m.117/f.2-b). Bunun için söz konusu yabancı şirket veya işletmenin merkezinin İtalya ile çifte vergilendirme anlaşması bulunan bir ülkede bulunması, İtalya'daki daimi işyerinin ticari bir faaliyet yürütüyor olması ve bağlı şirketin yatırımlarının çoğunun daimi işyerinin faaliyetleri ile alakalı olması aranmaktadır[329]. Bu durumda, İtalya'da yerleşik daimi işyeri matrah birleşimini üstlenen hakim teşebbüs konumunda olabilecektir[330].

---

[327] Bkz. İtalya 2017 Yılı Bütçe Kanunu (Legge di bilancio 2017, No:232/2016) ve İtalya 2018 Yılı Bütçe Kanunu (Legge di bilancio 2017, No:205/2017) ile değiştirilmiş İtalya Katma Değer Vergisi Kanunu (*Testo Unico Imposta sul Valore Aggiunto*- TUIVA), Ek Madde 70 ve devamı.

[328] İtalyan vergi mevzuatına göre, daimi işyeri TUIR m.162'de tanımlanmakta ve yerleşik olmayan (yabancı) şirketlerin İtalya'daki yönetim merkezi, şube, ofis, atölye, laboratuvar gibi sabit üretim yerleri daimi işyeri örnekleri olarak belirtilmektedir.

[329] **Giaconia,** s. 379.

[330] Yabancı şirketlere ait daimi işyerlerinin önceleri sadece hâkim teşebbüs olarak vergi grubunda yer almasına izin verilmekteyken ABAD içtihatlarına uyum sağlamak amacıyla 2015 yılında getirilen değişikliklerle durum değiştirilmiştir. Bkz. Şirketlerin Büyümesi ve Uluslararasılaşmasına Yönelik Yasal Düzenleme

Oluşturulacak vergi grubunda hâkim şirket konumunda yer alacak şirketin sınırlı sorumlu bir şirket olması, başka deyişle; sermaye şirketi niteliğindeki anonim şirket, limited şirket, paylı komandit şirket olması aranan başlıca özelliktir (TUIR m.117/f.1). Bununla birlikte; kooperatif şirketler, dayanışma sigortası şirketleri (*mutual insurance companies*) de yerel matrah birleşimi rejimine dahil olabilirler. Bunlar dışında, sınırlı sorumluluk esasına dayalı ve ticari faaliyet yürütme amacındaki herhangi bir ticari kuruluş da hâkim şirket olarak vergi grubunda yer alabilir[331]. Avrupa Şirketi türünde kurulmuş bir şirket de hâkim şirket olarak yerel matrah birleşimi kapsamına dahil olabilir.

Yerel matrah birleşimi rejiminde bağlı işletme konumunda yer alabilecek mükellefler için en önemli ölçüt İtalya'da yerleşik olmalarıdır. Bunun yanında, sınırlı sorumlu sermaye şirketlerinin bağlı işletme olarak vergi grubunda yer almasına izin verilmektedir. Başka deyişle, bağlı şirketler yönünden kapsam hâkim şirketlere nazaran daha dar tutulmuştur.

Matrah birleşimi rejiminin dışında bırakılmış bazı istisnai durumlar özel olarak belirtilmiştir (TUIR m.126). Buna göre, diğer tüm şartları taşısa bile iflas sürecinde olan bir şirket matrah birleşimi rejiminde yer alamaz. Matrah birleşimine ilişkin bir vergi grubundayken iflas durumuyla karşılaşan bir şirket de vergi grubunun oluşturulmasından iflasın başlangıcına kadar olan süre için matrah birleşiminden yararlanır. İhtiyari olarak tasfiye sürecinde bulunan şirketler ise matrah birleşimi rejiminden faydalanabilirler[332]. Ayrıca azaltılmış kurumlar vergisi oranlarında vergi ödeme imkanından yararlanan şirketler matrah birleşimi rejimine dahil olamamaktadır.

Yerel matrah birleşimi sistemine dahil olmak ihtiyaridir, gerekli şartları sağlayan şirketler talep etmeleri halinde matrah birleşiminin imkanlarından yararlanabilirler. Aynı şirketler topluluğunun üyesi olan her bir şirket, vergi grubuna katılıp katılmamakta serbesttir. Şirketler topluluğu üyelerinden vergi grubuna katılacak olanlarının tümünün matrah birleşiminden yararlanmak üzere açık rızası gereklidir. Hâkim şirket, vergi grubunda yer alacak bağlı şirketleri seçme hakkına sahiptir. Bu yolla, vergi grubunda yer almayan bağlı şirketlerin herhangi bir vergi döneminde vergi grubuna katılmasına imkan sağlanmaktadır. Yerel matrah birleşiminde hangi şirketlerin vergi grubunda yer alacağı seçmece olarak

(Misure per la crescita e l'internazionalizzazione delle imprese, Decreto Legislativo, 14/09/2015, Gazzetta Ufficiale: 22/09/2015, No: 147/2015), m.6.

331 **Leone, Francesco/Zanotti, Emiliano** (2005) "Italian Domestic Tax Consolidation: New Opportunities for Tax Planning", European Taxation, Vol:45, No:5, s. 188.

332 Age, s. 190.

belirlenebilir. Dolayısıyla şirketler topluluğunda yer alan tüm şirketlerin vergi grubuna dahil olması şart değildir.

Vergi grubuna dahil olabilmek için öngörülmüş şartlar taşındığı sürece, sistemden yararlanmak isteyen şirketlerin talebi 3 yıl süreyle bağlayıcıdır ve vazgeçilemez (TUIR m.117/f.3). Matrah birleşimine katılmaya yönelik beyan en geç söz konusu 3 yıllık sürenin ilk yarısında vergi idaresine iletilmelidir. İlk 3 yıllık süre dolduğunda, mükellefler tarafından aksi bir talep yoksa, yerel matrah birleşimi rejimi 3 yıllık bir süre için kendiliğinden tekrar yenilenir. Ancak bağlayıcı olan ilk 3 yıllık dönemden sonraki aşamada matrah birleşimi uygulamasının usulüne uygun şekilde iptal edilmesi imkanı vardır[333].

Hâkimiyet ilişkisi bakımından aranan temel ölçüt İtalyan Medeni Kanunu (*Codice Civile Italiano-CCI*) m.2359 pr.1/f.1'de belirtilen oy hakkına dayalı bir kontrolün varlığıdır (TUIR m.117/f.1)[334]. Buna göre, hâkimiyetin sağlanması için hâkim şirketin bağlı şirketin oy hakları üzerinde %50'den fazla kontrolü bulunmalıdır. İtalyan Medeni Kanunu'nun anonim şirketlere ilişkin kısmında bağlı ve ilişkili şirketleri tarif ederken kullandığı ölçütler vergi hukukunda da esas alınmıştır. Bununla birlikte, yerel matrah birleşimi için aranan hakimiyet şartları bağlı şirket tanımında belirtilen kontrol şartlarından farklılaşmaktadır (CCI m.2359).

İtalyan vergi hukukunun matrah birleşimi açısından öngördüğü şartlar özel hukukun şirketler topluluğu kurallarına göre daha katıdır (TUIR m.20). Matrah birleşimi rejiminin kapsamında yer alan şirketlerin hâkim ve bağlı şirket konumlarının özel hukuka göre daha kuvvetli olması aranmaktadır. Bunun için vergi düzenlemeleriyle şirketler hukukuna ek olarak ayrıca birtakım ölçütler getirilmiştir. Bu doğrultuda, bir vergi grubunun kapsamında yer alabilmek için; hâkim şirketin, bağlı şirketin sermayesi üzerinde %50'den fazla paya sahip olması veya bağlı şirketin kârları üzerinde %50'den fazla kâr payı hakkının bulunması gerekmektedir (TUIR m.120/f.1a,1b).

Hâkimiyetin doğrudan veya dolaylı olarak tesis edilmesi mümkündür. Buna göre, dolaylı hâkimiyet durumunda hâkim şirketin alt-bağlı şirket üzerinde kontrolünün varlığının kabul edilebilmesi için hâkim şirketin alt-bağlı şirket üzerinde toplamda %50'den oranda oy

---

[333] Yerel matrah birleşimi şartlarının kaybedilmesi ve sonuçları için bkz. TUIR m.124; isteğe bağlı olarak matrah birleşiminin iptal edilmesine ilişkin ayrıntılar için bkz. TUIR m.125.

[334] Bkz. Codice Civile Italiano, Titile 5, Cappo 5, Art. 2359, Società controllate e società collegate.

hakkına sahip olması gerekli ve yeterlidir[335]. Matrah birleşiminden yararlanıldığı durumlarda bağlı şirket üzerindeki hâkimiyetin kaybedilmesi halinde bağlı şirket vergi grubunun dışında kalacaktır. Vergi grubunun dışında kalan şirket bakımından matrah birleşimi baştan itibaren geçersiz sayılmaz. Bunun yerine gruptan ayrıldığı andan itibaren münferit vergi mükellefiyetinin sonuçları geleceğe dönük olarak doğar.

Yabancı bir şirketin yerel matrah birleşimi sisteminden yararlanması İtalya'da daimi işyerinin bulunması durumunda mümkündür. Yabancı şirketler İtalya'da yerleşik olmayan şirketlerdir. Başka deyişle, mali ikametgâhı İtalya'da bulunmayan şirketler yabancı şirkettir. Kanuni merkezi veya iş merkezi İtalya sınırları içerisinde yer alan şirketler İtalya'da yerleşik sayılmaktadır. İtalya'da bulunan daimi işyeri vasıtasıyla yerel matrah birleşiminden yararlanacak yabancı şirketin İtalya ile bilgi değişimi anlaşması olan bir AB üyesi ülkede ya da Avrupa Ekonomik Alanı ülkesinde bulunması gerekmektedir (TUIR m.117/f.2) Ayrıca, yabancı şirketin İtalyan bağlı şirketlere katılması İtalya'daki daimi işyerinin faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmalıdır[336].

İtalya'da uygulanmakta olan bir diğer matrah birleşimi rejimi küresel matrah birleşimi sistemidir. Küresel matrah birleşimi rejimi, yerel matrah birleşimine göre daha dar kapsamlı tutulmuş ve daha sıkı şartlara tabi kılınmıştır. Küresel matrah birleşimi rejiminde, hâkim şirket olarak vergi grubunda yer alacak şirketin mutlaka İtalya mukimi bir şirket olması ve kurum kazançlarının İtalya'da vergiye tabi olması gerekmektedir.

Hâkim işletme şirket statüsünde bir işletme ise, hâkim şirketin bir sermaye piyasasında kayıtlı şirket olması aranmaktadır. Hâkim işletme, kişisel gelir vergisine tâbi bir teşebbüs ise ortaklarının tamamı İtalya'da yerleşik olmalıdır. Bundan başka, hâkim şirketin yerleşik veya yabancı tüm bağlı şirketlerinin vergi grubuna dahil edilmesi gerekmektedir (*all in, all out principle*). Yerel matrah birleşimi rejiminin aksine yabancı şirketlerin İtalya'daki daimi işyerlerinin vergi grubunda hâkim teşebbüs olarak yer almasına küresel matrah birleşimi rejiminde izin verilmemiştir. Bu açıdan İtalya'da uygulanan küresel matrah birleşimi rejiminin kapsamının AB hukukuyla ters düştüğü söylenebilir[337]. Küresel matrah birleşimi rejiminin kapsamına ilişkin bu sınırlama ABAD'ın çeşitli kararlarıyla vurguladığı yabancı

[335] **Giaconia,** s. 379.

[336] **Leone/Zanotti,** s. 196.

[337] **Koppensteiner,** s. 20.

şirkete ait daimi işyerlerinin mukim şirketler ile aynı muameleye tabi tutulması beklentisini karşılamamaktadır[338].

C. ŞARTLAR

İtalyan vergi hukukuna göre yerel matrah birleşimi rejiminden yararlanabilmek için hâkim şirketle bağlı şirketler arasında açık ve kuvvetli bir hâkimiyet ilişkisi var olmalıdır. Bunun için hâkim şirket bağlı şirket üzerinde üç açıdan hak sahibi olmalıdır[339]. İlk olarak, hâkim şirket bağlı şirketteki oy haklarının çoğunluğunu elinde bulunduruyor olmalıdır. İkinci olarak, hâkim şirket doğrudan veya dolaylı şekilde bağlı şirketin sermayesinin yüzde 50'sinden fazlasına katılıyor olmalıdır. Üçüncü olarak ise hâkim şirket bağlı şirketteki kâr paylarının yüzde 50'den fazlasına sahip olmalıdır[340]. Belirtilen bu 3 şartın eksiksiz ve kesintisiz olarak karşılanması durumunda vergi grubu bünyesinde matrah birleşimi mümkün olabilmektedir.

Küresel matrah birleşimi için hâkim şirketin yabancı bağlı şirketin oy haklarının çoğunluğunu doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulundurması gerekir. Ayrıca, vergilendirme dönemi sona erdikten sonra en az 6 ay süreyle daha bu durum devam etmelidir[341]. Yine ikinci bir şart olarak, bağlı şirket kârlarının yüzde 50'den fazlası hâkim şirkete ait olmalıdır. Yabancı bağlı şirkete katılım dolaylı şekilde bir İtalyan ara-bağlı şirketi vasıtası ile sağlanmaktaysa söz konusu İtalyan ara-bağlı şirketi de vergi grubu içerisinde yer almalıdır[342].

Matrah birleşimi rejimi içinde yer almak zorunlu tutulmamıştır. Şirketler topluluğu üyeleri kazançları üzerinde müşterek bir mükellefiyet tesis edip etmemek noktasında tercih hakkına sahiptir. Bununla birlikte, matrah birleşimine dahil olunmak isteniyorsa yerel matrah birleşimi rejimine dahil olunacak ilk vergi döneminin başlangıcından en geç 6 ay sonraya kadar bu tercih vergi idaresine bildirilmelidir[343]. İtalyan vergi idaresi söz konusu başvuruyu gereklilikler yönünden inceler ve matrah birleşimi uygulanıp

---

338 Bkz. ABAD'ın *Marks & Spencer* (C-446/03), *Oy AA* (C-231/05), *Société Papillon* (C-148/07), *Groupe Steria* (C-386/14) kararları.

339 **Leone/Zanotti,** s. 189.

340 **Rosenberger,** s. 501.

341 **Koppensteiner,** s. 21.

342 **Schön,** s. 785.

343 **Koppensteiner,** s. 21.

uygulanamayacağına karar verir. Verilen karar, şartlarda herhangi bir değişiklik olmaması durumunda 3 yıl boyunca geçerli olacaktır. 3 yıllık süre sona erdiğinde aksi talep edilmedikçe matrah birleşimi rejimi kendiliğinden yenilenir ve aynı şekilde devam eder (TUIR m.117/f.3).

Matrah birleşiminden yararlanmak için bir diğer temel şart ise vergi grubu içinde yer alacak tüm şirketlerin muhasebe dönemlerinde bir örtüşme olmasıdır. Başka deyişle, matrah birleşimi sadece aynı vergi döneminde elde edilmiş kazançlara yönelik olarak mümkün olmaktadır.

Yerel matrah birleşiminde ana şirket hangi bağlı şirketlerin vergi grubu içinde yer alacağına kendisi karar verebilir[344]. *"Cherry-picking principle"* adı verilen ve "seçme ilkesi" olarak tercüme edilebilecek bu ilkeyle, şirketler topluluğuna vergi planlaması yapabilmek bakımından önemli bir imkan verilmiş olmaktadır. Küresel matrah birleşimi rejiminde ise ana şirkete böyle bir imkan tanınmamıştır. Küresel matrah birleşimi bakımından "ya hep ya hiç" anlamına gelen *"all in, all out"* kuralı benimsenmiştir. Bu nedenle, yabancı bağlı şirketlerden matrah birleşiminin gerekliliklerini taşıyanların tamamı konsolidasyon uygulamasına dahil edilmelidir. Düşük vergi uygulanan ülkelerde bulunan bağlı şirketler açısından bu durum önem taşımaktadır. Eğer aksi bir kural öngörülseydi, düşük vergi uygulayan ülkelerdeki bağlı şirketlere kazanç aktarımı yapılır ve bunların matrah birleşimi sisteminin dışında tutulmasına izin verilmiş olurdu.

Yerel matrah birleşimi rejiminden yararlanacak şirketler, ilgili 3 yıllık dönemin başından itibaren matrah birleşiminin şartlarını taşıyor olmalıdırlar. Oy hakkı, sermaye payı ve kâr payına ilişkin şartları taşıyan bağlı şirketin 3 yıl içinde kontrol şartlarını kaybetmesi durumunda söz konusu bağlı şirket matrah birleşimi rejiminin dışında kalmaktadır.

Her bir şirket yalnızca bir vergi grubunda yer alabilmektedir. Dolaylı hâkimiyetin bulunduğu durumlarda alt-bağlı şirket, ya ara-bağlı şirketle birlikte hâkim şirketin vergi grubunda yer alacak ya da ara-bağlı şirketin hâkim şirket konumunda bulunacağı bir vergi grubunda bulunacaktır.

Küresel matrah birleşiminde vergi grubu oluşturma talebi hâkim şirket tarafından yapılır ve ayrıca yabancı bağlı şirketin onayı aranmaz. Vergi idaresi matrah birleşimi yapılmasını uygun bulduğunda bu karar 5 yıl süreyle bağlayıcıdır. Ayrıca, küresel ölçekli

[344] **Leone/Zanotti,** s. 188.

matrah birleşiminin mümkün olabilmesi için yabancı bağlı şirketlerin muhasebe hesapları, alanında yetkin denetçiler tarafından denetleniyor olmalıdır. Şirketler topluluğunun yerel matrah birleşimi ile birlikte küresel matrah birleşimi uygulayabilmesi, hâkim şirketin bağlı şirketlerde belirli oranların üzerinde bir kontrol gücüne sahip olması durumunda mümkün olabilmektedir[345].

D. SONUÇLAR

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar

İtalya'da şirketlerin kurum kazançları üzerinden gelir vergisi (i*mposta sui redditi delle società*- IRES) ve faaliyet vergisi (*imposta regionale sui attività produttive*- IRAP) şeklinde iki tür vergi ödenmektedir[346]. Yerel matrah birleşimi rejimi yalnızca IRES kapsamında alınan kurumlar vergisine ilişkin olarak geçerlidir, IRAP üzerinde herhangi bir sonuç doğurmamaktadır.

Yerel matrah birleşimi rejiminde, vergi grubunun kazançlarının topluca muhasebeleştirilip bir araya getirilmesinden ve buna ilişkin vergisel ödevlerin yerine getirilmesinden hâkim şirket sorumludur. Matrah birleşiminin sonucu olarak vergi grubunda yer alan hâkim şirket ve bağlı şirketlerinin aynı vergi dönemindeki kâr ve zararları toplanır ve tek bir işletmeye aitmiş gibi vergiye tabi tutulur (TUIR m.118/f.1).

Kâr ve zararın dengelenmesi yönünden bakıldığında matrah birleşimi yönteminin doğal sonucu hâkim ve bağlı şirketlerin topluca bir matrah üzerinden vergilendirilmeleridir. Bu sistemde hâkim şirket de dahil olmak üzere vergi grubunun her üyesi kendi muhasebe kayıtlarını tutar, bağımsız şekilde kendi gelirini ve vergi matrahını hesaplar. Hatta kendisine ait vergi beyannamesini de vergi idaresine sunar. Ancak vergi beyannamesinin verginin hesaplanmasıyla ilgili kısmını boş bırakır ve herhangi bir vergi ödemesi de yapmaz.

Hâkim şirket bağlı şirketlerin vergi beyannamesinde belirttiği kâr ve zararları birleştirerek vergi matrahını ve vergi grubunun sorumlu olduğu vergi miktarını belirler[347].

---

345 **Giaconia,** s. 387.

346 IRES, şirketlerin kazançları üzerinden merkezi idareye ödenen bir kurumlar vergisidir, halihazırda oranı %24'e düşürülmüştür. IRAP ise ticari nitelikteki üretim faaliyetlerinden elde edilen kazançlar üzerinden genellikle %3,9 oranında alınan ve yerel idareye (*regioni*) ödenmekte olan bir vergidir.

347 **Bendotti, Fabrizio** (2008) "Branch Report Italy": Maisto, Gugliemo (Editör), International and EC Tax Aspect of Group of Companies, IBFD, s. 338.

Bağlı şirketlerin muhasebe sonuçlarının bir araya getirilmesinde hâkim şirket bağlı şirketlerdeki sahiplik oranlarıyla bağlı değildir. Hâkim şirket, vergi grubuna dahil olma şartlarını taşıyan bağlı şirketlerin kâr ve zararlarının tamamını birleşik vergi matrahı hesabına dahil edebilecektir (TUIR m.118/f.1). Tüm bu işlemlerin sonucunu gösteren birleşik vergi beyannamesini hazırlamak hâkim şirketin sorumluluğundadır. Birleşik vergi beyannamesinde gösterilen vergi tutarını ödemekle sorumlu asıl mükellef de yine hâkim şirket olmaktadır. Bağlı şirketler ise kendi paylarına düşen tutarla sınırlı olmak üzere ödenmesi gereken toplam vergiden müştereken sorumlu olurlar[348].

Vergi grubu öncesinde uğranılan zararlar grup bünyesinde kâr-zarar dengelemesine konu edilemez. Hâkim şirketin veya bağlı şirketlerinin vergi grubuna katılmadan önceki bireysel zararları için karantina (*quarantine*) uygulaması vardır. Grup öncesi zararlar matrah birleşimi kapsamında diğer grup üyesi şirketlerin kazanç ya da zararlarından ayrı tutulur ve bunlara karıştırılmaz. Grup öncesi zararlar ancak zarara uğrayan hâkim veya bağlı şirket tarafından kullanılabilmektedir. Matrah birleşimi rejimine katılmadan önceki bu zararlar grubun vergi beyannamesine yansıtılamaz. Matrah birleşimine katılmadan önceki dönemde zarara uğrayan şirket bu zararları sadece kendi bireysel vergi yükümlülüğüne ilişkin olarak kullanabilir (TUIR m.118/f.2). Buna göre, vergi grubuna katılmadan önce zarara uğramış şirketin bu zararı öncelikle şirketin kendi matrahından düşülür ve sonrasında arta kalan kazanç varsa bu miktar grup matrahına eklenir[349].

Vergi grubu üyesi şirketlerden birisi gruptan ayrıldığında, grubun indirilecek zararlarında bir değişme olmaz. Ayrılan grup üyesinin vergi grubunda yer aldığı vergi dönemleri boyunca uğradığı zararlar, hâkim şirket tarafından vergi grubunun toplam matrahında gösterilmeye devam eder. Buna ilişkin genel zarar indirimi şartları dışında herhangi özel bir sınırlama yoktur. Vergi grubunun ortak zararları ile ortak kârlarının dengelenmesi hususunda hâkim şirkete zararlar arasında bir sıralama yapma zorunluluğu getirilmemiştir[350]. Hâkim şirket müşterek vergi beyannamesinde zararların hangi zaman dilimine ait olduğunu ve tam olarak hangi zararların kullanılacağını açık olarak belirtmelidir. Hâkim şirket bağlı şirketlerden birinin zararını kurumlar vergisinden indirime konu ettiğinde bunun karşılığında bağlı şirkete bir denkleştirme ödemesi yapmak zorunda değildir[351].

---

348 **Leone/Zanotti,** s. 192.

349 **Ting,** s. 278.

350 **Leone/Zenotti,** s. 192.

351 **Rosenberger,** s. 502.

Yerel matrah birleşimi rejimi kapsamında müşterek zararların indirimi zarar indirimine ilişkin genel kurallara ve kısıtlamalara tabidir. Buna göre, bir vergi döneminde uğranılan zararların takip eden yıllarda elde edilen kârların %80'ine kadarıyla mahsubu mümkündür (TUIR m.84/f.1). Oransal yönden sınırlandırılan zarar indirimlerine ilişkin miktar yönündense bir sınırlama yoktur. Yeni kurulan şirketlere kolaylık ve teşvik sağlanması bakımından bu şirketlerin kuruluştan sonraki ilk 3 döneminde karşılaştıkları zararların indirilmesi için %80 kısıtlaması kaldırılmış, bu dönemlerde uğranılan zararın %100'ünün indirilmesine imkan tanınmıştır (TUIR m.84/f.2). Ancak bu ihtimalde, uğranılan zararların yeni şirketin faaliyetiyle alakalı zararlardan olması gerekir. Birleşme, devir, sponsorluk, bağışta bulunma ve benzeri sebeplerle ortaya çıkan zararlar bu kapsamda değerlendirilemez. Vergi grubunda yeni kurulmuş bir şirketin yer alması durumunda bu şirketin ilk 3 dönemki zararları oran ve miktar sınırı olmaksızın dengelemeye konu edilebilecektir. Zararların geriye dönük olarak kullanılması ise mümkün değildir.

Yerel matrah birleşiminde hâkim ve bağlı şirketlerin kâr ve zararlarının tamamı birleştirilebilirken küresel ölçekli konsolidasyonda kâr ve zararların tamamı değil katılma paylarına göre belirlenen oranlarda nisbi bir miktarı birleştirilebilmektedir. ABAD'ın şirket topluluklarının vergilendirilmesiyle ilgili ayrımcılık yasaklarına aykırı olan bu yaklaşım yabancı bağlı şirketlere sahip olan bir İtalyan şirketi açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Aynı yabancı ülkede birden fazla bağlı şirket bulunmaktaysa bunların yabancı ülkede grup vergileme rejimine başvurmalarının daha avantajlı olacağı belirtilmektedir[352]. Vergi grubunda yer alan yabancı şirketlerin gelirleri İtalyan vergi düzenlemeleriyle uyumlu şekilde hesaplanmalıdır. Ayrıca, yabancı ülkede ödenen kurumlar vergisi miktarının İtalya'da ödenecek kurumlar vergisinden mahsup edilmesi imkanı da tanınmıştır[353].

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar

Matrah birleşimi rejimini 2004 yılında uygulamaya koyan İtalya grup içi kazanç aktarımlarında vergi ertelemesine imkan vererek başlangıçta rekabetçiliği ön plana çıkaran bir düzenleme getirmişti. Ancak daha sonra vergiden kaçınmanın önlenmesine yönelik politikalar ağır basınca 2008 yılında bu imkan kaldırıldı. 2008'den önceki düzenlemeye

[352] **Schön,** s. 786.

[353] **Rosenberger,** s. 502.

göre, grup içerisinde bir varlığı devreden ve devralan grup üyeleri yaptıkları işlemin vergiye konu edilmemesi imkanına sahipti[354]. Varlığı devralan grup üyesi, söz konusu varlığı devreden şirketin hesaplarında kayıtlı defter değeri üzerinden devraldığında varlıkların aktarılmasıyla gündeme gelecek vergilendirmenin ötelenmesine imkan sağlanmaktaydı. Bu şekilde, devralan şirket devirden zarar etmişse zararın, kâr etmişse kârın vergiye konu edilmemesi sonucu doğmakta ancak devir konusu varlık üçüncü kişiye satıldığı takdirde vergilendirme tekrar gündeme gelmekteydi.

2008 öncesinde ve sonrasında da küresel ölçekli matrah birleşimi rejimi için grup içi varlık aktarımlarında verginin ertelenmesi imkanı bulunmamaktadır. Yabancı bağlı şirketlerle mukim bağlı şirketler arasında yapılan ticari işlemler emsal bedel ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir[355]. Sonuç olarak, halihazırda hem yerel matrah birleşimi rejiminde hem de küresel matrah birleşimi rejiminde grup içi kazanç aktarımlarına bir vergi ertelemesi imkanı tanınmamaktadır.

İtalyan matrah birleşimi rejiminde hâkim ve bağlı şirketler için grup içi kazanç aktarımlarında vergi planlaması amacıyla kullanabilecekleri çeşitli imkanlar tanınmıştır. Bu çerçevede, yerleşik veyahut yabancı bağlı şirketlerin İtalya mukimi şirketlere aktardıkları kâr paylarının %95'i iştirak kazancı istisnası kapsamında kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Kâr payı aktaran bağlı şirket yabancı bir şirketse yerleşik bulunduğu ülke düşük vergilendirme rejimi uygulayan ülkelerden biri olmamalıdır. Düşük vergilendirmeye ilişkin ölçüt ise yabancı şirketin kurum kazancı üzerinden yabancı ülkede ödediği verginin kazanç İtalya'da vergilendirilseydi ödeyeceği tutarın %50 veya daha fazlasına eşit olmasıdır. Bu imkandan yararlanmak için minimum bir elde bulundurma süresi ya da oranı öngörülmemiştir.

İtalya'da mukim şirketler tarafından kontrol edilen yabancı kurumlar İtalya'daki hâkim şirkete kâr aktarımı gerçekleştirdiğinde bu kazançlar da ayrı bir vergilendirme rejimi kapsamında vergiye tabi tutulabilmektedir. Bunun için doğrudan veya dolaylı olarak kontrol edilen yabancı bağlı şirketin düşük vergilendirme rejimi uygulayan ülkelerden birinde yerleşik olması gerekir. Yabancı şirketin kurum kazancı üzerinden yabancı ülkede ödediği vergi, kazanç İtalya'da vergilendirilseydi ödeyeceği tutarın %50'sinden daha az ise düşük vergileme rejimi söz konusu demektir.

---

354 **Schön,** s. 786.

355 **Koppensteiner,** s. 23.

Bundan başka, kontrol edilen yabancı şirketin kazançlarının 1/3'ünden fazlasının pasif gelirlerden ya da şirket içi işlemlerden oluşuyor olması da gerekmektedir. Bu şartlar gerçekleştiğinde, kontrol edilen yabancı kurumun kazançları katılma oranı ölçüsünde İtalyan hâkim şirkete aktarılmış sayılır ve İtalyan vergi idaresi tarafından ortalama bir vergilendirme oranında vergiye tabi tutulur. Yabancı ülkede ödenen vergilerin İtalya'da ödenecek vergiden mahsup edilmesi mümkündür.

Tablo 3: Matrah Birleşimini Benimseyen Ülkeler ve Uygulamanın Mahiyeti

Matrah birleşimi rejimi uygulayan ülkeler	Zararların grup içinde dengelenmesine izin veriliyor mu?			Grup içi varlık aktarımlarının vergi dışı bırakılması imkanı var mı?
	Yurtiçi zararlar için	Yurtdışı zararlar için		
		AB/AEA Ülkeleri	Diğer Ülkeler	
İtalya	✓	✓	✓	
Fransa	✓	✓		✓
Japonya	✓			✓
Güney Kore	✓			✓
Macaristan	✓	✓		
Malta	✓	✓		
ABD	✓			✓
Avustralya	✓			✓
Danimarka	✓	✓		
Hollanda	✓	✓		✓
İspanya	✓	✓		✓
Lüksemburg	✓	✓		
Meksika	✓			
Polonya	✓	✓		
Portekiz	✓			
Rusya	✓			

VI. AVUSTURYA TOPLU VERGİLENDİRME SİSTEMİ

A. KAVRAM

Avusturya 1972 yılından beri uyguladığı tek bünye (*organschaft*) sistemini 2005 yılında terk etmiş[356] ve *"Unternehmensgruppen"* başlığıyla Avusturya Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (*Körperschaftsteuergesetz*-KStG) 9. maddesi olarak eklenen hükümle şirket toplulukları bakımından yeni bir toplu vergilendirme usulü benimsemiştir. Getirilen düzenlemeyle modern nitelikte ve uluslararası yatırımlar açısından çekim gücü oluşturacak detaylı ve kapsamlı bir toplu vergilendirme rejimi öngörülmüştür[357]. 2005 Vergi Reformu'nun amacı; reformu hazırlayanlar tarafından, Avusturya'yı iş ve ticaret hayatı açısından güçlü bir çekim merkezi haline getirmek şeklinde ifade edilmektedir[358].

6 Mayıs 2004 tarihinde kabul edilen düzenleme 2005 yılında başlayan vergi yükümlülüklerinin tümüne uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir. Yeni sistemle toplu vergilemenin kapsamı genişletilmiş ve yabancı şirketlerin de belirli şartlar dahilinde vergi grubu içinde bulunmasına imkan verilmiştir. Ayrıca, tek bünye sisteminde olduğu gibi bütün bağlı şirketlerin zararlarının hâkim şirket tarafından gereksiz yere ve fiili olarak tamamen yüklenilmesi gerekmeden, kâr ve zararın vergisel olarak dengelenmesi mümkün olmuştur. Bu yönüyle yeni sistem, ticaret hukukundan bağımsız olarak sadece vergisel düzenlemeler getiren sade ve basit bir sistemdir[359]. Şirketler topluluğu vergilendirmesine karşılaştırmalı açıdan bakıldığında en modern ve rekabetçi düzenlemelerin Avusturya'da uygulanan toplu vergileme rejimi olduğu belirtilmektedir[360].

Avusturya'da halihazırda uygulanan toplu vergileme rejiminin, uygulanan diğer sistemlerin iyi yanlarını alıp dezavantajlı yönlerini dışlayan bir sistem olduğu söylenebilir.

---

[356] Avusturya'da tek bünye rejiminden farklı bir toplu vergileme rejimine geçme ihtiyacı 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu yönde hazırlanan ilk taslağa göre; toplu vergilendirme rejimine dahil olmak için bağlı şirkette sermaye payının çoğunluğuna sahip olmanın yeterli olması öngörülmüştü. Bundan başka, matrah birleşimi yapılması, finansal raporların konsolidasyonu, yurtdışı zararların matrah birleşiminde dikkate alınması ve matrah birleşimi için bir tercih hakkı öngörülmesi benimsenmekteydi. Bahsi geçen bu ilk düzenleme taslağını hazırlayan Prof. Gassner'in ilgili makalesi için bkz. **Gassner, Wolfgang** (1990) "Zur Neuordnung des Rechts der Unternehmensgruppen in Österreich", Steuer- und WirtschaftsKartei (SWK), s. 291 vd.

[357] Steuerreformgesetz 2005 (Vergi Reformu Kanunu), 6 Mai 2004, BGBl. I 2004/57.

[358] Bkz. 2004/57 sayılı Vergi Reformu Kanunu Gerekçesi.

[359] **Koppensteiner,** s. 30.

[360] Age, s. 28.

Bu haliyle sistem, katkı sistemi ve matrah birleşimi sisteminin her ikisinin de özelliklerini gösteren özgün bir rejim oluşturmaktadır. Bu açıdan Avusturya toplu vergileme rejimi ayrıca incelenmeye değer bir sistemdir.

B. KAPSAM

Avusturya toplu vergilendirme sisteminde, vergi grubunda yer alacak şirketler hâkim şirket (*gruppenträger*) veya grup üyesi (*gruppenmitglieder*) sıfatıyla toplu vergilendirme imkanından yararlanabilmektedir. Şirketler topluluğunda bulunan hâkim şirket dışındaki tüm şirket ve işletmeler grup üyesi olarak isimlendirilmektedir. Vergi grubunda yer alacak hâkim ve bağlı şirketlerin Avusturya'da tam mükellefiyet esasına göre vergi mükellefi olmaları veyahut da Avusturya'daki tam mükellef bir şirketin finansal kontrolü altında bulunmaları gerekmektedir. Avusturya'da tam mükellef bir şirket olmak için öncelikle şirketin Avusturya'da yerleşik olması gerekmektedir. Bir şirketin Avusturya'da yerleşik sayılması içinse şirketin kayıtlı kanuni merkezi veya iş merkezi Avusturya'da bulunmalıdır.

Kuruluş yeri Avusturya'da bulunan şirketler, yerel şirket (*inländische Körperschaft*) olarak adlandırılırken kuruluş yeri ya da yönetim merkezinden biri veya her ikisi Avusturya'da bulunan şirketler yerleşik şirket (*ansässige Körperschaft*) olarak nitelendirilmektedir. Mukimlik konusunda önem taşıyan bir başka tanımlama çift yerleşimli şirketlere ilişkindir. Kuruluş yeri ya da yönetim merkezinden yalnızca biri Avusturya'da bulunan şirketler çift yerleşimli şirket (*doppelt ansässige Körperschaft*) olarak nitelendirilmektedir[361].

Vergi grubunda hâkim şirket olarak yer alabilecek şirketlere yönelik şartlar ise m.9/f.3 KStG'de sayılmıştır. Buna göre sermaye şirketleri ve ticari kooperatiflerin yanı sıra dayanışma sigortası şirketleri ve bankalar grubun hâkim şirketi olabilmektedir. Bunlardan başka, Avusturya'da mukim olmayan şirketlerden kuruluş yeri veya iş merkezi Avrupa Ekonomik Alanı içerisinde yer alan şirketler vergi grubunda hâkim şirket olabilmektedirler. Bu şirketlerin Avusturya'daki şirketlere muadil olması da gerekmektedir. Birden fazla

[361] İngilizce literatürde yerel şirket terimi *"domestic company"* şeklinde, yerleşik şirket terimi *"resident company"* biçiminde ifade edilmektedir. Çift yerleşimli şirket teriminin karşılığı *ise "double resident company, dual resident company"* şeklindedir.

ülkede tam mükellef olarak vergi yükümlüsü olan bir şirket ancak Avusturya'da kayıtlı bir şirket ise vergi grubunda hâkim şirket olabilir (KStG m.9/f.3).

Avusturya toplu vergileme rejiminde birlikte hâkimiyete de izin verilmektedir. KStG m.9/f.3 sayılan şirketler bir araya gelerek bir konsorsiyum oluşturabilir ve hep birlikte hâkim şirket olarak hareket edebilirler. Bu birliktelik bir adi şirket biçiminde tezahür edebileceği gibi bir şirket sözleşmesiyle veya müşterek kontrolle de gerçekleştirilebilir. Avusturya veya Avrupa Ekonomik Alanı ülkelerinin sınırları içinde yer almayan üçüncü ülkedeki şirketlerin toplu vergilendirme rejiminde yer alabilmeleri hayli zordur[362].

Bağlı şirketlerin Avusturya toplu vergileme rejimine dahil olabilmesi için işletmelerin Avusturya'da mukim sermaye şirketleri veya ticaret kooperatifleri biçiminde örgütlenmiş olmaları temel şart olarak aranmaktadır. Bu kapsamda vergi grubuna bağlı şirket olarak üye olabilecek şirketler limited şirket, anonim şirket, Avrupa Şirketi olarak belirlenmiştir.

Yabancı şirketlerden Avusturya'daki sermaye şirketleriyle tür bakımından muadil olanları, Avusturya'da yerleşik bir hâkim veya bağlı şirketin finansal kontrolü altında bulunmak şartıyla bu vergilendirme rejimine dahil olabilmektedirler. Yabancı şirketlerin vergi grubunda yer alabilmesi için AB üyesi bir ülkede veya Avusturya ile karşılıklı idari yardımlaşma sözleşmesi imzalamış bir ülkede mukim olmaları gerekmektedir.

Çift yerleşimli şirketler Avusturya'daki sermaye şirketleriyle tür bakımından muadil olmak kaydıyla bağlı şirket olarak grup üyesi olabilmektedirler. Ancak çift yerleşimli şirketlerin vergi grubu içerisinde bulunması iki farklı olasılığa göre değişiklik göstermektedir. İlk ihtimale göre; çifte mukim şirketin kanuni merkezi Avusturya'da, iş merkezi başka bir ülkede bulunduğunda yerel yerleşik şirket olarak kabul edilmektedir. Yerel yerleşik şirketlerin vergi grubunda bulunması için istisnai bir şart gerekmez.

İkinci ihtimalde; çift yerleşimli şirketin iş merkezinin Avusturya'da, kanuni merkezinin ise başka bir ülkede bulunması durumunda şirket, yabancı yerleşik şirket sayılmaktadır. Yabancı yerleşik şirketlerin vergi grubunda bulunabilmesi için yerleşik olmayan yabancı bir şirketin vergi grubuna dahil olmak için taşıması gereken şartların aynılarını karşılaması aranmaktadır. Başka deyişle, kuruluş yeri Avusturya'da bulunmayan çift yerleşimli bir şirketin vergi grubunda bulunabilmesi için hâkim veya bağlı Avusturya

[362] **Loidl, Valentin** (2014) "AbgÄG 2014: Einschränkung des Gruppenbesteuerungsregimes im Hinblick auf drittstaatsansässige Körperschaften", Österreichische Steuerzeitung (ÖStZ), Vol: 195, No: 6, s.135.

yerel şirketinin finansal kontrolü altında olması gerekmektedir (KStG m.9/f.2 pr.4). Buradan hareketle, kuruluş yeri Avusturya'da bulunmayan çift yerleşimli şirketlerin tek düzeyde sadece kendilerinin vergi grubunda üye olarak yer alabileceği, çift yerleşimli şirketlere bağlı alt düzeydeki şirketlerin yerleşik olsun veya olmasın vergi grubuna üye olamayacağı belirtilmektedir[363].

C. ŞARTLAR

Avusturya toplu vergileme rejimine dahil olabilmek için; hâkim şirketin, bağlı şirketlerin kayıtlı sermaye ve oy haklarının %50'den fazlasını elinde bulundurması gerekmektedir (KStG m.9/f.4). Bu kontrol şartıyla; finansal kontrolün sağlanması, sermaye hisselerinde çoğunluğun sağlanması yanında oy haklarında çoğunluğun sağlanmasına da bağlıdır.

Oy hakkında kontrole yönelik tespit yapılırken imtiyazlı hisse senetleri oy hakkına ilişkin bir imtiyaz taşımamaktadır ve bu nedenle oy hakkının hesaplanmasında dikkate alınmaz. Ancak, azami oy hakkı gibi oy hakkına ilişkin getirilen sınırlamalar ise oy hakkının hesaplanmasında dikkate alınacaktır[364]. Bununla birlikte, yapılan oy sözleşmeleri ve şirket esas sözleşmesinde yer alan nitelikli oy çoğunluğu şartları finansal kontrolün tespitinde dikkate alınmak zorunda değildir. Zira vergi düzenlemelerinin uygulanması bakımından finansal kontrolde önemli olan husus sayısal çoğunluğun sağlanmasıdır[365]. Bunun dışında toplu vergilendirme rejimine dahil olmak bakımından ekonomik veya organizasyonel bir kontrol aranmamaktadır. Avusturya hukukunda kontrol yalnızca finansal kontrol unsurunun varlığına bağlanmıştır.

Toplu vergilendirme rejiminden yararlanabilmek için, finansal kontrol bütün bir vergilendirme dönemi boyunca elde bulundurulmalıdır (KStG m.9/f.5). Finansal kontrolün devralma yoluyla sağlanması durumunda, vergi hukuku bakımından dikkate alınacak husus ekonomik açıdan mülkiyetin kimde olduğudur. Devralma devralınan bağlı şirketin mevcut vergi döneminin ilk günü gerçekleşmişse veya önceki vergi döneminin son günü gerçekleşmişse bağlı şirket mevcut vergilendirme döneminden itibaren vergi grubuna dahil

---

363 **Brugger, Florian** (2011) "Branch Report Austria": Maisto, Gugliemo (Editör), International and EC Tax Aspect of Group of Companies, IBFD, s. 183.

364 Koppensteiner, s. 43.

365 **Brugger,** s. 184.

olacaktır. Devralma bağlı şirketin vergilendirme dönemi boyunca herhangi bir tarihte meydan geldiğinde de devralınan şirketin bilanço tarihindeki değişiklik dikkate alınarak ivedilikle vergi grubuna dahil olmasının önünde bir engel yoktur.

Toplu vergilendirme rejiminden faydalanabilmek için vergi grubuna dahil olacak şirketlerin her birinin vergi grubu oluşturmak yönünde başvuruda bulunması gerekmektedir. Hazırlanan başvuru formunun vergilendirme dönemi sona ermeden önce her şirketin kanuni temsilcisi tarafından onaylanması gerekmektedir (KStG m.9/f.8).

D. SONUÇLAR

1. Kâr ve Zararın Dengelenmesi Bakımından Sonuçlar

Her bir grup üyesi diğer grup üyelerinden ayrı ve bağımsız bir şekilde kendi gelirini hesaplamakla yükümlüdür (KStG m.9/f.6). Ancak bundan sonra grup üyelerinin gelirleri hâkim şirkete aktarılır ve mahsuplaşma gerçekleşir. Zararların ileriye dönük olarak mahsubu mümkünken geriye dönük zarar mahsubuna izin verilmemektedir. Zararların indirilmesi bakımından bir süre sınırı getirilmemiştir fakat indirilebilecek zararın ilgili vergi dönemi kârının %75'ini geçmemesi ilkesi benimsenmiştir. Mukim grup üyelerinin gelirleri KStG m.7'ye göre hesaplanır. Eğer grup üyesi yabancı işyeri sebebiyle bir zarara uğramışsa bu zararlar da EStG m.2/f.8 doğrultusunda hesaba katılabilecektir.

Vergi grubu üyelerinin kâr ve zarar dengelemesi bakımından kullanabileceği iki tür zarar daha bulunmaktadır. Bunlardan biri hâkim şirket veya bağlı şirketin mevcut ticari faaliyetleri dolayısıyla uğradığı zararlardır. Diğeri ise hâkim veya bağlı şirketin gruba dahil olmadan önce gerçekleşen grup öncesi zararları ve yeniden yapılanmadan kaynaklanan zararlardır. Bahsedilen ilk zarar türünde, kâr-zarar dengelemesi yoluyla hâkim şirkete yüklenmektedir. Hâkim şirket bu zararları gelecek yıllarda kullanmak konusundaki imkanı da tek başına devralmaktadır (KStG m.8/f.4, pr.2). İkinci zarar türünde yer alan, yeniden yapılanmadan kaynaklı zararlar ve grup öncesi zararlar ise sadece ait olduğu aynı grup üyesinin gelirinden mahsup edilebilir (KStG m.9/f.6, pr.4). Bu gibi zararların gelecek yıl gelirlerinden indirilebilmesi imkanı da sadece söz konusu grup üyesine ait olmaktadır.

Vergi grubunda yabancı grup üyelerinin bulunması durumunda bu şirketlerin gelirleri değil sadece zararları vergi grubunun hâkim şirketine aktarılabilmektedir. Söz konusu zararların başta EStG m.5/f.1 olmak üzere Avusturya vergi hukukunda zararların tespitine

ilişkin düzenlemelerle uyumlu şekilde hesaplanmış olması gerekmektedir (KStG m.9/f.6, pr.6). Yabancı grup üyelerinin zararlarının hesaplanmasında kullanılacak usül ticari kazançların hesaplanmasında kullanılacak usulle aynıdır. Yabancı grup üyesinin geliri esasen başka bir ülkenin mevzuatına göre hesaplandığından yabancı grup üyesinin zararlarının Avusturya'da vergi ödeyecek bir hâkim şirkete aktarılabilmesi için hesapların Avusturya düzenlemelerine göre adapte edilmesi gerekmektedir.

2. Grup İçi Varlık Aktarımı Bakımından Sonuçlar

Avusturya toplu vergilendirme rejiminde grup içi varlık transferleri vergiye konu olmaya devam etmektedir. Herhangi bir yolla bu transferleri vergi dışı bırakmak mümkün değildir. Genel transfer fiyatlandırması kurallarıyla aktarılan ekonomik değerlerin fiyatlandırılması usulü geçerliliğini korumaktadır. Bu açıdan klasik sistem varlığını sürdürmektedir. Vergi grubu oluşturan hâkim ve bağlı şirketler arasındaki ticari işlemler emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Grup içi işlemlerin vergi dışı bırakılması imkanı tanınmamıştır. Avusturya'da uygulanan toplu vergilendirme rejimi grup içi işlemlerden doğan kâr ve zararlara ilişkin olarak özel bir imkan sunmamaktadır. Söz konusu kâr ve zararlar herhangi bir vergi ertelemesine konu olmadan transfer fiyatlandırması kuralları gereğince değerlendirmeye tabi tutulur ve emsallere uygunluk doktrini kapsamında değerlendirilir.

Transfer fiyatlandırması düzenlemeleri açısından bakıldığında şirketler topluluğu içinde gerçekleşen hizmet alımları, grup içi işlemler özellik taşıyan ve transfer fiyatlandırması bakımından incelenmesi gereken işlemlerdir. Avusturya transfer fiyatlandırması düzenlemeleri OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi[366] ile son derece uyum içerisindedir. Dolayısıyla OECD'nin transfer fiyatlandırması konusundaki yaklaşımı vergi idaresince esas olarak benimsenmiştir. Şirketler topluluğu içerisinde gerçekleşen varlık aktarımlarının transfer fiyatlandırması yönünden değerlendirilmesi söz konusu olduğunda OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde belirtilen fiyatlandırma yöntemleri karşılaştırılabilirlik ilkeleri doğrultusunda şirketler topluluğunun bünyesine uyarlanarak kullanılır[367].

---

[366] Bkz. Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi (*OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations)*

[367] Bkz. **BMF,** Verrechnungspreisrichtlinien 2010 (VPR 2010), 1.2.2.2.

Şirketler topluluğunun yurtdışında bulunan bağlı şirketlerinden ve daimi işyerlerinden hâkim şirkete aktarılan varlıklar kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesiyle hâkim şirketin vergi matrahına dahil edilebilecektir. Buna göre, Avusturya'da yerleşik bir şirketin doğrudan veya dolaylı olarak sermaye, kâr payı ve oy haklarının %50'den fazlasına sahip olarak kontrol ettiği yabancı bağlı şirketler ve daimi işyerlerinin kazançları belirli durumlarda Avusturya'da vergilendirilebilecektir.

Kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesine göre ilk şart, bağlı şirket veya daimi işyerinin toplam kazancının 1/3'ünden fazlası pasif gelirlerden oluşmasıdır. İkinci şart ise, yabancı bağlı şirket veya daimi işyerinin bulunduğu ülkede düşük oranda vergilendirilmiş olmasıdır. Buna göre, şirketin gelirleri üzerinden %12,5 veya daha az oranda vergilendirilmiş olması kontrol edilen yabancı kurum kazancı rejiminin kapsamına girmesi için yeterlidir. Faiz, finansal kiralama gelirleri, telif hakları, kâr payı, menkul sermaye iradı; sigorta, bankacılık ve finans faaliyetlerinden elde edilen gelirler pasif gelir olarak kabul edilmektedir. Tüm şartlar sağlandığında, kontrol edilen yabancı kurumun pasif gelirleri yerleşik hâkim şirketin Avusturya'daki matrahına eklenerek vergilendirilir.

Şirketler topluluğu bünyesindeki şirketlerin birbirlerine aktardıkları varlıklar örtülü sermaye yönünden de incelenir. Avusturya'da halihazırda özel bir örtülü sermaye düzenlemesi bulunmamakla birlikte yargı içtihatlarıyla ilişkili kişiler arasında gerçekleşen borçlanmalarda, emsallere uygun olmayıp belli oranları aşan borçlanmalar sermayeye katkı olarak değerlendirilmekte ve borca karşılık ödenen faizler dağıtılmış kâr payı olarak vergiye tabi tutulmaktadır. Oranlama konusunda uygulamada kabul edilen ölçüt borç/özsermaye oranının 3/1 ila 4/1 gibi bir aralıkta olmasıdır[368].

Avusturya'da yerleşik bir şirketler topluluğu üyesi diğer topluluk üyelerinden borç aldığında söz konusu borcu üçüncü kişilerden alsaydı yine aynı şartlarla bu borcu alabilecek durumda olduğunu belgelemelidir. Bu şekilde gerçekleşen bir grup içi borçlanma vergisel açıdan borç olarak nitelendirilmediği takdirde örtülü sermaye olarak değerlendirilir. Şirketler topluluğu üyeleri arasında gerçekleşen borçlanma nedeniyle borç alanın ödeyeceği faiz vb. giderler yine onun vergi matrahına eklenir. Bundan başka, şirketler topluluğu üyelerinin birbirleriyle olan ortaklık ilişkileri sonucu dağıtılan kâr payları iştirak kazancı

[368] **Göritzer, Andreas** (2010) "Thin Capitalization Rule vs Interest Barrier" Discussion Papers, SFB International Tax Coordination, WU Vienna University of Economics and Business, s. 1.

istisnasına tabidir. Bu yöntemle, hâkim şirket ve bağlı şirketler arasında gerçekleşen kâr payı ödemelerinin kurumlar vergisi matrahının dışında tutulmasına imkan sağlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ŞİRKETLER TOPLULUĞU VERGİLENDİRMESİ: DEĞERLENDİRME ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. TÜRK KURUMLAR VERGİSİ SİSTEMİNİN ŞİRKETLER TOPLULUĞU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. GENEL OLARAK

Türkiye'de kurumlar vergisi sistemi tıpkı geleneksel şirketler hukukunda olduğu gibi tüzel kişilik doktrini çerçevesinde şekillenmiştir. Vergi güvenlik önlemleri ve vergi kayıplarını engellemeye yönelik diğer hukuksal tedbirler bu yaklaşım doğrultusunda gelişmiştir. Başta şirketler olmak üzere verginin mükellefi olan kurumların elde ettiği kazançların vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunlar tüzel kişilik doktrininin sunduğu imkanlar vasıtasıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Türk kurumlar vergisi sisteminde, şirketler topluluğunun müstakil şirketlere göre daha özel kurallara tabi biçimde vergilendirilmesini sağlayacak bir toplu vergilendirme düzenlemesi bulunmamaktadır. Ayrıca, doğrudan şirketler topluluğunu ele alan özel bir vergi kuralı mevcut olmadığı gibi şirketler topluluğunun temel unsurunu oluşturan hâkimiyet ilişkisine vergisel açıdan sonuç bağlayan bir düzenleme de öngörülmemiştir.

Şirketler topluluğuna yönelik bir toplu vergileme rejiminin benimsenmemiş olması neticesinde şirketler topluluğu üyesi bir şirkette uğranılan zararların aynı topluluk içindeki bir başka şirketin kârlarıyla mahsup edilmesi mümkün değildir. Buna göre; her bir şirket uğradığı zararı, zarar indirimine ilişkin genel kurallar doğrultusunda yalnızca kendi kurumlar vergisi matrahından indirime konu edebilecektir. Şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğü karşısında ekonomik hayatın gerçekleriyle bağdaşmayan bu durum hukuk politikası bağlamında ticaret hukukumuzdaki şirketler topluluğu yaklaşımıyla da bağdaşmamaktadır. Şirketler topluluğu Türk ticaret hukukunda kapsamlı bir düzenlemeye

konu edilmiş ve şirketlerin bu birlikteliğine çeşitli hüküm ve sonuçlar bağlanmışken Türk vergi sisteminde bu düzenlemenin etkisi henüz görülmemiştir.

Türk kurumlar vergisi sistemi şirketler topluluğu yapısına yabancıdır. Bununla birlikte, uluslararası vergi hukukunun da etkisiyle, şirketler topluluğunu yakından ilgilendiren bazı durumlara çeşitli adlar altında temas etmektedir. Küresel ekonomi ve dijitalleşme bağlamındaki gelişmelerin ortaya çıkan, vergi tekniklerinde güncelleme ve değişiklik ihtiyaçlarından dolayı klasik tüzel kişilik yaklaşımına istisnalar getirilmektedir. Bu amaçla vergi kayıplarını önlemek ve matrah aşındırmasının önüne geçebilmek için ekonomik öze öncelik veren girişim doktrinini destekleyen düzenlemeler geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

Bahsedilen hususlardan şirketler topluluğu vergilendirmesinde özellik arz eden ve üzerinde özellikle durulması gerekenler grup içi mal ve hizmet alım satımlarına ilişkin olarak transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ve grup içi borçlanmalara yönelik olarak örtülü sermaye konularıdır. Bunlardan başka dolaylı olarak şirketler topluluğu vergilendirmesini ilgilendiren iştirak kazancı istisnası, iştirak hissesi satış kazancı istisnası, kontrol edilen yabancı kurum kazancı ve örtülü sermaye gibi konular da bulunmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, iştirak kazancı istisnası, iştirak hissesi satış kazancı istisnası ve kontrol edilen yabancı kurum kazancı, örtülü sermaye düzenlemeleri doğrudan şirketler topluluğunu ve hâkimiyet ilişkisini hedef almasa da şirketler topluluğunun bulunduğu her durumda gündeme gelebilecek vergisel düzenlemelerdir. Bahsedilen yasal düzenlemeler şirketler topluluğunu dolaylı olarak ilgilendirse de şirketler topluluğunun mevcudiyeti durumunda bu düzenlemelerin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Türk vergi hukuku düzenlemelerinin şirketler topluluğunu kaçınılmaz olarak etkileyen bu özellikli durumlarda klasik tüzel kişilik yaklaşımından genellikle ayrıldığı ve bir vergi güvenlik önlemi olarak özün şekle üstünlüğü ilkesini benimsediği de bir tespit olarak belirtilmelidir. Bu yönüyle, söz konusu vergi düzenlemeleri Türk kurumlar vergisinin uluslararası vergi hukukuyla son derece uyumlu olduğu konulardandır.

Türk vergi hukuku düzenlemeleri, TTK m.195 ve devamındaki hükümlerle şirketler hukukunda düzenlenmiş olan hâkimiyet ilişkisi ve şirketler topluluğu meselelerini doğrudan konu edinmemektedir. Şirketler arasında ortaklık bağları, finansal veya yönetimsel ilişkiler vasıtasıyla kurulan ortak kontrol ilişkisinin sonuçları ve yol açabileceği sorunlar şirketler

hukuku bağlamında özel olarak düzenlenmiştir. Türk kurumlar vergisi hukukunda ise bu yaklaşımın muadilini oluşturan bir karşılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte, kurumlar vergisi mükelleflerinin 3. kişilerle olan ortaklık ve menfaat ilişkileri bağlamında iştirak ve ilişkili kişi kavramlarına önemli sonuçlar bağlanmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç aktarımı ve örtülü sermaye uygulamaları açısından önem taşıyan ilişkili kişi kavramının içeriği uluslararası muhasebe standartlarından etkilenerek ve bu standartlarla uyumlu olarak belirlenmiştir. Vergi matrahının azaltılmasına engel olmak amacıyla OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi ile çizilen çerçeveye uygun olarak Türk kurumlar vergisi sistemine giren bu vergi güvenlik önlemleri hem uluslararası vergi hukukunda hem de Türk hukukunda tartışılmaya ve çeşitli yönleriyle geliştirilmeye devam edilmektedir. Çokuluslu işletmeler ve uluslararası ticaret bakımından hayli önem taşıyan bu konular şirketler topluluğu vergilendirmesini de son derece yakından ilgilendiren hususlardır. Çalışmanın sonraki kısmında, bahsedilen bu meselelerin Türk hukukundaki düzenlemeleri ve uygulamadaki yansımaları değerlendirilmektedir.

B. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI BAKIMINDAN

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler

Şirketler topluluğunu diğer şirket yoğunlaşmalarından ayıran temel nokta ortak kontrol ilişkisi başka deyişle hâkimiyet ilişkisidir. Hâkimiyet ilişkisinin var olduğu durumlarda iki şirket arasındaki münasebet "ilişkili şirket" olmaktan öteye geçmekte ve karakter değiştirmektedir. Hâkimiyet ilişkisi ekonomik bir birliktelik ve birlik halini ifade etmektedir. Aralarında hâkimiyet ilişkisi bulunan iki şirket arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet transferleri bu ilişkinin bulunmadığı durumlara nazaran niteliksel bir farklılık göstermektedir.

Üyeleri arasında güçlü bir ekonomik bağı temsil eden şirketler topluluğu, sıradan ekonomik bir ilişki yerine ortak bir ekonomik faaliyet yürütmek anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, şirketler topluluğu üyeleri arasında mal ve hizmet transferleri daha normal ve olağan kabul edilmelidir. Hatta söz konusu transferler ortak bir amaç doğrultusunda yürütülen ortak ekonomik faaliyetin bir gereği ve yansımasıdır. Bu yönüyle

mal ve hizmet transferleri şirketler topluluğu yapısı içinde zaruri bir nitelik kazanmaktadır. Şirketler topluluğunda gerçekleşen grup içi işlemlerin kendine has özellikleri ve öznel nitelikleri transfer fiyatlandırması uygulamalarının büyük çoğunluğunu oluşturmalarını sağlamaktadır[369]. Bu ekonomik gerçeklik karşısında, şirketler topluluğu yapısı içerisinde gerçekleşen mal ve hizmet transferlerinin vergisel değerlendirmesi yapılırken genel transfer fiyatlandırması kurallarının hâkimiyet ilişkisini göz önünde bulunduracak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Daha da etkin ve güvenli olanı ise konunun şirketler topluluğu bakımından ayrıca ve özel olarak düzenlenmesidir.

Türkiye'de transfer fiyatlandırması uygulamasının en geniş biçimde yasal zemine kavuşturulduğu gözlemlenmektedir. Bu konuda mevzuatta yer alan en temel düzenleme KVK m.13'te bulunan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesidir. Bununla birlikte, transfer fiyatlandırması sorunları özellikle şirketler topluluğu boyutuyla güncelliğini koruyan ve detaylı çözümler bekleyen pek çok problem barındıran bir konu teşkil etmektedir. Bu doğrultuda KVK'nın kanuni düzenlemesinden başka çeşitli alt düzenlemelerle transfer fiyatlandırması uygulamasına yön verilmeye çalışılmaktadır. Genelden özele doğru bir sıralama yapıldığında transfer fiyatlandırmasını ele alan ilk ikincil düzenleme Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'dir[370]. Ancak bu düzenlemede transfer fiyatlandırmasına ilişkin detaylı bir çözümleme getirilmemiş, KVK m.13'te yer alan kanun maddesi aynen tekrar edilmiştir.

Konuya ilişkin özel ve detaylı bir düzenleme vergi idaresi tarafından yayınlanmıştır. Transfer fiyatlandırması uygulamasına ilişkin detayların açıklanmasını amacını taşıyan Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği 2007 yılında yürürlüğe konulmuştur[371]. Aynı yıl Bakanlar Kurulu tarafından transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak bir Transfer Fiyatlandırması Kararı yürürlüğe konulmuştur[372].

Günümüze gelindiğinde, 25 Şubat 2020 tarihinde yayınlanan 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile söz konusu Transfer Fiyatlandırması Kararı'na BEPS 13. Eylem

---

369 **Güngör, A. Feridun/Orhan, Hakan** (2009) "Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-I", Yaklaşım, S: 201, s. 69.

370 Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:1), Resmi Gazete, T: 03.04.2007 S: 26482.

371 Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:1), Resmi Gazete, T: 18.11.2007 S: 26704.

372 2007/12888 sayılı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, Resmi Gazete, T: 06.12.2007 S: 26722.

Planı doğrultusunda önemli eklemeler yapılmıştır[373]. Özellikle çokuluslu işletmeler bağlamında şirketler topluluğunun transfer fiyatlandırması yükümlülüklerine ilişkin tedbirler getirilmiştir. Kararın ilk halinde şirketler topluluğuna değinen bir hüküm bulunmamaktayken şirketler topluluğunun uluslararası ekonomide gelişen konumu ve uluslararası vergi hukukunun çeşitli çözümleri Türkiye'deki yasal düzenlemelerde kendisine karşılık bulmuştur. Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği'nde 1, 2 ve 3 nolu tebliğlerle çeşitli tarihlerde değişiklikler yapılmıştır. 2020 Eylül ayında 4 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Tebliği'yle, gerek 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile benimsenen yeniliklere gerekse daha önce KVK m.13'te yapılan değişikliklere ilişkin açıklamalar Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği'ne eklenmiştir[374].

2. Uygulama Şartları

a. İlişkili Kişi

Türkiye'deki transfer fiyatlandırması rejiminin kapsamına tam veya dar mükellef olarak Türkiye'de vergi mükellefiyeti bulunan tüm gerçek kişiler ve kurumlar dahildir[375]. KVK m.13'te yer alan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına yönelik kapsamlı düzenlemeye göre, kazancın örtülü olarak dağıtılması; kurumların, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması anlamına gelmektedir. Geniş anlamda kullanılan mal veya hizmet alım satımı kavramı alım, satım, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması ve verilmesi işlemleri ile ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren diğer bütün işlemleri ihtiva etmektedir.

Düzenlemenin hareket noktası ilişkili kişi denilen yakın çevre kişilerle gerçekleştirilen işlemlerde gelirin düşürülmesi ve vergi matrahının azaltılmasının önüne geçmektir. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı incelemesinde ilişkili kişi şartı kötüye

---

373 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, Resmi Gazete, T: 25.02.2020 S: 31050.

374 Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Tebliğ (Seri No:4) Resmi Gazete, T:01.09.2020 S:31231.

375 TF Tebliği, Başlık 3, pr. 3'e göre; KVK m.13'teki "gerçek kişi" ifadesinin Gelir Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında gerçek kişi olarak kabul edilip vergiye tabi tutulan şahıslar ile şahıs şirketleri ya da adi ortaklıkları; "kurum" ifadesi de sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeleri ve iş ortaklıklarını kapsadığı belirtilmektedir.

kullanımın tespitinde objektif hukuki unsuru oluşturmaktadır[376]. Yasal tanımlamaya göre ilişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır.

Mevcut transfer fiyatlandırması düzenlemesine göre, ilişkili kişilerle gerçekleştirilen yurtiçi veya yurtdışı tüm işlemler örtülü kazanç dağıtımı bakımından değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu doğrultuda, ilişkili nitelikteki kişi ve kurumlar arasındaki tüm mal veya hizmet alım-satım işlemleri ile üçüncü kişilerle yapılan işlemler belirlenen özel bir kıyaslama yöntemiyle karşılaştırılacaktır. Kazancın elde edildiği yabancı ülke vergi sistemi Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlamıyorsa ve bahse konu yabancı ülkeyle idari bilgi değişimi imkanları da kısıtlıysa bu yabancı ülkedeki kişilerle yapılmış tüm işlemlerin ilişkili kişilerle yapılmış işlem olarak incelemeye tabi tutulması mümkündür. Bu doğrultuda, belirli ülkelerde mukim kişilerle yapılan işlemlerin tümünü örtülü kazanç incelemesine tabi tutmak amacıyla Cumhurbaşkanı tarafından düşük oranlı vergi rejimi uygulayan ülkeler listesi ilan edilebilecektir.

2016 yılında KVK m.13/f.2'ye eklenen cümleyle, ilişkinin doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık kanalıyla oluştuğu durumların transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı kapsamında değerlendirilmesi için işlemi gerçekleştirenler arasında en az %10 oranında ortaklık, oy veya kâr payı hakkının bulunması gerektiği belirtilmiştir[377]. Ortaklık ilişkisi olmadan doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkının olduğu durumlarda da taraflar ilişkili kişi sayılır. İlişkili kişiler açısından bu oranlar topluca dikkate alınacaktır.

Bir kurumun diğer bir kurumla ilişkili sayılabilmesi için kurumun diğer bir kurum tarafından kontrol edilmesi, kurumun başka bir kurumu kontrol etmesi ya da aynı kurum ile ortak kontrol altında bulunması gerekmektedir[378]. Gerçek kişilerin teşebbüs sahibi sıfatıyla transfer fiyatlandırması yönünden değerlendirildiği ve GVK'nın uygulanmasının gündeme

---

[376] **Ateş, Leyla** (2011) Transfer Fiyatlandırması ve Vergilendirme, Ankara, Turhan Kitabevi, s. 38.

[377] 6728 Sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Resmi Gazete, T: 09.08.2016 S: 29796.

[378] TF Tebliği, Başlık 3.1.3.

geldiği durumlarda bu hüküm onlara da uygulanacaktır[379]. Ayrıca, Cumhurbaşkanı; bu oranları gerçek kişiler, kurumlar, doğrudan veya dolaylı ortaklar itibarıyla ya da ortaklık payının edinim şekline göre topluca veya ayrı ayrı %1'e kadar indirmeye, %25'e kadar çıkarmaya, oran şartını kaldırmaya yetkili kılınmıştır (KVK m.13/f.9).

b. Emsallere Uygunluk

Transfer fiyatlandırmasının temel dayanağı olan emsallere uygunluk ilkesi KVK m.13'te "*ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olması*" şeklinde ifade edilmiştir. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için şu 3 unsurun birlikte gerçekleşmesi aranmaktadır: (1) Bir kurum tarafından bir mal veya hizmet alım ya da satımının yapılmış olması, (2) Söz konusu kurumun bu mal veya hizmet alım satımını ilişkili kişilerle yapmış olması, (3) Bu mal veya hizmet alım satımında emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak fiyat veya bedel tespiti yapılmış olması. Emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilen fiyat veya bedel üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımı yapılmış olması durumunda transfer fiyatlandırması yoluyla kazanç örtülü biçimde dağıtılmış olmayacaktır.

Transfer fiyatlandırması düzenlemeleri kapsamında şirketlerin gerçekleştirdikleri işlemlere yönelik fiyatlandırma yöntemleri Kanun'da sayma yöntemiyle sınırlı sayıda belirtilmiştir. Sayılanlar dışında fiyatlandırma yöntemi kullanılması bu yöntemlerle emsale uygun fiyata ulaşılamadığı durumlarda mümkündür. Bu ihtimalde, mükellef kendi belirleyeceği bir fiyatlandırma yöntemini emsale uygun fiyata ulaşmak için kullanabilmektedir. OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi doğrultusunda Türk kurumlar vergisi hukukunda da benimsenen fiyatlandırma yöntemleri şu şekildedir:

- Geleneksel fiyatlandırma yöntemleri:
  1) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi
  2) Maliyet artı yöntemi
  3) Yeniden satış fiyatı yöntemi
- İşlemsel kâr yöntemleri:
  1) İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi

[379] TF Tebliği, Başlık 3, pr. 2.

2) Kâr bölüşüm yöntemi

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminde mükellefin uyguladığı satış fiyatının emsale uygun olup olmadığının tespiti, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılması temeline dayanır[380]. Maliyet artı yönteminde, makul bir brüt kâr oranı belirlenerek bu oranda hesaplanan kâr tutarı mal veya hizmetin maliyetine eklenerek emsale uygun satış fiyatı bulunur. Yeniden satış fiyatı yönteminde ise, alım satıma konu mal veya hizmetin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek emsale uygun fiyat hesaplanır.

İşlemsel kâr yöntemleri, emsale uygun fiyatın tespitinde ilişkili kişiler arasındaki işlemden doğan kârı esas alan yöntemlerdir. Bu yöntemlerden işleme dayalı net kâr marjı yöntemi, mükellefin kontrol altındaki bir işlemden; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kâr marjının incelenmesi esasına dayanmaktadır. İşlem bazında elde edilen kârın tespiti amacıyla kullanılabilecek bir başka metot olan kâr bölüşüm yöntemi, ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işleme ilişkin toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanır[381].

Transfer fiyatlandırmasında kullanılacak fiyatlandırma yöntemi, mükellefin talebi üzerine Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşılarak belirlenebilir. İlişkili kişilerle yapılacak transfer işlemlerinde uygulanacak bedel veya fiyatın önceden vergi idaresiyle karşılıklı müzakere edilerek belirlenmesi esasına dayanan bu yöntem peşin fiyatlandırma anlaşması olarak adlandırılır. Peşin fiyatlandırma anlaşmasıyla tespit edilen süre ve şartlar kesinlik taşır. KVK m.13/f.5'te belirlenen usule göre, peşin fiyatlandırma anlaşması en fazla 3 yıllık bir süre için geçerlilik taşıyabilir, sonrasında yenilenmesi gereklidir. 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ve sonrasında 4 Seri Nolu TF Tebliği sonrasında geçmişe yönelik peşin fiyatlandırma anlaşması yapmak mümkün hale gelmiştir. Buna göre, mükellef ile Hazine ve Maliye Bakanlığı, belirlenen yöntemin zamanaşımına uğramamış geçmiş

[380] Emsal fiyat belirleme yöntemlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **Bakmaz, Zübeyir** (2019) Türk Vergi Hukukunda Emsal Bedel Uygulaması, On İki Levha, İstanbul, s. 166 vd.

[381] **Ateş,** s. 122.

vergilendirme dönemlerine de tatbik edilmesini anlaşmada öngörebilir. Bunun için geçmiş dönemlere yönelik olarak Vergi Usul Kanunu'nun pişmanlık ve ıslah hükümlerinin uygulanmasının mümkün olması ve anlaşma koşullarının bu dönemlerde de geçerli olması gereklidir. Bu durumda, imzalanan anlaşma pişmanlık ve ıslah hükümlerindeki haber verme dilekçesi yerine geçecek, beyan ve ödemeye ilişkin işlemler bu doğrultuda gerçekleştirilecektir. KVK m.13/f.9'da Cumhurbaşkanı'na peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin 3 yıllık azami süreyi 5 yıla kadar artırma, belgelendirme yükümlülüklerini genişletme imkanı verilmiştir. Ayrıca, Cumhurbaşkanı belgelendirme yükümlülüğü kapsamındaki bilgilerin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde diğer ülkelerle karşılıklı olarak paylaşılmasına ilişkin usuller ile transfer fiyatlandırmasıyla ilgili diğer usul ve esasları belirlemeye yetkili kılınmıştır. 4 Seri Nolu TF Tebliği ile getirilen değişiklikle peşin fiyatlandırma anlaşmalarında azami süre 5 yıl olarak uygulanmaktadır[382].

Emsallere uygun fiyat veya bedelin tespiti için sayılan yöntemlerden en uygun olanının seçilmesinde öncelikle mükellefin kendisinin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat veya bedel iç emsal olarak karşılaştırmaya esas ölçü alınmaktadır. Bu şekilde iç emsal olarak faydalanılabilecek bir fiyat bulunmuyorsa veya bulunan iç emsal güvenilir değilse, benzeri nitelikteki mükellef veya kurumların işlemleri dış emsal olarak esas alınabilir. Ayrıca emsale uygun fiyat veya bedeli en doğru ve güvenilir şekilde tespit edebilmek amacıyla iç ve dış emsaller birlikte de kullanılabilmektedir[383] .

Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin birer ispat vasıtası olarak saklanması gerekmektedir. KVK'nın belgelendirme yükümlülüğünü teşvik amacıyla getirdiği hükme göre, transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülükleri tam ve zamanında yerine getirilmiş ise, örtülü olarak dağıtılan kazanç nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmemiş veya eksik tahakkuk ettirilmiş vergiler için kesilecek vergi ziyaı cezası %50 indirimli olarak uygulanacaktır. Belgelendirmeye ilişkin esası etkilemeyen hata ve eksiklikler ceza indirimi uygulamasına engel teşkil etmeyecektir. Ancak belgelendirme yükümlülüklerinin tam ve zamanında yerine getirilmediğinin İdare veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlar tarafından tespit edilmesi durumunda, mükellefler ceza indiriminden yararlanamayacaklardır[384]. Söz konusu vergi ziyaına VUK 359. maddede yazılı fiillerle

[382] 4 Seri Nolu TF Tebliği, Başlık 4.

[383] KVK Tebliği, Başlık 13.2/f.4, pr.2.

[384] TF Tebliği, Başlık 8.2.

sebebiyet verilmesi durumunda ise vergi ziyaı cezasında böyle bir indirim uygulanması hiçbir şekilde mümkün değildir (KVK m.13/f.8).

c. Hazine Zararı

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtıldığının tespit edilip sonuçlarının uygulanmasında dikkatlerden kaçmaması gereken bir husus da hazine zararı şartıdır. Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurtiçindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlanmıştır (KVK m.13/f.7). Kanunda yapılan tanıma göre hazine zararı, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesi anlamına gelmektedir.

Hazine zararına ilişkin yukarıda belirtilen kanun hükmü, 5520 sayılı KVK'nın ilk halinde yer almazken Danıştay'ın konuya yönelik çok önceden beri verdiği istikrarlı kararları neticesinde 2008 yılında KVK m.13'e eklenmiştir. Tam mükellef ilişkili kişiler arasında yurtiçinde gerçekleşen işlemlere ilişkin olarak hazine zararı kavramı 5422 sayılı KVK zamanında uygulamada ve yargı kararlarında hayli tartışma konusu olmuştur[385]. Danıştay önüne gelen davalarda özellikle holding şirketlerin kontrol ettiği şirketlerle gerçekleştirdiği işlemlere yönelik olarak hazine zararı ölçütünü geliştirmiştir[386].

Danıştay kararlarında hazine zararı yaklaşımıyla vurgulanan husus holding şirket ile kontrolü altında bulundurduğu şirketin ekonomik bir bütünlük oluşturduğu ve dolayısıyla grubun toplam vergi yükünde bir azalma meydana gelmediğidir[387]. Danıştay bu kararlarıyla

---

[385] **Ateş,** s. 63; **Öcal, M. Erdoğan** (2015) Teoride, Mevzuatta ve Uygulamada Transfer Fiyatlandırması, İstanbul, PwC, s. 345.

[386] Bkz. Danıştay 4. Daire, T:25.05.1966 E:1963/3127 K:1966/2569; T:18.10.1988 E:1987/4073, K:1988/3511; T:25.12.1989 E:1987/4359, K:1989/4393; T:23.2.1994 E:1992/4441, K:1994/1057 sayılı kararlar.

[387] "aynı holdinge bağlı şirketlerden biri lehine hesaplanan faiz diğerinin giderini teşkil etmesi ve kurumlar vergisinin artan oranlı olmaması nedeniyle, şirketler arası faizsiz kredi aktarma örtülü kazanç dağıtımı değildir." Danıştay 4. Daire, T:23.02.1994 E:1992/4441, K:1994/1057 sayılı karar; "… aynı holding bünyesinde yer alan şirketler arasında finans kaynaklarını holding amacı doğrultusunda işbirliği içinde kullanmak, finans ihtiyacı karşılanan şirketlerin de kurumlar vergisi mükellefi olmaları ve vergi kaybına

şirketler topluluğu vergilendirmesi açısından da önemli sayılabilecek özün şekle üstünlüğü ilkesini ön plana çıkarmış ve ekonomik gerçekliği hukuki biçimlerin üstünde tutan bir yaklaşım sergilemiştir[388]. Halihazırda; hazine zararının varlığı, yurtiçinde gerçekleşen işlemlere yönelik örtülü kazanç dağıtımı değerlendirmesinde göz önünde bulundurulması zorunluluk teşkil eden yasal bir unsurdur.

Transfer fiyatlandırması yoluyla kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü için hazine zararının varlığını zorunlu kılan KVK m.13/f.7 uyarınca;

- Tam mükellef kurumların kendi aralarında,

- Tam mükellef kurumlar ve yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında,

- Yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin kendi aralarında

gerçekleştirdikleri yurtiçi işlemlerle örtülü kazanç dağıtımına yol açtıklarına karar verilmesi için hazine zararı doğduğunun gösterilmesi gerekir. Bu hüküm en önemli sonucunu, faaliyetlerini yerel düzeyde Türkiye'de sürdüren hâkim ve bağlı şirketler üzerinde doğurmaktadır. Yurtiçi düzeyde gerçekleşen grup içi işlemler transfer fiyatlandırması bakımından incelense dahi hâkim ve bağlı şirketlerin birbirleriyle yaptıkları yurtiçi işlemlerde mutlak veya dönemsel bir hazine zararı doğmayacağı için örtülü kazanç dağıtımı hükümlerinin nihai sonuçları doğmayacak ve ek vergi tarhiyatı gündeme gelmeyecektir. İlişkili kişi konumundaki gerçek kişilerle ve yurtdışındaki ilişkili kurumlarla gerçekleştirilen işlemler hazine zararı şartı aranmaksızın diğer şartların gerçekleşmesiyle örtülü kazanç aktarımından dolayı tarhiyata konu edilmektedir[389].

Hazine zararının varlığı değerlendirilirken emsallere uygunluğu incelenen işlemin nihai sonucuna bakılmakta, işlemin tarafları topluca ve bir arada değerlendirilmektedir[390]. Bu yönüyle, hazine zararı şartı, esasen şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğüyle bağdaşan ve özün önceliğine atıf yapan bir yaklaşımın kabulü anlamına gelmektedir. Bir

---

neden olmamaları… halinde örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edilemez." Danıştay 4. Daire, T:25.12.1989 E:1987/4359 K:1989/4393 sayılı karar.

388 "Bir işlemin örtülü kazanç olup olmadığının tespitinde, bu işlem nedeniyle Hazinenin kayba uğratılıp uğratılmadığına da bakılmalıdır. Hazine kaybı yoksa örtülü kazanç da yok demektir." Danıştay 4. Daire, T:25.05.1966 E:1963/3127 K:1966/2569 sayılı karar.

389 **Çetin, Elif** (2013) "Transfer Fiyatlandırması Düzenlemelerimizde Hazine Zararı Kavramı", Vergide Gündem, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı, s. 30.

390 Age, s. 28.

görüşe göre de hazine zararı kavramı yerine kamu yararı kavramının tercih edilmesi daha doğru olacaktır[391]. Danıştay'ın 5422 sayılı KVK döneminde hazine zararı şartı aradığı kararlarına yöneltilen eleştirilerin çoğu lafzi bir yoruma dayanmaktadır[392]. Dikkate değer bazı eleştirilerde ise Danıştay'ın bu yaklaşımıyla mükellefin değiştirilemez olduğuna ilişkin hükme aykırı hareket ettiği ve bu kararlarla tüzel kişiliğin esas alındığı klasik yaklaşımdan ayrıldığı ifade edilmektedir[393].

Hazine zararı yaklaşımına yöneltilen eleştiriler, esasen bu yaklaşımın şirketler topluluğu vergilendirmesi ile ulaşılmak istenen amaca yakın sonuçlar ortaya çıkardığına işaret etmektedir. Hazine zararı yaklaşımı ile tüzel kişilik tek başına değil, ilişkili olduğu kişilerle birlikte bir bütün olarak değerlendirilmektedir[394]. Hazine zararı şartının bahsedilmesi gereken bir getirisi de aynı kazancın mükerrer şekilde vergilendirilmesini engellemesidir[395]. Zira, hazine zararı mevcut değilse bir şirketin gider olarak gösterdiği tutar diğer şirketin gelirini teşkil edecek ve vergisi de buna göre ödenmiş olacaktır. Mükerrer vergilendirme bakımından her ne kadar düzeltme müessesesi aynı işlevi görse de hazine zararı şartı yerinde bir yaklaşım olmuştur.

Şirketler topluluğu açısından önemli bir imkan getirmekle birlikte, maddenin lafzında yanlış anlaşılmaya yol açabilecek bir ifade yanlışı olduğu da görülmektedir. Maddede "kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü için hazine zararının varlığı gerekmektedir" denilmektedir. Oysa hazine zararı olmadan da kazanç gerçekte örtülü olarak dağıtılabilir, ancak bu örtülü dağıtma hazine zararına yol açmadığı için vergisel bir yaptırımla karşılaşmaz ve yeni bir tarhiyat gerektirmez. Sonuç olarak, hazine zararı doğmadan da örtülü kazanç dağıtımının olabileceği kabul edilmeli ancak bu durumda ek bir tarhiyat veya ceza uygulanmamalıdır.

---

391 **Öncel, Yenal** (2002) "Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri, s. 18.

392 Bu yönde görüşler için bkz. **Koyuncu, Mesut** (2005) Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması, Maliye Hesap Uzmanları Derneği**,** s. 275.

393 **Kapusuzoğlu, Tuncay** (2008) "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Hazine Zararı Aranmasının Sakıncaları" Vergi Dünyası, S: 323, s. 33; **Koyuncu,** s. 41 ve s. 281-282.

394 **Çölgezen Batun, Övül** (2010) "3 Kavram: Vergi Ziyaı, Vergi Matrahının Azalması ve Hazine Zararı" Yaklaşım, S: 212, Ağustos, s. 123.

395 **Çetinkaya, Oğuz** (2002) "Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Aranması Doğru Yaklaşımdır II" Yaklaşım, S: 112, s. 254.

Hazine zararına ilişkin düzenleme önceki pek çok tartışmaya son verse de bu haliyle başka tartışmaların kapısını açmıştır. Hazine zararı şartı; tarafları ve sonuçları yönünden birtakım eşitsizliklere yol açtığı, kapsamında uygulamayı zora sokan belirsizlikler taşıdığı ve örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesini işlevsiz hale getirdiği şeklinde halihazırda eleştirilere maruz kalmaktadır[396]. Danıştay kararlarından kaynaklanan hazine zararı yaklaşımı ekonomik yaklaşımın bir örneğini teşkil etmektedir. Danıştay'ın belirtilen kararları incelendiğinde, Türkiye'de şirketler topluluğunun öteden beri en önemli örneklerini oluşturan holdinglerle ilgili transfer fiyatlamaları uygulamalarında bunların ekonomik bütünlüğü göz önünde bulundurularak oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Adı konulmamış olsa da Danıştay kararlarında vurgulanan husus şekle değil öze ağırlık verilmesini belirten şirketler topluluğunda girişim teorisinin bir ifadesidir.

3. Hukuki Sonuç

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak bir kurumdan diğerine aktarılan kazançlar kurumlar vergisi matrahının tespitinde indirilmesi kabul edilmeyen tutarlardandır (KVK m.11/f.1c). Örtülü olarak dağıtılan kazanç, gelir ve kurumlar vergisi bakımından örtülü kazanç dağıtımı şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılmaktadır. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı yapıldığının tespitiyle işlemlerin vergisel sonuçlarında ve matrahta bir düzeltme uygulanmalıdır. Bu doğrultuda, daha önce yapılmış vergilendirme işlemlerinin işlemlere taraf olan mükellefler nezdinde emsallere uygun fiyat üzerinden düzeltilmesi gerekmektedir[397]. Örtülü kazanç dağıtan kurum nezdinde matrahta artırım şeklindeki "birincil düzeltme" vergi idaresi tarafından gerçekleştirilecektir[398]. Örtülü kazanç dağıtılan kurum nezdinde gerçekleştirilecek "karşı düzeltme" mükellefin kendisi tarafından matrah azaltması şeklinde yapılacaktır. Birincil düzeltmenin tahakkuk zamanaşımı süresi içerisinde yapılması gerekli iken birincil düzeltmeden sonra yapılacak karşı düzeltmenin yapılması için böyle bir zaman kısıtı

[396] **Aşa, Harun** (2010) "Türkiye'de Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.152-161.

[397] **Öcal,** s. 540.

[398] **Ateş,** s. 83.

yoktur[399]. Karşı düzeltmenin yapılması örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergi kesinleşip ödendikten sonra mümkün olabilecektir[400]. Örtülü kazanç dağıtılan şirket nezdinde yapılacak karşı düzeltmede kesinleşip ödenen tutar dikkate alınacaktır[401].

Kazancın tam mükellef bir kuruma örtülü olarak dağıtılmış olması durumunda vergisel açıdan bu dağıtım kâr payı dağıtımı olarak kabul edilecek ve kazancı devralan kurum iştirak kazancı istisnasından yararlanacaktır. Dar mükellef kurumlara, gerçek kişilere, vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf kişi veya kurumlara örtülü olarak aktarılan kazançlara ilişkin olaraksa, öncelikle bu tutarlar net kâr payı kabul edilerek brüte tamamlanır ve bulunan brüt tutar üzerinden kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi yapılması gerekir. Başka bir deyişle, örtülü kazanç dağıtılan kişinin tam mükellef kurum olması durumunda örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı kâr payı geliri olarak dikkate alınır ve şartlarını taşımaktaysa iştirak kazançları istisnasından yararlanılır ve bu doğrultuda vergisel düzeltme işlemi yapılacaktır.

Örtülü kazanç dağıtılan kişi dar mükellef kurum, gerçek kişi, vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf olan gerçek veya tüzel kişi ise transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç tutarı, örtülü kazanç dağıtılan nezdinde, örtülü kazanç dağıtımına ilişkin şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı olarak kabul edilecektir. Yapılacak düzeltme sonucu örtülü olarak dağıtılmış kâr payı net kâr payı tutarı olarak kabul edilecek ve brüte tamamlanmasıyla bulunan tutar üzerinden vergi kesintisine tabi tutulacaktır[402].

Kurumlar vergisine yönelik getirilen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesiyle aynı doğrultuda bir hüküm GVK'da yer almaktadır. GVK m.41/f.1 pr.5'teki hükme göre; bir teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere aykırı fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılacaktır. İşletmeden çekilmiş sayılan tutar, ilişkili kişi

[399] TF Tebliği, Başlık 9.1, pr. 5.

[400] TF Tebliği Başlık 9.1 pr.4'te verginin kesinleşmesi; "dava açma süresi içinde dava açılmaması, yargı mercilerince nihai kararın verilmiş olması veya uzlaşmanın vaki olması gibi haller nedeniyle verginin kesinleşmesi ve itiraz edilmeyecek duruma gelmesi" şeklinde tanımlanmıştır.

[401] TF Tebliği, Başlık 9, pr. 3.

[402] KVK Tebliği, Başlık 13.3, pr.2.

tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilecektir[403].

4. BEPS ve Transfer Fiyatlandırması Belgelendirme Yükümlülükleri

Son yıllarda OECD'nin Matrahın Aşındırma ve Kâr Aktarma Eylem Planı (Base Erosion and Profit Shiftng-BEPS Action Plan) doğrultusunda Türkiye de çeşitli uyum düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. OECD bünyesinde hazırlanıp uygulanmakta olan BEPS projesiyle vergi uygulamasında karşılaşılan zararlı vergi uygulamalarını önleyebilmek için uyum, özün önceliği ve şeffaflık ilkelerine dayalı bir eylem planı benimsenmiştir[404]. BEPS 13 sayılı Eylem Planı kapsamında öngörülen transfer fiyatlandırması belgelendirme yükümlülüklerinde yapılan değişiklikler hayata geçirilen uyum düzenlemelerinden biridir. Söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle çokuluslu bir grupta yer alan her bir şirkete ait temel ve kapsamlı bilgilerin vergi idareleri arası otomatik değişimi sağlanmış olacaktır.

2151 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile TF Kararı'na eklenen fıkralar ve 4 Seri Nolu TF Tebliği ile TF Tebliği'ne eklenen yeni bölümler ile grup, çokuluslu grup, işletme, nihai ana işletme, konsolide grup geliri gibi kavramlara tanımlar getirilmekte ve şirket topluluklarının transfer fiyatlandırması belgelendirme yükümlülükleri açıklanmaktadır. Buna göre, çokuluslu yapıdaki şirketler topluluğunun transfer fiyatlandırması belgelendirme yükümlülükleri; genel rapor, yıllık transfer fiyatlandırması raporu, ülke bazlı raporlamaya ilişkin bildirim formu, ülke bazlı rapor; transfer fiyatlandırması, kontrol edilen yabancı kurum ve örtülü sermayeye ilişkin formlardan oluşmaktadır[405].

---

[403] TF Tebliği, Başlık 3.2, pr.5'e göre; GVK uygulamasındaki "teşebbüs sahibi" ifadesinden ticari ve zirai kazanç yönünden gelir vergisine tabi gerçek kişiler, adi ortaklıkların ortakları, kollektif şirketlerin ortakları, adi ve eshamlı komandit şirketlerin komandite ortakları anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda; teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılacaktır. Teşebbüs sahibinin doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler, teşebbüs sahibinin doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu şirketlerin ekonomik ve ticari kararlarını etkileyebilecek ölçüde sermayesine, kâr payına veya oy kullanma hakkına sahip olduğu şirketleri ifade etmektedir.

[404] **Birinci, Nagihan/Eser, L. Yahya** (2017) "Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede BEPS Eylem Planı ve Değerlendirilmesi", Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C:3, S:3, s. 452.

[405] TF Tebliği, Başlık 7, pr.1.

Getirilen yeni belgelendirme sistemiyle 3 aşamalı bir raporlama sistemi kurulmuştur. Buna göre;

(i) Genel Rapor: Gayri maddi haklar, ticari faaliyetler, grup içi finansal işlemler, finansal ve vergisel durum gibi özellikli bilgileri içeren çokuluslu işletmeler grubu hakkında küresel bilgileri kapsar.

(ii) Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu: Grubun Türkiye mukimi işletmesinin ilişkili şirketleriyle yaptığı işlemler hakkında detaylı bilgileri içerir.

(iii) Ülke Bazlı Rapor: Grubun faaliyet gösterdiği her bir ülke ile ilgili gelir, vergi öncesi kâr/zarar, ödenen/tahakkuk eden gelir/kurumlar vergisi, sermaye ve çeşitli ticari faaliyet ölçütlerini içerir.

Şirketler topluluğuna ilişkin belgelendirme yükümlülüğü kapsamında TF Tebliği'nde "grup" tanımlaması yapılmıştır. Buna göre grup; ortaklık ya da kontrol ilişkisi aracılığıyla bağlı olan ve yürürlükteki muhasebe ve finansal raporlama standartları uyarınca, konsolide finansal tablolar hazırlaması gereken ya da gruptaki herhangi bir işletmenin hisseleri borsada işlem görse idi, konsolide finansal tablolar hazırlaması gerekecek olan işletmelerin tümüne karşılık gelmektedir.

Uluslararası faaliyet yürüten şirket topluluklarına karşılık gelmek üzere TF Tebliği'nde "çokuluslu işletmeler grubu" terimi benimsenmiştir. Yapılan tanıma göre, çokuluslu işletmeler grubu, farklı ülkelerde mukim olan iki veya daha fazla işletmenin dahil olduğu grubu veya bir işletmenin başka bir ülkede işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla faaliyette bulunmasından dolayı vergiye tabi olması nedeniyle oluşan grubu ifade etmektedir[406]. TF Tebliğinde yer alan tanımlama cetveline göre, konsolide finansal tablolarda ayrı olarak yer alan tüm gelir, kazanç ve hasılat unsurlarının toplamı konsolide grup gelirini oluşturur. Konsolide finansal tablo ise, nihai ana işletme ve bağlı işletmelerin varlıklarının, yükümlülüklerinin, gelirlerinin, giderlerinin ve nakit akışlarının tek bir ekonomik işletmeninki gibi sunulduğu çokuluslu işletmeler grubunun finansal tablolar demektir[407].

İşletme kavramı çokuluslu işletmeler grubunun konsolide finansal tablolarına dahil edilmiş ayrı ticari birimini, işyeri veya daimi temsilcisini belirtmek üzere kullanılmaktadır.

---

406 TF Tebliği, Başlık 7.1.

407 TF Tebliği, Başlık 7.4, pr. 5.

Bir başka yeni kavram olan "nihai ana işletme" kavramı çokuluslu işletmeler grubunun, işletmenin mukim olduğu ülkede uygulanan muhasebe ve finansal raporlama standartları uyarınca, konsolide finansal tablolar hazırlaması gereken hâkim işletmeyi ifade etmektedir. Ayrıca, hisseleri, mukim olduğu ülkede borsada işlem görseydi, konsolide finansal tablolar hazırlaması gerekecek olan hâkim işletme de nihai ana işletme olarak kabul edilmektedir. TF Tebliği'nde "bağlı işletme" konusunda herhangi bir tanımlama yapılmamakla birlikte, genel yaklaşım olarak TFRS ölçütlerinin esas alındığı göz önünde bulundurularak hâkim işletme-bağlı işletme kavramları ile ilgili bir sonuca varılabilir.

Şirketler topluluğunda yer alan işletmelere ilişkin yapılan bir diğer tanım ile "vekil işletme" statüsü belirlenmektedir. Buna göre; "vekil işletme" çokuluslu işletmeler grubu tarafından nihai ana işletmeye vekil olarak tayin edilmiş ve ülke bazlı raporu çokuluslu işletmeler grubu adına sunacak olan işletmedir. Bundan başka, çokuluslu işletmeler grubu adına ülke bazlı raporu sunacak olan işletme "raporlayan işletme" olarak isimlendirilmiştir. Çokuluslu işletmeler grubunun nihai ana işletmesi Türkiye'de bulunuyorsa ülke bazlı raporun vergi idaresine sunulması bu nihai ana işletmenin sorumluluğundadır. Bundan başka, çokuluslu işletmeler grubunun vekil işletmesi veya Türkiye'de mukim işletmelerinden biri de raporlayan işletme olabilmektedir[408].

Getirilen raporlama sistemi içerisinde ülke bazlı raporun uluslararası faaliyet gösteren şirket toplulukları bakımından önemli bir yeri bulunmaktadır. Rapora konu olacak hesap döneminden bir önceki hesap döneminin konsolide finansal tablolarına göre, toplam konsolide grup geliri 750 milyon Avro ve üzerinde olan çokuluslu işletmeler grubu ülke bazlı rapor düzenlemek zorundadır[409]. Belirlenen hadleri aşan her çokuluslu işletme grubu ülke bazlı rapor hazırlamakla yükümlüdür, rapor hazırlama yükümlülüğünün kapsamı bakımından herhangi bir muafiyet öngörülmemiştir.

Ülke bazlı rapor, raporlanan hesap döneminden sonraki on ikinci ayın sonuna kadar çokuluslu işletmeler grubunun Türkiye'de mukim nihai ana işletmesi veya vekil işletmesi tarafından hazırlanıp vergi idaresine elektronik ortamda sunulmalıdır. Nihai ana işletmenin veya vekil işletmenin Türkiye'de bulunmadığı durumlarda çokuluslu işletmeler grubunun Türkiye'de mukim işletmelerinden birisi ülke bazlı raporu idareye sunabilir.

---

[408] TF Tebliği, Başlık 7.1-ç.

[409] TF Tebliği, Başlık 7.4, pr.1.

Ülke bazlı raporda şirketler topluluğunun faaliyet gösterdiği her bir ülke ile ilgili gelir, vergi öncesi kâr/zarar, ödenen gelir/kurumlar vergisi, tahakkuk eden gelir/kurumlar vergisi, sermaye, geçmiş yıl kârları, çalışan sayısı, nakit ve nakit benzeri dışında maddi varlıklar ve çokuluslu işletmeler grubuna dahil işletmeler ve bunların ana faaliyet konularına ilişkin bilgiler yer alır. Söz konusu bilgilerin tespitinde TFRS, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı, UFRS veya ilgili ülkede yürürlükte olan başka bir muhasebe ve finansal raporlama standardı uyarınca hazırlanan konsolide finansal tablolar kullanılır. Raporlanacak hesap dönemini takip eden yılın haziran ayı sonuna kadar verilecek ülke bazlı raporlamaya ilişkin bildirim formu ile nihai ana işletme veya vekil işletme olup olmadıkları, grup adına hangi işletmenin raporlama yapacağı ve raporlanacak hesap dönemi hakkındaki bilgiler kapsama giren çokuluslu işletmeler grubu üyeleri tarafından vergi idaresine her yıl bildirilmelidir[410].

5. Şirketler Topluluğunda Grup İçi İşlemlerin Fiyatlandırılması

Şirketler topluluğunda transfer fiyatlandırması bakımından önem taşıyan hususlardan grup içi hizmetler konusu TF Tebliği'nde özellikle açıklanan hususlardandır. TF Tebliği'nde yapılan tanıma göre grup içi hizmet; genellikle ana şirketin bağlı şirketlerine veya aynı gruba bağlı şirketlerden birinin diğerlerine verdiği hizmetler olmak üzere ilişkili şirketler arasında gerçekleşen tüm hizmetleri ifade etmektedir[411]. Şirketler topluluğunun bütünü için yönetim, koordinasyon ve kontrol işlevlerinin sağlanması da grup içi hizmet olarak kabul edilmektedir. Ticari işleyişte, grubun tamamını ilgilendiren bu türden hizmetleri sağlamanın maliyeti doğrudan ana şirket tarafından veya "grup hizmet merkezi" olarak nitelenen grup üyesi bir bağlı şirket tarafından üstlenilebilmektedir.

Grup içi hizmetlerle ilgili olarak; hizmetin fiilen sağlanıp sağlanmadığı, hizmeti alan şirketin söz konusu hizmete ihtiyacı olup olmadığı, hizmetin alınmış olması halinde hizmet bedelinin emsallere uygunluk ilkesine uygun olup olmadığı hususları inceleme konusu yapılmaktadır. Bağlı şirket ana şirketten veya aynı gruptaki bir başka bağlı şirketten ihtiyacı olmayan bir hizmet almışsa veya söz konusu hizmet grup üyesine sadece grup üyesi olması dolayısıyla verilmişse, hizmet alan şirketin grup içi hizmet elde ettiği kabul edilmemektedir. Grup üyesi şirket tarafından sağlandığı belirtilen grup içi hizmet karşılığı ilişkili kişilere

[410] TF Tebliği, Başlık 7.4, pr.9.

[411] TF Tebliği, Başlık 11.1, pr.1.

ödeme yapılmış olması ya da yapılan ödemenin "yönetim gideri" olarak tanımlanmış olması söz konusu hizmetlerin fiilen sağlandığını göstermemektedir[412].

Grup içi hizmetlerin transfer fiyatlandırması bakımından değerlendirilmesinde hizmeti gerçekleştiren ve hizmetten faydalanan şirketler arasında bir hizmet sözleşmesinin bulunması aranmamaktadır. Ancak, grup içi hizmetler yerine getirilirken bir sözleşmeye dayandırılarak gerçekleştirilmesi hem ticari hayatın işleyişine daha uygun olacaktır hem de transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirmede önemli kolaylık sağlayacaktır[413]. Grup içi hizmetlerin karşılığında bağlı şirketlerce ortak masraflara katılım şeklinde ödenen tutarların gider olarak kabul edilebilmesi için "fayda testi" denilen ve aşağıda belirtilen şu şartları sağlaması gereklidir[414]:

• Hizmetler mutlaka fiilen sağlanmış olmalıdır.

• Hizmeti alan şirketlerin söz konusu hizmetlere ihtiyacı olmalıdır.

• Hizmet bedeli emsallere uygunluk ilkesine uygun şekilde belirlenmelidir.

• Hizmetler için mutlaka fatura düzenlenmelidir.

• Düzenlenen faturalarda hizmet türü ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

• Tek faturada birden fazla hizmet bedelinin bir arada yer alması halinde, her hizmet bedeli ayrı ayrı gösterilmelidir.

Hizmeti yerine getiren şirketin hizmet bedelini düşük göstermek suretiyle eksik gelir elde etmesi veya hizmeti alan şirketin yüksek bir hizmet bedeli ödemek suretiyle fazla gider beyan etmesi grup içi hizmetlerde sıklıkla karşılaşılması muhtemel bir vergisel risk oluşturmaktadır. Şirketler topluluğu üyesi şirketlerden birinin aynı topluluk içindeki bir diğer şirkete verdiği hizmetlerde hizmet bedeli emsallere uygun olmalıdır. Yapılacak fayda testi sonucunda, mal veya hizmet alan şirketin söz konusu alımdan bir fayda elde etmediği veya elde edilen fayda ile alınan hizmet arasında bir nedensellik bağı olmadığı sonucuna ulaşılmaktaysa, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı yapıldığı kabul edilecek ve ödenen hizmet bedelinin matrahtan indirilmesine izin verilmeyecektir[415].

---

412 TF Tebliği, Başlık 11.2, pr.4.

413 **Güngör/Orhan,** s. 60.

414 Age, s. 60.

415 **Efe, Davin/Atakan, Çağla** (2013) Transfer Fiyatlandırması Kapsamında Grup İçi Hizmetler Açısından Fayda Testinin Önemi, Vergide Gündem, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı, s. 23.

Şirketler topluluğundaki grup içi işlemlerde emsallere uygun bedelin tespiti müstakil şirketler için öngörülen genel transfer fiyatlandırması kurallarına göre yapılacaktır. Bu doğrultuda, şirketler topluluğu içinde gerçekleşen grup içi bir hizmet nedeniyle yapılan ödemeler; alınan hizmetin mahiyetine göre iç mevzuat hükümleri ve varsa ilgili çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma hükümleri göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. Grup içi hizmetlerin fiyatlandırılmasında karşılaştırılabilir fiyat yöntemi veya maliyet artı yönteminin uygulanması tavsiye edilmektedir[416]. Şirketler topluluğu içerisinde gerçekleşen hizmetlerin kendine özgü şartları nedeniyle karşılaştırılabilir bir emsal bulunması çoğu zaman mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla maliyet esaslı bir fiyatlandırma yöntemi grup içi hizmetler için daha uygun olacaktır. Maliyet artı yönteminin kullanılması ise yalnızca hizmeti yerine getiren şirket açısından bir değerlendirmeye imkan vermektedir, hizmetten faydalanan şirket açısındansa dış emsaller bulmak gerekecektir[417].

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin veya maliyet artı yönteminin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda, emsallere uygun bedelin doğru bir biçimde belirlenebilmesi için yeniden satış fiyatı yöntemi, işlemsel kâr yöntemleri veya mükellefin belirleyeceği başka yöntemlerin kullanılmasına da müsaade edilmiştir. Ancak, yeniden satış fiyatı yöntemi ve işlemsel kâr yöntemlerinden kâr bölüşümü yöntemi grup içi hizmetlerin niteliği açısından elverişli bir fiyatlandırma yöntemi değildir[418].

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi grup içi hizmetlerin doğasına en uygun fiyatlandırma yöntemi olarak gözükmektedir. Grup içi hizmetlerde iç emsal kullanılması ya da güvenilir bir dış emsal bulunması genellikle mümkün olmamaktadır. Ayrıca; bilgi teknolojileri, insan kaynakları, muhasebe, hukuk gibi hizmet alanları dışında karşılaştırılabilirlik ölçütlerini sağlayan bağımsız bir hizmet tedarikçisi bulmak da çoğunlukla olası değildir[419]. Bu nedenle, grup içi hizmetlerin fiyatlandırılmasında önemli olanın emsal bedel tespitinden ziyade, izah edilebilir bir fiyat belirleme biçimi geliştirmek olduğu belirtilmektedir[420].

---

416 TF Tebliği, Başlık 11.4.

417 **Güngör/Orhan,** s. 59.

418 Age, s. 59.

419 **Seven, Abdullah** (2016) Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Bedelin, Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Türk Vergi Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi, Vergi Müfettişleri Derneği Yayınları, s. 99.

420 **Güngör/Orhan,** s. 59.

Şirketler topluluğunun transfer fiyatlandırması bakımından önem taşıyan yönlerinden bir diğeri grup içi finansal işlemlerdir. Finansal işlemler transfer fiyatlandırması uygulamasında dikkatle incelenmesi gereken işlemler olduğu halde bu konuya ilişkin özel hükümler henüz Türk mevzuatında yer almamaktadır. Genel prensipler gereği grup içi finansal işlemlerde kredi notlandırma yöntemiyle uygun emsale ulaşmak gereklidir.

6. Değerlendirme

Şirketler topluluğu yapısı transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı bakımından değerlendirildiğinde, şirketler topluluğu yapısının işleyişini sağlayan işlemlerin ve ortak ticari faaliyetler tamamıyla transfer fiyatlandırmasının konusunu oluşturan işlemler olduğu görülmektedir. Şirketler topluluğunun üyesi olmak ilişkili kişi kavramından daha yoğun bir ekonomik ilişkiyi gerektirmektedir. Şirketlerin ve kurumlar vergisi mükellefi diğer kurumların doğrudan veya dolaylı olarak sermaye payına sahip gerçek kişi veya kurum ortakları mutlak olarak ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir. Söz konusu kurumların birbiriyle olan ilişkileri de ilişkili kişi kapsamındadır. Başka deyişle şirketler topluluğu ilişkisinde hâkim şirketin bağlı şirketle olan ilişkileri de bağlı şirketlerin birbirleriyle olan ilişkileri de ilişkili kişiler arasında gerçekleşen ve transfer fiyatlandırması bakımından değerlendirilmesi gereken işlemlerdir. Dolayısıyla, şirketler topluluğu ilişkileri niteliği ve doğası gereği mutlaka transfer fiyatlandırmasının kapsamında yer alırlar.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının engellenmesine yönelik düzenlemelerin amacı bir ticari işlemin tarafları arasındaki ilişkinin işleme konu mal veya hizmetin fiyatlandırılmasında herhangi bir etkisinin bulunmamasını sağlamaktır. Buna göre, aralarında ilişki bulunmayan kişiler arasındaki işlemlerde mal veya hizmetin fiyatı piyasa koşullarına göre belirlendiğinden, ilişkili kişiler arasında geçerli fiyat da piyasa koşullarına uygun olmalıdır.

Ortak bir ekonomik amaca ve ortak bir menfaate sahip olan ve ekonomik bir bütünlük teşkil eden şirketler topluluğu bakımından grup içi mal ve hizmet aktarımlarının ilişkisiz kişilerdeki gibi yapılması gerektiğini söylemek şirketler topluluğu yapısıyla bağdaşmamaktadır. Başka deyişle, transfer fiyatlandırması yapılırken, grup içi işlemlerin amaçları, nitelikleri ve şekilleri açısından bağımsız şirketlerdekinden çok farklı özellikler taşıyabileceği dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, grup içi işlemler vergi planlaması ve vergiden kaçınma açısından bambaşka bir kategori oluşturmakta ve ayrıca değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, şirketler topluluğu içerisinde sunulan mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasının ilişkili fakat bağımsız şirketlerdekiyle aynı olmasını beklemek gerçekçi ve doğru bir yaklaşım değildir[421]. Bu doğrultuda emsallere uygun fiyatlandırma yapılırken emsal olarak belirlenen şirketin inceleme konusu hâkim veya bağlı şirketle benzer şirketler topluluğu ilişkilerine sahip olması göz önünde bulundurulmalıdır.

Grup içi hizmetler için karşılaştırılabilirlik faktörlerini sağlayan güvenilir iç veya dış emsal tespit etmek çoğu zaman imkan dâhilinde değildir[422]. Transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin kaynağını oluşturan OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nin asıl konusunun uluslararası faaliyet gösteren çokuluslu işletmeler olduğu bilinmektedir. Türkiye'de örtülü kazanç düzenlemesinin amacının da vergi kaybını önlemek ve yurtdışına kazanç aktarımını engellemek olduğu ifade edilmiştir. Bu hususlar nazara alındığında yerel işletmeleri transfer fiyatlandırması yönünden ağır bir yük altında bırakmanın doğru bir yaklaşım olmadığı belirtilebilir[423].

Örtülü kazanç dağıtımı bakımından hazine zararı şartı da göz önünde bulundurulduğunda mevcut transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin yoğun bir ekonomik bütünlüğü temsil eden şirketler topluluğu açısından yeniden gözden geçirilmesi gereklidir. Son tahlilde, transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin şirketler topluluğu yönünden ortaya çıkardığı sonuçlar eleştirilmeye açıktır. Şirketler topluluğunun bünyesine daha uygun olansa matrah birleşimi gibi toplu vergilendirme yöntemleriyle şirketler topluluğunu transfer fiyatlandırması değerlendirmesinin dışında tutmaktır.

Katkı sistemi uygulayan İsveç ve Norveç grup içi işlemlerin fiyatlandırılması bakımından bir vergi erteleme mekanizması öngörmektedir. Aynı şekilde zarar paylaşımı rejimi uygulayan Birleşik Krallık da grup içi işlemlerin vergi dışı bırakılması imkanını sunmaktadır. Matrah birleşimi uygulayan ülkelerden Fransa, Japonya, Güney Kore, ABD, Avustralya, Hollanda, İspanya ülkeleri de varlıkların grup içinde kalması şartıyla vergiden istisna edilmesine izin vermektedir. Hindistan ve Güney Afrika'da bir toplu vergilendirme

---

421 **Seven,** s. 98.

422 Age, s. 98.

423 **Koç, Seçil** (2009) "Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının OECD Ülkelerindeki Uygulamasıyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 101 ve s. 113.

rejimi uygulanmamasına rağmen bu ülkelerde grup içi varlık aktarımları vergiye konu edilmeden gerçekleştirilebilmektedir.

Grup içi varlık aktarımlarının hazine zararına yol açmadığı gerekçesiyle transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşmediği yaklaşımı yerinde bir anlayıştır. Ancak bununla birlikte, söz konusu yaklaşımın daha kapsayıcı bir biçimde geliştirilmeli ve temel bir düzenlemeyle yasal zemine kavuşturulmalıdır. Şirketler topluluğunun ekonomik bir bütünlük oluşturduğu gerçeği göz önünde bulundurularak sadece hazine zararının oluşmadığından bahisle ek vergi tarhiyatı yapılmaması değil kazanç grup içinde kaldığı sürece vergiye tabi tutulmaması da kabul edilmelidir. Bu şekilde şirketler topluluğunda transfer fiyatlandırması yönünden daha etkin ve isabetli bir vergilendirme sağlanacaktır.

Yurtiçi faaliyet yürüten şirketler topluluğu üyelerini transfer fiyatlandırması açısından rahatlatacak, iş yükünü ve vergi maliyetlerini azaltacak böyle bir düzenleme olumlu pek çok sonuçlar doğuracaktır. Öncelikle vergi idaresinin de transfer fiyatlandırması incelemeleri bakımından iş yükü azalırken daha fazla sayıda mükellefi denetlemesi için imkan doğacaktır. Mükellefler açısından bakıldığındaysa hem mükellefin vergisel iş yükü ve kaygısı azalacak hem de grup içi finansman bakımından önemli kolaylıklar elde etmiş olacaklardır.

C. ÖRTÜLÜ SERMAYE BAKIMINDAN

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler

Hâkim ve bağlı şirketler arasındaki borç alıp verme ilişkilerinin çerçevesi, TTK m.358'de belirtilen paysahiplerinin şirkete borçlanma yasağı ve TCK m.241'de sınırları çizilen tefecilik suçu düzenlemeleri ile belirlenmiştir. Söz konusu borçlanma ilişkilerine vergi hukuku kurallarıyla getirilen sınırsa transfer fiyatlandırması kurallarıyla birlikte örtülü sermaye kurallarıdır. Örtülü sermaye düzenlemesinin amacı TTK m.509'da yer alan sermayeye faiz yürütülemeyeceği yasağının ve KVK m.11'de getirilen özsermaye üzerinden ödenen faizlerin indirilemeyeceği kuralının dolanılmasının ve vergi matrahının borçlanma yoluyla aşındırılmasının önüne geçmektir[424].

[424] **Gökçay, Şerif Emre** (2012) "Kurumlar Vergisi Kapsamında Örtülü Sermaye", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 62.

Örtülü sermaye kavramı KVK m.12'de; kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları her türlü borcun, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşan kısmı olarak tanımlanmıştır. Şirketin aldığı bir borcun vergisel açıdan borç olarak değil de sermayeye yapılmış bir katkı sayılabilmesi için borcun ortaklar veya ortaklarla ilişkili kişilerden temin edilmesi, borç olarak alınan tutarın işletmede kullanılması ve kullanılan borç tutarının hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşması gerekmektedir. Belirtilen şartları taşıyan borç alma işlemleri taraflar için kâr dağıtımı olarak kabul edilecek ve ortaya çıkan matrah farkı üzerinden ek vergi tarhiyatı yapılacak, ayrıca gecikme faizi ve gecikme zammı hesaplanacaktır[425].

2. Uygulama Şartları

a. İlişkili Kişi

Ortaklık ilişkisi kavramı bir kurumun ortağı olduğu başka bir kurumla olan ilişkisini kapsadığı gibi kurumun kendi ortakları olan diğer kişi ve kurumlarla ilişkisini de ifade etmektedir. Örtülü sermaye uygulamasında ortaklık ilişkisine dair herhangi bir ortaklık payı sınırı bulunmamaktadır. Ancak ortaklık ilişkisi İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisselere sahip olunması yoluyla kurulmuşsa, bu hisselerin ait olduğu kurumlardan borç alınması durumunda örtülü sermayenin oluşabilmesi için elde bulundurulan hisselerin sağladığı ortaklık payı %10 veya daha fazla olmalıdır[426].

Ortakla ilişkili kişi; ortağın, doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında ortağı olduğu veya en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkına sahip olduğu bir kurum anlamına gelmektedir. Bundan başka, doğrudan veya dolaylı olarak ortak veya ortakla ilişkili kurumun sermayesinin, oy veya kâr payı hakkına sahip hisselerinin en az %10'unu elinde bulunduran bir gerçek kişi veya kurum da ortakla ilişkili kişidir. Başka deyişle, ortakla ilişkili kişi ölçütü olarak en az %10 oranında sermaye, oy ya da kâr payı hakkına sahip olma şartı aranmaktadır. Bu doğrultuda, borç veren gerçek kişi veya kurumların, borç alan kurumlarda %10'dan daha az oranda sermaye, oy veya kâr payı hakkı bulunması halinde, bu kişi ve kurumlar ortakla ilişkili kişi sayılmayacak ve örtülü sermaye hükümleri uygulanmayacaktır.

---

[425] **Karataş Durmuş,** s. 82.

[426] KVK Tebliği, Başlık 12.1.1, pr.2.

Borç alan şirketin, borcu ortak veya ortakla ilişkili bir kurumdan doğrudan temin etmemesi örtülü sermayenin var olmadığı anlamına gelmez. Ortak veya ortakla ilişkili kişi dışında borcun görünürde üçüncü kişiden alınması durumu da örtülü sermaye kapsamında yer alabilir. Üçüncü kişi vasıtasıyla dolaylı olarak ortak veya ortakla ilişkili kişiden borç temin edilmesi halinde örtülü sermaye şartları gerçekleşmiş sayılmaktadır[427]. Dolaylı olarak temin edilen borçlanmalarda ortak veya ortakla ilişkili kişi ile borç alan kurum arasına birden fazla kurumun girmesi borcun örtülü sermaye oluşturduğunun kabulüne engel olmayacaktır.

KVK m.12/f.2'ye göre; ortak veya ortakla ilişkili kişi olmakla birlikte ana faaliyet konusuna uygun olarak faaliyette bulunan ve ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılan banka veya benzeri kredi kurumlarından yapılan borçlanmalar %50 oranında dikkate alınacaktır. Türkiye'de şirketler topluluğu yapılanmalarının temelini teşkil eden banka merkezli aile şirketleri topluluğu açısından önem arz eden bu düzenleme doğrudan bu grupların sermaye yapısı göz önünde bulundurularak getirilmiş bir kolaylıktır. Sadece ilişkili şirketlere finansman temin eden kredi şirketlerinden yapılan borçlanmalarda ise bu imkandan faydalanılamayacaktır.

b. Örtülü Sermaye Sayılmayan Haller ve Köprü Krediler

Şirketler topluluğu açısından getirilmiş bir başka kolaylık örtülü sermaye sayılmayan bazı borçlanma türlerinin kabulüdür. Buna göre, örtülü sermaye sayılmayacak hallerden ilki; kurumların ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin sağladığı gayrinakdî teminatlar karşılığında üçüncü kişilerden yapılan borçlanmalar örtülü sermaye kapsamında değerlendirilmeyecektir. Kötüye kullanımların önüne geçmek amacıyla nakdi teminat sayılan işlemler örtülü sermaye kapsamına alınmıştır. Kurum kasasında veya bankada bulunan yerli ve yabancı paralar ile her an nakde çevrilebilecek çekler, altın, İMKB'de işlem gören hisse senetleri, tahvil ve bonolar nakdi teminat niteliğindedir. Bunlar dışında kalan şahsi kefalet, gayrimenkul ipoteği, teminat mektubu gibi teminatlar ise gayrinakdi teminat olmaktadır[428].

İkinci olarak; kurumların iştiraklerinin, ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin, banka ve finans kurumlarından ya da sermaye piyasalarından temin ederek aynı şartlarla

[427] KVK Tebliği, Başlık 12.1.3.

[428] KVK Tebliği, Başlık 12.2.1, pr.3.

kısmen veya tamamen kullandırdığı krediler örtülü sermaye belirlemesinde hesaba katılmamakta, sermayeye katkı olarak değerlendirilmemektedir. Uygulamada "köprü kredi" olarak adlandırılan bu durumda, borcun aynı şartlarla başka bir ilişkili kuruma aktarılmasıyla işletmede kullanılan bir borç söz konusu olmayacak ve bu borçlanma nedeniyle örtülü sermaye oluşmayacaktır.

Şirketler topluluğunda yer alan şirketlerin ayrı ayrı kredi alması durumunda daha kötü şartlarda kullanabildikleri kredi, tek elden alındığında daha uygun olabilmektedir. Bu düzenlemede getirilen borç aktarma imkanıyla tek elden alınan bu krediler şirketler topluluğu üyelerine dağıtılarak kullandırılabilmektedir[429]. Bu ihtimalde, kredinin aynı şartlarla ve faiziyle birlikte aktarılması, tüm masrafların birebir şekilde yansıtılması önem taşımaktadır. Aynı şartlarla aktarılmayan krediler örtülü sermaye hesabında borç olarak değerlendirilir ve borç miktarına eklenir. Sonuç olarak, örtülü sermayeye isabet eden kısım için ödenecek faizler borcu kullanan şirket için finansman gideri olarak kabul edilmeyecek ve kanunen kabul edilmeyen gider olacaktır. Ayrıca örtülü sermayeye ilişkin ödenen faiz için KDV ödenmişse bu tutar da indirime konu edilemeyecektir.

Krediyi aktaran şirketler topluluğu üyesinin kredinin faizini aktarmayıp kendi giderleri arasında göstermesi mümkün değildir. Kredi aynı şartlarla aktarılmadığı için bu durumda kredi aktaran şirket transfer fiyatlandırması hükümleri doğrultusunda örtülü kazanç dağıtmış sayılacak ve gider olarak gösterdiği faiz, krediyi aktaran şirketin kendi gelirine eklenerek vergilendirilecektir. Krediyi devralan grup üyesi içinse devraldığı kredi miktarı örtülü sermaye kapsamındaki bir borç olarak değerlendirilerek diğer şartları da taşıyorsa vergilendirilecektir. Bu imkan sayesinde, şirketler topluluğunun kredi itibarı(kredibilitesi) yüksek olan bir üyesi aldığı bir krediyi aynı şartlarda topluluğun diğer üyelerine dağıtabilir. Aynı şartlarda aktarmadan kasıt ise kredinin aynı faiz oranı ile aynı vadede ve katlanılan tüm masraflarıyla birlikte aktarılmasıdır.

İlişkili kişi ve kurumlar arasında bedelsiz kredi aktarımı işleminin grup içi finansman hizmeti niteliği taşıyıp taşımadığı ve bu yönüyle KDV karşısındaki durumu vergi idaresi uygulamalarında ve yargı kararlarında tartışmaya neden olmaktadır. Hem vergi idaresinin hem de yargı mercilerinin ağırlıklı yaklaşımı kredinin bedelsiz olarak aktarımı halinde aktarılan kredi tutarı örtülü sermaye kapsamı dışında tutulması gerektiği yönündedir. Kredi aktarımına ilişkin masrafların aynen yansıtılıp ek bir bedel alınmaması durumunda aynen

[429] **Maç, Mehmet** (2007) "Örtülü Sermaye Sayılmaması Gereken Borçlar", Vergi Dünyası, Ocak, S:305, s.22.

yansıtılan masraflara ilişkin KDV hesaplanmayacağı şeklinde idari ve yargısal yorum da yaygın olarak uygulanmaktadır[430].

Kredi aktarma karşılığında bir bedel alınması durumunda, alınan bedelin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı kapsamında finansman hizmeti olarak değerlendirileceği ve ayrıca KDV'ye tabi tutulacağı ifade edilmektedir. Bu duruma ek olarak, kredi aktaran şirketin bu hizmeti karşılığında belli bir bedel alınması durumunda dahi kredinin aynı şartlarla aktarılması şartına aykırı bir durum yaratılmadığı ve aktarılan kredi tutarının örtülü sermaye yönünden dikkate alınmayacağı belirten bazı özelgeler bulunmaktadır[431]. Belirtilen değerlendirmeler geçerliliğini korumakla birlikte 2017 yılında Danıştay VDDK tarafından verilen bir karar genel uygulamanın tam tersi bir yaklaşımı benimsemiştir. Buna göre, şirketler topluluğu içerisindeki kredi aktarma işlemlerinin bedelsiz olarak yalnızca masraf yansıtma biçiminde gerçekleştirilmiş olsa bile KDV'ye tabi olacağına hükmetmiştir[432].

Sonuç olarak, uygulamada köprü kredi olarak isimlendirilen kredi aktarma işlemi bedelsiz yapılabileceği gibi krediyi devreden şirket aktarma karşılığında bir bedel de talep edebilir. Ancak vergi idaresinin görüşleri ve yargı kararları KVK m.12/f.6-b hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde, kredi aktarma işlemi karşılığında komisyon, hizmet bedeli, aracılık ücreti gibi adlar altında bir bedel alınması durumunda bu borcun tamamının örtülü sermaye hesabında dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Zira bu durumda kanunun aynı şartlarda aktarma sınırlamasının amacına aykırı hareket edilmiş olmakta, krediyi aktaran şirket bir finans kurumu işlevi yerine getirmektedir. Bedel karşılığı aktarılan kredi örtülü sermayeye ilişkin sonuçları ortaya çıkaracağından alınan bedel üzerinden KDV hesaplanmalıdır. Aktarılan krediye karşılık olarak bedel alınması durumu aynı zamanda transfer fiyatlandırması bakımından da bir finansman hizmeti olarak değerlendirilmeli ve alınan bedel emsale uygunluk yönünden incelenmelidir[433].

---

[430] İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı 08.08.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.17.01-KDV.17-2472 sayılı Özelge.

[431] İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı 17.04.2014 tarih ve 11395140-019.01.1018; Gelir İdaresi Başkanlığı 23.08.2011 ve B.07.1.GİB.0.06.49-010.01-16 sayılı; İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı 06.03.2013 tarih ve 84098128-176300-132 sayılı Özelgeler.

[432] Danıştay VDDK 25.01.2017 tarih ve E: 2016/709, K: 2017/2 sayılı Karar.

[433] Aynı yönde görüş için bkz. **Ferhatoğlu, Emrah/Köse, Tunç** (2009) "Grup Şirketleri Arasındaki Köprü Kredi İşlemlerinin Örtülü Sermaye Müessesesi Açısından Değerlendirilmesi", Vergi Raporu, Ocak, S:112, s. 56-57.

3. Hukuki Sonuç

Ortak veya ortakla ilişkili kişilerden yapılan borçlanmalarda, bu kişilerden alınan borçların toplamının hesap dönemi başındaki öz sermayenin üç katı ile karşılaştırılması ve bu oranı aşan borç tutarlarının oranı aştıkları sürece ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye olarak dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca, borcu kullanan şirketin aynı zamanda borç kullandığı ortak veya ortakla ilişkili kişiden alacağının olması durumunda örtülü sermayenin varlığının tespitinde bu kurumdan olan alacağın bu kuruma olan borca mahsup edilmeyecektir[434].

Örtülü sermaye uygulaması bakımından önem taşıyan özsermaye kavramı vergi mükellefinin hesap dönemi başında tespit edilmiş özsermayesini ifade etmektedir. VUK m.192'ye göre özsermaye, mevcutlar ile alacaklardan oluşan aktif toplamı ile borçlar arasındaki farktır. Özsermayeyi oluşturan unsurlar analiz edildiğinde bunların özkaynaklar, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıllar kâr veya zararları ile dönem net kâr veya zararı olduğu görülmektedir[435]. Bir şirket borçlanmasının örtülü sermaye kapsamında olup olmadığına ilişkin değerlendirme yapılırken hesap dönemi başındaki bilançoda yer alan özsermaye ile kullanılan borç miktarı karşılaştırılacaktır. Buna göre şirketin dönem başı özsermayesi sıfır veya negatif bir değerde ise böyle bir şirketin ortak ve ortaklarla ilişkili kişilerden gerçekleştirdiği tüm borçlanmalar örtülü sermaye olarak kabul edilecektir[436].

Örtülü sermaye uygulamasında temin edilen borcun tamamı değil, sadece özsermayenin üç katını aşan kısmı örtülü sermaye sayılmaktadır. Bu doğrultuda; aşan kısma ilişkin faiz, kur farkı ve benzeri giderler KVK kapsamında gider olarak kabul edilmeyecek ve geçici vergi dönemleri de dahil olmak üzere KVK m.11/f.1-b bendine göre kurumlar vergisi matrahından indirilemeyecektir. Borç/özsermaye oranına yönelik 3/1 ölçütü değerlendirilirken yalnızca bir ilişkili kişiden alınan borç miktarı değil, borç alan kurumun ortak ve ilişkili kişilerden temin ettiği örtülü sermaye kapsamındaki tüm borçlar hesaplamaya dahil edilecektir. Örtülü sermaye kapsamında değerlendirilemeyecek olan ortak ve ortakla ilişkili kişiler dışındaki kişi ve kurumlardan alınan borçlar ise bu hesaba

---

434 KVK Tebliği, Başlık 12.1.4, pr. 3.

435 **Ertürk Atabey, Selin** (2016) "Öz Sermaye Kavramı ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Alanları", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, C: 53, S: 619, s. 91.

436 KVK Tebliği, Başlık 12.1.5, pr. 8.

dahil edilmez. Borç alınan şirketler topluluğu üyesinin yurtdışında bulunması örtülü sermaye uygulaması açısından bir farklılık ortaya çıkarmamaktadır[437].

Şirketin örtülü sermaye niteliğinde borç kullandığı durumlarda Türk Lirası'nın değer kazanması dolayısıyla borç alan şirketin kur farkı geliri elde etmesi mümkündür. Böyle bir durumda elde edilen kur farkı geliri örtülü sermayeye ait olması dolayısıyla, vergilendirilecek kurum kazancının tespitinde gelir olarak dikkate alınmaz[438]. Örtülü sermaye üzerinden çeşitli adlar altında ödenen faiz ve benzeri ödemeler, borç alan ve borç veren nezdinde, örtülü sermayeye ilişkin şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılacaktır. Kur farkı geliri elde edilmişse bu fark vergilendirilecek kazanca eklenmeyecek, eklenmişse dönem kazancından indirilecek ve vergiye tabi tutulmayacaktır[439].

Borç ilişkisinin mal alım satımı yoluyla kurulduğu durumlarda örtülü sermaye değerlendirmesinin yapılmasında kurumlara serbestlik sağlayan bir ölçüt geliştirilmiştir. Buna göre, borç ilişkisini ortaya çıkaran vadeli mal ve hizmet alımı piyasa koşulları ve ticari teamüllere uygunsa bu tür borçlanmalarda vade farkı tutarları ayrıca hesaplanmış olsa da bu borç tutarları örtülü sermayenin varlığının tespitinde dikkate alınmaz.

Piyasa koşullarına ve ticari teamüllere göre makul süreyi aşan vadedeki alımlar nedeniyle ortaya çıkan borçlar örtülü sermayenin varlığının tespitinde dikkate alınacak ve hesaplanan örtülü sermaye tutarına isabet eden vade farkları örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz olarak kabul edilecektir[440]. Gelecekte yapılacak bazı mal ve hizmet teslimleri karşılığında peşin alınan ya da verilen değerleri ifade eden avanslar, işletmeye finansman

---

[437] Borç alınan şirket yurtdışında ise bu şirkete yapılan faiz ödemelerinde %10 kurumlar vergisi stopajı yapılması gerekmektedir (KVK m.30). Yurtdışındaki borç alınan kurum bir banka veya finans kuruluşu ise bu oran %0 olarak belirlenmiştir. KVK m.30/f.7'ye göre ise kazancın elde edildiği vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar kurulunca ilan edilen ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara(tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmaksızın %30 oranında vergi kesintisi yapılır.

[438] KVK Tebliği, Başlık 12.3.

[439] KVK Tebliği, Başlık 12.4.

[440] KVK Tebliği, Başlık 12.1.6, pr. 3.

imkanı sağladığından borç olarak değerlendirilecek ve örtülü sermaye hesaplamasında dikkate alınacaktır[441].

Örtülü sermaye düzenlemesi kapsamında örtülü sermaye kabul edilen kısmın muhasebesel olarak sermayeye eklenmesi gerekmez ve bu kısmın borç niteliğinde hukuki olarak bir değişiklik olmaz[442]. Bununla birlikte, borç alan kurum nezdinde örtülü sermayeye ait giderlere ilişkin verginin ödemesi yapıldıktan sonra bu tutarların mükerrer vergilendirilmesini önlemek amacıyla düzeltme işlemi yapılması gerekecektir. Buna göre, örtülü sermayeye ilişkin ödenen faiz, kur farkı ve benzeri giderler kâr payı veya ana merkeze aktarılan tutar olarak düzeltilmelidir. Kullanılan borç nedeniyle, geçici vergi dönemi içinde örtülü sermaye şartlarının gerçekleşmesi halinde, borç alan kurum tarafından daha öncesinde gider olarak kaydedilen faiz, kur farkı ve benzeri giderler, işlemin yapıldığı geçici vergi döneminde hesaben gerekli düzeltmeye tabi tutulacak ve borç veren kurum tarafından da aynı dönem içinde düzeltme yapılabilecektir[443].

Örtülü sermayeye ilişkin olup da giderleştirilmiş bulunan faiz, kur farkı ve benzeri giderler geçici vergi döneminden sonra düzeltmeye konu edilebilir. Ancak bu durumda borç veren kurum tarafından düzeltme yapılabilmesi bir sonraki geçici vergi döneminde mümkün olabilir ve borç veren kurumun düzeltme yapabilmesi borç alan kurumun düzeltme beyannamesi vererek tahakkuk ettirdiği vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şartına bağlıdır.

Borç veren tarafından düzeltme yapılırken, faiz gelirlerinden örtülü sermayeye isabet eden kısımlar kâr payı geliri olarak dikkate alınacak ve ilgili kâr payı stopajı yapılacaktır. Söz konusu faiz geliri tutarının şartların varlığı halinde iştirak kazançları istisnası olarak vergiden istisna edilmesi de mümkündür[444]. Örtülü sermayeye isabet eden kur farkı geliri bulunmaktaysa bu gelir tutarı kâr payı sayılmaz ve vergiye tabi kazancın tespitinde dikkate alınmaz. Türk Lirasının değer kazanması sonucu örtülü sermayeye isabet eden bir kur farkı

441 KVK Tebliği, Başlık 12.1.6, pr. 4.

442 **Gökçay,** s. 121.

443 KVK Tebliği, Başlık 12.4.1, pr. 1.

444 **Öğredik, Güray** (2015) "Örtülü Sermaye Uygulamasında Borç Veren Tam Mükellef Kurumun Elde Ettiği Faiz Gelirinin Tamamı Her Zaman İştirak Kazancı İstisnası Şeklinde Düzeltilebilir mi?" Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Şubat, S: 134, s. 128.

giderinin oluşması durumunda bu gider kanunen kabul edilmeyen gider olarak işleme tabi tutulacaktır[445].

Şirketin borç para aldığı kişi; gerçek kişi, dar mükellef kurum veya vergiye tabi olmayan bir kişi ise, örtülü sermaye üzerinden ödenen faizler borç veren nezdinde dağıtılmış kâr payı olarak kabul edilmektedir. Örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı, net kâr payı tutarı olarak dikkate alınmalı ve brüte tamamlanarak ilgili oranlarda vergi kesintisine tabi tutulmalıdır. Örtülü sermayeye isabet eden kur farkı gelirleri kâr payı olarak kabul edilemeyeceğinden vergi kesintisine tabi tutulması söz konusu olmayacaktır. Ayrıca, borç veren kurumun dar mükellef bir kurum olması halinde kur farklarına ilişkin bir düzeltme yapılmayacak sadece faiz ve benzeri gelirlere ilişkin düzeltme işlemi yapılacaktır (KVK m.12/f.7).

Kullanılan borçların örtülü sermayeye isabet eden tutarına ilişkin faizlerin giderleştirilmemesi ve tahakkuk eden faiz tutarlarının ödenmemesi halinde, tahakkuk eden ancak ödenmemiş bu tutarların henüz dağıtılmış bir kâr payı olarak değerlendirilmesi mümkün olamayacağından, fiilen ödenmemiş faizler için kâr payı stopajı yapılmayacaktır. Hesap dönemi kapandıktan sonra örtülü sermaye kullanımı nedeniyle faiz reddi veya düzeltme yapılırsa, faizin ödenip ödenmediğine bakılmaksızın söz konusu tutarlar üzerinden kâr dağıtımıyla ilgili vergi kesintisinin yapılması gerekecektir. Dar mükellef kurumlardan alınan örtülü sermaye kapsamındaki borçlara ilişkin ödenen faizler üzerinden vergi kesintisi yapılmışsa, yapılacak düzeltmenin neticesine göre bu kesinti kâr payından yapılması gereken vergi kesintisine mahsup edilebilir[446]. Düzeltme işlemi sadece örtülü sermaye uygulamasına taraf olan mükellefler nezdinde yapılacaktır, bu mükelleflerin ortaklarına ilişkin olarak daha alt basamaklarda bir düzeltmenin yapılmasına gerek yoktur[447].

Borç alan şirket bakımından yapılacak düzeltme işlemlerinde örtülü sermayeye ilişkin faiz, kur farkı ve benzeri tutar veya hesaplamalar kanunen kabul edilmeyen indirim olarak kabul edilir. Bahsi geçen tutarlar ortak veya ortakla ilişkili kişilere ödenmişse bu ödemeler dağıtılmış kâr payı olarak düzeltilecektir. Borç veren şirket bakımından yapılacak düzeltme işlemlerinde ise faiz gelirlerinin örtülü sermayeye isabet eden tutarı kâr payı geliri olarak düzeltilir ve şartları bulunmaktaysa iştirak kazançları istisnası kapsamında vergiden istisna

[445] KVK Tebliği, Başlık 12.4.1, pr. 3.

[446] KVK Tebliği, Başlık 12.4.2.

[447] **Gökçay,** s. 122.

edilir[448]. Yapılacak düzeltme sonucu örtülü sermayeyi kullanan ve kullandıran şirketlerin mali kârları değişir, ancak söz konusu şirketlerin ticari kârlarında herhangi bir değişiklik olmayacaktır[449].

4. Değerlendirme

Şirketler topluluğu yapısının sağladığı en büyük avantajlardan birisi ortak bir kontrol altındaki grup içi işlemler yoluyla bünyesindeki şirketlerin kaynak ihtiyaçlarını kolayca temin etmesidir. Grup içi finansman denilen grup içi borçlanmalar/krediler, köprü krediler, kefalet/garantörlük ilişkileri yoluyla şirketler topluluğu üyeleri müstakil bir şirketten daha kolay olarak finansmana ulaşabilmektedirler. Söz konusu grup içi finansal işlemler vergi hukuku düzenlemeleri karşısında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı bakımından incelendiği gibi örtülü sermaye açısından da incelemeye konu edilmektedir.

Ticari hayatın ve ekonominin gerekleri doğrultusunda şirketler topluluğundaki şirketler arasında kullanılan borçlanma şekilleri çeşitli görünümler alabilir. Uygulamada çoğunlukla mal veya hizmet alım satımından kaynaklanan cari hesap ilişkisi yoluyla ya da cari hesap ilişkisi olmadan kefalet(finansal garantörlük), kredi aktarma gibi finansal yöntemlerle grup içi finansman ihtiyacı karşılanmaktadır. Bunlardan başka, şirketlerin tahvil ihraç etmek suretiyle finansman sağlaması ve bu yolla elde ettiği kaynağı şirketler topluluğunun diğer üyelerine aktarması da mümkündür. Borçlanmalar nakit para almak biçiminde gerçekleşebileceği gibi vadeli olarak temin edilen mal veya hizmetler de şirketlere bir finansman imkanı doğurmaktadır. Mal veya hizmet alım satımı sürecinde ileri bir tarihte gerçekleşecek teslimden önce alınan avanslar da bir finansman aracı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'deki örtülü sermaye düzenlemesi şirketler topluluğu açısından değerlendirildiğinde, büyük ölçüde şirketler topluluğunun yapısına uygun ve vergi idaresinin de beklentilerini karşılayan bir düzenleme olduğu belirtilebilir. Örtülü sermaye düzenlemesi; ihtiyaca cevap verecek ölçüde kapsamlı, kötüye kullanımları önlemek bakımından yeterince açık ve uluslararası uygulamalarla uyumlu bir vergi güvenlik önlemi olarak Türk vergi

[448] Age, s. 125.

[449] Age, s. 122.

sisteminde yer alması şirketler topluluğu bakımından olumlu bir durum olduğu belirtilmelidir.

Ç. KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANCI BAKIMINDAN

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler

Kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi KVK 7. maddede hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme şirketlerin uluslararası faaliyetlerinin artmasıyla birlikte bir vergi güvenlik önlemi olarak yürürlüğe konulmuştur. Şirketlerin vergi yüklerini düşürmek amacıyla düşük kapasitede vergilendirme uygulayan ve vergi cenneti denilen ülkelere kazanç aktarması engellenmek istenmektedir[450].

Şirketler topluluğu yapısının uluslararası faaliyet gösteren çokuluslu işletmelerin çoğunlukla tercih ettiği bir örgütlenme biçimi olması nedeniyle sınırötesi ticari faaliyetler genellikle bir ana şirket ve onun kontrol ettiği bağlı şirketleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu açıdan uluslararası ticaret, çokuluslu işletmeler ve şirketler topluluğu arasında hem biçimsel hem de içeriksel bir örtüşme vardır.

Çokuluslu işletme veya çokuluslu işletme grubu olarak ifade edilen işletmeler aslında çoğu zaman şirketler topluluğu bünyesindeki şirketler ile bunların varsa daimi işyeri ve temsilcilerinden oluşan yapıyı ifade eder. Şirketler topluluğu ekseninden bakıldığında, küresel ekonomi düzeni içerisinde çokuluslu işletmeler temelinde uluslararası faaliyet gösteren bu toplulukların Türkiye'de mukim olmayan şirket veya diğer işletmelerinden elde ettikleri kazançların kontrol edilen yabancı kurum kazancı bakımından da değerlendirileceği tabidir[451].

Düzenlemede ifade edildiği şekilde kontrol edilen yabancı kurum kavramı; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurtdışı iştirakleri belirtmektedir. Yurtdışı iştiraklere ilişkin bu tanım tam anlamıyla şirketler topluluğu bünyesinde hâkim şirketin kontrolü altında bulunan bağlı şirketlere karşılık gelmektedir. Başka deyişle, ticaret hukuku literatüründe yabancı bağlı

---

[450] **Taşkan, Yusuf Ziya** (2020) Vergi Hukuku- Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi, Ankara, Adalet, s.540.

[451] **Karataş Durmuş,** s. 78-79.

şirketler olarak isimlendirilen şirketler ve yabancı daimi işyerleri kontrol edilen yabancı kurum anlamına gelmektedir.

2. Uygulama Şartları

Yurtdışı iştirakin sermayesi, kâr payı veya oy haklarından biri üzerinde %50 veya daha fazla hakka sahip olunması durumunda bu kurumdan elde edilecek kazançlar kontrol edilen kurum kazancı düzenlemesinin kapsamına girecektir. Bunlardan birkaçı ya da hepsi üzerinde %50 veya daha fazla hakka sahip olunması hali ise bahsedilen kontrol ilişkisini daha da güçlendirecektir. Bu unsurlarda parça parça bulunan hakların toplamının %50'yi bulması ise bu kapsamda değerlendirme sonucuna yol açmayacaktır. Örneğin yurtdışındaki iştirakin sermayesi üzerinde %30, oy hakkı üzerinde %30 hakka sahip olunması bu iştiraki kontrol edilen kurum kapsamında saymak için yeterli değildir. Kontrol edilen yabancı kurum tespitinde; dolaylı iştirak ilişkisi, birkaç kademeli ilişkiler ağından oluşmaktaysa, en sonda yer alan dolaylı iştirake kadar bütün ortaklık ilişkileri hesaplamada dikkate alınmalıdır[452].

Yurtiçinde yerleşik ana şirketin yurtdışında bulunan yabancı iştiraki üzerinde kontrolünün bulunup bulunmadığı belirlenirken ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek iştirak oranı göz önünde bulundurulacaktır[453]. Bununla birlikte, kontrol edilen yabancı iştirak tarafından ana şirkete aktarılmış sayılıp Türkiye'de vergi matrahına eklenecek tutarın hesaplanmasında kontrol eden ana şirketin iştirak edilen şirket üzerinde dönem sonundaki iştirak oranı kâr dağıtım ölçütü olarak uygulanacaktır. Yurtdışı iştirak üzerindeki sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkına ilişkin iştirak payının tamamı yurtdışı iştirakin hesap dönemi kapanmadan önceki herhangi bir tarihte muvazaa olmaksızın elden çıkarılmış ise söz konusu yurtdışı iştirak kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesinin kapsamında yer almayacaktır.

Kontrole ilişkin şartlar gerçekleştikten sonra yabancı iştirakin kazançlarının bu rejim kapsamında Türkiye'de vergilendirilebilmesi için başka belirli şartların da birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. İlk olarak, yabancı iştirakin ilgili vergi dönemindeki toplam gayri safi hasılatının %25 veya fazlasının pasif nitelikli gelirlerden oluşması gerekmektedir. Pasif nitelikli gelirler, emek ağırlıklı bir ticari faaliyet sonucu elde edilmeyen faiz, kâr payı,

[452] KVK Tebliği, Başlık 7, pr. 7.

[453] KVK Tebliği, Başlık 7.1, pr.2.

kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi gelirlerdir. Yurtdışı iştirakin sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle elde ettiği ancak yürüttüğü faaliyet ile orantılı olmayan ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirleri de pasif nitelikli gelir sayılmaktadır[454]. Bu doğrultuda; pasif nitelikli gayrisafi hasılat belirlenirken yurtdışı iştirakin sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürüttüğü ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde ettiği gelirler faaliyeti ile orantılı ölçüde ise aktif nitelikte gelir olarak değerlendirilecektir. Kontrol edilen yabancı iştirakin ortağı bulunduğu alt iştiraklerden aktif ticari faaliyetle uğraşmasının herhangi bir önemi yoktur. Zira bu alt iştiraklerden elde edilen kâr paylarının pasif nitelikli gelir vasfı değişmeyecektir.

İkinci olarak, kontrol edilen yabancı kurum kanuni merkezinin bulunduğu ülkede düşük oranda vergilendirmeye tabi tutulmuş olmalıdır. Düşük oranda vergilemeden bahsedebilmek için kontrol edilen yabancı iştirakin ilgili vergi dönemine ait ticari bilanço kârı üzerinden bulunduğu ülkede tahakkuk ettirilecek gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler %10'dan daha az oranda bir vergi yükü oluşturmalıdır. Vergi yükü yabancı ülkedeki vergileme oranlarını değil katlanılan efektif vergi yükünü ifade etmektedir. Buna göre, vergi yükü yabancı iştirakin ödediği gelir ve kurumlar vergisi türünden vergilerin iştirakin dağıtılabilir kazancı ile vergilerin toplamına oranlanarak bulunur. Ayrıca, vergi yükü belirlenirken yapılacak hesaplamalar yabancı iştirak Türkiye'de bulunsaydı nasıl vergilendirilecekse ona göre yapılacak, KVK m.5/f.1-b bendi uygulanarak matrah ve ödenecek vergi tespit edilecektir.

Üçüncü olarak, yabancı iştirakin gayrisafi hasılatına ilişkin olarak bir asgari tutar ölçütü öngörülmüştür. Buna göre, ilgili vergi döneminde yabancı iştirakin gayrisafi hasılatının tutarı 100.000 TL karşılığı yabancı paranın üzerinde olmalıdır. Yurt dışındaki iştirakin hasılatının TL karşılığının tespitinde, ilgili iştirakin hesap döneminin son gününde geçerli olan T.C. Merkez Bankasınca açıklanan döviz alış kuru esas alınmalıdır.

Belirlenen üç ölçütü de karşılayan ve kontrol edilen yabancı kurum niteliği taşıyan yurtdışı iştirakin Türkiye'de vergiye tabi tutulacak kazancı, zarar mahsubu dahil giderler düşüldükten sonraki fakat istisnalar düşülmeden önceki vergi öncesi kazançlarıdır[455]. Başka deyişle, Türkiye'deki ana şirkete dağıtıldığı kabul edilen tutarın belirlenmesinde yurtdışında uğranılan zararlar hesaba katılır ancak yurtdışı istisnalar dikkate alınmaz ve toplamı

[454] KVK Tebliği, Başlık 7.2.1, pr.2.

[455] KVK Tebliği, Başlık 7.3.

etkilemez. Eğer yabancı iştirakin geçmiş yıl zararları nedeniyle dağıtılabilir bir kârı mevcut değilse bunun sonucu olarak iştirakin Türkiye'de vergilendirilecek bir kazancı da söz konusu olmaz. Ancak, yurtdışında kurulu bulunan yabancı iştirakin dağıtılabilir bir kârı varsa kârını dağıtmayıp sermayesine eklese dahi söz konusu kazanç kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi kapsamında vergilendirilecektir. Yabancı iştirakten elde edilmiş sayılan kazanç hesaplanırken yabancı iştirakin ilgili hesap döneminin kapandığı tarihte sermaye, kâr payı veya oy kullanma üzerinde tam mükellef ana şirketin sahip olduğu iştirak payı dikkate alınarak kârın dağıtıldığı kabul edilmektedir.

Yurtdışında bulunan iştirakin kontrol edilen yabancı kurum olup olmadığının tespitinde tam mükellef kurumlar ile birlikte tam mükellef gerçek kişilerin de kontrol edilen yabancı kuruma ortak olmaları halinde gerçek kişilerin katılım oranları da hesaba katılacaktır. Ancak gerçek kişilerin kontrol edilen yabancı kurum üzerinden elde edecekleri kazançlar kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesi kapsamında vergilendirilmeyecektir. Bu durumda yalnızca Türkiye'de yerleşik ana şirketin elde ettiği kazançlar kurumlar vergisine tabi olacaktır.

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme

Kontrol edilen yabancı kurum şartlarının gerçekleşmesi halinde yurtdışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurtiçi ana şirketin kurumlar vergisi matrahına ve geçici vergi dönemleri itibarıyla da geçici vergi matrahına eklenmelidir. Elde edilen kazancın miktarı belirlenirken yurtiçi ana şirketin yurtdışı iştirak üzerindeki katılım oranı ölçüsünde ana şirketin vergilendirilecek kazancı artırılmalıdır[456]. Bu doğrultuda, yurtdışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla ticari bilançosunda yer alan kâr katılım oranında dağıtılarak yurtiçi ana şirketin kurumlar vergisi matrahına dahil edilecektir. Yurtdışı iştirakin hesap dönemi 12 aydan daha uzun bir dönemi kapsamaktaysa kazancın elde edilme tarihi saptanırken yurtdışı iştirakin hesap dönemi bir takvim yılı olarak kabul edilmektedir.

Dağıtıldığı kabul edilen kazançlar yurtiçi ana şirketin matrahına dahil edilirken kontrol edilen yabancı kurumun ilgili vergi döneminde uğradığı zararlar yurtiçindeki ana şirketin

[456] KVK Tebliği, Başlık 7.3, pr.5.

kazançlarının tespitinde dikkate alınmayacak ve gider olarak kullanılamayacaktır[457]. Dolayısıyla, yabancı kurumun uğradığı zararlar bu kuruma ait vergi yükünün tespitinde hesaba katılırken yurtiçi ana şirketin matrahından indirim konusu yapılamamaktadır. Yurtdışındaki iştirakin kanuni merkezinin bulunduğu ülkede ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler kontrol edilen yabancı kurumun Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilmektedir. Kontrol edilen yurtdışı iştirakin kanuni merkezinin bulunduğu ülke dışındaki ülkelerde ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin, söz konusu yurtdışı iştirakin Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilmesine ise izin verilmemektedir[458].

Yurtdışı iştirakin kontrol edilen yabancı kurum kazancı hükümleri doğrultusunda dağıtılmış kâr payı sayılarak Türkiye'de vergilendirilmiş kazancı sonradan iştirak tarafından fiilen dağıtılırsa, elde edilen kâr paylarının daha önce Türkiye'de vergilendirilmiş kısmı yeniden vergiye tabi tutulmaz. Yurtdışı iştirakin Türkiye'de vergiye tabi tutulmuş kazancından daha fazla kâr payı dağıtılması halinde ise aşan kısım vergilendirilecektir.

Türk kurumlar vergisi mevzuatında temel olarak iştiraklerin elde ettiği kârlar dağıtılmadığı sürece vergiye konu edilmemektedir. Uluslararası faaliyet yürüten şirket toplulukları ve çokuluslu şirketler bu durumdan çeşitli vergi planlaması teknikleriyle faydalanarak kâr kaydırma ve matrah aşındırma yoluna gidebilmektedirler[459]. Kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesiyle Türkiye'de yerleşik şirketlerin yurtdışında bulunan iştiraklerinin kazançlarının Türkiye'de kurumlar vergisine tabi tutulması sağlanmaktadır. Bu yöntemde yabancı iştirak tarafından fiilen kâr payı dağıtılmasa bile vergi uygulamaları açısından kâr payı dağıtılmış olduğu kabul edilmekte ve dağıtıldığı kabul edilen miktar Türkiye'de vergiye konu edilmektedir[460]. Böylelikle, yurtdışında ödenmeyen veya çok düşük oranlarda ödenen verginin Türkiye'de matrah aşındırmasına ve kamunun vergi geliri

---

457 KVK Tebliği, Başlık 7.3, pr. 6.

458 KVK Tebliği, Başlık 7.4, pr. 2.

459 **Gedik, Gülşen** (2014) Türk ve Amerikan Vergi Hukuklarında Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları, On İki Levha, İstanbul, s. 290.

460 **Aydemir Uslu, İtibar** (2019) "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kurallarının Güçlendirilmesi: BEPS ve ATAD Projelerindeki ve Türk Mevzuatındaki Düzenlemeler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 25, S: 2, s. 1396.

kaybına yol açmaması için kontrol edilen yurtdışı iştiraklerden elde edilen kazançlar Türk vergi sisteminde belirlenen oranda önceden ve doğrudan vergilendirilmektedir[461].

Kontrol edilen yabancı kurum kazancı düzenlemesinde, kontrolün tespiti bakımından bir hissedarlık eşiği ya da limiti belirlenmemesi eleştiri konusu yapılmaktadır. Buna göre, düzenlemede bir hissedarlık eşiğinin bulunmaması ve kontrol oranının hesabında ayrı ayrı elde bulundurulan hisselerin tümünün birlikte hesaba katılacağının belirtilmesinin hukuka aykırı bir kabul oluşturduğu ve ispat kuralları ile bağdaşmadığı kanaati aktarılmaktadır[462].

D. İŞTİRAK KAZANCI İSTİSNASI BAKIMINDAN

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler

İştirak kazancı istisnası aynı ticari faaliyetin birden çok vergilendirilmesinin önüne geçerek mükerrer vergilendirmeyi önleyen önemli bir işlev görmektedir. Türk kurumlar vergisi sisteminde konuya ilişkin KVK m.5/f.1 (a) ve (b) bentlerinde "iştirak kazancı istisnası" ve "yurtdışı iştirak kazancı istisnası" başlığıyla iki tür iştirak kazancı istisnası öngörülmektedir. Türkiye'de bulunan tam mükellefiyete tabi iştiraklerin kazançlarının kurumlar vergisinden istisna tutulması (a) bendinde yer alan "iştirak kazancı istisnası" düzenlemesinin konusudur. (b) bendinde yer alan düzenleme ise kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan bazı iştiraklerin kazançlarına ilişkindir ve "yurtdışı iştirak kazancı istisnası" olarak isimlendirilmektedir. KVK Tebliği'nin 5.1 ve 5.2 başlıkları da bu konulara ilişkin olarak açıklamalar içermektedir.

---

[461] **Bilici, Nurettin** (2014) "Türk Hukukunda Vergide Kaçınmayı Önleme Amaçlı Özel Düzenlemeler": Yaltı, Billur (Editör), Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nusret – Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, s. 206.

[462] **Kaşıkçı, Mahmut** (2019) "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları ve Sorunlar": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha, s. 142, 151.

2. Uygulama Şartları

a. İştirak Kazancı İstisnası Yönünden

KVK m.5/f.1 (a)'da yer alan iştirak kazancı istisnası düzenlemesine göre;

- Tam mükellefiyete tabi bir kurumun sermayesine katılımdan elde edilen kazançlar,
- Tam mükellefiyete tabi bir kurumun kârına katılma imkanı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde edilen kâr payları,
- Tam mükellefiyete tabi girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları ile girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları

kurumlar vergisinden istisnadır.

Düzenlemeye göre, kâr payını alan kurumun kanuni merkezi ya da iş merkezi Türkiye'de bulunan yerleşik bir kurum olması veya dar mükellefiyete tabi yabancı bir kurum olması istisnanın uygulanması bakımından bir önem taşımamaktadır. Kâr payını dağıtan şirket açısından bakıldığında ise kanuni ve iş merkezi Türkiye dışında bulunan dar mükellef bir kurumdan kâr payı alınması durumunda iştirak kazancı istisnasından değil şartları varsa yurtdışı iştirak kazancı istisnasından yararlanılacaktır.

İştirak ilişkisi dolayısıyla tam mükellef bir kurumdan elde edilen kazanç bu kazancı dağıtan kurumda vergilendirilmiş olabileceği gibi vergiden istisna edilmiş de olabilir. Buna göre, dağıtılan kazancın kurumlar vergisinden istisna edilmiş kazançlardan oluşması; kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisinin kapsamı dışında bırakılmış olması veya düşük oranda vergi kesintisine tabi olması gibi durumlar iştirak kazancı istisnası kapsamında kalacaktır.

Düzenlemede sadece sermayeye ortak olmak dolayısıyla elde dilen kazançlar değil kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde edilen kâr payları da iştirak kazancı sayılarak istisnaya dahil edilmiştir. Şirketlerin başka bir şirkete ortak olmaları dolayısıyla bu şirketin yönetim kurulunda bulunan temsilcileri vasıtasıyla elde etmiş oldukları kâr payları da iştirak kazancı istisnasından yararlanabilmektedir. Zira, GVK m.75/f.2 bent 3'te yönetim kurulu başkan ve üyelerine verilen kâr payları menkul sermaye iradı sayılmaktadır.

b. Yurtdışı İştirak Kazancı İstisnası Yönünden

KVK m.5/f.1-b'de yer alan yurtdışı iştirak kazancı istisnası düzenlemesine göre, şirketler topluluğu içerisindeki bağlı şirketlerden bazılarının yurtdışında bulunması

durumunda yurtdışı iştiraklerden elde edilen kazançların Türkiye'de ödenecek kurumlar vergisinden istisna edilmesi mümkündür. Yurtdışı iştirak kazancı istisnası düzenlemesinden yararlanabilmek için aşağıda belirtilen şartların tamamının yerine getirilmesi gerekmektedir[463]:

- İştirak edilen kurumun anonim veya limited şirket niteliğinde olması,
- İştirak edilen kurumun kanuni ve iş merkezinin her ikisinin de Türkiye'de bulunmaması,
- İştirak payını elinde tutan şirketin, yurtdışı iştirakin ödenmiş sermayesinin en az %10'una sahip olması,
- %10 iştirak payının kazancın elde edildiği tarih itibarıyla kesintisiz olarak en az bir yıl süreyle elde tutulması,
- Yurtdışı iştirak kazancının kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,
- İştirak edilen şirketin esas faaliyet konusunun, finansal kiralama dahil finansman temini veya sigorta hizmetlerinin sunulması ya da menkul kıymet yatırımı olması durumunda, iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az Türkiye'de uygulanan kurumlar vergisi oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,
- Yurtdışı iştirak kazancının, kazancın elde edildiği hesap dönemine ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye'ye aktarılması.

Yurtdışında inşaat, onarım ve montaj işleri yürüten şirketler için yurtdışı iştirak kazancı istisnası bakımından özel hükümler sevk edilmiştir. Bu doğrultuda; yurtdışındaki inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerin yapılabilmesi için ilgili ülke mevzuatına göre ayrı bir şirket kurulmasının zorunlu olduğu durumlarda, özel amaç için kurulduğunun ana sözleşmelerinde belirtilmesi ve fiilen bu amaç dışında faaliyetinin bulunmaması şartıyla, söz konusu şirketlere iştirak edilmesinden elde edilen kazançlar için yukarıda belirtilen şartlar aranmadan yurtdışı iştirak kazancı istisnasından yararlanılabilir[464].

[463] KVK Tebliği, Başlık 5.2, pr. 2.

[464] KVK Tebliği, Başlık 5.2.2.

Yurtdışı iştirak kazancı istisnası uygulamasında yurtdışı iştirakin dağıtılabilir kurum kazancının tespitinde dönem kârından ayrılan karşılıklar ile yedek akçeler, dağıtılabilir kârın bir unsuru olarak kabul edilecektir. Yabancı iştirakin bulunduğu ülkede tabi olduğu hukuk kuralları uyarınca ayrılması zorunlu olan yedek akçeler de dağıtılabilir kâra eklenecektir. Yurtdışı iştirakin bulunduğu ülke vergi mevzuatı uyarınca vergi matrahının tespitinde gider olarak indirimi kabul edilmeyen giderler, fiilen yapılmış olup dağıtılması da mümkün bulunmadığından dağıtılabilir kurum kazancına ilave edilmeyecektir[465].

Yabancı iştirakin kazançlarına ilişkin vergi yükünün hesaplanmasında fiili vergi yükü dikkate alınmalıdır. Vergi yükü tespit edilirken yurtdışındaki iştirakin bulunduğu ülkede ilgili dönemde tahakkuk eden toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabilir kurum kazancı ile tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi toplamına oranlanması şeklinde hesaplama yapılacaktır. Kâr dağıtımı geçmiş yıl kârlarından veya yedeklerden de yapılabileceği için şirketlerin hangi yılın kazancını dağıttıklarını açık şekilde belirtmeleri gereklidir. Bu nedenle, geçmiş yıl kârlarının ya da yedeklerin ilgili olduğu dönemler itibarıyla ayrı ayrı vergi yükü hesaplaması yapılmalıdır.

Yabancı iştirakin kazancı içerisinde, bulunduğu ülkede kurumlar veya gelir vergisi benzeri vergiden istisna edilmiş bir kazanç unsuru bulunması halinde, kazanca istisna uygulandıktan sonra ortaya çıkan matrah üzerinden hesaplanan vergi esas alınarak vergi yükünün tespiti yapılacaktır. Başka deyişle, yabancı ülkede uygulanan istisnalar yurtdışı iştirak kazancı uygulamasında yabancı iştirakin vergi yükününün tespiti bağlamında dikkate alınmaktadır. Yabancı iştirakin bulunduğu ülkede uğradığı geçmiş yıl zararları düşüldükten sonra bir verginin çıkmaması veya daha düşük çıkması durumunda, zarar mahsubundan sonraki matraha isabet eden vergi tutarı bulunacak ve bu tutara göre vergi yükünün tespiti yapılacaktır[466].

Yurtdışı iştirak kazancının, kazancın elde edildiği hesap dönemine ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye'ye aktarılması gerekmektedir. İştirakin kazancının sadece muhasebe kayıtlarında toplama eklenmesi yeterli olmayacak, kazancın tüm sonuçlarıyla Türkiye'ye transfer edilmesi gerekecektir. İlgili vergi döneminin sona erdiği ayı izleyen 4. ayın 1. gününden 25. günü akşamına kadar kazanç Türkiye'ye aktarılmış olmalıdır. Bu tarihten sonra aktarılan kazançlar istisnadan

[465] KVK Tebliği, Başlık 5.2.1.5, pr. 3.

[466] KVK Tebliği, Başlık 5.2.1.5.

yararlanamayacaktır. Kazanç bu tarihe kadar aktarılmış olmakla birlikte beyannamenin daha sonraki bir tarihte verilmesi mümkün olmuşsa istisnadan yararlanılabilir.

KVK m.5/f.1'in (g) bendinde yurtiçinde yerleşik tam mükellef şirketlerin yurtdışında bulunan işyeri ve daimi temsilcileri vasıtasıyla elde ettikleri gelirler de belirli şartlarla kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bu hükümle, tam mükellef şirketlerin yurtdışı iştirak niteliğini taşımayan ticari faaliyetleri daimi temsilci ya da işyeri kapsamında değerlendirilerek bu şekilde elde edilen gelirlere de istisna imkanı tanınmıştır. Düzenlemeye göre, yurtdışındaki işyeri veya daimi temsilci tarafından yurtdışından elde edilen kazançlar ilgili hesap dönemine ait yıllık kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye'ye transfer edilmiş ise Türkiye'deki vergi matrahına eklenmeyerek vergi dışı bırakılacaktır.

Yurtdışı işyeri veya daimi temsilcilik aracılığıyla elde edilen kazançların istisnadan yararlanabilmesi için, işyeri veya daimi temsilcinin bulunduğu ülke kanunları uyarınca %15 veya daha fazla vergi yükü taşıması şart koşulmuştur. Bundan başka; ana faaliyet konusu finansman temini, sigorta hizmetleri veya menkul kıymet yatırımı olan kurumların, bu kazançların doğduğu ülke vergi kanunları uyarınca gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerde en az Türkiye'de uygulanan kurumlar vergisi oranı kadar toplam vergi yükü taşıması gerekmektedir.

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme

Şirketler topluluğu ilişkisi doğrudan veya dolaylı iştirakler yoluyla kurulduğu için bağlı şirketlerden hâkim şirkete doğru dikey yönlü ve bağlı şirketlerin kendi aralarında yatay yönlü kâr payı aktarımları iştirak kazancı istisnası düzenlemesinden yararlanacaktır. Türkiye'de şirketler topluluğuna yönelik herhangi bir toplu vergileme rejimi de öngörülmediğinden iştirak kazancı istisnası şirketler topluluğu için önemli bir vergi planlaması aracıdır. Zira bu istisna Türk vergi sisteminin klasik tüzel kişilik yaklaşımından ayrılarak şirketlerin birbirleriyle olan iştirak ilişkilerine sonuç bağlamasının bir örneğini oluşturmaktadır. Böylelikle istisnaya konu olan kazanç elde edildiği ilk kurumda kurumlar vergisine tabi tutulduğu için kazancın kâr dağıtımı yoluyla aktarıldığı diğer kurumlarda da kurumlar vergisine tabi tutulması engellenmektedir. Bu şekilde bir istisna ile iştiraklerden elde edilen kâr paylarının mükerrer vergilendirilmesinin önlenmek istenmesi toplu vergilendirmenin amaçlarıyla da uygun düşmektedir.

İştirak kazançları istisnası uygulaması açısından, kurumlar vergisi mükelleflerinin iştirak ettikleri tam mükellef kuruma hangi oranda iştirak ettiklerinin bir önemi bulunmamaktadır. İştirak oranına bakılmaksızın tam mükellef kurumlardan elde edilen kâr paylarının tamamı kurumlar vergisinden istisna edilecektir. Ayrıca, kâr payını elde eden kurumun tam mükellef kuruma belli bir süre iştirak etme şartı da aranılmamaktadır. Hâkimiyet ilişkisinin esas olduğu ve iştirak ilişkilerinin özel bir anlam kazandığı şirketler topluluğu içerisinde iştirak kazançları istisnası her hâlükârda önemli bir uygulamaya sahip olmaktadır. Bu istisna, hâkim şirketin bağlı şirketler üzerindeki hâkimiyet ilişkisinde ve bağlı şirketlerin kendi aralarındaki iştirak ilişkilerinde önemli bir vergisel işlev görmektedir.

E. İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASI BAKIMINDAN

1. Konuya İlişkin Düzenlemeler

İştirak hisselerinin satışına ilişkin öngörülen genel istisna düzenlemesi şirketler topluluğu vergilendirmesi açısından da önem taşımaktadır. KVK m.5/f.1'in (c), (e), (f) bentlerinde düzenlenen istisna hükümleri bağlı şirketlere ait hisselerin bir kısmının veya tamamının elden çıkarıldığı durumlarda şirketler topluluğunun matrahını belirlemede önemli yer tutmaktadır. Söz konusu istisna düzenlemeleri sayesinde iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazançlar, taşınmazların elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar ve kurucu senetler ile intifa senetlerinin devredilmesiyle elde edilen kazançlar; yurtdışı iştiraklerdeki hisselerin satışından elde edilen kazançlar kanunun öngördüğü belirli şartların yerine getirilmesi kaydıyla kurumlar vergisine tabi tutulmamaktadır.

Yurtiçindeki iştiraklere yönelik olarak getirilen KVK m.5/f.1 (e) bendi ile taşınmazların ve iştirak hisselerinin, kurucu senetlerin, intifa senetlerinin ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançlara ilişkin bir istisna düzenlenmektedir. Buna düzenlemeye göre, kurumların en az iki yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisseleri, kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların %75'lik kısmı ve aynı süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazların satışından doğan kazançların %50'lik kısmı kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Dolayısıyla, bağlı şirketlerde bulunan hisselerin hâkim şirket tarafından elden çıkarılması durumunda şirketler topluluğu vergilendirmesini ilgilendiren önemli bir istisna ortaya çıkmaktadır.

2. Uygulama Şartları

a. İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnası Yönünden Şartlar

İştirak hissesi satış kazancı istisnasının uygulanması bakımından menkul değerler portföyüne dahil hisse senetleri ile ortaklık payları iştirak hissesi olarak kabul edilmektedir. KVK Tebliği'nde iştirak hissesi oluşturan ortaklık payları ve hisse senetleri sayma yoluyla belirtilmiştir[467].

Buna göre;

- Anonim şirketlerin ortaklık payları veya hisse senetleri (Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil),

- Limited şirketlere ait iştirak payları,

- Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,

- İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık payları,

- Kooperatiflere ait ortaklık payları

düzenleme kapsamında yer alan iştirak hisseleridir.

Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi olan fonların katılma belgeleri ise iştirak hissesi olarak değerlendirilmemektedir. Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar da istisna kapsamı dışında tutulmuştur. menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin, iştirak amaçlı olmayıp ticari amaçla elde tuttukları iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazançlar da elde tutulma süresine bakılmaksızın istisna kapsamı dışında bulunmaktadır. Öte yandan, menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği ortaklık payları istisna uygulamasına konu olabilecektir[468].

[467] KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.2.2.

[468] KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.4.

Vergi idaresinin yorumu neticesinde holding şirketler iştirak hissesi satış kazancı istisnasından yararlanamayacak kurumlar olarak sayılmıştır[469]. Açıklamaya göre, holding şirketler amaçları başka şirketlere iştirak etmek olarak tanımlanan şirketler oldukları için bir nevi menkul sermaye ticareti işi ile uğraşan şirket konumunda kabul edilmektedir. Böyle bir yorumun ne kadar yerinde olduğu tartışılabilecek bir konudur. Öte yandan, holding şirketlere ilişkin baştan böyle bir kayıt konulmasına rağmen ilgili tebliğ hükmünün ilerleyen kısmında iştirak hisselerinin muhasebe kayıtlarındaki konumundan hareketle holding şirketlerin de bu istisnadan yararlanmasının önü açılmıştır. Buna göre, MSUGT uyarınca kısa vadeli fiyat değişimlerinden yararlanarak kâr elde etmek amacıyla geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senetleri "11- Menkul Kıymetler" hesabında; uzun vadeli ortaklık ve yönetime katılma amacıyla elde tutulan iştirak hisselerinin "24- Mali Duran Varlıklar" hesabında izlenmesi gerekmektedir. Bu ayrım doğrultusunda holding şirketlerin yönetime katılma ve ortaklık amacı taşımayan, spekülasyon amaçlı ve basit plasman niteliğindeki kısa vadeli iştiraklerinin istisnadan yararlandırılmayacağı belirtilmektedir.

Holding şirketlerin "24- Mali Duran Varlıklar" hesabında izlediği uzun vadeli yatırımlarının satışa konu edilmesi sonucu elde edilen kazançlar iştirak hissesi satış kazancı istisnasından faydalanabilecektir[470]. Ayrıca, holding şirketlerin esas faaliyet konusu taşınmaz ticareti olmadığından bu şirketlerin aktifinde yer alan taşınmazların satışıyla elde edilen kazançlar istisnadan yararlanacaktır[471].

İstisna satışın yapıldığı dönemdeki vergi matrahına ilişkin olarak uygulanır ancak bununla birlikte istisnaya konu edilen satış kârı kısmı satışın yapıldığı yılı izleyen 5. takvim yılının sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulmalıdır. Aynı kuruma ait değişik tarihler itibarıyla iktisap edilen iştirak hisselerinin bir kısmının satılması durumunda, söz konusu iştirak hisselerinin iki tam yıl aktifte yer alma şartını sağlayıp sağlamadığının tespitinde ilk giren ilk çıkar (FİFO) yöntemi kullanılmaktadır[472].

Satış bedeli satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmelidir. Bu süre içinde tahsil edilmeyen satış bedeline isabet eden istisna nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılarak vergi ziyaı cezasıyla

---

469 KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.4.2.

470 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı, 07.01.2019 tarih ve 64597866-125[5/1-e]-E.360 sayılı Özelge.

471 KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.4.2.

472 KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.1.4

birlikte vergi tahakkuk ettirilecektir. Kanunda geçen "satış bedeli" lafzı vergi idaresi tarafından geniş yorumlanmakta ve bedel karşılığı yapılan satış dışındaki devirler de istisna kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak bedelsiz yapılan trampa, takas, bağış gibi devirler istisnanın kapsamı dışında tutulmaktadır[473]. Bununla birlikte bazı yargı kararlarında satış işlemi dışındaki işlemlerin istisna kapsamında olmadığı görüşüne de rastlanmaktadır[474].

İstisnadan yararlanmak amacıyla fon hesabına alınan iştirak hissesi satış kazançlarının kurumlar tarafından sermayeye ilavesine imkan verilmiştir. Bununla birlikte, satışın yapıldığı yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulması gereken kazançlar, beş yıl içerisinde, sermayeye ilave dışında fon hesabından başka bir hesaba nakledilir, işletmeden çekilir ya da dar mükellef kurumlarca yurtdışındaki ana merkeze aktarılırsa söz konusu kısım için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılacaktır (KVK m.5/f.1-e). Belirtilen beş yıllık süre içinde iştirak hissesi satış kazancı istisnasından yararlanan kurumun tasfiyeye uğraması halinde de yine vergi ziyaı cezası kesilecek ve gecikme faizi alınacaktır[475]. Uygulamada şirketlerin iştirak hissesi satış kazancını bir fon hesabına aktarıp sermayeye ekledikten sonra sermaye artırımına giderek hisse sahiplerine bedelsiz hisse dağıtması durumu ile sıkça karşılaşılmaktadır. Vergi idaresi, bu durumda iştirak hisselerinin satış değerine ilişkin bedeli kurumlar vergisi matrahına ekleyerek vergiye tabi tutulması gerektiği görüşündedir. Vergi idaresinin bu yaklaşımı konuya ilişkin Danıştay VDDK tarafından verilen bir kararla yerinde bulunarak onaylanmıştır[476].

---

[473] **Öztürkmen, Anıl** (2010) "Kurumlar Vergisi Kanununda İştirak Kazançları İstisnası ve İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 150.

[474] "*… oluşabilecek kazancın vergilendirilmesi açısından iştirak hisselerinin elden çıkarılması yönteminin satış ya da başka bir yöntem olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Elden çıkarma halinde doğan kazançlardan sadece Kanunun 5/1-e maddesinde belirlenen koşulları taşıyan satış işlemi (1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde belirlenen satış benzeri elden çıkarma yöntemleri dahil) sonucunda oluşan kazançlar; bazı şartların yerine getirilmesi halinde, şirket mali yapılarını güçlendirmeye yönelik teşvik amaçlı özel bir istisnaya tabi tutulmaktadır. Bu düzenlemenin dışındaki tüm elden çıkarma yöntemlerinde oluşan kazançların kurum kazancına dahil edilmesi gereklidir*." Bkz. Danıştay 4. Daire, 14.10.2014 tarih ve E: 2011/8800 K: 2014/5638 sayılı kararda yer alan karşıoy gerekçesi.

[475] KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.3.

[476] " …davacının, iştirak ettiği gayrimenkul yatırım ortaklığının kâr yedeklerini ilave ederek sermaye artışına gitmesi sonucu bedelsiz elde ettiği kâr payı niteliğindeki iştirak kazançları, istisna kapsamına alınan kazançlar arasında yer almadığından, Daire kararının, ihtirazi kayıtla verilen beyanname üzerine tahakkuk eden kurumlar vergisinin dava konusu edilen kısmının kaldırılmasına ilişkin hüküm fıkrasında da yasaya uygunluk görülmemiştir." Danıştay VDDK, 07.02.2018 tarih ve E:2017/626 K: 2018/51 sayılı karar.

İştirak hissesi satışında kazanç satış işlemi ile birlikte doğduğu için satış işleminin peşin ya da vadeli olarak yapılmış olmasının istisna açısından bir önemi yoktur. İstisna her hâlükârda satışın gerçekleştiği dönemde uygulanacaktır[477]. Buna göre, satışın yapıldığı yılı izleyen hesap döneminin başından kazancın beyan edildiği döneme ait kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği tarihe kadar fon hesabına alınma işlemi yapılmalıdır. Böylelikle, istisnadan yararlanacak kazanç tutarı, satışın yapıldığı dönemin genel sonuç hesaplarına yansıyacak ve kurumlar vergisi beyannamesinin ilgili satırında gösterilerek istisnadan yararlanılabilecektir. Belirtilen sürede fon hesabına alınması durumunda iştirak hissesi satış kazancı istisnasından geçici vergi dönemleri itibariyle de yararlanılması mümkündür.

b. Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnası Yönünden Şartlar

Yurtdışındaki iştiraklere yönelik olarak öngörülen KVK m.5/f.1 (c) bendi ile de tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin, en az 2 tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları, belirli şartların taşınması halinde kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bu istisnadan yararlanabilmek için kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlasının yurtdışındaki anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine en az %10 oranında iştirakten oluşmalıdır. Yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnası dar kapsamlı bir istisna olduğundan yurtdışında bağlı şirketi bulunan bütün yerel ana şirketlerin yararlanabileceği bir istisna değildir.

Düzenlemedeki istisnadan sadece belli şartları taşıyan tam mükellefiyete tabi anonim şirketler yararlanabilecektir. Söz konusu anonim şirketin yurtdışı iştirakleri anonim veya limited şirket niteliğinde olmalı ve bu iştirakler Türkiye'de tam mükellef olmamalıdır. Yurtdışı iştirak kazancının elde edildiği tarih itibarıyla; ana şirketin nakit varlıkları dışında kalan aktif toplamının aralıksız olarak en az bir yıl süreyle %75 veya daha fazlasının yurtdışı iştirakler üzerindeki sermaye paylarından oluşması ve ana şirketin yurtdışı iştiraklerinin her birinin sermayesinde en az %10 oranında ortaklığı bulunması gerekmektedir. Ayrıca, satışa konu olan iştirak hisselerinin elden çıkarma tarihi itibarıyla en az iki tam yıl süreyle ana şirketin aktifinde tutulmuş olmalıdır. Nakit ve benzeri varlıklar olarak; şirketin kasasında veya bankada bulunan nakit varlıklar, şirket tarafından alınan çekler, altın, Devlet tahvili,

[477] KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.3.2.

Hazine bonosu, Toplu Konut İdaresince çıkarılan veya İMKB'de işlem gören hisse senetleri, tahvil ve bonolar kastedilmektedir[478].

3. Hukuki Sonuç ve Değerlendirme

Şirketler topluluğunda gerçekleşen grup içi hisse satışlarının bu istisna bakımından durumu tartışmaya açık özellikler barındırmaktadır. Vergi idaresinin uygulaması ve kanun koyucunun istisnanın gerekçesini belirtirken ortaya koyduğu yaklaşım eleştirilmeye açık birtakım tutarsızlıklar taşımaktadır. İştirak hissesi satış kazancı istisnasına ilişkin olarak KVK Gerekçesi'nde şirketler topluluğu içerisinde gerçekleşen hisse satışlarından doğan kazançların "fiktif nitelikte" olup gerçek bir kazanç niteliği taşımadığı; bu nedenle de bu türden hisse satışlarının iştirak hissesi satış kazancı istisnası kapsamının dışında kalacağı ifade edilmiştir. Oysa kanun gerekçesinde istisnanın amacı "kurumların bağlı değerlerinin ekonomik faaliyetlerde daha etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlanması ve kurumların mali bünyelerinin güçlendirilmesi" şeklinde ifade edilmiştir.

Şirketlere ilave imkanlar getirmeyecek işlemlerin istisnanın kapsamı içinde sayılamayacağını belirten kanun koyucu grup içi hisse satışlarından elde edilen faydanın "kurgusal, şüpheli, varsayımsal" olduğu yorumunu yapmaktadır. Grup içi hisse satışlarından sağlanan faydanın gerçek bir kazanç niteliği taşımadığı yorumuyla şirketler topluluğu üyeleri arasındaki hisse değişimlerini istisna kapsamı dışında bırakmak şirketlerin mali yapısının güçlendirilmesi amacıyla bağdaşmamaktadır. Kanun koyucunun hisse satışının likiditeyi artırması ve ilave ekonomik imkanlar sağlaması şeklindeki genişletici yorumu grup içi hisse satışlarında istisnanın kapsamını daraltıcı bir hal almakta ve kendi içerisinde bir tutarsızlık taşımaktadır. Bununla birlikte, grup içi hisse devirlerinde bir bedel karşılığında gerçekleştirilmediği halde peçeleme yoluna başvurularak göstermelik bir bedelle satılmış gibi gösterilmesi imkanı yüksektir. Bu türden muvazaalı işlemlerin istisna kapsamı dışında tutulması ise istisnanın amacıyla uyumludur. Grup içi hisse devirlerinin istisnanın dışında bırakılabilmesi için muvazaanın tespit edilmesi, somut olarak delillendirilmesi ve satışın gerçekten yapılmadığının gösterilmesi gereklidir[479].

---

[478] KVK Tebliği, Başlık 5.3.

[479] Danıştay 9. Daire T: 23.03.2011 E: 2009/4625 K: 2011/566 sayılı karar.

Vergi idaresinin halihazırdaki uygulaması şirketler topluluğu bakımından kanun gerekçesinde yer alan kısıtlayıcı yorumu önemli ölçüde genişletmektedir. Bu doğrultuda grup içi hisse satışlarının söz konusu istisnadan kural olarak yararlanabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte, vergi idaresi de istisnanın uygulanmasında şirketler topluluğu yönünden bazı sınırlandırmaları kabul etmektedir. Vergi idaresi tarafından KVK Genel Tebliği'nde hisse satış kazancı istisnası uygulamasının açıklandığı bölümde "grup şirketleri arasındaki işlemlerin durumu" başlığıyla konu ayrıca değerlendirilerek genel uygulamadan farklı yönler belirtilmiştir.

Tebliğdeki açıklamalara göre, istisnanın temel amacı mükelleflerin mali yapılarının güçlendirilmesi olduğundan, şirketlere ekonomik açıdan ek imkanlar getirmeyen işlemler istisnanın kapsamı dışında kalacaktır. Başka deyişle, vergi idaresi istisna ile amaçlanan hususun şirketlerin özkaynaklarının artırılması veyahut da borçlarının azaltılması olduğunu vurgulamaktadır. Ancak sonraki değerlendirmelerde grup içi hisse satışlarının istisna kapsamında yer alabilmesi için mutlaka devreden şirkete bir nakit girişinin mevcut olması şart koşulmaktadır[480]. Oysa genel olarak aranan şart hisse devirlerinin parasal bir karşılığının bulunması, bedelsiz biçimde takas, trampa ve devirlerin istisna kapsamına alınmamasıdır[481]. Başka deyişle, kanun koyucunun grup içi hisse satışlarına ilişkin olarak kanunun gerekçesinde yer verdiği temkinli yaklaşımı vergi idaresi de devam ettirmektedir[482]. Müstakil şirketlerde ilave ekonomik imkanlar sağlaması bakımından borç azaltıcı satışlar da istisnadan yararlanabilmekte ve devreden şirkete nakit girişi şartı aranmazken şirketler topluluğunun grup içi işlemleri için böyle bir koşulun öngörülmesi yerindelik açısından tartışılmaya açık bir idari yorum oluşturmaktadır.

İştirak hissesi satış kazancı istisnasının getirilme amacına ve vergi idaresinin yıllar içindeki yorumlarına bakıldığında grup içi hisse satışlarının istisnanın dışında bırakılması vergi adaleti yönünden bir çifte standart oluşturmakta ve vergi rekabetini zedelemektedir.

---

480 KVK Tebliği, Başlık 5.6.2.4.4.

481 **Öztürkmen,** s. 150.

482 "Bu istisnayla, kurumların bağlı değerlerinin nakde çevrilerek, işletmelerin sağlam mali kaynaklara kavuşturulması ve maddenin gerekçesinde de açıkça belirtildiği üzere işletmelerin bağlı değerlerinin nakde dönüştürülmesi yoluyla aktif bir şekilde ekonomiye katılması, finansman sıkıntılarının giderilmesi, faaliyetlerinin öz kaynaklarla devam ettirilebilmesi ve mali yapılarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bir işletmenin bağlı değerlerinin satılarak sağlanan hasılatın aynı veya başkaca bağlı değerler alınması amacıyla kullanılması halinde kanun koyucunun bu istisnayla gerçekleştirmeye çalıştığı amaç sağlanamayacaktır." Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı, 07.01.2019 tarih ve 64597866-125[5/1-e]-E.360 sayılı Özelge.

Vergi idaresinin uygulamasında istisna yalnızca nakit girişi sağlayan satışlara özgülenmemiş, borçlarda bir azalma sağlayan satışlar da istisna kapsamında sayılmıştır. Vergi idaresinin kanunun lafzında belirtilen "iştirak hissesi satışı" ifadesini katı bir şekilde uygulamayıp başka şekillerde gerçekleşen bedel karşılığı elden çıkarmaları da istisna kapsamında kabul etmesi hükmün uygulanması bakımından önemli bir genişletici yorumdur. Kanun koyucu grup içi hisse satışlarında ortaya çıkan kazancın "fiktif bir kazanç" olduğunu ileri sürmekle aslında şirketler topluluğunun ekonomik bütünlüğünü belirtmiş olmaktadır. Bir yandan bu yapıların ekonomik bütünlüğünü öne sürerek birtakım vergisel haklardan mahrum etmek başka bir yandan da ekonomik bütünlüğün gerektirdiği matrah birleşimi gibi vergisel haklar öngörmemek kanun koyucu açısından bir tutarsızlıktır[483]. Ayrıca, kanun koyucu iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazancı kurumlar vergisinden istisna ederken şirketlerin mali yapısının güçlendirilmesinin ve işletmedeki atıl değerlerin likiditeyi artırmasının amaçlandığını belirtmektedir. Bu amaç doğrultusunda vergi idaresinin borç azaltıcı satışları da istisna kapsamına dahil etmesi yerinde bir yaklaşımdır. Ancak aynı idari yaklaşımın şirketler topluluğundaki grup içi hisse satışları bakımından gösterilmemesi vergi rekabetini zedeleyici bir çifte standart oluşturmaktadır[484].

Yargı mercileri tarafından hem 5520 sayılı KVK döneminde hem de benzer bir istisna hükmü içeren 5422 sayılı KVK döneminde iştirak hissesi satış kazancı istisnasına ilişkin verilen kararlarda grup içi hisse satışlarına ilişkin yeknesak bir yaklaşım bulmak mümkün olmamakla birlikte vergi idaresiyle aynı görüşü paylaştığı kararların çoğunlukta olduğu söylenebilir. Danıştay 3. Dairesi, eski KVK zamanında verilen bir kararda, aynı grup içerisinde gerçekleşse dahi "iştirak hisselerini satarak bu satıştan sağlanan kazançla daha uygun iştirak hissesi satın alınarak işletmenin ekonomik etkinliğinin artırılmış olması" durumunda istisnanın uygulanacağını; kanunun "bağlı değerlerin satışından doğan kazancın

---

[483] 5520 sayılı KVK'nın kanunlaşmadan önceki taslak metninde şirketler topluluğu açısından matrah birleşiminin öngörüldüğünü ancak TBMM'de bu hükmün yasalaşmadığını, dolayısıyla kanunun bütünlüğünün bozulduğunu da göz önünde bulundurmak gereklidir.

[484] "Yukarıda yer alan hüküm ve açıklamalar kapsamında, şirketiniz aktifinde yer alan iştirak hisselerinin, %100 hissesine sahip olduğunuz grup şirketiniz … A.Ş.'ye olan borcunuz karşılığında bu şirkete satılması durumunda, aktifinizde yer alan iştirak hisseleri adı geçen grup şirketinizde yine iştirak hissesi olarak var olacağından ve söz konusu iştirak hisselerine … A.Ş. aracılığıyla dolaylı olarak sahip olmaya devam edeceğinizden, bahse konu satıştan elde edilecek kazançla ilgili olarak Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde düzenlenen istisnadan yararlanılması mümkün bulunmamaktadır." Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı, 07.01.2019 tarih ve 64597866-125[5/1-e]-E.360 sayılı Özelge.

tahsis yeri" ile ilgili bir sınırlama öngörmediğini belirtmektedir[485]. Hâkim şirket ve bağlı şirket konumundaki şirketler arasında hisse satışının gerçekleştiği bir vakada Danıştay 4. Dairesi verdiği bir kararda iştirak hissesi satış bedelinin nakit dışında bir ekonomik fayda elde edilmesini istisna kapsamında olmadığına hükmetmiştir[486]. Söz konusu kararda iştirak hissesi satış bedelinin bir kısmının nakit olarak ödendiği bir kısmının ise hisse değişimi karşılığında satıcı ile alıcı arasında dolaştırıldığından bahisle satış tutarının nakit ödenen kısmını istisna kapsamında değerlendirirken ikinci kısmını bağlı değerlerin nakde dönüştürülerek finansman imkanlarının artırılması kapsamında değerlendirmenin mümkün olmadığı ve bu nedenle istisna hükmünün uygulanamayacağı belirtilmektedir.

İştirak hisselerinin satışından veyahut başka şekilde elden çıkarılmasından dolayı zarar edilmesi ticari hayatta karşılaşılması muhtemel sonuçlardandır. Böyle bir durumda ortaya çıkan zararın bir kısmının veya tamamının matrahtan indirilmesi mümkün değildir[487]. Zira, söz konusu zararın yürütülen ticari faaliyet ve onun sürdürülmesi ile ilgisinin olmadığı, maddi duran varlık niteliğinde bir ekonomik değerle ilgili olduğu açıktır. Ayrıca KVK m.5/f.3'te kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlara ilişkin giderlerin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerden doğan zararların istisna dışı kurum kazancından indirilmesinin kabul edilmeyeceği belirtilmektedir. Bu doğrultuda iştirak hisseleri ile ilgili olarak maruz kalınan zararlar ve yapılan giderler istisna konusu bir unsura ilişkin olması ve ticari faaliyetle doğrudan ilgisinin bulunmaması nedeniyle matrahtan düşülemeyecektir.

Vergi idaresinin tebliğde belirtilenden farklı uygulamalarına rastlamak mümkün olmakla birlikte genel yaklaşımı bu türden gider ve zararların hiçbir şekilde indirim konusu yapılamayacağıdır. KVK Tebliği'nde konuya yönelik yapılan açıklamalar çeşitli kereler yargı kararlarına konu edilmiş ancak yargı mercileri tarafından açıklamaların kanunda çizilen çerçeve ile uyumlu olduğu belirtilerek iptal istemleri reddedilmiştir[488]. Bununla birlikte iştirak hissesi satış kazancının %75 oranında kurumlar vergisinden istisna edildiği,%25'lik kısmının ise vergilendirildiği göz önünde bulundurularak iştirak hissesinin

---

485 Danıştay 3. Daire, 27.11.2000 tarih ve E: 2000/2335 K:2000/3877 sayılı karar.

486 Danıştay 4. Daire, 14.04.2014 tarih ve E: 2012/8623 K: 2014/2538 sayılı karar.

487 Aksi yönde görüş bkz. **Bilgiç, Rıza** (2019) "İndirilebilecek Giderlerde Yaşanan Sorunlar": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha, s. 163, 164.

488 Danıştay VDDK, T:07.02.2018 E:2017/626 K:2018/51; T:28.09.2016 E:2016/859 K:2016/803; Danıştay 4. Daire, T:30.11.2015 E:2012/1207 K:2015/6061 sayılı kararlar.

satışı sonucunda karşılaşılan zararın %25'lik kısmının kurum kazancından indirilebileceğine yönelik yargı kararlarına rastlamak da mümkündür[489].

İştirakin tasfiyesi sonucu zarar ortaya çıkması durumunda ya da iştirakin iflası halinde hisseler ekonomik olarak karşılıksız kalacak ve değersiz duruma düşecektir. Böyle bir durumda uğranılan zararlar da şirketin iştigal ettiği faaliyetle doğrudan bağlantılı olmadığı için bu zararların kısmen ya da tamamen indirim konusu yapılması mümkün değildir[490]. Zararla neticelenen tasfiyeden sonra enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkan zararlar bakımından aynı doğrultuda ve benzer bir değerlendirme yapılmış, düzeltme sonucu ortaya çıkan negatif farkın matrahtan indirilemeyeceği belirtilmiştir[491]. Bazı yargı kararlarında tasfiye ya da iflas sonucu karşılıksız kalan hisseler nedeniyle uğranılan zararın indirilmesinin kabul edildiği görülebilmektedir[492]. Bu yöndeki kararlardan bazıları daha sonra karar düzeltme yoluyla bozulmuştur. Sonuç olarak, Danıştay'ın genel uygulamasının iştirak

---

489 Danıştay 4. Daire, T:04.10.2016 E: 2016/16547 K:2016/3402; T:10.09.2013 E:2013/2340 K:2013/5709 sayılı kararlar.

490 "… *Davalı idarenin temyiz talebi, davacının iştirak ettiği şirketin tasfiyesinin zarar ile neticelendiğinden bahisle aktifinde bulunan iştirak paylarının gider olarak indirimi kabul edilmeyerek ve bu tutarın kanunen kabul edilemeyen gider olarak kurumlar vergisi matrahına ilave edilmesi işlemi bakımından incelendiğinde; yukarıda anılan mevzuat hükmünde yer aldığı üzere, kurumların en az iki tam yıl süreyle sahip oldukları kurum senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançlarının %75'i istisna kapsamına alındığından, bu faaliyetler nedeniyle doğan kazancın %25'lik kısmı vergilendirilebilecektir. Bu faaliyetleri nedeniyle zarar doğması halinde ise, Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin son fıkrası uyarınca, bu zararların istisna kapsamı dışındaki gelirlerden indirilmesi mümkün değildir. Bu gelirlerin elde edilmesi için yapılan giderler sadece kurumlar vergisinden istisna edilen kazançların tespitinde indirim konusu yapılabilecektir. Vergilendirmenin genel sistematiği içerisinde kazancı vergilendirilemeyen bir işlemin zararının matrahın tespitinde gider olarak kabulü mümkün değildir.*" Danıştay 4. Daire, T:15.05.2018 E:2014/4696 K:2018/4567 sayılı karar. Aynı yöndeki bir başka karar için bkz. T:06.03.2017 E:2016/18665 K:2017/2266. Taşınmaz satışları yönünden aynı yaklaşım için bkz. Danıştay 4. Daire T:23.09.2013 E:2013/3086 K:2013/6119 sayılı karar.

491 "… *Davacı şirketin iştiraki şirketin tasfiye olması sonucu, iştirak hisselerinin karşılıksız kalması durumunun "elden çıkarma" olarak değerlendirilmesi -hisselerin şirketin aktifinde yer almakta olduğu sabit olduğundan- mümkün olmadığı açık olup, 5020 sayılı Kanun'un geçici 25. maddesi hükmünün uygulanması imkanı da bulunmamaktadır. Bu durumda, davacı şirketin, iştiraki şirketin tasfiyesine bağlı olarak, hisselerinin karşılıksız kalması dolayısıyla oluşan zararının ve bu hisselere ilişkin enflasyon düzeltmesi yoluyla bulunan tutarın zarar olarak kabul edilmemesi suretiyle yapılan dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.*" Danıştay 4. Daire, T:15.05.2018 E:2014/4680 K:2018/4570 sayılı karar.

492 Danıştay 4. Daire, T:07.12.2015 E:2012/5189 K:2015/6342; T:14.10.2014 E: 2011/8800 K: 2014/5638; sayılı kararlar.

satışlarından ve karşılıksız kalmadan dolayı gerçekleşen zararların matrahtan indirilemeyeceği yönünde olduğu ve vergi idaresinin yorumuyla benzer olduğu söylenebilir.

İştirak hisselerinin devrinde sermaye yedekleri ya da kâr yedekleri kullanılarak sermaye artırımına gidilmesi ve iştirak edenlere bedelsiz hisse senedi verilmesi durumları ayrı ayrı değerlendirmeye konu olmaktadır. Sermaye yedekleri kullanılarak sermaye artırımına gidilmesi durumunda iştirak edenlere verilen bedelsiz hisse senetlerinin nominal değerinde bir değişme olmamakta yalnızca adedi artmış olmaktadır. Bu durumda bir kazanç ortaya çıkmadığı için vergisel açıdan bir sorun da bulunmamaktadır. Ancak sermaye artırımının kâr yedeklerinden yapılması ve iştirak edenlere bedelsiz olarak hisse verilmesi durumunda ise şirket kârının kâr dağıtımına benzer şekilde ortaklara dağıtılması söz konusu olmaktadır[493]. Bu durumda, iştirak eden şirketler sahip oldukları hisseleri nominal değeriyle iştirak hesaplarında izleyecek ve elde ettikleri kazanç iştirak kazancı olarak istisnadan yararlanacaktır. Aynı doğrultuda, iştirak eden şirket şeklen bedelsiz biçimde sahip olduğu bu iştirak hisselerini elden çıkardığında iştirak hissesi satış kazancı istisnasından da yararlanacaktır.

İştirak hissesi satış kazancı istisnasının uygulanmasını zorlaştıran sorunlardan biri düzenlemenin amacıyla yöntemi arasındaki uyumsuzluktur. Zira ne iştirak hissesi satış kazancı istisnası hükmünde ne de KVK'nın tamamında iştirakin tanımıyla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. KVK Tebliği'nde istisnaya ilişkin yapılan açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla iştirak kavramı uzun vadeli yatırımlara karşılık gelmek üzere kullanılmakta ve spekülasyon amaçlı kısa vadeli yatırımlar istisnanın kapsamı dışında tutulmak istenmektedir. Vergi mevzuatında iştirakin tanımı yönünden farklı sınırların bulunması ise istisna bakımından uygulama karmaşasına yol açmaktadır[494]. Bu doğrultuda, iştirak oranı ve süresine ilişkin daha kesin belirlemeler içeren bir düzenlemenin getirilmesi istisnanın uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

---

493 "*Kâr yedeklerini kullanarak sermaye artışı gerçekleştiren şirketin ödenmiş sermayesi, artırılan tutar kadar artmaktadır. Ortaklar açısından bakıldığında, iştirak edilen şirketteki sermaye artışı nedeniyle sahip olunan hisse senedinin sayısı artacağı gibi iştirakin değeri de artacağından, bu durumun, ortaklara doğrudan kâr payı dağıtımından bir farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla; kâr payı niteliğini haiz olan bu iştirak kazançlarının, Kanunda sayılan istisnaya ilişkin kurallar dışında, vergiye tabi kurum kazancına dahil edilmesi gerekmektedir.*" Danıştay VDDK, T:07.02.2018 E:2017/626 K:2018/51 sayılı karar.

494 **Öztürkmen,** s. 159.

İstisnanın uygulanması bakımından, işletmelerdeki atıl değerlerin satılıp işletmenin finansmanına katkı sağlayacak ekonomik bir değere dönüştürülmesi amacı son derece olumludur. Bununla birlikte, atıl değer-ekonomik değer karşılaştırması yapılması konusunda bir ölçü ya da sınır getirilmemiştir. Bu eksiklik de değerlendirmeyi yapacak olan vergi idaresine belirsizliklere yol açan geniş bir yetki sunmaktadır. Söz konusu belirsizliklerin giderilmesi şirket topluluklarının istisnadan daha istikrarlı biçimde yararlanmasını sağlayacaktır.

II. TÜRK KURUMLAR VERGİSİ SİSTEMİNDE TOPLU VERGİLENDİRME İHTİYACI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

A. TOPLU VERGİLENDİRME KURALLARININ VERGİ POLİTİKASIYLA İLİŞKİSİ

Türk kurumlar vergisi hukukunda 1960'lı yıllardan itibaren belirginleşen kontrol ve iştirak ilişkilerinden kaynaklanan vergisel sorunlara çözümler üretme ihtiyacı artan küreselleşme ve dijitalleşme olgularıyla günümüze geldikçe daha önemli bir hâl almıştır. Vergi idaresinin vergi gelirlerini ve dolayısıyla vergi matrahını koruma çabaları ile işletmelerin daha az vergi ödeme isteği arasındaki çatışma mevcut vergi kurallarının işletme yapılarına ve yürütülen ticari faaliyetin niteliklerine göre güncellenmesini zorunlu kılmaktadır. Vergi politikasının kamu gelirlerini artırmak yanında ülkenin büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmada yardımcı bir araç olarak kullanılması da göz önünde bulundurulduğunda kanun koyucunun vergi idaresi ve şirketler arasında hassas bir denge gözeterek şirketler topluluğunun vergilendirilmesine ilişkin sorunlara çözüm üretmesi gerekmektedir.

Şirketler topluluğunun vergilendirilmesinde optimum bir sistemin yokluğu hem kamuya vergi geliri kaybı sonucu doğurmakta hem de şirketlere işlem maliyeti, fırsat maliyeti gibi yönlerden fazladan maliyetler doğurmaktadır. Şirketler topluluğunda yer alan hâkim ve bağlı şirketleri ayrı ayrı vergilendirme sonucunda oluşan dezavantajları şirketler çeşitli vergi planlaması teknikleriyle bertaraf etme imkanı bulsa da kamunun toplamda uğradığı zararın telafisi mümkün olmamaktadır. Dünyada ve özellikle gelişmiş ekonomilerde kabul görmüş bir toplu vergilendirme rejiminin kabulü ile elde edilecek faydalar ve yol açacağı bütün sorunlar değerlendirilerek vergilendirme politikası bakımından bir tercihte bulunulmalıdır.

Türkiye'de şirket topluluklarının vergilendirilmesinde; ideal olanın yasaya aktarılmasından ziyade, uygulanabilir ve ihtiyaca göre güncellenerek geliştirilebilir bir vergi düzeninin oluşturulması önem taşımaktadır. Toplu vergilendirme açısından çok çeşitli yaklaşımlar ve uygulamalar mevcuttur ancak öne çıkan yaklaşım matrah birleşimi rejimidir. Tüm maliyetleri göz önünde bulundurarak Türkiye'de uygulanabilir bir matrah birleşimi rejimi benimsenmelidir. Vergi sisteminin bütünü için geçerli olan ilkeler şirketler topluluğunun vergilendirilmesi için de geçerlidir. Matrah birleşimi kuralları vergi sisteminin diğer kurallarıyla uyum içinde olmalıdır. Kurumlar vergisi hukukunun sistematiğini bozmadan tüm öğelerin birlikte işleyebileceği bir hukuki yapı kurulmalıdır. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, örtülü sermaye, kontrol edilen yabancı kurum kazancı, iştirak kazançları istisnası gibi hususlar bir bütünlük içerisinde matrah birleşimi rejimiyle uyum içerisinde bulunmalıdır.

Yukarıda değerlendirilirken değinilmekle birlikte, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin vergisel sorunlar toplu vergilendirme bağlamında en önemli sorunlardan biridir. Transfer fiyatlandırması konusu uluslararası ekonomik aktörlerin de en çok ilgi gösterdiği konulardan biridir. Vergi planlaması ve vergiden kaçınma bağlamında şirketler için pek çok imkanlar sunan transfer fiyatlandırması uygulaması özellikle çokuluslu şirketler bakımından yoğun bir vergi planlaması aracı olarak kullanılmaktadır. Matrah birleşimi rejimi kapsamında grup içi işlemlerin transfer fiyatlandırması değerlendirmesinin dışında bırakılması, şirketler topluluğu üyelerinin işlem maliyetlerinde azalma ve uygulama kolaylığı sağlayacaktır.

Kamu gelirlerinin artırılması amacı ile Türk vergi sisteminin rekabetçiliğinin artırılması amacı vergi politikası açısından yarışan menfaatlerdir. Her ikisini belli ölçüde dengede tutmak vergi sisteminin başarısını ortaya koymaktadır. Türkiye halihazırda rekabetçilik konusunda pek çok OECD ülkesine göre iyi bir konumda bulunmaktadır. Bununla birlikte, her ülkenin yoğun çalışmalar yürüttüğü vergide uluslararasılaşma ve dijitalleşme noktasında Türkiye vergi düzenlemelerindeki reformist tavrını sürdürmelidir. Aynı şekilde Türkiye vergi uygulamalarına ilişkin küresel ölçekteki adımları takip etmekteki hızını da korumalıdır. Şirketler topluluğu bakımından toplu vergilendirme konusu bu politikaların hayata geçirilmesi için en uygun meselelerden birisini teşkil etmektedir.

Şirket topluluklarına tanınan toplu vergilendirme imkanı son yıllarda ardı ardına bu sistemi yürürlüğe koyan çoğu ülkede doğrudan yabancı yatırımların ve uluslararası

sermayenin yatırım kararlarını etkilemek üzere bir dizi vergi reformuyla birlikte hayata geçirilmiştir[495]. Örneğin Avusturya'da 2003 ve sonrasında kurumlar vergisi oranında dikkate değer bir indirim ve teşvik paketi reformlarından sonra 2005 yılında toplu vergileme düzenlemesiyle vergi sisteminin çehresi değiştirilmiştir. Aynı şekilde İtalya'da matrah birleşimi rejiminin kabul edilmesi büyük bir vergi reformunun parçası olarak 2004 yılında gerçekleşmiştir.

Belçika kapsamlı vergi reformlarının bir parçası olarak 2017 yılında şirket topluluklarının vergilendirilmesi bakımından katkı sistemini benimsemiştir. Yürürlüğe konulan vergi reformuyla; kurumlar vergisi oranları düşürülmüş, indirimli kurumlar vergisi oranından yararlanma imkanı getirilmiş, matrah tespitine ilişkin çeşitli yenilikler ve diğer vergi alanlarına yönelik değişiklikler yapılmış ve vergi sistemi geniş biçimde güncellenmiştir[496]. Toplu vergilendirmeye ilişkin düzenleme ise yasalaşmasına rağmen daha yürürlüğe girmeden tartışmalara konu olmuştur. Sonuçta 2018 yılında bir tadil yasasıyla getirilen çeşitli eklemeler yoluyla sistemde önemli geliştirmeler yapılmış ve 2020 yılında rejimin yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

Küresel düzlemde bakıldığında AB ülkelerinin ve OECD ülkelerinin çoğu kurumlar vergisi bakımından bir toplu vergilendirme rejimi benimsemektedir. Türk kurumlar vergisi mevzuatının bu uluslararası eğilimle uyumlu olmaması Türkiye'nin vergi rekabeti gücü üzerinde olumsuz etki doğuracaktır[497].

Toplu vergilendirmenin kamu gelirlerinde neden olacağı azalma bakımından şunu da belirtmek gereklidir ki ülkeler yatırım ve kalkınma planlarının bir parçası olarak bir kısım vergi gelirlerinden mahrum kalmayı da göze almaktadırlar[498]. Devletler uluslararası rekabet güçlerini artırmak amacıyla gerek vergi oranlarını düşürmek suretiyle gerekse birtakım

---

[495] Bkz. 2005 Avusturya Vergi Reformu Kanunu'na ilişkin Maliye Komisyonu Raporu,"*461 der Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates XXII. GP*", s. 3.

[496] 22 Aralık 2017 tarihli Kurumlar Vergisi Reformu Yasası (*Hervorming Vennootschapsbelasting*), 29 Aralık 2017 tarihli Belçika Resmi Gazetesi.

[497] **Bıyık, Recep** (2019) "Dar Mükellef Kurumların Vergilendirilmesinde Sorunlar ve Öneriler": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha, s. 84 vd.

[498] **Kalkınma Bakanlığı** (2018) Büyüme Odaklı Vergilendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021, s.9.

vergileri kaldırarak vergi gelirlerinden tamamıyla vazgeçebilmektedir[499]. Türkiye'de kurumlar vergisi oranının hem OECD hem de AB ülkeleri ortalamasının altında olduğu da düşünülürse kurumlar vergisi oranını düşürmek yerinde bir tercih olmayacaktır. Bunun yerine, şirketlerin vergi yükünü ve işlem maliyetlerini azaltacak, yeni finansman imkanları sağlayacak bir toplu vergilendirme usulünün benimsenmesi daha doğru bir adım olacaktır. Kamu gelirlerinde muhtemel bir azalmaya neden olsa bile kurumlar vergisi alanında yapılacak en öncelikli değişimlerden birisi dar kapsamlı bir matrah birleşimi rejimine imkan vermek olmalıdır. Bununla birlikte, vergiden kaçınmanın önlenmesine ilişkin mümkün olan her türlü sistematik tedbirin alınması da gerekmektedir.

Şirketler topluluğu yapısı ticari faaliyetlerin yürütülmesinde sağladığı avantajlar nedeniyle çokuluslu ve büyük ölçekli şirketler tarafından tercih edilen bir ticari örgütlenme biçimidir. Şirket toplulukları kurumsal yönetim bakımından inisiyatif kullanımının artması, sorumluluk alma, risklerin yönetilmesi ve kaynakların doğru kullanımı gibi iyi yönetişim imkanları sunmaktadır. Bu şirket yapılarının desteklenmesi ve cesaretlendirilmesi üretkenliğin gelişmesine, yurtiçi yatırımların artmasına katkıda bulunacaktır. Şirketler topluluğu yapısının sağladığı iç finansman imkanları da şirketlerin borç yanlısı büyüme yerine kendi öz kaynaklarıyla büyümesi için bir teşvik olacaktır. Bu açıdan da toplu vergilendirme yoluyla şirket topluluklarının teşvik edilmesi kalkınma hedefleri yönünden uygun bir adım olacaktır[500].

Ticari hayatta iş hacmi bakımından önemli bir yer tutan şirket topluluklarının vergisel durumuna ilişkin olarak benimsenecek matrah birleşimi düzenlemesi ile bu yapılara ilişkin hukuki güvenlik ve belirlilik artırılmış olacaktır. Bu sayede şirket toplulukları çeşitli vergi planlamalarına başvurmak zorunda olmadan kurumlar vergisi bakımından açık, güvenilir, belirli bir statüye kavuşacaktır. Vergi reformu anlamında önemli olan bu husus matrah birleşimi düzenlemesinin getireceği en temel faydalardan biridir, zira belirlilik ve tahmin edilebilirliğin daha yüksek düzeyde sağlanmasının yatırımları arttırma eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır[501]. Son dönemdeki ekonomik krizler nedeniyle Türkiye'de azalma eğiliminde olan doğrudan yabancı yatırımların daha istikrarlı ve hukuki belirliliğe sahip

[499] Örneğin Yeni Zelanda 2010 sonrası vergi reformlarıyla vergi oranlarında önemli bir indirime gitmiş; veraset vergisi, ücret üzerinden stopaj gibi vergilerden vazgeçmiştir. **Bunn, Daniel/Pomerleau, Kyle/Hodge, Scott A.** (2018) International Tax Competitiveness Index 2018, Tax Foundation, s. 2.

[500] Büyüme Odaklı Vergilendirme Raporu, s. 21.

[501] Büyüme Odaklı Vergilendirme Raporu, s. 9.

gelişmiş ekonomi ülkelerine yöneldiği görülmektedir[502]. Çokuluslu şirketlerin yatırım kararlarını etkileyecek bir matrah birleşimi rejiminin Türk kurumlar vergisi sisteminde yer alması pek çok açıdan olumlu etki doğuracaktır.

Tablo 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Matrah Birleşiminden Yararlanma Koşulları

Ülkeler	**Şartlar**				
	Sermaye payı	**Oy hakkı**	**Kâr payı**	**Mukimlik**	**Diğer Şartlar**
İtalya	%50	%50	%50	Yabancı şirketlere ait yerleşik daimi işyerleri hâkim teşebbüs olabilir.	
Fransa	%95	%50		Yabancı şirketlere ait yerleşik daimi işyerleri hâkim teşebbüs ve bağlı işletme olabilir.	
İspanya	%75			Yabancı şirketlere ait yerleşik daimi işyerleri hâkim teşebbüs olabilir.	
Macaristan		%75		Yabancı şirketlere ait yerleşik daimi işyerleri hâkim teşebbüs olabilir.	Zararların yalnızca %50'si mahsup edilebilir.
Malta	%95*	%95	%95	Hâkim şirket yerleşik olmalıdır.	
Lüksemburg	%95**			Hâkim ve bağlı şirketler yerleşik sermaye şirketleri olmalıdır. Yabancı şirkete ait yerleşik daimi işyeri de hâkim şirket olarak vergi grubuna dahil olabilir.	5 yıl kalma şartı vardır.
Japonya	%100			Hâkim ve bağlı şirketler yerleşik olmalıdır.	

* Oy hakkı, kâr payı, tasfiye kârı unsurlarının en az ikisinde bu oranda hak sahibi olunmalıdır.
** Belirli şartlar altında %75'e indirilmesi imkanı mevcuttur.

Türkiye'de 2005 yılında kurumlar vergisi alanında pek çok temel yenilik getiren 5520 sayılı KVK'nın hazırlık çalışmalarında toplu vergilendirme bakımından da matrah birleşimi sistemini benimseyen kapsamlı bir düzenleme öngörülmekteydi. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu çalışmaları sırasında taslaktan çıkarılan metin yürürlüğe konulabilmiş olsaydı toplu vergilendirme hukuku gelişme yolunda önemli bir aşama kaydetmiş olacaktı. Vergi idaresinin gelir kaybı yönündeki çekinceleri Türk kurumlar vergisi sisteminin bu hususta geriye düşmesine yol açmıştır. Zira 2000'li yıllardan sonra pek çok ülke bir toplu

[502] Büyüme Dinamikleri Raporu, s. XIII.

vergilendirme rejimi benimsemiş, toplu vergilendirme sistemine sahip olmayan ülkeler azınlıkta kalmıştır.

2005 yılındaki KVK Taslağı'nın matrah birleşimine ilişkin öngördüğü düzenleme geniş ve uygulanması nispeten zor bir niteliğe sahiptir. Hem vergi idaresinin hem yasanın muhatabı olan şirketlerin çekinceleri nedeniyle daha dar kapsamlı bir matrah birleşimi rejiminin benimsenmesi yerinde olacaktır. Bu konuda yapılacak yeni bir düzenleme vergi idaresinin gelir kaybı endişesini göz önünde bulundurarak vergiden kaçınmayı en aza indirmeye yönelik mekanizmalar içermelidir. Bu nedenle de ilk aşamada oldukça dar kapsamlı bir sistem kurgulamak önem arz etmektedir.

Uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirgemek için matrah birleşimi rejiminden yararlanacak şirketlerin sayısı ilk etapta olabildiğince az tutulmalıdır. Bunun için sermaye payı, kâr payı, oy hakkı gibi kriterler katı biçimde uygulanabileceği gibi yalnızca belli bir büyüklüğe ulaşmış şirketlerin sisteme dahil olmasını temin etmek için sermayeye ilişkin olarak ödenmiş sermaye miktarı, iş hacmine ilişkin olarak yıllık satış hasılatı konularında ölçütle getirilebilir. Bunlardan başka, matrah birleşimine dahil olabilmek için sadece doğrudan hâkimiyet ilişkisi bulunan şirketlerle sınırlı olarak rejime dahil olma öngörülebilir ve uygulamada karmaşıklığa yol açacak dolaylı hâkimiyet halleri kapsam dışı bırakılabilir.

Şirketler topluluğu üyeleri arasında gerçekleşen grup içi işlemlerin transfer fiyatlandırması hükümlerinden istisna edilmesi toplu vergilendirmeden elde edilecek yarar açısından önemli olmasına rağmen Türkiye'deki uygulama için bu noktada klasik emsal fiyat uygulamasına devam edilmesi yerinde olabilir. Vergiden kaçınma riskleri göz önünde bulundurularak en azından sistemin bir müddet uygulanıp sağlamlaşması aşamasına kadar grup içi işlemler konusunda adım atılmaması yerinde olacaktır. Yapılacak düzenlemede vergi grubu üyelerinin kâr ve zararlarının dengelenmesine izin verilirken grup içi işlemlerin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı bakımından incelenmesine devam edilmelidir.

Yapılacak matrah birleşimi düzenlemesinde birkaç yıla yayılan aşamalı bir geçiş öngörülmesi vergi idaresi ve şirketlerin uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Sisteme dahil olmanın zorunlu değil ihtiyari olması, sistemde asgari kalma süresinin kısa tutulması gibi hususlar da matrah birleşimi kurallarının uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Matrah birleşimi rejiminin ilk aşamada yerel nitelikte olması yurtdışı şirketlerin matrah birleşiminin dışında

kalması vergi kaybının önüne geçecek adımlardan biri olarak düşünülmelidir. Olası karışıklıkların önüne geçmek için de beyanname hazırlama ve diğer vergisel ödevlerle ilgili sorumluluklar düzenlemede açıkça belirtilmelidir.

B. TOPLU VERGİLENDİRMEYE İLİŞKİN OLASI MEVZUAT ÇALIŞMASI İÇİN ÖNERİLEN TASLAK METİN

Bu çalışmada, şirketler topluluğunun vergilendirilmesine yönelik yabancı ülke mevzuatları ve doktrinde yürütülen tartışmalardan istifade ederek Türkiye için uygulanabilir bir toplu vergilendirme düzenlemesinin hayata geçirilmesi önerilmektedir. Öneri metni hazırlanırken, TBMM'de daha evvel yasa teklifi aşamasına kadar gelmiş olan önceki matrah birleşimi taslağından hareket edilmiş, şirketler topluluğu bünyesindeki şirketlerin topluca vergilendirilmesi için gerekli temel hususları içeren bir çerçeve düzenleme metni oluşturulmuştur.

Toplu vergilendirmeye ilişkin getirilecek yeni düzenleme KVK'nın "Tam mükellefiyet Esasında Verginin Tarhı ve Ödenmesi" başlıklı İkinci Kısmı'nın "Matrahın Tayini" konusuna ilişkin Birinci Bölüm'üne eklenmelidir. Madde teselsülü bakımından uygun olan sıralama ise Safi kazancın belirlenmesine yönelik 6. maddeden sonra "7. madde" olarak yer almasıdır. KVK'nın madde numaralandırmasının bozulmak istenmemesi durumunda ise "6/A maddesi" olarak kanuna eklenmelidir.

Bahse konu toplu vergilendirme usulüne dair düzenleme için aşağıda yer alan metin önerilmektedir:

Matrah Birleşimi

Madde 7:

(1) Tam mükellefiyete tabi kurumlar; sermayesinin veya oy haklarının %95'ini doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulundurduğu tam mükellef bağlı şirketleri ile birlikte vergi matrahlarını topluca hesap edebilirler. Birleşik kurumlar vergisi beyannamesinde kurumların bireysel matrahları toplanarak bulunan grup kazancı vergiye esas teşkil eder.

(2) Gerekli şartları sağlayan şirketler topluluğu üyeleri bir vergi grubu oluşturur. Vergi grubuna dahil edilecek kurumların her biri aynı hesap dönemini kullanıyor olmalıdır. Matrah birleşimi uygulamasından yararlanmak isteyen kurumlar

uygulamadan yararlanacakları ilk hesap döneminin üçüncü ayı sonuna kadar bağlı bulundukları vergi dairesine buna ilişkin taleplerini bildirmelidir. Söz konusu talebin tüm üyeler adına bildirimi için vergi grubu üyelerinden birisi de yetkilendirilebilir.

(3) Kazançları birleşik kurumlar vergisi beyannamesine dahil edilen kurumların kendi kazançları için vermeye devam edecekleri kurumlar vergisi beyannameleri üzerinden herhangi bir kurumlar vergisi tarhiyatı yapılmaz.

(4) Birleşik beyannameyi hazırlamak ve vergi idaresine sunmakla vergi grubunun hâkim şirketi yükümlüdür. Birleşik beyannamede gösterilen toplam grup kazancı üzerinden yapılacak tarhiyatın sonucunda ortaya çıkan verginin ödenmesi hâkim şirketin sorumluluğundadır. Matrah birleşimine katılan bağlı şirketlerin vergi borcundan sorumluluğu kendi paylarına düşen miktarla sınırlıdır.

(5) Matrah birleşiminden yararlanan kurumların vergi grubuna girmelerinden önceki dönemlere ilişkin zararları ve kullanılamamış istisnaları, birleşik beyannamelerde dikkate alınamaz. Grup öncesi zararlar ve kullanılmamış istisnalar ait olduğu şirketin matrahından ve bu şirketin kazancı ile sınırlı olarak kullanılabilir.

(6) Matrah birleşimi usulünü seçen mükellefler 3 vergi dönemi boyunca bu usulden dönemezler. Gerekli şartların ortadan kalkması veya asgari süreden sonra çekilme başvurusu yapılması durumlarında ilgili kurum vergi grubundan çıkarılır. Matrah birleşiminden çıkma geçmiş vergi dönemlerini etkilemez.

(7) Matrah birleşiminin uygulanması ile ilgili usulleri belirlemeye Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir.

SONUÇ

Şirketler topluluğu, "birlikte çokluk/çoklukta birlik" olmanın sunduğu imkanlar neticesinde, şirketlere yalnız başına hareket etmekten daha elverişli şartlar sunan bir işletme yoğunlaşması türüdür. Şirketlerin tüzel kişiliklerini ve hukuki bağımsızlıklarını koruyarak bir araya gelmesi ve hâkimiyet ilişkisi kapsamında ekonomik bir bütün olarak hareket etmesi şirketler topluluğu üyelerine yönetimsel, finansal, organizasyonel açılardan etkinlik ve verimlilik kazandırmaktadır. Ekonomik bütünleşme derecesinde bir yoğunlaşma türü olan şirketler topluluğu, günümüz üretim ve pazarlama ihtiyaçlarına uygun bir yapı arz etmesi nedeniyle büyük girişimler için modern çağın ticari örgütlenme biçimidir.

Şirketler topluluğu yapılarının hukuki bağımsızlık ve ekonomik bütünlük niteliklerinden kaynaklanan ikili karakteri klasik hukuk kuralları tarafından kavranması zor çelişkiler ortaya çıkarmaktadır. Ülkeler şirketler topluluğu yapısının ortaya çıkardığı sorunlara gerek yasal düzenlemelerle gerekse içtihadi hukuk aracılığıyla çözümler üretme yoluna gitmiştir. Şirketler hukuku, rekabet hukuku, icra ve iflas hukuku, iş hukuku gibi alanlarda şirketler topluluğuna özgü hukuk kuralları geliştirilmiştir. Vergi hukuku kuralları da ekonomik hayatın önemli bir parçası olan şirketler topluluğunun vergi ödeme gücünü tespit edebilmek bakımından aynı zorluklarla karşı karşıyadır. Çokuluslu işletmelerin şirketler topluluğu biçiminde yürüttüğü sınıraşan ticari faaliyetler de gündeme geldiğinde ulusal vergi sistemleri açısından karmaşık ve uluslararası uyum olmaksızın çözülmesi imkansız bir sorunlar zinciri meydana gelmektedir.

Vergi sistemlerinde, şirketler topluluğunun karmaşık ve uluslararası nitelikteki vergilendirme sorunlarına karşılık olarak ekonomik bütünlüğü önceleyen girişim doktrininin benimsenmesi etkili bir cevap olarak yaygınlaşmaktadır. Bu yaklaşımda, şirketler topluluğunun vergilendirilmesinde hukuki biçimlerden ziyade ekonomik gerçekliğin dikkate alınması ve topluluğun yürüttüğü ticari faaliyetin bir bütün olarak değerlendirilmesi esas ilke olmaktadır. Bu sayede şirketler topluluğunun vergi ödeme gücü ekonomik gerçeklikle en uyumlu şekilde kavranmış olmakta ve uluslararası faaliyetten kaynaklanabilecek vergiden kaçınma davranışlarının önüne geçilebilmektedir. Şirketler topluluğunun doğası gereği gerçekleşen grup içi mal ve hizmet transferlerinin transfer fiyatlandırması değerlendirmesine konu edilmemesi de bu yaklaşımın ikinci bir yönüdür.

Küresel düzlemde bakıldığında, belirli bir toplu vergilendirme usulü benimsemiş ülke sayısı hayli fazladır. Vergi tekniği açısından her ülkede farklılaşmakla birlikte, toplu

vergilendirme bakımından kullanılan yöntemler; katkı sistemi, zarar paylaşımı sistemi, tek bünye sistemi, matrah birleşimi sistemi gibi başlıklar altında sınıflandırılabilmektedir. Çalışmada detaylıca incelenen bu yöntemler arasında şirketler topluluğunun ekonomik karakterini ve vergi ödeme gücünü kavramaya en yakın yöntem matrah birleşimi yöntemidir. Matrah birleşimi sisteminde, şirketler topluluğu üyelerinin bir vergi grubu oluşturmasına ve bu grubun üyelerinin kâr ve zararlarını birleştirerek tek bir matrah üzerinden vergi ödemesine imkan verilmektedir.

Türk vergi hukukunda şirketler topluluğu yapılarının bahsedilen özelliklerine uygun bir toplu vergilendirme düzeni bulunmamaktadır. Türk kurumlar vergisi sistemi mükellefiyetin ve matrah tespitinin tüzel kişilik esasında gerçekleşmesini benimsemektedir. Uluslararası vergi hukukunun etkisiyle transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, örtülü sermaye, kontrol edilen yabancı kurum kazancı, iştirak kazancı istisnası gibi konularda tüzel kişilik teorisine istisnalar getirilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu istisnalar şirketler topluluğu vergilendirmesinde optimum vergileme performansını sağlayamamaktadır. Şirket topluluklarına ilişkin olarak Türk kurumlar vergisi sisteminde ayrıca bir toplu vergilendirme rejimine ihtiyaç vardır. Bir vergilendirme politikası tercihi olarak uygulanabilir bir matrah birleşimi rejiminin hayata geçirilmesi kurumlar vergisi sisteminde yapılacak en öncelikli reform olmalıdır.

Matrah birleşimi rejimi sayesinde şirketler topluluğu üyeleri birleşik bir beyanname üzerinden kâr ve zararlarını bir araya getirebilecektir. Şirketler topluluğu içerisinde karşılaşılan vergi planlaması teknikleriyle zarar eden şirketler topluluğu üyesine kâr aktarımları bu şekilde önlenmiş olacaktır. Ayrıca, matrah birleşimi usulünün uygulanmasıyla şirketler topluluğunun hâkim şirketi bağlı şirketlerin vergi borçlarından sorumlu tutulacaktır. Şirketler topluluğunda dolaylı yollardan gerçekleşen tüm vergisel ilişkiler temel bir hukuki düzenleme kapsamında doğrudan çözüme kavuşturulmuş olacaktır.

Türk kurumlar vergisi hukukunda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı düzenlemelerinin en geniş muhatabı şirket topluluklarıdır. Hâkimiyet ilişkisi mutlak bir "ilişkili kişi" bağı kurduğundan dolayı şirketler topluluğu üyeleri arasında gerçekleşen tüm işlemler transfer fiyatlandırması incelemesine konu edilmek zorunda kalmaktadır. Bu durum hem vergi idaresi hem de şirketler yönünden ağır bir iş yükü anlamına gelmektedir. Ayrıca, vergi tekniği açısından grup içi işlemlere ilişkin emsal bir bedel tespit etmek hayli zor olduğundan transfer fiyatlandırması değerlendirmesinin grup içi

işlemlerde uygulanması ayrı bir olumsuzluk taşımaktadır. Bunun yanında, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşmiş sayılabilmesi için gereken hazine zararı şartı çoğu zaman bu değerlendirmeler sonucunda ek tarhiyata gerek olmadığı neticesini doğurmaktadır. Tam mükellef şirketler arasında gerçekleşen grup içi işlemlerin transfer fiyatlandırması değerlendirmesinin dışında tutulması şirketler topluluğunun işleyişine yönelik önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

Belirli şartları sağlayan şirket topluluklarına yönelik olarak getirilecek bir toplu vergilendirme usulünün yanı sıra şirketler topluluğunda matrah tespitine ilişkin diğer konuların da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Halihazırda uygulanmakta olan örtülü sermaye, kontrol edilen yabancı kurum kazancı, iştirak kazancı istisnası, iştirak hissesi satış kazancı istisnası gibi şirketler topluluğu vergilendirmesini ilgilendiren hususlarda uygulamada karşılaşılan sorunlar da gözden geçirilerek daha etkin bir kurumlar vergisi sistemine kavuşmuş olunacaktır.

Bu çalışmanın ulaştığı ana sonuç, Türkiye'deki vergi hukuku düzenlemelerinde şirket topluluklarının ekonomik bir bütün olarak değerlendirilmesi ve kurumlar vergisi için matrah birleşimine izin verilmesidir. Yapılacak düzenlemede, Türkiye'deki şirket topluluklarının ortaklık yapısı, finansal kapasitesi ve vergi planlaması davranışları göz önünde bulundurularak dar kapsamlı ve uygulanabilir bir matrah birleşimi rejimi benimsenmelidir. Benimsenecek matrah birleşimi rejiminde, tam mükellef hâkim ve bağlı şirketlerin yurtiçi zararları ile kârlarının dengelenmesine imkan sağlanmalıdır. Daha sonraki aşamada ise grup içi işlemlere kolaylık sağlanmalı ve bu işlemlerden elde edilen kazançlar grup içerisinde kaldığı sürece kurumlar vergisine konu edilmemelidir.

KAYNAKÇA

I. KİTAP, TEZ, MAKALE ve RAPORLAR

Ak, Ahmet (2009) Vergi Hukukunda İştirakler- Kurumların İştirakleri- Açıklamalı ve Uygulamalı, Ankara, Savaş Yayınevi.

Akdoğan, Nalan/Tenker, Nejat (1997) Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları.

Akın, İrfan (2014) Şirketler Topluluğu Sorumluluk Hukuku, Ankara, Seçkin.

Aşa, Harun (2010) "Türkiye'de Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşcı Akıncı, Nuray (2013) Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Dolaysız Vergilerde Ayrımcılık Yasağı, Beta.

Ateş, Leyla (2011) Transfer Fiyatlandırması ve Vergilendirme, Ankara, Turhan Kitabevi.

Atikeler, Göksel (1989) "Holdinglerde Denetim ve Konsolide Mali Tablolar", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aujean, Michel (2008) "The CCTB Project and the Future of European Taxation": Lang, Michael / Pistone, Pascal / Schuch, Josef / Staringer, Claus (Editörler) Common Consolidated Corporate Tax Base.

Aydemir Uslu, İtibar (2019) "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kurallarının Güçlendirilmesi: BEPS ve ATAD Projelerindeki ve Türk Mevzuatındaki Düzenlemeler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 25, S: 2.

Aytaç, Zühtü (2013) "Yönetim Kurulu Üyelerinin Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluğu", BATİDER, C:29 S:4, Aralık.

Backmann, Christian (2001) Steuerung im Konzern- Muster, Instrumente und Prozesse für Mobilisierung und Synergiemanagement, Wiesbaden, Springer.

Bakmaz, Zübeyir (2019) Türk Vergi Hukukunda Emsal Bedel Uygulaması, İstanbul, On İki Levha.

Barrios, Salvador/Huizinga, Harry/Laeven, Luc/Nicodéme, Gäetan (2009) International Taxation and Multinational Firm Location Decisions, Taxation Paper, No:16, European Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union, Luxemburg.

Beinert, Stefanie/Nees, Claudia (2015) "Der Gewinnabführungsvertrag als Kernelement der ertragsteuerlichen Organschaft: Beratungsüberlegungen, Muster-GAV": Prinz, Ulrich/Witt, Sven-Christian (Editörler), Steuerliche Organschaft, Verlag Dr. Otto Schmidt.

Bendotti, Fabrizio (2008) "Branch Report Italy": Maisto, Gugliemo (Editör), International and EC Tax Aspect of Group of Companies, IBFD.

Bertani, Paolo (2017) "CCTB: What Future for its Implementation? An Overview on the Past, Present and the Future of the Common Corporate Tax Base Proposal", (Yüksek Lisans Tezi), Tilburg University.

Bıyık, Recep (2019) "Dar Mükellef Kurumların Vergilendirilmesinde Sorunlar ve Öneriler": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha.

Bilgiç, Rıza (2019) "İndirilebilecek Giderlerde Yaşanan Sorunlar": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha.

Bilici, Nurettin (2014) "Türk Hukukunda Vergide Kaçınmayı Önleme Amaçlı Özel Düzenlemeler": Yaltı, Billur (Editör), Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nusret – Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Birinci, Nagihan/Eser, L. Yahya (2017) "Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede BEPS Eylem Planı ve Değerlendirilmesi", Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C:3, S:3.

Blumberg, Phillip (1993) The Multinational Challenge to Corporate Law: The Search for a New Corporate Personality, Oxford, Oxford University Press.

Blumberg, Phillip (2001) "Accountability of Multinational Corporations: The Barriers Presented by Concepts of the Corporate Juridical Entity" Hastings International & Comparative Law Review, Vol:24.

Blumberg, Phillip (2005) "The Transformation Modern Corporation Law: The Law of Corporate Groups", Connecticut Law Review, Vol:37, No: 3.

Bowler-Smith, Mark (2013) The Taxing Road to Sustainable Growth, Amsterdam, IBFD.

Boyacıoğlu, Cumhur (2006) Konzern Kavramı, Ankara, Nobel.

Brook, Kim (2008) "Branch Report Canada": Maisto, Guglielmo (Editör), International and EC Tax Aspects of Group of Companies, IBFD.

Brugger, Florian (2011) "Branch Report Austria": Maisto, Gugliemo (Editör), International and EC Tax Aspect of Group of Companies, IBFD.

Bunn, Daniel/Pomerleau, Kyle/Hodge, Scott A. (2018) International Tax Competitiveness Index 2018, Tax Foundation.

Cahn, Andreas/Donald, David C. (2010) Comparative Company Law, New York, Cambridge University Press.

Conac, Pierre-Henri (2016) "The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA)", European Company and Financial Law Review (ECFR), No:2.

Corporate Governance Forum (2000) "Corporate Group Law For Europe: Forum Europaeum Konzernrecht", European Business Organization Law Review (EBOR), Vol:1, No:2.

Correia, Miguel G. (2010) "The Taxation of Corporate Groups Under a Corporation Income Tax: An Interdisciplinary and Comparative Tax Law Analyses", (Doktora Tezi), London School of Economics, Department of Law.

Çetin, Elif (2013) "Transfer Fiyatlandırması Düzenlemelerimizde Hazine Zararı Kavramı", Vergide Gündem, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı.

Çetinkaya, Oğuz (2002) "Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Aranması Doğru Yaklaşımdır II" Yaklaşım, S: 112.

Çölgezen Batun, Övül (2010) "3 Kavram: Vergi Ziyaı, Vergi Matrahının Azalması ve Hazine Zararı" Yaklaşım, S: 212, Ağustos.

De Wilde, Maartin Floris (2015) "Sharing the Pie: Taxing Multinationals in a Global Market", (Doktora Tezi), Erasmus University Rotterdam.

De Luca, Nicola (2021) European Company Law, 2. Baskı, Cambridge, Cambridge University Press.

Donnelly, Maureen/Young, Allister W. (2011) "Policy Forum: Group Relief for Canadian Corporate Taxpayers—At Last?" Canadian Tax Journal, Vol:59, No:2.

Dreßler, Daniel/Overesch, Michael (2010) Investment Impact of Tax Loss Treatment-Empirical Insights from a Panel of Multinationals, Discussion Paper No. 10-097, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH.

Ebke, Werner F. "Die Konzernierung im US-amerikanischen Recht": Ernst-Joachim Mestmäcker/Peter Behrens (Editörler), Das Gesellschaftsrecht der Konzerne im Internationalen Vergleich, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft.

Eckstein, Hans-Martin, (2004) "Branch Report Germany", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Efe, Davin/Atakan, Çağla (2013) Transfer Fiyatlandırması Kapsamında Grup İçi Hizmetler Açısından Fayda Testinin Önemi, Vergide Gündem, Transfer Fiyatlandırması Özel Sayısı.

Eminoğlu, Cafer (2013) Konzern/Gesellschaftengruppe: Österreich-Türkei-EU: Ein Rechtsvergleich, İstanbul, On İki Levha.

Eminoğlu, Cafer (2014) Türk Ticaret Kanunu'nda Kurumsal Yönetim (Corporate Governance), İstanbul, On İki Levha.

Ertürk Atabey, Selin (2016) "Öz Sermaye Kavramı ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Alanları", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, C: 53, S: 619.

EU Commission, (2001) Company Taxation in the Single Market, Commission Staff Working Paper, SEC(2001)1681, 23 October, Brussels.

EU Commission (2011) Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law, Brussels.

European Company Law Experts (ECLE) (2017) A Proposal for the Reform of Group Law in Europe, European Business Organization Law Review (EBOR), Vol:18.

European Model Company Act (2016) European Company and Financial Law Review (ECFR) Symposium, Vienna 2015.

European Parliament Directorate-General for Internal Policies (2010) The Impact of the Rulings of European Court of Justice in the Area of Direct Taxation.

Eyüpgiller, S. Saygın (2012) Şirketler Topluluğunda Konsolidasyon, Ankara, Detay.

Farinha Aniceto da Silva, Bruno (2016) "The Impact of Tax Treaties and EU Law on Group Taxation Regimes", (Doktora Tezi), University of Amsterdam.

Ferhatoğlu, Emrah/Köse, Tunç (2009) "Grup Şirketleri Arasındaki Köprü Kredi İşlemlerinin Örtülü Sermaye Müessesesi Açısından Değerlendirilmesi", Vergi Raporu, Ocak, S:112.

Forum Europaeum Konzernrecht (1998) "Konzernrecht für Europa", Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (ZGR), Vol:27, No:4. .

Forum Europaeum on Company Groups (FECG) (2015) Proposal to Facilitate the Management of Cross-Border Company Groups in Europe, ECFR, Vol:2.

French, Derek/Mayson, Stephen/Ryan, Christopher (2017) Mayson, French & Ryan on Company Law, 34. Baskı, Oxford, Oxford University Press.

Funatsu, Koji (2015) "Trends in European Corporate Group Law Systems and the Future of Japan's Corporate Law System", Public Policy Review, July, Vol:11, No:3.

Führich, Gregor (2008) "Exit Taxation and ECJ Case Law", European Taxation, January, Vol:48.

Gassner, Wolfgang (1990) "Zur Neuordnung des Rechts der Unternehmensgruppen in Österreich", Steuer- und WirtschaftsKartei (SWK).

Gedik, Gülşen (2014) Türk ve Amerikan Vergi Hukuklarında Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları, İstanbul, On İki Levha.

Gedik, Gülşen (2019) Grup Şirketlerinin Vergilendirilmesi Sistemleri ve Konsolidasyon (Amerika ve Hollanda Mevzuatları Bakımından Değerlendirmeler ve Türkiye İçin Öneriler), 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha.

Giaconia, Massimo (2004) "Branch Report Italy", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Gillham, George (2006) The Implications for Cross- Border Loss Relief in the Europan Union: The European Union and Group Relief: How Will the Marks & Spencer Case Impact?, London, BNA International.

Gleichmann, Karl (1990) "The Law of Corporate Groups in the European Community": Sugarman, David/Teubner, Gunter (Editörler), Regulating Corporate Groups in Europe, Baden-Baden, Nomos.

Gökçay, Şerif Emre (2012) "Kurumlar Vergisi Kapsamında Örtülü Sermaye", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göritzer, Andreas (2010) "Thin Capitalization Rule vs Interest Barrier" Discussion Papers, SFB International Tax Coordination, WU Vienna University of Economics and Business.

Gültepe, İrem (2020) "Bağlı Şirketi Kayba Uğratma Suretiyle Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanımı", (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, Kerem (2006) Vergi Konsolidasyon Sistemleri ve Dünya Uygulamaları, PwC, Temmuz.

Güngör, A. Feridun/Orhan, Hakan (2009) "Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-I", Yaklaşım, S: 201.

Gürel, Murat (2009) "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Şirketler Topluluğunda Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluk", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harper-Ho, Virginia (2012) "Theories of Corporate Groups: Corporate Identity Reconceived", Seton Hall Law Review, Vol: 42.

High Level Group of Company Law Experts (2002) Final Report of the High Level Group of Company Law Experts on A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe.

Hopt, Klaus J. (2018) "Groups of Companies: Regulatory Models, Legal Strategies, and Mechanisms": Gordon, Jeffrey N./Ringe Wolfe-George (Editörler), The Oxford Handbook of Corporate Law and Governance, Oxford University Press.

Hopt, Klaus J. (2015) Groups of Companies: A Comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups, European Corporate Governance Institute (ECGI), Law Working Paper, No:286.

Jeffrey, C. Johns (2011) "Toward a New System for the Taxation of Corporate Groups in Canada: Has the Time (Finally) Come?" Report of the Proceedings of Sixty-Second Tax Conference, 2010 Tax Conference, Toronto, Canadian Tax Foundation, Vol: 35.

JETRO, Japanese Economy Division (2005) "Reforms Under the New Company Law" Japan Economic Monthly, August.

Kalkınma Bakanlığı (2018) Büyüme Dinamikleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021.

Kalkınma Bakanlığı (2018) Büyüme Odaklı Vergilendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021.

Kalkınma Bakanlığı (2018) On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, <sbb.gov.tr> s.e.t. 12.08.2021.

Kapusuzoğlu, Tuncay (2008) "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Hazine Zararı Aranmasının Sakıncaları" Vergi Dünyası, S: 323.

Kara, Etem (2013) Avrupa Birliği'nde Şirketlerin Sınıraşan Hareketliliği, Seçkin.

Karataş Durmuş, Neslihan (2015) "Ticaret Kanunu Kapsamındaki Şirket Toplulukları ve Bunların Vergi Hukuku Karşısındaki Durumları" Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM), S:2.

Kaşıkçı, Mahmut (2019) "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları ve Sorunlar": Güneş, Gülsen/Ekmekci Çalıcıoğlu, Esra/Başaran Yavaşlar, Funda/Doğrusöz, Bumin/Gümüşkaya, Gamze (Editörler), Kurumlar Vergisinin Güncel Sorunları, VEHUP 5. Ulusal Kongresi, On İki Levha.

Koç, Seçil (2009) "Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının OECD Ülkelerindeki Uygulamasıyla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kondrashova, Natalia A. (2016) "Consolidated Group of Taxpayers: Infusion into the Russian Economic Practice", International Journal of Economics and Financial Issues, Vol:6 No:4.

Koppensteiner, Doris (2006) "General Aspects of Tax Consolidation (Conditions, Consequences)", (Yüksek Lisans Tezi), Wirtschaftsuniversität Wien, Institut für Österreichisches und Internationales Steuerrecht.

Koyuncu, Mesut (2005) Örtülü Sermaye, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslararası Transfer Fiyatlandırması, Maliye Hesap Uzmanları Derneği**.**

Laurin, Alexandre (2009) Cleaning Up the Books: A Proposal for Rewamping Corporate Group Taxation in Canada, C.D. Howe Institute Commentary, March, No:284.

Leone, Francesco/Zanotti, Emiliano (2005) "Italian Domestic Tax Consolidation: New Opportunities for Tax Planning", European Taxation, Vol: 45, No:5.

Leontieva, Jamila/Klychova, Guzalia/Zaugarova, Evgenia/Zakirova, Alsou/ Klychova, Aigul (2018) "Tax System of Consolidated Taxpayers Groups in Russia and Ways of Its Improvement", MATEC Web of Conferences, June, Vol:170, No:01087.

Lindbäck, Jonny (2006) "The Swedish Group Taxation Regime and Its Conformity with EC Law", (Yüksek Lisans Tezi), Stockholm School of Economics, Depatment of Accounting and Business Law.

Liu, Junhai (2017) "Globalisation of Corporate Governance Depends on Both Soft Law and Hard Law": du Plessis, Jean J./Low, Chee Keong (Editörler) Corporate Governance Codes for the 21st Century, Springer.

Lodin, Sven-Olof/Gammie, Malcolm (2001) Home State Taxation, Amsterdam, IBFD.

Loidl, Valentin (2014) "AbgÄG 2014: Einschränkung des Gruppenbesteuerungsregimes im Hinblick auf drittstaatsansässige Körperschaften", Österreichische Steuerzeitung (ÖStZ), Vol:195, No:6.

Maç, Mehmet (2007) "Örtülü Sermaye Sayılmaması Gereken Borçlar", Vergi Dünyası, Ocak, S: 305.

Manòvil, Rafael M. (2020) "Groups of Companies: Les Groupes de Sociètès": Manòvil, Rafael M. (Editör), Groups of Companies- A Comparative Law Overview, Springer.

Masui, Yoshihiro (2004) "General Report: Group Taxation", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Moore, Karl/Lewis, David (1999) Birth of the Multinational: 2000 Years of Ancient Business History, From Ashur to Augustus, Copenhagen, Copenhagen Business School Press.

Morck, Randall/Nakamura, Masao (2004) Been There, Done That- The History of Corporate Ownership in Japan, Center for Economic Institutions Working Paper Series.

Morris, Benjamin A.W. (2010) "The Swedish Group Taxation Regime and EU Law", (Yüksek Lisans Tezi), Lund University Faculty of Law.

Moussis, Nicholass (2016) Access to the European Union- Law, Economics, Policies, 22. Baskı, Cambridge, Intersentia Publishers.

Nickel, Paul (2017) "Die Organschaftsreform: Analyse aktueller Reformkonzepte und Vorschlag des Gruppenkonten-Modells als Alternative zur Organschaft", (Doktora Tezi), Ludwigs-Universität Freiburg, Wirtschafts- und Verhaltenswissenschaftlichen Fakultät der Albert.

Okutan Nilsson, Gül (2009) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku, İstanbul, On İki Levha.

Öcal, M. Erdoğan (2015) Teoride, Mevzuatta ve Uygulamada Transfer Fiyatlandırması, İstanbul, PwC.

Öğredik, Güray (2015) "Örtülü Sermaye Uygulamasında Borç Veren Tam Mükellef Kurumun Elde Ettiği Faiz Gelirinin Tamamı Her Zaman İştirak Kazancı İstisnası Şeklinde Düzeltilebilir mi?", Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Şubat, S: 134.

Öncel, Yenal (2002) "Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri.

Öztürkmen, Anıl (2010) "Kurumlar Vergisi Kanununda İştirak Kazançları İstisnası ve İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pae, Peter (2019) "South Korea's Chaebol", Bloomberg, < bloomberg.com> s.e.t. 11.11.2019.

Pauer, Nada Ina (2013) "The Single Economic Entity Doctrine and Corporate Group Responsibility in European Antitrust Law", (Doktora Tezi), Wirtschaftsuniversität Wien.

Picciotto, Sol (2013) International Business Taxation, Cambridge University Press.

Prinz, Ulrich (2015) "Steuerliche Grundlagen der Organschaft im Wandel": Prinz, Ulrich/Witt, Sven-Christian (Editörler) Steuerliche Organschaft, Verlag Dr. Otto Schmidt.

Regli, Florian (2013) "Grundlagen für die Konzernbesteuerung im Schweizerischen Steuerrecht", (Doktora Tezi), Der Universität St.Gallen Hochschule für Wirtschafts-, Rechts- und Sozialwissenschaften.

Roach, Brian (2005) "A Primer on Multinational Corporations": Chandler, Alfred D./Bruce Mazlish (Editörler), Leviathans, Multinational Corporations and New Global History, Cambridge, Cambridge University Press.

Rosenberger, Florian (2005) "Gruppenbesteuerungssysteme im Internationalen Vergleich": Quantschnigg, Peter/Achatz, Markus/Haidenthaler, Ernst/Trenkwalder, Verena/Tumpel, Michael (Editörler) Gruppenbesteuerung-Kommentar, Linde Verlag.

Rupal, Yash (2004) "Branch Report United Kingdom", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Schmidt, Reinhard (2006) Präferenzbasierte Segmentierung von Fondskäufern: Verbesserung der Kundenorientierung im Fondsvertrieb, Wiesbaden, Springer.

Schmiegelow, Michèle (2014) "Interdisciplinary Issues in Comparing Common Law and Civil Law": Schmiegelow, Michèle/Schmiegelow, Henrik (Editörler), Institutional Competition Between Common Law and Civil Law- Theory and Policy, Berlin, Springer.

Schmitz, Holgar (2009) Individuelle Depotverwaltung mit Investmentfonds, Frankfurt, Peter Lang.

Schön, Wolfgang (2012) Taxing Multinationals in Europe, Working Paper of the Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance, No: 11.

Seven, Abdullah (2016) Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Bedelin, Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Türk Vergi Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi, Vergi Müfettişleri Derneği Yayınları.

Sevi, Ali Murat (2019) "Hâkim Şirket Yöneticilerinin Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu", Terazi Hukuk Dergisi, Mart, C:14 S:151.

Shimotani, Masahiro (1997) "The History and Structure of Business Groups in Japan": Shiba, Takao/Shimotani, Masahiro (Editörler), Beyond the Firm, Business Groups in International and Historical Perspective, Oxford, Oxford University Press.

Sırakaya, Elif Yalçın (2020) "Şirketler Topluluğunda Tam Hâkimiyet Halinde Alacaklıların Dava Açma Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Nisan, C:11, S: 42.

Skeel, David (2005) Icarus in the Boardroom: The Fundamental Flaws in Corporate America and Where They Came From, New York, Oxford University Press.

Sparagna, Giovanna Terese (2004) "Branch Report United States", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Taşkan, Yusuf Ziya (2020) Vergi Hukuku- Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi, Ankara, Adalet.

Teichmann, Christoph (2016) "Towards a European Framework for Cross-Border Group Management' European Company Law" October, Vol:13, No:5.

Tekinalp Ünal/Poroy Reha/Çamoğlu Ersin (2019) Ortaklıklar Hukuku II, 14. Basım, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Tenore, Mario (2016) "The Parent-Subsidiary Directive": Lang, Michael/Pistone, Pascal/Schuch, Josef/Staringer, Claus (Editörler), Introduction to European Tax Law on Direct Taxation, 4. Baskı, Vienna, Linde Verlag.

Teubner, Gunther (1990) "Unitas Multiplex: Corporate Governance in Group Enterprises": Sugarman, David/Teubner, Gunther (Editörler), Regulating Corporate Groups in Europe, Baden-Baden, Nomos.

The Taxation of Corporate Groups (2010) Consultation Paper of the Department of Finance of Canada.

Ting, Antony (2012) The Taxation Corporate Groups Under Consolidation: An International Comparison, New York, Cambridge University Press.

Troyanskaya, Mariya A. (2016) "Monitoring of Global Experience of Consolidated Taxation", Mediterranean Jounal of Social Sciences, Vol:7, No:1.

Tröger, Tobias H. (2014) Corporate Groups, Sustainable Architecture for Finance in Europe (SAFE) Working Paper No: 66, Center for Financial Studies&Goethe University.

Uygun, İbrahim Doğuhan (2015) Şirketler Topluluğu Hukukunda Paysahipliği Haklarına Dayalı Hâkimiyet, On İki Levha.

Vandekerckhove, Karen (2009) Piercing the Corporate Veil, Wolters Kluwer.

Wilson, Michael Holcombe (1985) A Corporate Loss Transfer System for Canada, Department of Finance, Ottowa.

Wiman, Bertil (2004) "Branch Report Sweden", International Fiscal Association (IFA), 2004 Vienna Congress, Vol:89b.

Wudernitz, Brigitte (1995) "Die Geschichte der Konzernbesteuerung in den USA", (Doktora Tezi), Wirtschaftuniversität Wien.

Yafeh, Yishay (2002) An International Perspective of Japan's Corporate Groups and Their Prospects, NBER Working Paper, No: 9386.

Zerenler, Muammer/İraz Rıfat (2006) "Japon Yönetim Anlayışı ve Şirket Ağları (Keiretsu) Analizi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:16.

II. İNTERNET KAYNAKLARI

Türk Dil Kurumu	http://www.tdk.gov.tr
Online Etimoloji Sözlüğü	https://www.etymonline.com
PwC	http://taxsummaries.pwc.com
KPMG	https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax
Bloomberg	https://www.bloomberg.com
DLA Piper Intelligence	https://www.dlapiperintelligence.com
Investopedia	https://www.investopedia.com
Türk Mevzuatı	https://www.mevzuat.gov.tr
Danıştay Kararları	https://www.lexpera.com.tr
AB Mevzuatı	https://eur-lex.europa.eu
ABAD Kararları	https://curia.europa.eu
Birleşik Krallık Mevzuatı	https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals
Avusturya Mevzuatı	https://findok.bmf.gv.at
İsveç Mevzuatı	https://lagen.nu
İtalya Mevzuatı	https://www.altalex.com
Almanya Mevzuatı	http://www.gesetze-im-internet.de
ABD Mevzuatı	https://www.law.cornell.edu/uscode/text

III. MEVZUAT

Türkiye:

- 6102 sayılı TTK
- 6102 sayılı TTK Genel Gerekçesi.
- 5520 sayılı KVK
- 5520 sayıl KVK Gerekçesi
- 5520 sayılı KVK Taslağı
- 193 sayılı GVK
- Türkiye Finansal Raporlama Standartları
- Türkiye Muhasebe Standartları
- Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:1), Resmi Gazete, T:03.04.2007 S:26482.
- Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:1), Resmi Gazete, T: 18.11.2007 S: 26704.
- 2007/12888 sayılı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, Resmi Gazete, T: 06.12.2007 S: 26722.
- 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, Resmi Gazete, Tarih: 25.02.2020 S: 31050.
- Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Tebliğ (Seri No:4) Resmi Gazete, T:01.09.2020 S: 31231.
- 6728 Sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Resmi Gazete, T: 09.08.2016 S: 29796.
- 28 Şubat 2018 tarihinde TBMM'de görüşülmeye başlanan Katma Değer Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı.

AB:

- Treaty on the Functioning of the European Union-TFEU, Official Journal of EU, C 326/01, 26/10/2012.
- Charter of Fundamental Rights of the European Union-CFREU, Official Journal of EU, C 326/02, 26/10/2012.
- 26 Haziran 2013 tarihli (2013/34/EU) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 29.06.2013, L 182/19.
- 13 Haziran 1983 tarihli (83/349/EEC) sayılı Şirketler Hukuku Yedinci Yönergesi, Official Journal of the EEC 1983, L 193/1.

- 26 Haziran 2013 tarihli (2013/34/EU) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 29.06.2013, L 182/19.
- 22 Aralık 2003 tarihli (2003/123/EC) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 13.1.2004, L 7/41.
- 17 Mayıs 2006 tarihli (2006/43/EC) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 09.06.2006, L 157/87.
- 16 Nisan 2014 tarihli (2014/56/EU) sayılı Yönerge, Official Journal of the EU, 27.05.2014, L 158/196.
- EEC Commission, Draft Proposal for a Ninth Council Directive Pursuant to Article 54(3)(g) of the EEC Treaty Relating to Links Between Undertakings and in Particular to Groups, December 1984.
- EU Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, Economic And Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2011) 78, 23.02.2011.
- EU Commission, Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action Plan: European Company Law and Corporate Governance – A Modern Legal Framework for More Engaged Shareholders and Sustainable Companies, 12 December 2012, COM(2012) 740/2.
- EU Commission, Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Business Taxation for the 21st Century, 18.05.2021, COM(2021) 251.
- Council Directive 90/435/EEC of 23 July 1990 On the Common System of Taxation Applicable in the Case of Parent Companies and Subsidiaries of Different Member States.
- Council Directive 2011/96/EU of 30 November 2011 On the Common System of Taxation Applicable in the Case of Parent Companies and Subsidiaries of Different Member States.
- EU Consultation Paper on the Future of European Company Law and Corporate Governance, 20 February 2012.
- Feedback Statement, Summary of Responses to the Public Consultation on The Future of European Company Law, July 2012.
- Action Plan on European Company Law and Corporate Governance: Frequently Asked Questions.

OECD:

- OECD Model Tax Convention on Income and on Capital (Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Vergi Anlaşması- "OECD Model Vergi Anlaşması")
- OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations (Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi- "OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi")

Birleşik Krallık:

- Companies Act 2006
- Corporate Tax Act 2010- CTA 2010
- Corporate Tax Act 2009- CTA 2010
- Value Added Tax Act 1994
- The Taxes(Amendment) (EU Exit) Regulations 2019, No: 689
- HMRC, Company Tax Return Guide 2020
- Finance Act 2017, No:2
- Taxation(International and Other Provisions) Act 2010

Almanya:

- Notverordnung des Reichspräsidenten über Aktienrecht (Şirketler Hukuku Hakkında Acil Düzenleme Kararnamesi), 1937.
- Aktiengesetz 1937 (Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu 1937)
- Aktiengesetz 1965 (Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu 1965)
- Körperschaftsteuergesetz 1969-KStG (Alman Kurumlar Vergisi Kanunu 1969)
- Körperschaftsteuergesetz 2002-KStG (Alman Kurumlar Vergisi Kanunu 2002)
- BMF, Verlustverrechnung und Gruppenbesteuerung Bericht, 15.09.2011.
- BMF-Facharbeitsgruppe, Bericht der Facharbeitsgruppe Verlustverrechnung und Gruppenbesteuerung, 15.11.2011, FD-DStR 2011, 325000.

Avusturya:

- Körperschaftsteuergesetz 1988- KStG (Avusturya Kurumlar Vergisi Kanunu 1988)
- Einkommensteuergesetz 1988- EStG (Avusturya Gelir Vergisi Kanunu 1988)
- Steuerreformgesetz 2005- StReformG 2005, 6 Mai 2004, BGBl. I 2004/57.
- BMF, Verrechnungspreisrichtlinien 2010- VPR 2010

- 2005 Avusturya Vergi Reformu Kanunu'na ilişkin Maliye Komisyonu Raporu,"461 der Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates XXII. GP".

ABD:

- USC IRC Section 1502.

İtalya:

- Testo Unico Delle Imposte Sui Redditi-TUIR (İtalya Gelir Vergisi Kanunu)
- Testo Unico Imposta sul Valore Aggiunto- TUIVA (İtalya Katma Değer Vergisi Kanunu)
- Codice Civile Italiano-CCI (İtalyan Medeni Kanunu)
- Legge di bilancio 2017 No:232/2016 (İtalya 2017 Yılı Bütçe Kanunu)
- Legge di bilancio 2018, No:205/2017 (İtalya 2018 Yılı Bütçe Kanunu)
- Misure per la crescita e l'internazionalizzazione delle imprese, Decreto Legislativo, 14/09/2015, Gazzetta Ufficiale: 22/09/2015, No: 147/2015 (Şirketlerin Büyümesi ve Uluslararasılaşmasına Yönelik Yasal Düzenleme)

Kanada:

- 21 Mart 2013 tarihli Kanada Bütçe Kanunu, "Tax Measures: Supplementary Information and Notices of Ways and Means Motions" başlıklı Ek: 2.

Rusya:

- Federal Law No. 321-FZ of 16.11.2011
- Federal Law No: 302-FZ, 03.08.2018
- Rusya Vergi Kanunu, Bölüm 3.1, m.25.1 - m.25.6

Belçika:

- Hervorming Vennootschapsbelasting, 22.12.2017 (22 Aralık 2017 tarihli Kurumlar Vergisi Reformu Yasası), 29 Aralık 2017 tarihli Belçika Resmi Gazetesi.

İsveç:

- Inkomstskattelagen- IL (İsveç Gelir Vergisi Kanunu)
- Mervärdesskattelag- ML (İsveç Katma Değer Vergisi Kanunu)

Malta:

- Consolidated Group (Income Tax) Rules (L.N. 110 of 2019)

- Maltese Income Tax Act, Chapter 123.

Japonya:

- 27.03.2020 tarihli 2020 Yılı (Japon) Vergi Reformu Kanunu.

IV. MAHKEME KARARLARI

Türkiye:

Danıştay VDDK, T:07.02.2018, E:2017/626, K:2018/51

Danıştay VDDK, T:28.09.2016, E:2016/859, K:2016/803

Danıştay VDDK T:25.01.2017, E: 2016/709, K: 2017/2

Danıştay 4. Daire, T:25.05.1966, E:1963/3127, K:1966/2569

Danıştay 4. Daire, T:18.10.1988, E:1987/4073, K:1988/3511

Danıştay 4. Daire, T:23.2.1994, E:1992/4441, K:1994/1057

Danıştay 4. Daire, T:25.12.1989, E:1987/4359, K:1989/4393

Danıştay 4. Daire, T:14.10.2014, E: 2011/8800, K: 2014/5638

Danıştay 4. Daire, T:14.04.2014, E: 2012/8623, K: 2014/2538

Danıştay 4. Daire, T:30.11.2015, E:2012/1207, K:2015/6061

Danıştay 4. Daire, T:04.10.2016, E: 2016/16547, K:2016/3402

Danıştay 4. Daire, T:10.09.2013, E:2013/2340, K:2013/5709

Danıştay 4. Daire, T:15.05.2018, E:2014/4696, K:2018/4567

Danıştay 4. Daire, T:06.03.2017, E:2016/18665, K:2017/2266

Danıştay 4. Daire T:23.09.2013, E:2013/3086, K:2013/6119

Danıştay 4. Daire, T:15.05.2018, E:2014/4680, K:2018/4570

Danıştay 4. Daire, T:07.12.2015, E:2012/5189, K:2015/6342

Danıştay 9. Daire, T: 23.03.2011, E: 2009/4625, K: 2011/566

Danıştay 3. Daire, T:27.11.2000, E: 2000/2335, K:2000/3877

AB:

CJEU, 5 February 2007, C-48/07, Les Vergers du Vieux Tauves SA

CJEU, 22 February 2018, (Joined Cases) C-398/16 and C-399/16, X BV and X NV v Staatssecretaris van Financiën

CJEU, 14 May 2020, (Joined Cases) C-39/13, C-40/13 and C-41/13, SCA Group Holding BV and others

CJEU, 8 October 2020, C-558/19, Impresa Pizzarotti & C SPA Italia Sucursala Cluj

CJEU, 12 June 2018, C-650/16, Denmark vs Bevola

CJEU, 5 November 2002, C-208/00, Überseering, European Court Reports(ECR) 2002 I-09919

CJEU, 21 September 1999, C-307/97, St. Gobain, ECR 1999 I-6161

CJEU, 13 December 2005, C-446/03, Marks & Spencer, ECR 2005 I-10837

CJEU, 18 July 2007, C-231/05, Oy AA, ECR 2007 I-06373

CJEU, 27 November 2008, C-418/07, Société Papillon, ECR 2008 I-08947

CJEU, 2 September 2015, C-386-14, Groupe Steria, EU:C:2015:524

CJEU, 18 November 1999, C-200/98, X AB and Y AB

Birleşik Krallık:

1612 tarihli Sutton's Hospital Kararı

1897 tarihli Salomon v. Salomon Kararı

ABD:

1809 tarihli Bank of the United States v. Deveaux Kararı

1819 tarihli Dartmouth College v. Woodward Kararı

Fransa:

Rozenblum Kararı, Cour de Cassation, Ch. Crim., 4 Fèvrier 1985, Rozenblum et Allouche, JCP et G II, 1985, p. 20585.

V. ÖZELGELER

Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı, 07.01.2019 tarih ve 64597866-125[5/1-e]-E.360 sayılı Özelge

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı 08.08.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.17.01-KDV.17-2472 sayılı Özelge

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı 17.04.2014 tarih ve 11395140-019.01.1018 sayılı Özelge

Gelir İdaresi Başkanlığı 23.08.2011 ve B.07.1.GİB.0.06.49-010.01-16 sayılı Özelge

İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı 06.03.2013 tarih ve 84098128-176300-132 sayılı Özelge